

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

6836

Fragola

~~2462~~ 6836
~~866~~ Db

Dit is de Tweede Editie —
el. Boek

Voor den opsteller van dit
werkje, wordt er algemeen ge-
sproken door Henrick Sapieński
Spiegel. Die Islyald opstue-
de. Op: Proce I deel. bladz. 78.

De eerste, en met een veel sier-
lyker letter, dan deze gedrukte
uitgave, is van 1884 te Leiden
by Chr. Blantijn, voorzien van
zjn gewoon signet, de pasjer
in Amstcr. H. Labore, el Constantia.

Manus berit een Exemplaar,
daarvan de heer A. van der Linden
van den Housell, uit de Boek-
auctie van den heer de Bruyn
18 $\frac{10}{2}$ 00. —

Hand-List

Hande

- A. sist folio 15.
- C. sist folio 16.
- F. sist folio 33.
- G. sist folio 16.
- U. sist folio 17.
- Y. sist folio 33-16
- H. sist folio 33

Hande & Nos-Blanken
in 3 Blanken

Hande

- A. C. sist folio 28.
- A. Y. sist folio 28.
- A. A. Y. sist folio 28.
- A. U. sist folio 28.
- A. A. U. sist folio 28.
- C. Y. sist folio 28.
- C. U. sist folio ~~28~~ 29-31
- C. U. sist folio 29.
- F. U. sist folio 29.
- F. U. sist folio 29.
- G. U. sist folio 29.
- G. Y. sist folio 30.
- C. U. sist folio 30.
- C. Y. sist folio 30.
- U. U. sist folio 30-31
- U. Y. sist folio 31

Kort Begrip

Leerende recht Duidts spreken.

Oöck

Waarheit van Dalfheit te fcheyden.

Bestaande in 4. Deelen,

- Ten
1. Twéespraack vande Nederduytsche letterkunnst.
 2. Ruygh-bewerp, vande Redenkaveling.
 3. Kort Begrip des Redenkavelings, in flechten Rym.
 4. Rederijck-kunnst, in rijm op't kortft verrat.

Alles uytghegheven by de Kamer
IN LIEFD BLOEYENDE,
r'Amftelredam.

Den Drucker tot den Leser.

*Ghyfpelders, lefers, Schrybenten en Oratueren;
Siet, doorleest, verftaar, ontknóopt, dit in u hantueren:
Hier is wysheys hoop, welsprekensheyt by maten;
Ick ziende dit nut, bebb' drucken niet kunnken laten.*

U E. Vriend. Bóógaard.

Tot Wormer-Veer,

By Willem Symonfz Bóógaard, Boeckverkoop-
per/ inde Beflagen Spjel, 1649.

Aensiet dees stercke bóóm, met 's werrelts sond' belast;
 Met plompe nagels slaan, zy hem aar dese vast:
 Hy verliet 's Vaders Troon, in 't tranen dal hy quam,
 En door zyn goedicheyt, ons sonden op hem nam;
 Verlost ons vanden dóór, hel, en verdoemenis:
 Dees Christi is ons hóof, ons Kappeteyn gewis.

R. UNIV.
 BIBLIOTHEEK
 LEIDEN

U. E. Vrient Boogaart.

Den eerzamen, vvyzen ende def-
tighen Burghermeeſteren en Raden
des Stads Amſtelredam,

Niet hooghlyck te
verwonderen ende een
recht beclaaghlycke zake
E. Heren/ dat al hoe wel
onze alghemene Duyt-
ſche taal eē onvermeng-
de / ryke / cierlycke ende verſtandelycke
ſpraack is/ die zich ſoek zo wyd als eni-
ge talen des werlts verſpreyt/ ende dies
in haar behang veel Rycken / Dorſten-
dommen/ en Landen bevat/ welcke da-
ghelycks zeer veel kloecke ende hoogh-
gheleerde verſtanden opleveren/ datze
nochtans zo zwackelyck opgehulpen
ende zo wainigh met gheleerdheyd ver-
ryckt ende verciert word: tot een jam-
merlyck hinder ende nadeel des volcr.
Daar int jegendeel eertyds de Egypte-
naars/ Grieken ende Latynen/ welcker
talen zich op veel na zo wyd niet en ver-
ſpreyden / hun ſpraken zo wonderlyck
dooz moepelycke reyzen / arbeydlycke
naarſticheyd ende zelfs koſten/ met alle
wetenschap / kunſten ende geleerdheyd

verzien ende opghepronckt hebben. Ja
men-ziet oock daghelycx dat ons omleg-
ghende naburen/ Italianen/ Spainaar-
den/ Fransozen ende andere / hun spra-
ken die by de onze te verlyken (behouden
hun ghynst) schuyntalen zyn/ verrypken/
opproncken/cierlyck ende beballlyck ma-
ken. Hoe onlang ist gheleden dat het Ita-
liaans ende Spaans heel wanschicklyke
talen waren : ja hoe groten onderschepd
isser int Fransoys dat wy in ons jueght
ghepzynt zaghen / by het huydendaagh-
sche/dat wy self in ons hoven ende koop-
steden helpen vorderē ende in hooghach-
ting brenghen: daar en tusschē onze moe-
ders taal (die eē moeder-taal is van meest
alle ons omleggende talen / zomē der zel-
ver opkoomt grondlyck naspuert.) ver-
waarlozēde ende zelf als veracht achten-
de / niet zonder schand ende wel verdien-
de opspzaack. Een Bekanus isser ghe-
weest on der de gheleerde/ die na de rech-
te grond des zelfs met ernst ghespoort
heeft/ghave God dat hy langher gheleefe
ofte wat meer in het te recht brenghen
onzes taals/ als int bewyzen des zelfs ou-
de heerlyckhepd ghearbeyd had. Deze
heeft ons beweeght (so hy elcken leerghe-
righen Lezer die hem zonder vooroordeel
ofte

ofte walghing met ghoede ernst leeft/
 doen moet) om zo veel in ons is tot ons
 zelfs ende onzer nakomelingen nut / het
 Dupts op te helpen / verrieren ende ver-
 ryken : t'welck wy oock verstaan ons
 ampt te zyn / also alle kamers van *Rede-
 rijck* als ghemene scholen des Land-taals
 behozen gheacht te zyn / waar toe een
 pghelpck / niemand wptghezonderd (de
 bloem wsttekende) vrye toeghang heeft/
 dies hen luy het zuyveren/verryken ende
 verrieren des taals (ende niet het rymen
 alleen) eyghentlyck betaamt / zo oock de
 betekenis des naams / tzymen die ons of-
 te den Griecken eyghen-maackt / mede-
 brengh. Het *Eglentierken* dan met eni-
 ghe knoppen beladen / is voort eerst be-
 commert wien het een vzoerpp roofken
 t'welck tuyghet vande volghende bloem-
 kens (zo het ande lieflyke dau haar nu
 bedouwende / ende an der tynluyden
 naarstighepd niet en ghebreect) ver-
 eren zal. Daar by nebens is de ghe-
 dachtenis noch versch / dattet u *E. E.*
 beliest heeft (als naarstighe op-zienders
 inden hof der kunsten) t'zelve ter rech-
 ter tyd te wateren : Dies wy oock on-
 twyfeldyck hopen dat metter tyd (die na
 t'spreckwoord rozen brengh) de knoppen

rozen ende de rooskens enen lieftlyken
 rueck tot elc nut ende vermakelykheyd
 voortbrengghen zullen. so dat wy beken-
 nede de ontfanghen weldaad ons oock
 verstanten u *E. E.* der welcker zom zelf
 beliest heeft/ ledē des kamers te worden/
 te verzoeken tot schuttheren ende vooz-
 standers van dit *Voorloperken*, dat als een
 bode vooz uytgezonden wordt. om vooz
 het volghende ghezelschap ghelepede te
 verwerben. ende op dat het te veyligher
 magh zyn vooz der berispers en schem-
 pers schoffierigheyd (die uyt het bloot
 ende slecht aanzien vooz t'recht onder-
 zoekē oordelen) zyn zelfs onvermoghen
 kennende/ oock midts dattet op een nie-
 we snoff gekleed is/ heeftet zich onder u-
 wer *E. E.* mombaarschop ende bescher-
 ming begheben: welcker aanzien/ groot-
 achtbaarcheyd ende bescheydēheyd / wy
 vertrouwen ons een schut ende scherm
 zal zyn / om ten eersten aanzien niet ghe-
 heel verstanten/ veracht ende uyt de baan
 verjaacht te worden. maar hoort ofte
 leestmen dit niet ghoedgunstigheyd/ wy
 verhopē onze arbeyp niet geheel vruch-
 teloos zal zyn: want wy hebben na ons
 beste vermoghen *in dezen ghebracht om onse*
taal uyt haar zelfs grond in ghoede schicking,
door

Het wit
 deses ge-
 schryfts.

door haar eyghen natuurlyke buyghing ende ver-
voeghing te brengen: zyn wy somwyl ghe-
noodzaacht/(also wy/zo veel doenlyk is/
alle bastaardwoorden ghempyt hebben)
om onghewoone dinghen in onze taal
met onghewone woorden (doch wyt de
grond onzes taals ghenomen) wyt te
beelden: wyt wyschen daar in verschoning
also zulcx by den Grieken ende Latynen
in ghelycken gheval elck gheoorloft is
gheweest. moghen wy dit oer al niet
verwerpen/ zo ontwyfelyck gheschiedt
zal / ende dat wy beschimpyt ende ghela-
sterd worden/dit zal ons licht vallen om
draghden/zo wy maar met ons dolen ofte
onvermoghden anderen soorzaack geuen/
om te verbeteren. Hoopende onze spel-
ling/die is met de ghewoonlyke niet heel
ghelyckstemmigh / nochtans de zelve
naarder ghelyckende als eenighe ande-
re des spellings nieuwe herstellinghen.
Doch de wyl een ghoede eenpaartighe
spelling/als een grondvest is van eē wel-
ghebonde spraack/ende dat in onze ghe-
woonlyke wyze mis buyck vā elck daar
iet oplettende ghevonden word / heb-
ben wy raadspleghende met verschen-
den luden hen dies verstaande / zo in
zonderlinghe steden van Holland / als

Grond
deses spel
lings,

in Zaband ende Vlaanderen/ doock op
heel oude ende verscheyden nietwelck
veranderde spellinghen scherpelick let-
tende / *Zulcken voer ghenomen die de ghe-
meen spelling zo na komt als doenlyck , ende
nochtans in zich selven eenpaartigh ende ghe-
lyckformigh is ;* zo elck inu overlezen van
deze twespzaack zien magh : Ende an
ons vorighe ghedruckte tafelkens heeft
moghen mercken/ die wy hier ende daar
naast een jaar herwärts verspreyt heb-
ben / op dat wy verscheyden opspraack
ende verstandighe berisping hoorende/
upt alles t'beste moghten kiezen : daar
in wy sonder styf-zinnigheyd ofte per-
tyschap / ten lesten dic besloten hebben.
Doch t'selve nu als vozen onderwerpen-
de aller verstandighen oordeel ende iet
beters ziende syn wy bereyt met grote
ernst t'selve te volghen/ God gheue dat-
ter iemand (in sulcy beter als wy erba-
ren synde) opryze / die met bestandighe
ofte vaster voet dezen grondvest onzes
raals legghen / wy zouden niet liebers
zien : Dat kenne God diens ghaafpke
goedadicheyd wy u G. G. bevelen/ met
dienstwillighe eerbieding van ons.

Stapier/ Factoor/ Druys ende Kameristen/ In Liefde bloeyende,
den ersten des Novemaands/ t'jaer 1584.

Allen kunstlicyenden Lesers,

venscht lust tot, vlyt in, ende recht

ghebruyck van alle ghoede kunsten

D. V. Koornhert.

HE Zyn nu vriendlycke Leser
gheleden wel xx. Jaren/dat ick
bemerckende de overbloedighe
ryckdommē onzer Nederland-
scher talē/ enighen onlust daar inne nam
datmē zo ghaetschelyck sonder alle nood
ghewoon was te lenē ende te lozsen van
vreemde talen/c'gheen wy zelve meer en-
de beter t'hups hadden / derhalven ick
vooz my nam myn moeders taal weder
in haar oude ere te brenghen / ende haar
kleed / dat van zelfs ryckelyck was ende
cierlyck/hande onnutte lappen ende vuy-
le brodderyen te supberen / na myn klein
vermoghē/welck myn vooznemens be-
ghinne men heeft moghen zien komē int
werck in enighe boeckens by my ver-
taalt ende in druck ynt ghegheven / en-
de sonderling inde Officien van Cice-
ro / maar niet meer dan wel beghonnen
hebbende / werd zulek myn vooznemen
behindert / overmidts de menichvul-
dighe

dighe mynplbanden der plackaarten al-
doe den Druckerpen anghedaan.

• Waer na ick wezende balling in
vreemde landen myt oorzaken booschre-
ven / beghonnen hebbe ghehad te ma-
ken / eenen *Nederlandschen Grammati-*
cam, maar doort ontberen van alle my-
ne armoede / benodicht zynde om met
myne handen arbeyd myn kost te win-
nen / hebbe ick dat myn booznemen an-
derwerben moeten verlaten: daeromme
als nu / indē jare *lxviiij*. my vertoont zyn-
de dit boeckken / was my het lezen van
zelve niet min lustich / dan het zien van
dien ghants buyten myn hope / te meer
noch na dien ick zelve boeckken zo zon-
derling nut vand tot myn nu dick ver-
haalde booznemen booschreven / te we-
ten tot beteringhe van onze *Nederland-*
sche tale / daeromme icks in myn zelve
zulk moete pryze dat ick myn penne niet
en mocht bedwingen / met dit myn ghe-
schryft allē *Nederlanders* oud ende jong /
man ende wyf tot het lezen van dien te
raden. Want ghelyck de mensche zon-
der reden niet anders en zoude zyn dan
een ander onredelyck dier / also en is hy
zonder de sprake niet veel anders dan eē
wild beest. Ghemerkt de sprake de men-
schen

schyn verzelt / verenicht ende te zamen
koppelt met onderlinghe vruindlykhepd
ende bedienstichepd : want de tale is een
vzoedwopf der zinnen / een tolck des her-
ten / ende een schildery der ghedachten/
die anders binnen den mensche verbor-
ghen ende onzichtbaar zyn : twelck So-
crates sijn te kennen ghaf als hem by een
vader sijn oordel ghevraaght zynde van
een jongken daar toe zeyde / spreeckt
zoon / op dat ick u magh zien. De tale
dan schildert de verholen ghedachten zo
bevallpck of vruchtbaarlick vooz r ghe-
hooz van anderen ; datmen die met lust
ofte met nut te recht magh anschouwen:
zonder ander berwe tot het pinceel der
tonghen ofte pennen daar toe te behoe-
ven / dan een verstandighe ende rycke ta-
le. verstandigh is zyn als haar woorden
zyn zoo dupdelick / dat zyn / of ten eersten
anzié / of dooz een wagnigh inziens / niet
anders dan de klare sterren inden dup-
steren nacht haar zelven openbaren en-
de verklaren. Maar ryck is de tale die
van zodanighe verstandighe woorden
heeft overbloedighe verandering.

Wat nu onzer voozouderen Neder-
landsche tale zo verstandigh ende ryck
is gheweest / zietmen in hare schriften
ghants

ghants vzeemd zynde van alle schuim
der vzeemder talen : de welcke namaals
dooz vzeemde Heren ende vzeemdtongi-
ghe landvooghden met der zelver ghe-
zinde / begraven is gheweest met inboe-
ringhe ees bastaards tale. Deze heeft tot
noch toe als een slabonische Ismael den
meester ghemaackt / en r' huis inne ghe-
had. Daar upt hy haast verstiten zal
worden / indien daar komen vele liefheb-
bers vande echte taal / nu weder als van-
den doden upter aarden niet zonder gro-
te ende moepelycke arbejd opghegraven
ende int leven ghebzacht dooz den schry-
vers van dit boerken. Dese zyn waarlick
daacinne niet minder na te volghen / dan
te pypzen van zo lustighen / ja landnuttigen
zake / dient aller menschen spreken ende
schryben niet tot lust van anderen ? hoe
magh oock iemands spreken of schryben
anderen verlustighen / dien de ryckdom-
men der tierlyke woordé tot uptbeelding
zynre meninghe ontbzeken ? of hoe magh
hy met zulk anderen nut zyn / die niet
ghereed heeft eyghentlyke verstandighe
woorden ? Immer men ziet daar teghen
de meeste onlusten / twisten ende verwer-
ringhen veroorzaackt te werden / dooz
qualick of dupsterlick zyn mening upt te
spreken

sprecken of te schryben: t'welck dan ghes
dyt tot moeyten bande rechters/ tot nu
bande Taalmans/ ende tot verderf van
de pleyers.

Tot vermindringhe van zulke qua
den / ende tot vordering van veel goede
dinghen/ dient de ghoedhepd eenre talen;
ende hier toe is nut / deze inlepdinghe tot
het wel spellen der woorden/ deze tot het
rechte verstand bande zin / ende dit alles
tot opening bande duere der kunsten / so
vant tierlyck / als vant bewpnyck spre
ken ende schrybē : is dan dit klepne boer
ken niet dienlyck tot grote saken ?

Dit is de zoete kaarne van deze note /
valt de bolster bitter/ de vruchte soethepd
is beter. heeft de niewichepd enige swa
richepd inne (wat niewichepd derf swa
richepd?) der leergheerighen ghewoonte
zalt alles licht ende lustigh maken/wanc
loon verzoet den arbeyd. Wat arbeyd by
dē schryvers van dit boerckē ghedaan is
ter liefden van hun moeders tale/ om die
weder in haar oude eer en staat te bren
ghen/ zaleer vā hun navolghers/ en hul
pers in dit vruchtbare en eerlyke werck
onderbondē en ghenoten wordē: dan van
andere onnutte ende traghe wespē/ ver
achters vant gheen zy niet en verstaan/
dats

dats van alle ghoede kunsten ende tuch-
telijke arbejd / gheloofc veel min ver-
staan moghen worden.

Maar ghy Eglientierkens baart man-
lyck boozt / met deze uwe zo nutte als lof-
lyke arbejd in deze anlepdinge der jonc-
hejd / van den nederen trappe des wels-
spellens tot de hooghte bande welspre-
kenthejd / tot opstygginghe na de welc-
ke doozt groot behulp van deze uwe ar-
bejd ghebozdert zullen zyn / jongskens
van acht jaren zulc dat hare verstanden
niet min dan nu jonghers van veerthien
jaren (na de langdurighe pynbancken
der wetté bande Latynse tale) bequaam
zullen wezen tot alle goede kunsten. Also
meyne ick dat dit u zo loflike beghin-
oock andere vzychtbare verstanden be-
gheerlick ende luscigh zal makē / om met
u de handen te slaan an dezen vzychtba-
ren ploegh / ende u dit nut ende pynlike
booznemen tot der joncheyds welbaren
ende d'eer bande Nederlandse taal ghe-
zammenlick helpen volepnden.

**Onderfchepdlyke verandering/ int ghe-
woonpck ghemeen Nederduytsch
spellen nodich / als in**

aa/ende ae.

aa haer/waar/paar/blaar/schaad/maar.

ae haert/waerd/paerd/blaeten/schaets/maert.

aap/ende ap.

aap ic zaap/maap/dzaap/kraap/waap.

ap sap/een lap/hap/kap/wap/blap.

o/ende o.

o een zo/ho/op/tis bol/mp dozst/vol/ick rock.

o' also/blo/hop/een bol/ick dozsch/volck/eē rock.

oo/ende oo.

oo ick loof/hoop/het roock/ick coock/bood.

oo' gheloof/een hoop/de roock/ick coop/ een boot.

uu/ende ue.

uu uur/natuur/huur/duur/stuur/schuur.

ue huel/buel/dueghd/duer/stuer/schuer.

u/b/ende u.

u uyl/wyl/wylen/wyler/wylrecht.

ua uyl/wyl/wylen/wyler/wylrecht.

wa wyl/wyl/wylen/wyler/wylrecht.

g/gh/ende g.

ge dogge/zegge/wegge/waggelen/diggelen.

ghe daghen/zeghe/weghen/waghenaar/ zpgghen.

je ja/jes/jock/jicht/jupst/berzeughden.

f/ende f.

f farren/semelen/een sock/sop sonder sp/suffen.

3 zarp/zemel/het sock/het sop/3p/zuchten.

De Letteren int uytsprecken te noemen.

a. be. ce. de. e. ef. ge. ha. i. je. ka. el. em. en. o. pe.

que. er. esse. es. te. u. va. wa. er. pe. zedde.

wa wpi/wpt/wuwtar en/wuwt/ndor.

g/gh/nde 1.

ge dagge/segge/wegge/waggelen/biggelen

ghe daghen/seghe/weghen/waghenaar/3pghen

de ja/tes/sock/licht/jupst/pegnueghden

/ende 3.

f sarren/sammelen/een sock/soep sonder sp/suffen

s zarp/zamel/het sock/het 3ep/3p/3uchten.

De letteren int ayt spreken te noemen.

a. be. ce. de. e. ef. ge. ha. i. je. ka. el. em. en. o. pe. que. rr. esse. es. te. u
va. wa. er. pe. gedde.

Den

Twe-ſpraack

bande

Nederduitſche

Letterkunt/

ofte/

**Want ſpellen ende eyghenſcap
des Nederduitſchen taals :**

uytghegheven by de Kamer

IN LIEFD BLOEYENDE,

t'Amſtelredam.

TOT AMSTELREDAM.

By Hendrick Warentz. Boeckvercooper/

inde Warmoesſtraat /int bergulde

Schuyf-boeck. 1624.

**Den verstandighen lozen berispers / ende
verstandelozen schempers.**

Komt matte berispers / voldoet hier u ampt
Straft / berwitticht / haalt danc / op alles wilt letten :
Maar binnighe schempers / int eerst' anzien schamp /
Ghy dient hier niet : Doch wildy u tanden toetten /
Wy lastert / grynst / knoxt / schuddebaelt en lacht /
Wy hebben van u niet anders verwacht.

bord, double, bleu, jardyn, estoffe, of clafe, est failly, loder, glässer, piffer, graver: ende zo voort. *R.* dit ontken ick rondelpck vander Fransosfen wesghen: waar mede wilbpt bewozen? *G.* Dat het meest een silbighe grondwoordē zyn: datse weder betekenis int Duits hebben/ datter oock veel ghesprotene ende t'samenghesette woorden van zyn / die met de Franse taal of hun topze van t'samenboeghen gheen ghemenschap hebben. *Wp* zeggen *roy zack / ick zack / geeft gemy zyn zack / dat's oorlof / een drasack / dat een vuyl vzaat betekent / oock roy kap / ick kap / zy verzet haer kap / de kap vant huio / verkapt / kaper / kapvoey. voort pleyenkussen / slaapbank / speelplaatt / slaberny / haastigoid / selahoid / besolden*: daarmen anders als dees leste woorden upt het Fransois quamen *batere, felon,* ende *soudoyeren* zoude moettē zeggen. Van de wyl onze taal verre d'oudste ende ryckste is/ is dit bekwys tē ober bloet: als ghenoegh zynde/ dat onze ouders vooz de opkoomst des Fransen taals woorden ghehad hebben om deze dinghen te noemen. *R.* ick neem t'bekwys vooz vol an / van zulcke ende dierghelpcke enckele grondwoorden: maar de t'zamengesette waar an zalmen die kennen? *G.* an de enckele / daarze van ghesproten zyn. *R.* hoe dat? *G.* Neemt ons eerste klyfwoord / als *bastord* / dat (komt mochtmen zeggen) van *bast* ende *aard* / die niet na het pit / maar na de *bast-aard* voozt *abontuur* van *abond* ende *uur* / alzomen zept / *Gh*od gheef u een ghoed *abontuur* (vooz ghoes gheluck) dezen dagh: ende

ander komt van ay krey / pyllof / van pylley
 met het lood / boerdeel van boert ende deel: als
 een plaatse daarmen boertery handelt / bank-
 ket van bank ende set / bankletteren van bank-
 ket ende terey: parrey van paart ende terey (dat
 trecken betekent) ghordey van ghordey: plaen
 kaart van plack ende kaart: alteman van al ende
 may. t' blycke oock eensdeels an de woorden
 (of verba) die daar van komen datse echte kin-
 deren zyn: want men zept verbafterden / abona-
 turen / ankerey / etc. ende niet verbafterden /
 abonturen / ankerey zomen zeggen zoude alsoe
 upt het Fransoy's quamen. Dit zy van em-
 ghe int kozt / zelf zuldper dierghelycke deel
 komen bedencken. Besluptende houde ick
 dat alle woorden diemen bewyzen kan / hare
 betekenis upt grondwoorden van onze taal
 te spruyten / ghoed Duits zyn / al zynse by-
 den Fransoy'sen of andere volkeren / zo wel of
 meer int ghebruyck als by ons: die dooz on-
 ze mewaricheid / lichtelyck ons naar andere
 talen boegghende / daar en tusschen onze eygen
 taal verwaarlozen: ende also den roem dra-
 ghende van uptheemsche talen best te konnen
 leren / oock de schand behalen / dat wy in ons
 eyghen taal achteloos zyn: slachtende den
 ghenen die ander luyden zaken bedillende /
 hun eyghen nut verzuypmen. R. dooz u hout
 zoud' ick lichtelyck van voornemen verande-
 ren / als die ghezint was myn Neefken by u
 te besteden om Fransoy's te leren / dat ick hem
 best eerst ghoed Duits by u lerē dede. G. ont-
 heid / daar verghyt ghy my te veel. R. hoe zo?
 G. eens

E. eens deels / Overmits onze ſpraak in kort
 te Jaren herwert / (ſedert dat wy met de
 Waſche ſteden onder een ghemeen Vorſt en
 de Hof zyn gheweeft) zo zeer met uptheemſche
 woorden vermengt iſ / dattet ſchier onder
 t' volck eē onghewoonte zou zyn enkel Duitſ
 te ſprekē. Ten anderen dat ick zulcx beſtaan-
 de eer allemans ſpot op my laden zoude / als
 int minſte dieſ anghaande iet vorderlyc int
 ghebruick brenghen / zo J. Jan bande Wer-
 be ende anderen voor ons iſ weder baren. te
 meer nu wy aldus met uptheemſche volkeren
 vermengt / en van breeud-tongighe Heren
 beheerſcht worden : dieſ eender van d'onze
 zich onlang beklāaghde / in een Kebiercin / dat
 de grondlike onderghang deſ Nederduit-
 ſchen taalſ te beduchten iſ / zo daer niet by
 tydſ in verzien werde. Welck niemand
 breeud behoort te duncken / alzo t'zelve in
 Judeen / Grieken-land ende in Italpen / met
 de Hebreeuſche / Griexende Latynſche ſpra-
 ken gheſchiet iſ. dat onghelpck machtigher
 volkeren ende beter gheſchietē talen waren
 als wy ofte onze tale noch iſ. R. Liever wat
 Kebiercin iſ dat ? zo ghyt kent het zou my
 luſten te hozen. G. tiſ na d'oude ſluer ghe-
 dicht / doch om dattet ter zaken wel dient zal
 u villicht behaghen / ick zal bezoeken wat ick
 onthouden heb / aldus beghint het.

Joncken
 Jan van
 de Wes-
 bens /
 Schat
 der duyt-
 ſcher ta-
 en.

B ;

Kebiercin.

Coespraack
Kebierein.

En ond ingewoorteld misbyueck doet my nu byzet
 Vanstaande verwoesting die tot noch toe belet//is
 Misschien verwondert u / wat datter magh wezen
 r is/dat de Nederduytsche spraec aldus besmet//is
 Het menigh uptheems onduyts woorde datter in ghezet//is
 Siemen alle daagh noch beelboudigh ziet vermeeren
 Zo dat onse moeders taal bynaast verplet//is
 Dits een beklaaghlyck ding dat elck wel magh doeren
 Dat wy Neerlandets/die al ander spraken connen leren
 Ons eyghen aangebozen taal zo onhebbelyck spreken
 Als wy een duyts vooz groete met *bon jour salueren*
 En scheyden met *bon soir*, is dit gheen teken
 Van verwaantheit/of waantrae dat ons woortde ontbyken
 Om eyghentelyck in duyts die zin te verklaren?
 Men onse spraack is ryck ghenoech/dit heeft ghebleken
 Datmen wel ghoed duyts sprack eer dees ander talen waeren
 Ja men heeft die upt het duyts en lathin ghaan vergharen
 Nu zietmen ons na bypl sletten upt dien misghoop spozen
 Dus doende ghaat het Nederduyts gheheel verlozen.

bystaard
woortden

Van den uchtend totte avond waer ick koom waer ick gh
 Ick vooz nieters duyts spreken zonder bleek of tempelen
 Maar men spreekt my veeltyds toe dat ick niet en versta
 Gha ick ter hercken die beten zom *tempelen*
 Daar *allegeert* een *minister*, wel ghoede *exempelen*
 Vol *parabelen*, *maisterien*, *glosen* en *secreten*
 Dat heet van een *devoot sermoon* byden *tempelen*
 En zo men my ietwers noodt ten eten
 Daar krygh ick een *Servyjet* als ick ben ghezeten
 En t is *Cousin* of *frere* hebt *Ioyeuse couragie*
 Van leestmen de *benedyft* zo elck van u magh woten
 Alsmen Ghod wil dancken/ook schastmaer *poragie*
 Dooz *potspys* voozts *venaisoen* en *julz* na *dusagie*
Mermalaad en *sucaten* by *botter* en *kaas*
Excellente drank en *delicate spys*/der *dyfst quellagie*
 En dan ist *tibi amoy*, *avous*, *profnas*,
 Int lest leestmen de *gracy*, is dit duyts: neent vplaas
 T'syn distelen die het ghoede zaad verfmoyzen
 Dus doende ghaat het Nederduyts gheheel verlozen.

Onder hoghe en laeghe in ambachten handel en neringhe
 Het is ghants nodeloos datter enigh byder betwys//

Men

Men spreekt al quaad d'uits / byzonder in d'ants regering,
 Daar hallen executien, appointementen en compositi
 Men protedeert en appelleert door de justici
 Door den officier, magistraat of gecommiteerde.
 Onder koopliup / spreektmen van expresse conditi
 Van assurentien, compromissien en t'geconquesteerde
 Van abus, calculati, different en t'geaccordeerde
 Van negocianten, conquesten en zo voortaan
 Van creditours, debiteurs en t'verobligeerde
 Dat haer u outp een gheleerde somt pda can verstaan
 Van komē bond-schypers / boospraken en taallup ter haan
 Die willen Notarissen, Advocaten en Procureurs zyn gheuoemt
 Heet een stadscrjver Secretaris of t' is qualck ghedaan
 En ghy word met een edict of mandament van hem verdoemt
 Ja dat meer is menigh hem van dit mis bypck beroemt
 Dat hy als magnifick na lust heeft verkozen
 Dus dombd gaat het Heerdijts gheheel verlozen.

PRINCE,

H Rymers die Ghod wouts Retborykers ghenaat // 3pt
 Ghebryskē mede door welsprekēheid zulck eloquētie
 Ziet hier een verwarring / als top versamt // 3pt
 Wy hebben een blason met ons adrys of sententia
 Wy spreken van Compositie en van inventie
 Van elocutie, termen, soluti en disputatie
 Hooft dit relas pronuncieren, gheeft audientie
 Het wort Poëtisch gemoveert tot recreatie
 Dits een redyt, dats de conclusi, dits d'arguatie
 En solueert dit propoost op het facondste.
 Dan doet onze Factoor een proloogh of narratie
 Wat dunckt u ghy heeren : ick zeg behoudens u Jonste
 Tzyn grobe fauten, (in zulck Duits ghezept opt rondste)
 Dus wille u niet die schandblecken niet meer quellen
 Gheffent een zuivere spraack zo verwetfop gonste
 En leert door de Letterkunst wel boeghen en spellen
 Door Redensaveling baste bewijfcedenen stellen
 En wille also Rederycks liefspeckheid sozbozen
 Werdende dat het Heerdijts niet gheheel gha verlozen.

R. Daar zyn de faylen wel aengheroert
 maar quamer nu d'een gheleerde of d'ander
 die zyn tyd met naarsticheid (na het zupbe-
 ren

zen ende verrijcken) int heerlyck maken ende
 verrijcken/ zyns moeders taal wilde besteden/
 de gheleertheit upt uptheemse tongen daar
 in brenghende/ zo Aristoteles/ Cicero ende an-
 dere/ ons noch te nut in haer sprake ghedaan
 hebben/ zo mocht oock zulck werck de nako-
 melingen nut zyn. **G.** Ja zo mochtē wy zule-
 ken die ons een voorrecht verstrecken zou-
 de volghen / ende metter tyd iet vorderlyck
 upt rechten; Erasmus (onzer aller roem) heeft
 wel verstaen foedum esse hominem in ea lingua videri
 hospitem, in qua natus est. ende I. G. Beçanus heeft om
 de oudheid onzes taals te bewyze/ en naack-
 te uptlegginge der grond-woorden te bindē/
 zeer grote neersticheit ghedaan: doch gheen
 van beiden hebben hen landsluiden / in hun
 angherozen taal/hare gheleertheit/erbarēt-
 heit ende gheslepen oordeel mede ghedeelt:
 maar moghlyck wat gheleerde metter tyd
 zulx te weghe brenghen zal: tot onuytspreke-
 lycke nutbaarcheyd zyns vaderlands. Want
 ick niet vander ghener gheboelē ben/die wa-
 nen dat gheleerdheid verkeertheit maact/
 bewyl ons de erbarentheid / by alle volkeren
 daar gheen gheleerdheid met allen is / recht
 anders te kennē gheeft: Dies zoud ick wen-
 schen dat wy Hollanders eens de gheleerd-
 heid smaken mochten in ons eighen sprake/
 die wy nu met groten arbeit upt onbekende
 talen moeten zoeken. **T**is gheen wonder
 datmen nu Platoes of Aristoteles ghelyck in ghe-
 leertheit niet en bind / anghезien veel kloeks
 verstanden / tot den smaack der zelver niet
 eens

Erasmus de
 pronun-
 tiatione.

het
 is son schou
 delyck in
 die son vrom-
 de link op zij
 word in de
 sprake door
 hij in y bo-
 ven is.

Of ghe-
 leertheit
 nut is.

eens en komen; andere slobē hun leerzaam-
 ste tyd int leren der talen aff/en tot bedaaghe
 verstandt komende / moetenze die noch met
 grote moeyten onderhouden: dit magh dik-
 wils de huiszorgh qualypck syden: haddent de
 boosf. oock aldus moeten doen / zy zouden
 villicht zo verde niet ghebocht hebben. En-
 de mochtmēt oock nu elckander in ons moe-
 ders tale hoert maken / dat eē vader met zyn
 zoon/eē groot vader met zyn enckel/de schip-
 pers in ze / de bouwoheren int veld / ende elck
 op zyn ambacht / onderling booz tydverdypff
 grondlyck vāt beloop der Natuurlyker din-
 ghen met merckelyck onderscheid mochten of
 konden sprekē / men zoude zonder twyffel
 meer gheleerdheid / hogher kennis / ende be-
 scheidelyker oordeel / op de baan hebben.
 Dan dit is zwaarlyck ghemene mans bes-
 dyppf / Ghod zal moghelyck enigh woest daar
 toe verweeken (als hy in Franckryck an
 Franciscum/ende in Italpen an verscheyden
 Prinsen ghedaan heeft) die de Nederlandse
 gheleerdheid vorderen zal. R. of dit noch een
 wyl na bleef / zoud ghy daar en tusschen myn
 Neefken / wiens leerzaamste tyd duer loopt /
 niet willen onderwyzen? G. het staat my
 zwaar booz. R. ist doch u ampt? G. Ja / na
 de ghemene loop houd ick school booz elck
 dient belieft / maar ghy spraecht om dē Jon-
 ghen ghoed Duypst te lerē: zoud ick dat aen-
 nemen / en zou datt u gheld / des Jong-
 mans kostbare tyd / en myn moepelyckheid
 verlozen zyn / zo waart nutter ghelaten.

R. t'zal moghelicx beter locken. G. om my te locken / is de boozslaghe ongherond. R. grondelicx ghesproken / maecht ghy de zwaricheid niet te groot? G. eyghenbaat mocht zulk veroorzake / maar wat zou my daar toe porren tot myn nadeel? R. laat eens hozen u bezwaar. G. Daar zyn in onze ghewoonspicke wyze van spreken en schryben zeer veel beroude ghebraken / zo dat onze taal wel wat berketelboet / beter gheschickt ende verrypcht behoest te wesen. R. wilt my zyd ledich / na dat ghy tyd hebt hier van onderrechten / moghelicx waar het naberhaal boozdeel mach doen. G. Boozdees tyd ben ick ledigh (doch hoven een uur niet) ende om vriendschaps wille bereit u hier in na myn vermoghen te believen / doch zal ick om tot eighentlicx verstand te komen de zake van onderē op behoeven te verhalen. R. zoo doet.

Dat tyvede Capittel

Opende de klinckletteren.

De Letterkunst of Grammatica bestaat in vier delen / als Spelling / Waalklanck / Oorspranc / Elychheid ende Tsamenbygging der woorden / dat is Orthographia, Profodia, Etymologia, ende Syntaxis. Het eerste deel om booz woets te beghinnen bevat eerstelicx de Letteren of boeckstaben: die worden de suecht ghemeenlicx boozgheselt **xxvii.** in ghetal van verschepden marel / te weten:

480

het
wrfst
dwl.

Orthogra-
phia.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u
v w x y z

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u
v w x y z.

A B C D E F G H I K L M
N O P Q R S T U V W X Y Z

Belanghende het marel der zelver / de
Schypfletteren zyn de Griere zeer gelyck hoe
wel de hare wel zo kiezeweligh ende slozdigh
laten als de onze ; of wyze nu van henlyp / of
zy van ons hebben / laat ick Becanus me ghes
werden. De Hoofstletteren hebben oock gro
te ghelphenis met de hare / doch treckēse wat
na der Hebzeuscher letteren omtreck / maar
de Ghemene pzynt-letteren houd ick booz ep
ghen Neder-duytsche letters schoon van
marel / zich zelf ober al ghelpeckende ende van
rechte lyppe t'samen gheboeght ; het gheboer
len is by sommighe / datse upt een lind ofte
langwerpigh stukken parkemēt of pampier
eerst ghebonden ende ghelept zyn : want men
ze altsamen daar mede op enerlei wyze bou
wen kan / tzelve alleen recht legghende zon
der buighen. R. datse waar / ick hebt de kin
deren int school wel booz een tepeling zo zien
doen / oock heb ickse wel afghemaalt ghezien
in zulcher boeghen / t welck niet onhebbelpck
ket. G. der zelver klinckletters zyn vā zulck
danighen marel / dat inde a / welke letter het
leeghste en ontwerkhelyckste ghelkanch heeft /

Maer
der letter
ren.

het

het marel der vier ander begrepen is : als de
 e (alleenlyc ghesloten zynde om van de con-
 der gheschieden te worden) is het voozste deel
 des zelven letters / de i het afterste / byrecht de
 boet af ghy hebt o. ende opentse boven ghy
 bynt de u. de naam des letters l. betekent by
 ons na tmarcel des zelven letters een rechte
 maatstock ; ick zoude van zulk meer kommen
 bypzynghen / maar om onze tyd alsnu tot het
 voozghenomen werck te besteden / zullen wy
 best voozt vant gheklanck spzeken. Onder de
 voozst. letters zyn vyf vocalen, die wy *klinkers*
 zouden moghen heten / om datze by haar
 zelven gheklanck gheben. R. hoe? *klinckers* /
 zyn dat niet ghebacken stenen? my staat vooz-
 zommighe de zelve letters *lyers* ofte *blankers*
 noemen. G. ick wil om de naam niet twisten /
 maar reden ghebende myns gheboelens /
 gharen den groten hoop het oorzdel bevelen :
 de steen meen ick dat upt enerhande oorzsaac
 haar naam ontfangt / als *klink-aard* hetende /
 of by verkoztig *klinkers* / want men zeit
klinkers / zo zou de letter ende de steen een let-
 ter / namentlyck / d / verschelen : maar al had-
 denze een naam / hunlyp werck is zo heel
 verscheyden / ende nochtans zynze in de werck-
 king zo ghelycksozmigh / dattet niet wan-
 schickelyck zou zyn. Vox is meer een stem
 als ee gheluyd te zeggen / oock is *lyer* daart
 vooz een kindes windel ghenomen wozt van
 ghans andere betekenis / dies ick my ant
 klincken houde : byzonder om de eenstem-
 mighedyd int oberzetten van Consonans die wy

W. Klinkers

Weklinker noemen: Nochtans liever de naam van klincken nemende / dat het eerste woord is / en des teghenwoordighen tyds / als van klanck dat van klincken komt / ende verleden tyd betekent. Dese **W**eklinkers zyn dan a / e / i / o / u / de p verstreckt het durigh lang of dubbelt gheklanck van i / al de ander letters zyn Consonanten, dat **W**eklinkers / om datse by haar zelven gheen / maar van den bygheboeghden klinckers haar gheklanck kryghen / hier zoumen moghen by brengen der zelver onderscheid / ende offse by haar zelven niet enigh blazend gheluid hebben als met st / alst soder klincker uptgheperst wordt wilmen iemant tot stilstand of stilzwyghen bewegen: maar wy zulle best tot ons voornemen komen. Dese letters worden nimmermeer **W**eklinkers / maar onder de **W**eklinkers isse twee / als i ende u / die somtyds **W**eklinkers worden. **R**. waar an merckten dat? **G**. Belanghende de i / wanneer die / t zyn voer ofte int woord / de eerste letter van een silb is / ende datter een **W**eklinker volght / zo isse veeltys een **W**eklinker: als in Gay / ia / ient / iing / tock / iurk / beia ghien / Ver-iouten / iulpen / gheiont / be-iucht / etc. Maar also ie / een tweklanck of diphthongus verstreckt / in niet / niemant / wie / die / etc. en datmen om iet ende iemant te spellen het zelve gheklanck moet hebben / schyn de bovenste alghemene regel hiet in ghezwaekt / dies speltmen veeltys ient ende iing met g / als gent ende gint / daar nochtans de g / by ons is

Weklinkers
 here.

In ghene woorden alzulcken schyalen en stape
 pen gheluid heeft/ oock is men verlegghen ont
 ick/ icke/ iesub/ etc. te spellen die inden zelven
 graad staan. R. zoumen dit moghen beteren?
 G. lichtelyck/ men late de g/ haar eighenschap
 behouden / de i alze een meklinker verstreckt
 een zonderling macel ghevende aldus j. R.
 t'behaaght my wel / heb oock t'selfde by eni
 ghen zo zien ghezuiken. G. zo veel de/u/aans
 ghaat/ die wort den kinderē in tweeley ghes
 stalte boozghehouden/ als u / ende v : d'eerste
 acht ick een *klinker* de tweede een *Meklinker*
 te zpn/hoe wel deze/u/veeltyds booz een me
 klinker wort ghezuickt / t'welck int Latyn
 zo onschickelyck niet en valt / als in Duits
 obermits by dze gheklancken hebben / die
 met u beghinnen/ als uu/ ue/ up : by zommig
 ghe wort deze v / oock als een *klinker* geber
 zight/ die *ure* hora aldus schyphē *vre* dat van
vre pax niet te onderscheiden is : zommighe
 schyphen aldus *ee* / *est* / *ese* / makende van een
meklinker *ee* *klinker* / dat heel wanschickelyck
 is. R. in welker voeghen wilby dit beteren?
 G. Dat dese u/na hare aard altyd een klinker
 en dese v/een meklinker verstrecke : Dit zelf
 de heb ick met een groot welgheballen ghes
 spoozt dat C. Plantin in zyn ghezuichte Gram
 matica Despauterij ende elders ober al onderhou
 den heeft / zo wel de i / als u / in de ghemene
 als oock inde hoofdletteren haar bysonder
 macel ghevende : daar die *klinker* ofte *Mek*
klinker zonderling verstrecken. R. dat vind
 ick zeer ghoed ende ghegront / oock licht ont
 volghen.

volghen. G. Nu an de *Alinkert* / dier hebben
 wy (met meest alle talen ghemeen) wyve zo
 ghezeit is / met de welke (na myn mening)
 wyf de meeste verschelende onderscheidelyke
 gheluyden uyt ghebeelt worden / ende van die
 zelve worden wy ons de ander min versche-
 lende gheluyden / na dat die van der zelver
 gheluid iet ontleneu / t' samē ghebodegh: daar
 van wy hier na zullen spreken / komende an
 de *Wocklanken*. maar eerst dunckt het my no-
 digh (al hoe wel ick met Erasmus ende A. van
 Meetercke gheboele *quod soni vocum scribi nequeūt*)
 u vander zelver *Alinkert* eighētyck gheklāck
 iet wat te zeggen / ende niet haar omstandig-
 heden te ontwerpen / op dat ghy int onder-
 scheid der verschelende gheluidē uyt zelve let-
 tende / na datse dan van deze t' samen ghezet
 zyn onderscheidelyck oordelen zoud moghen.

*klink-
letters*

*Erasmus
de pronun-
tiatione.*

*A. Meeter-
ckius de
veteri pro-
nuntiatione
linguae*

*8
Greec. dat de
gheluyden der
Stommen niet
in moghen ge-
schiedt worden*

De a / in alle talen d' eerste letter zynde / na
 veler mening uyt oorzaak / datze het leegh-
 ste ende onwerkelyckste gheluyd heeft / also
 int spreke het openē des monds vooz ghaat /
 volght dit gheluid wat wydachtigh ghapens
 de zonder tong / tanden / of lippen te roeren /
 als in d' eerste silb van *amen, amo, abel, apen, akter /
 asyn, ha, fa.* Hoe wel dit gheklāck wy elck een
 niet eben zuyver valt. De Ionici van ouds en-
 de nu de Westphalinghen ende Oberlande wy
 sprekenze uyt de mond wat rond treckende /
 ende klinckt bynaast als onze afghetekende
 o'. De Schotten ende Zewē buighenze wat
 na de e / als / *jae / maet / gheuoegh* onze se ghe-
 lyckende.

De

De e komt voort met een uytpuillende kin/ fende des tonge teghen d'onderste tanden : als ghy my voort uytten in ego, echo, me / te / tre / zel / be / re / in des zelfe gheklanck is doek verschil / de Fransozzen sprekense voort een n / of m komende / meestentyd uyt als a. voort entendemens, antandeman, zegghende. Des ghelphen gheschiet by ons alze voort r komt / in per, vermis, sperma, verzien vj verd / sterck / mensck / etc. Daarze nochtas in verwe / sterck / mensck / sterck / etc. haer vprighe epgen gheslyd behoudt.

De i komt wat gepyzende voort / de tong an de bovenste backtanden roerende : voort na my in zer / ypen / yber / my / dy : enighe zondeling in Brabant treckenze wat na de e. ende klinckt benaast als ei. Welck gheklanck van ei / daar teghens by belen als ai. klinckt / daar van hier na.

De o en u (waar in het meeste misbruick is) behoeven naarstige opmerking : voort alghaflaande dat de klinkers elck ander in ghedeklanck minst ghelyckzyn / end meest versigelt. **De o** word na haer maxel niet int rond ghevoghert lippen leeghtyck (als de a) uytghesproken : in homo, hola, open / ober / gheefick u mondeling haer epghe gheluyd / na myn mening gheen ghemeenschap in gheklanck mede a hebbende : maar meetder ghelyckheld met de Westphalysche u / die bynaast uytghesproken word als onze oe.

E ander ghelyd neemt de o sonityds an / in onze ghewoontyke uytspreek was gheslyk

spckheits hebbēde met a/dies sommige t'selbe met oa/andere met oi/(daart durigh ofte lāg valt) hebben willen afbeelden: wy gheben hem een byteken/om de minste verandering/ oock om dat wy het enckele slechte / ende het breed/durighe of langhe gheklanck des zelven gheluids zouden onderscheyden konnen: hoozt myn mening des zelfs in oghen / orcy / wodd / wodd / coopman / etc.

De u / doet int uyt spreken de lippen vooz uyt puilen / de tong an de voozste onder tanden brenghende / als ghy hoozt in d'eerste silben van ure / dursen / hursen / bursen / veel versche lende van horten / borten / etc. ende dies bande Westphaalsche / u (die zy in du als doe uitz spreken) t'vozighe gheklanck heeft meer ghespckheid met der Grieken ypsilon. Hier meen ick u met de mond der byf. klinkers eighen gheluid ghenoeghsaam uytghebeeld te hebben / t'welck ick met de pen als voozzeit niet doelyck achte: dewyl wy uyt der voozouderg wercklycke ende naachte beschyping niet eenstemmigh konnen afnemen hunlyc meening. Doch meen ick datmen meest int uytbeelden der zelver daar op behoest te achten / datse elckander in gheklanck minst gheslyck zyn. Onderscheidlyck hoorde der vozigher epyhentlyck gheklanck in d'eerste silben van elck volgende woord / abel / tve / yber / ober / ure. Slecht ende enkel in dezer ghelpe woorden / bal / bel / bil / bock (hoedus) bul (een var:) maar dubbeld volcomen ofte breed / lang en durigh / hooztmen der zelver gheklanck in

u.

Ⓒ

baar /

Dubbel-
klinkers
aa
ee
pp
uu
uu

baar/beer/byt/boor/buur/ diemen dies dubbel-
klinkers zoude moghen noemen: alzo onze
boor ouders t'selbe lāghe of durighe geklāck
(alst in een silb boor of tusschen meklinkers
staat) met twee der zelver letteren afgebeeld
hebben. hoe wel datmen nu ter tyd hier te
lande boor de aa/ de ee/ ende boor de uu/ de
ue/of uu/meestendeel bezicht/ als daar/haar/
ende huer/huir/ schypvende/nochtang hoozt-
men dat in dezer ghelycke woorden t'ghe-
klanck vande a/ ende u/ lang of durigh valt
eben als de e/ i/ ende o/ in d'ander boorver-
haalde woorden. Doch de i/ alzo die in onzen
a/b/tweederhande mayel heeft / het een enkel
t'ander dubbeld en verknocht/zoud ick raad-
zaam vinden dat deze i/ alst een enkel of
slecht/ en deze p/ een durigh of langh ghe-
klanck behilde: zo wel scrjvty/ byty/ blyty/
etc. als scrjff/byff/ blyff/ met p spellende. hadden
wy der andere klinkers oock zulken mid-
del/t'sou niet qualpck voeghen datmē d'eer-
ste silben van ghaaf/ende ghabe/ van heefende
hobe/ van loofende lobe/ met eenderley letter
schreef/ alzo wy inde i raden te doen. De
Grieken hebben in *o micron* ende *ω mega*,
dierghelyken onderscheid. De Latinen ende
andere onze naburen onderscheiden dit
boorlanghe gheklanck der klinkers in een
silb boor meklinkers komende/ nu ter tyd
niet/van outs meent Erasmus isser onderschept
ghewest. Maar de klinker alleen staande
ofte den silb eindende valter onderscheid/
want anders klinkenze in, *Iaceo, docco, lego,*
studo,

Erasm.
de pro-
nunt.

studeo, stilus, als in lacto, doctor, lector, stultus, stilla.
 Dies volghes ist by ons oock een inghetwoz-
 telc ghebruyck/ dat een klinker de silb ein-
 dende meestentyd lang of durigh van ghe-
 klanck is/ hoe wel datmen hem enckel
 schryft. Dit onderscheid van kort ende du-
 righ gheluid der klinkers / dunckt enighen
 raadzaam met *accenten*, te onderscheiden/
 zonder verdubbeling vā letters te maken of
 te bezighen: zommighen behaaght datmen
 t'maxel der letteren verstelle om also alle
 klinkers / dubbelklinkers ende tweklan-
 ken elck met een sonderling eighen maxel af-
 te beelden / also P. Ramus in zyn Fransose
 Letterkunst zich onderwonden heeft te doen.
 Maar my ghevalt der ouder wyze beter:
 om redene/datmen den leerlinghen/lichtelp-
 ker by letters wel kan leren onderscheiden/
 ende boort d'ander ghelupden/ na datse van
 de zelve t'samen ghezet zyn: als datmen hem
 xxv. klinckletters van verscheiden gheluid
 wel zou kunnen doen onthouden. De *accenten*
 maken belemmering int schryft / t'is oock zo
 ghereed noch een letter te maken als een
accent ende t'is den aankomelinghen lichter
 te batten/ dat twe letters langher klincken
 als een/ dewyl al onze tweklancken die doch
 lang van ghelupd zyn / oock also van twe
 letters ghemaacht worden. R. De p/ee/ende
 so/t'samenghezet/zyn by ons int ghebruyck/
 maar de aa/eñ uu/t'samen te voegen dunckt
 my onnodige niewicheid: want ist niet eben
 veel hoement schryft als inē weet dat met ae/

enckel
 klinker
 lang
 sijnde.

ende ue/het lang gheklanck van aa/ende uu
 afghebeeldt wordt. G. ghy zegt wel/ zomet
 de zelfde letteren alzo t'samen ghevoeght/niet
 tot ander gheklanck en behoefde onder de
 tweklancken/alzo ghy noch hozen zult: dies
 halven zo wy int spellen eēparighe ghel
 fozmicheyd zoeken/ mostmen oock de a/ ende
 u/ als de ander klinkers dubbeld schryben.:
 t'welck byden oberlanders int ghebruyck is/
 oock vintinense alhier wel in oude brycken
 ende schriften/ alhoe wel t'selbe nu by velen
 bzeemd ende onghewoonheyd schynen zal/ de
 ghewoonte midts de noodzakelyckheyd en
 eenparighe ghelyckstemmicheyd/ zalt booz
 ghoed doen aennemen. Den Latynen ende
 anderē zoude de ee/ende oo/daar wy toe ghe
 went zyn immers zo bzeemt schynen. Ande
 re (als ghezeit is) binden beter datmen het
 lang of dubbel gheklanck aller vocalen of *elina*
etis / met een enkel letter / ghelyck het korte
 scrjbe/doch de zelbe daarze lang klinckē met
 een accent of byteken aftekene: t'welck wy
 niet gheheel mis haaght / doch dewyl het on
 zen boozouders behaaght heeft / dubbelheyd
 van letters te bezighen/ ende dat oock de by
 tekens na mijn inziē belemmering int schry
 ven maken / ben ick meest ghezint by t' oude
 te blyben. R. de zaack wel inziende bekenne
 ick datmen immers zo licht aa/ als ae/ ende
 uu/ als ue/ of/ up/ ofte als een a/ met een byte
 ken te schrybē heeft / daarom waart int ghe
 bruyck ick mene t' zou nut ende pypstuck ghe
 bonden worden. G. Om int ghebruyck te
 bzen:

Bzenghē vind ick de meeste zwartchepd/ men
 moest de hofschypbers/ stadschypbers/ druc-
 kers/ ende schoolmeesters/ hier toe bewe-
 ghen/ en wie sal den kater dien bel aanbin-
 den: Doch is mettet verhaalde alleent niet
 ghebeter/ inde o/ ende oo/ is immers so groot
 verschil (also booz gheroert is) te weten het
 rechte geklanck bande o/ (met d'ander klin-
 kers minst ghemeenschap hebbende (na onze
 mening) hoorde mp slecht ende enkel upt
 sprekē in dese woorden/ non, rhombus, fontes,
 fons, constans, comma, tselfde gheklanck mpxg
 menings moetse van ouds ghehad hebben
 als men font, dicont, publicum, colpam, volnus, booz
 sunt, dicunt, publicum, culpam, vulnus, schreef/ want
 dit bozighe gheklanck bande o/ enighe ghe-
 luyckformichepd heeft met de Westfaalsche/ u:
 Daar het ander gheluyd bande o/ dat ghy
 mp hoort enkel ende kort uptsprekē in nos,
 nofter, fortis, hoc, vox, propter, quod, meer ghemeen-
 schaps heeft met de a/ het welck ick tsp alst
 kort ofte lang is / zoude raadzaam binden
 aldus o/ af te tekenen: wildy van mp merck-
 helpeck onderscheid des zelven letters horen/
 merckt opt verschelende gheluid inde vol-
 ghende woorden/ op ende hop/ om ende org/ een
 zorg ende ick zorgt/ een bock hoedus ende een stork/
 vpsloeken ende srgoken/ srgol ende srgober/ vol-
 ende volck/ mp dorst/ ende ick dorst/ tis bol-
 ende een bol des spinrockens/ hy is bol ende
 een vol inde ropschuit / een stork an de voet/
 ende het zock des vrouws / een bot visch ende
 ghebod/ ick morgt ende ick brogt / kox ende koxl/

Erasm. de
proaun.

Onder-
scheidin o
ende o.

purty ende purty: in vnder/ vngesond/ dromstij/
 grond/ hoordp deerste: in of/ of/ pot/ tot/ zot/ etc.
 hoordp de tweede. R. bylo hier merck ick een
 groot vershil int geklâck deses letters daer
 ick noyt op gheacht hebbe. G. obermids ghy
 het eyghen gheklanck der woorden wist/ eer
 ghy schryben leerde/ valt u het onderscheid
 bande verschelende uptspraack eens zelven
 letters niet zwaar/ doch een vzeemde die on-
 ze taal leeren wil/ blyfter in versuft. R. dat's
 wel af te nemen/ maar hoe wilp dit beterē?
 G. met het voorverhaalde byteken. R. dit
 zal by velen als ofmen niewicheid wilde in-
 hoeren ghelasterd worden. G. ergherlyke of
 onnodighe niewicheyd ben ick inde grond
 byand/ zaagh doch ghaern/ met de minste
 verandering zo doenslyck is/ datmen onze
 taal volkomentlyck ende schicklyck moght
 spellen. De Hebreen/ Grieken/ ende Hoos-
 duitshen hebben vortpdy om de verschey-
 denheyd des gheluyds af te tekenē/ verschey-
 den bytekens of tittels in haer schryft ghe-
 boeght. R. hebben wy zulken vortschryft
 waarom zoument in ghelphen gheval niet
 om beters wille volghen/ maar zegt my hoe't
 by hunlyp is toegheghaan. G. het blyckt uyt
 oude munt/ oock by de ghetuychen is vā Je-
 ronpmus ende andere/ dat de Jueden tot de
 Babilonische ghebâgkenis een ander mayel
 van letteren (met den Samaritanen ghe-
 meen) ghehad hebben: oubolligh van fat-
 soen/ den huidendaaghschen onghelpeck/ doch
 van ghetal/. kracht ende uptspraack eens/
 de

de sichtighe zoude **E**soz als ghebonden hebben ende zyn in ghetal **xxii**. altemaal meklinkers / der welker vier als Aleph, He, Vau, ende Iod, vooz klinkers by den oude Hebzeen somtyds ghebrukt zyn gheweest met Aleph, ende He, een a / of altemet een ander gheklanc uptbeeldende / met Vau een o / of u / met Iod, een e / of i / ende somtopl wel andere; diez haar spzake vooz den leerlinghen bezwaarlyck te lezen valt / alzomen gheen zekere reghelz heeft / wanneer deze letters haar elghen of welck der klinkers gheklanc zyn hebben / dan by raming oft upt de ghewoonte lezen zyn haar schrift: **N**amaals heeftmen de punten of tittels (tot behulp der leerlinghen) voben in / ende onder de letters geboecht / waar mede nu haar taal onderscheidelyck kan ghelezen worden: Doch de gheleerde lezen meestendeel noch zonder punten om dattet dicktwyfelachtich is wat mening d'oude schrybers in zommighe woorden ghehad hebben / welker beduyding met de verandering van een tittel dickwils veel verscheelt of gheheel strydigh is: ende des niet teghstaande / zietmen ons onder elckander tot haten / verbolgen / ja totter dood toe twisten / als de gheleerde dickwils zonder hulp des heplighen gheests (vermits de voozgaande twyfelachtigheit) des schrifts zin / herwerts ende derwerts dwaapen. De punten zyn na zommigher mening wel 400. Jaar na Christus gheboorte eerst ghebonden. Hoe de Grieken en Hocheduitschen met byzondere bytekens

verscheiden uytspzaack afmercken is belien
 ghenoech bekend: De Latynen hebben oock
 boozmaaks enighe letteren onverschepdelyck
 gheschreben als de o/ende e/ in volster, en vester,
 advorsum en adversum, votare ende vetare, convollere
 ende convellere, amploctere en amplectere. De i/ende
 u/in lacrumme ende lacrima, maxumus en maximus, optu-
 mus en optimus, lubido en libido, pulcherrumus en pul-
 cherrimus. De o/ende u/ in publicum volnus colpam
 zo verhaalt is. De ae/ende ai/ in caesar en caisar,
 magnæ en magnai en zo boozt / dat metter tyd
 ghebetert is dooz naarstighē ende verzochte
 schypbers: zo behoort wy elck na vermoghen
 oock te doen. R. onze ouders hebben alle by-
 tekens ende tittels ghemyt also t'ghebruick
 van dien moepelyck velt ende t'schryft daar
 me ontciert is: dies zoud ick beter raden
 t'mareel des letters wat te veranderen. G. dat
 behaaght my oock best/ende dat meer is wy
 hebben hier toe boozschryft an den Venen die
 een byzonder gheklanck vande o/ niet met
 een byteken/ maar met een doozslaghen o al-
 dus & afbeelden/ doch also dit boozt eerst (in
 myn zin) alte grote verandering zou maken/
 mochtment booz dees tyd mettet bytekē ver-
 zoeken ende of t' selve verzuimt word / en by
 d'een aenghenomen by d'ander niet / zo blyft
 altyd de ghewoonlyke spelling onberandert.
 Daarmen oock twyfelachticheid int woord
 vermoet/ is hier middel/ om de verscheiden-
 heid af te beelden/ zo wel inde enkel als dub-
 bel oo. R. vindmen by de boozf. gheluiden
 van o/ende o/zich te verlangen of verdub-
 belien

Deensche

§

veroorzaken: dies verwonder ick my dat het selve niet eer ghebetert is. G. verscheiden schrybers hebben haar wel onderwonden te doen/ maer heeft tot noch toe gheen voortgang ghehad: enighe hebben t'vozighe gheluyd vande o/in my ende op met een u/ willen helpen schryvende my ende up/ maer binden haar in vele woorden daer t'selve gheklanck is verlegghen/ zo ghy noch hozen zult. Andere hebben de oo/ met oi/ ende oa/ willen onderscheiden schryvende vick/woipman/ich hoir/ ghoer/ etc. ofte vack/roapman/hoar/ghelvaft: doch is hier mede t'verschelende gheklanck inde enkel o/ende o' niet ghebetert: oock is de oi/ de op in moyt/beroyt/ moyt alte gheluyck/ hoe wel in deze woorden het gheluyd vande o' (ende niet van o') hoor de p/ ghehoort word/ t'welck andere hoor ons oock wel ghemerckt hebben schryvende mony/beroyt/ etc. maer de oa/ is gheheel vreemd/ ende nieu: daer teghens ons byteken gheen verandering inde ghewoonlycke t'samenboeging der letteren inbringt/ ende oock int enkel gheklanck zyn krachte ebengheluyck betuyft. R. ick moet bekennen dat ghy my hier in met goeud bescheid veruoeght hebt: maer isser nu noch meer te zegghe.

oi
oa

sep.

Dat

Dat derde Capittel.

Vande Tweeklancken.

Dit zy vande klinkert ende dubbelklingert (lopender wyze) ghezept: van deze maacktmē de diphthonghen dies men *wocklanckty* zou moghen noemen/ om datse van twee ofte meer der boornoemde by klinkers onderscheidlyke eighen ghesluiden t'samen worden ghezet: men noemt nock eenighe der zelver triphthonghen dats *dricklanckty*/die van drie klinkers gheboeght worden: maar wy zullense hier onder den naam van *wocklanckty* alle bevanghen. Der zelver isser int ghebruick die inden druck ghebezight worden/ ende elck bekent zyn/ xv. van de welke eenighe by velen met zonderlinghe letters verschedelyck gheschreven ende afghebeeld worden: also dat hier in mede zeer groot misbruyck is. R. daar op verlangt my u gheboelen te horen / hoemen die recht ende wel met onderscheidlike ghelyckformicheid boeghen zal kunnen. G. onze ouders hebben de zelve gheluiden met twee ofte meer klinkers (die zy in gheklanck naast zyn/ en van der welker gheluyd zy iet schynen te ontlēnen) afghebeeldt: dies ick houde dat met *ae/* een gheluyd vallende tusschen de *a/* ende *e/* (t'welck ons de schaepen met haer *bae* leren) moet uyt ghebeeld worden off t'selvs nu met verknachte letters ofte onverbondene afghebeeldt word / daar zoud ick

ae.

ick luttel onderscheidſ in maken: ende des-
 gheluyckſ met zommighe andere mede/ doch
 alzoze al niet verknocht willen gheſchreben
 zyn/ofte zich aen een boeghen late / zoud' ick
 na d'oude ſluer de letters op zich zelven na
 elckander ſtellen/ende de voozſ. xv. tweeklan-
 ken aldus upt beelden. *ae/ai/ofay/aay/au/aau/*
ei of ey/ eeu/ie/ieu/oe/ oey/oy/ ou/ ue/ uy/ nu
 hoozt ſcherpelyck ely gheluyd/ nau ghaſlaan-
 de offe elck/ der klinkers vooz verhaalde
 gheklanck/na datze bande zelve zyn t'ſamen
 ghezet/ niet eenpaartich gheluyck zyn: met *ae/*
spel ick blaeten/kaetelen/kaeze/kaetsen/ſgaetsen/
baerd/haert/waerd/kaerd/paerd/ſtaert: hoe wel
 tot noch toe daar mede meeftentpd upt ghe-
 beeld is/het durighe gheklanck van *aa:* dieſ
 men in twyfel is welck der zelver gheluyden
 verſcheidel pck ghemeent word / alzo dat de
 Zeeven niet te beſchuldighen zyn als zyn
 t'ſact *maact* qualpck upt ſpreken. dewyl wpt
 al t'ſamē qualpck ſchrybē. het is wanschick-
 lyck datmen de *e/* by de *a/* ſtelt / ende der ſel-
 ver gheluyd alſt een ſilb zyn zal met de *a/*
 niet vermengt. in *ay* is de *a/* kort / zo ghy
 hoozt in *lay/hay/kay/blay/* maar durig hooz-
 dy de zelve in ick *zaay/maay/draay/kray/waay:*
 eben alzo hoozdyze in *au/* ende *aau/* ick *grau/*
ſnau/bau/kau/ghau/ ende *blaau/graau/raau/ paau.*
 De *ey* hebdy in *geeyt/ſeyd/reyken/ſreyen/rein/*
reien/ welck gheluyd tuſſchen de *e/* ende *i/* val-
 lende ende gheen ghemeenschap hebbende
 met de *a.* nochtans als/ *ay/* meeft upt ghe-
 ſproken word; alzo dat hier het miſbzuyck is
 inde

xv.
tweeklan-
ken.

ae.

ay.

aay.

all.
aall.
ep.

inde uyt spraack en niet int schryben/ t'welck
 dies oock zwaarpckst te helpē ofte te booz-
 komen is: alzomē als boozzeid de ghelupden
 niet schryben kan. R. ick merck wel dat ghy-
 ze zonderling uytspreeckt/ maar t'verschil is
 niet zeer groot/ dies niet te verwonderen dat
 menigh gheen onderscheid daar in maackt-
 maar als ghy deze dus onderscheidlyck zoud
 willen uytghesproken hebben/ zou dat den
 spmex niet qualpek passen? G. Deze heb-
 ben hun *figuren*, waar duer hen gheoozloft is
 een letter na ghelegghentheyd te verstellen.
 als de Latynen doen olli booz illi schrybende/
 also oock wy *besinnen* booz *besonnen*/ *bringhen*
 booz *bronghen*. R. ick ben ghepaapt/ ghaat
 boort. G. het korte gheklanck bande e/ booz
 u/ komende/ vind' ick in onze spraack niet/
 ten waar in uptheemsche woorden/ als in
 Europa, Euphrates, Euripides, Euzēbius, Deuteronomium,
 Hooyfsculstg/ &c. maar de e/ durigh zynde/
 hoorp in *ecu/escu/escu/socu/socu*. De/ie/beelds
 uyt des kiebits ghelupd in *zie/zie/iet/niet/*
&c. boort in *nieuv/ich hieuu/ &c.* booz de u/
 komende. Der koepen epghengheluid zyn
 wy ghewoon uyt te beelden met oe/ in *zoet/*
ghoed/ noed/ boet/ hoeden/ vreden/ woeden/ &c.
 welck gheluid ghemeenschap hebbende met
 het gheklanck van o/ onde e/ meen ick daar
 mede by ons ouders wel afghebeeld is: zom-
 mighē bezighen hier booz ue/ niet menende
 het scrale ghelupd by ons bozē de u toe-ghes-
 epghent: maar der Westfalinghē u/ die zom-
 der e/ by henlyp dit zelve ghelupd in du by-
 kang

en.

en.
ie.

ien.

oe.

duoght/ vruoght/ iught/ luecty/ suocty/ luocty/
 spellen also met up/uyt/buyt/ souyt/ luyt/ luycty/
 bruycty/ruycty/bruycty/uyt scuyt/die van uuyt/sguuyt/
 mpyt achtings in gheklanck veel versche-
 len. R. dat zou een schaep mercken. G. Daar
 hebbyze al. R. is nu u grote bezwaarnis al
 af ghelepd: tot noch toe ghenoech ick an u
 spelling ende waer wel te hreden dat ghyze
 mpyt seef ken in zulker boeghen leerde. G.
 wy hebben t'verschil noch niet al. T'ghe-
 klanck by my met ^u af-ghebeeld/ word oock
 verscheidelpck gheschreven/zommighe schry-
 ven doe ght/ vruoght/ maer dit wederlept zich
 zelven: Andere ja meest elck nu ter tyd/ hier
 in den Fransoisen volghede/zetten de e/ booz
 de u/ schrybende: ^{de}uoght/ ^uvrought/ ^{str.}Maar
 de ^uoochduitschen ende Latynen (zo ghezept ^uooz us.
 is) de ^u in neuter ende ^uooz ghtoutsig tot een
 ander gheklanck ghebrypkende / zijn onze
 eenpaartighe spelling hier in ghelyckformis-
 gher: de wy by de u/ after de a/ ee/ ie/ ende
 o/komende/ in zulker boeghen met d'ande-
 re letters vermenghen / also dat wy van
 ouds (blypkede by oude schryften) niet ^u maar
^u in dezen ghebrypckt hebben tot dit ges-
 luid: ende zouden met recht der Fransoisen
 spelling met de Latynse heel strydigh zynde
 in dezen/immers niet volghen. Maar en-
 ghen behaaght de Franse wyze te beter / om
 dat sy de ^u/dan bezighen in plaatsen van ^u/
 by ons verhaalt/ ghebende de u/ somtyd ^uooz us.
 het gheklack dat wy de o/ toegheepghet heb-
 ben / schrybende ^u ende ^u menende daar
 mede

mede te berkomen de tittel die wy tot onderscheid vande o/ ghebruyken / maar beroben also de o/ende u/ vande van hun eyghen gheluid/ noemende de u/ na de Westphaalse wyze als oe/inden a/b: het woordken ^{du} als doo ^uupt-sprekende/ daer nochtans die zelve letter een gheheel ander gheluyd heeft / in d'eerste silb van ^{du}durcy/ ^{du}dubcy/ niet gheluyckende/ by ofmen ^{du}doercy/ ^{du}doerby zeyde: haar schyale gheluyd datse heeft in d'eerste silb van ure/ behoudse in ^{du}muncy/ ^{du}huc / ghebucy/ die van ^{du}mond/ ^{du}hoed ende ^{du}hoercy zeer veel verschelen: hier ghebense dan de u / een byteken dat na myn achtning op de o/ beter past / makende de minste verandering ende de meeste gheluyckfoymicheyd: byzonder om de oo/ ende oo/ te onderscheiden/ dock datmen de o/ zonder aftekening haar natuurluyck gheluid/ dat wy haar inden a/b. gheben/ die noemede na myn mening als in d'eerste silb van ^{du}oer/ ^{du}upty/ niet gheboeghlyck benemen kan: doch is my niet onbekend dat zy hier in den Oberlanders volghen/ dan also wy die in alles zonder onschickelike verandering niet volghen moeghen/ behozen wy meer te trachten om onze taal int gheheel te beteren/ als om henlyp in enighe dinghen te volghen: dewyl wy noch niet toestaan dat hun wyze van spellen beter is als de onze. Doorts valter verscheyden spelling om de tweklanck/ up/ uyt te beelden meest elck staats toe in ^{du}buyl/ ^{du}buyl/ ^{du}buyl/ ^{du}buyl/ aldus gheschreven/ maar alse t'beginfel van een woord is / zynse verlegghen om ^{du}uyt/ ^{du}uyt/ ^{du}uyt/ ^{du}uyt/

wy.

uyde ende ^{uyde} / (dat by ons een afuyn is) ste-
 te spellen / hoe wel an de zelve woorden niet
 anders faalt als de voozste letter na te laten:
 • eibenghewpck van haard / beer / beer / de voozste
 letter wech nemende / aard / eer / ende een word
 ghespelt. Nochtans bintmer ontellike vele
 die de voozgaande woorden qualpck spellen /
 zom nemen de v / of w / in de plaats spellende
 vve / buyt / of gyl: Maar dats hier verleggen
 zyn komt upt doozsaack / datmen (zo ghezept
 is) deze u / somtyds vooz een meklinker be-
 zight: d'welck na blybende hebby hier een
 zekere voet om / uyl / buyl / byl / vyl / uyl /
 uul / uul / ende vvo onderscheidpck te schryben.
 R. tis als G. om nu vande klinkers te ko-
 men ghebrecklyc ons onderscheid inde dub-
 bel ende durighe p / vooz heb ick verhaalt dat
 by deze p / ober al vooz een langhe off durig-
 ghe klinker bezighen alsze an gheen ander
 klinkers verknocht is / maar inde tweklan-
 ken ismens gheboon vooz een enkel i / te be-
 zighen t'welck by onberandert laten / om
 niet alte veel nieuwichpds in te voeren.
 Maar zo wanneer hadde ds enkele letters
 zonderling upt ghesproken woorden / d'eerste
 t'leff van een silb / de tweede t'eerst van een
 volghende silb verstrechende / als by de Ta-
 tpen in filis, viis, etc. zoud' selt om t'meeffe
 onderscheid raden t'we enkele ii / te bezig-
 ghen ofte een ondetshewpckhe ij / met een
 rechte neergaande start; om hz is omg
 van ioh mygh te onderscheiden / en om
 parting / Springit / klanich / vildaiich te schryben:

lyti.

Als

Als ons dit zelfde in ander klinkletters die niet verknocht geschreven worden ghebuert / zo mocht men aldus twee punten daar boven stellen als heerden / gheëdt / gheëert / gheëdelt / ~~etc.~~ ofte aldus schryuen be-erven / gheend / ~~etc.~~

Het vierde Capitel.

Van de klinkers en Talschryft.

Dier willen wyt by laten de klinkers ^{betreft} belanghende / en boort int ruygh de ^{Nie-klinkers} oberhalen / onder de welke de *h* en *p* / *d* en *f* / *en* *g* / *en* *z* / *h* ende *w* / grote gemeenschap t'samen hebben / ende by den overbaarnen dichts wilt d'een boord'ander ghebruycht worden.

De h en *p* in *alt* / *bestant* / *kracht* ende *taft* / *loft* / *scapt* verkehden in geklanck wainigh / als oock de *d* en *t* in *ghed* / *pot* / *ghed* / *ghed* / *pod* / *spacht* ende de *f* en *in* *deyl* / *lyel* / *Wel* / *fel* / *ir* *lyel* *lyel*.

Dit heb ick u int kort angheroert / also int spellen van dit elckander zeer ghelpeken gheluyd veestpds ghedoolt word: Nochtang wilt niet schriken datmen *scapt* en *scapt* zou scrjben om dat vant een *brakty* vant ander *klappty* komt / of *ghot* ende *pod* om datmen *ghot* *dey* ende *potty* zeit: maar alst in rymen te pag komt / heeftmen oorlof om bequameljck een letter wat te buyggen. *Open* de *f* / die is scherper van gheklanck als de *u* / de welke wat lechlycker wjt ghesproken word. *De t* / *is*

/ts int Duitſ wernigh nut/ want wat die
 vooz a/o/ende u/ klinckt/ daar in dient ons
 be h/ niet ſelue gheklanck vooz e/ ende i/
 heeft: ende wat de e/ vooz e/ende i/ doet/ daar
 toe magh ons de f/ dienen die ſelue gheluyd
 vooz alle klinkers heeft: dies wortſe van
 gommighe als een onnodighe letter uptgher
 monſtert: doch om een ~~ſ~~ en ~~h~~
 ſg/ sy met ons anghenomen letters aſte
 beelden moghen wy e/ niet ontberen: wantſe
 vooz de h/ komende ende tuſſchen f/ en h/ ge
 ſtelt/ ons de ſelue letters helpt verſtrecken/
 in org/ borg/ worgland/ in k/ barge/ kronge/ kurg/ ende
 in ſgar/ ſgr/ ſgip/ ſgirt/ ſgop/ ſgub/ etc. Dat
 enighe de gh/ vooz ch/ willen bezighen vind
 ick pypſtek ende nodich in woorden die
 voozt met gh/ verboeght worden: als dagh/
 ſagh/ ſua gh/ uocgh/ zyggh/ burggh/ etc. om datmen
 dagghen/ ſagghen/ zygghen/ burgghen zeyd ende
 niet dargen/ ſargen/ etc. want het gheluyd van
 gh/ (na myn gheboelen) zo wel vooz als ach
 ter klinkers komende / in gheklanck met g
 verſcheekt/ zo wel in ick lagh dat van l y ende
 ick l arg daar van l argen komt: als in gharth en
 Charon/ ghy ende der Grieken g. Wan outg
 plechtmen hier oock op te achten / in den
 Ghentschen Boetius ghedruet/ int Jaer 1485.
 vind ick / vucgh/ ducgh/ hooogh/ iaagh/ lagh/
 etc. met gh/ gheſpelt/ maar l argen/ argen/ etc.
 met g. Want de gh is te dick ende zwaar van
 gheluid in l argen/ ridore te bezighen/ oock zou
 men ſelue woord vā l argen niet onderschei
 den konnen/ ten waar men l argghen ſchreeff/
 D 2 was

waar in het scherpe gheklanck van **h**/ noch
 min ghehoort word: dies zoud' ick de **c**/ laten
 behouden haar ghewoonlyck gheluyd ende
 bezigē die oock daar de **k**/ in gheklanck ver-
 dubbeld om de nieuwichheid te ripen/ van **kk**/
 te schryben: doch datmen de **k**/ meer bezighe
 als na vorighe ghewoonte vind' ick beta-
 mellyck/ also wel voor **a**/ **o**/ ende **u**/ als voor
e/ ende **i**/ daar wyze doch noodlyck ghebruy-
 ken moeten/ want het schickt immers qua-
 lyck datmen *kenmeny* ende *cammeny* / *kenmeny*
 ende *commeny* / etc. schryft / dat doch woorden
 zyn die an elcanderen hanghen. Belan-
 ghende **f**/ ende **z**/ daar in word zeer ghedooft
 want men de **z**/ nu metter tyd niet/ ofte heel
 waningh bezicht/daarze onze onders(ende
 dat niet zonder oorzaak) overbloedigh ghe-
 bruyckt hebben/ blykende an de oude dyc-
 ken ende byeben: wat onderscheid wilde ghy
 my int gheluyd van deze volghende woo-
 den gheben alsze alle met **f**/ gheschryben wor-
 den/daarze nochtang onderscheidlyck kline-
 ken: als saay van Honskoten ende irk zag/ een
 sant of heyligh ende sand bande Duinen / salz
 ende zaligh/ ick scammel ende scemel / somtydt
 ende sommigher/ som gheldt ende son/ sold/ of
 soudp ende zolder/ de sop ende het sop / een
 fork an de vort ende het zork inde borstel/
 zonder sy ende zy/ simm eny ende sinny/ singty
 ende zinghty/ supcher om zoeten ende een zup-
 ker of zupgher / suffty ende zurhty: met on-
 tellike dierghelyke/diemen nu altsamen met
f/ spelt/nochtang heel zonderling wtspreckt.

Om dezer ghelpke woorden te konnen onderscheiden zo merckt dat de *s/* scherp ende lichter gheklanck heeft voortkomende de tong an t'berhemelt desmonds rakende/ maar de *z/* heeft dicker gheluyd de tongh ant bodenste tand blesch bzenghende. Ick weet niet dat de *Overlanders* deze twee letters veel tids recht anders als ick verhaalt hebbe/ ghebzupcken de *z/* booz *ts/* ende de *s/* booz *z/* ofte booz *f/* naat hun past/ bezighende. Doch hebben onze boozouders / dese / een *sooy/soy/* *str.* met *s/* gheschreven diesvolghens guldp bevinden dat wy de *z/* veel ende de *s/* minder behoeven / daar wy nu int teghenbeel de *s/* wainigh ende de *s/* steeds in haar plaats ghebzuiken. Om te onderscheiden de *s* ende *ss/* zo merckt dat de *s* met de lippen an de bodenste tanden roerende ende de *ss/* met een open mond ende uytpruilende lippen uytghesproken worden / zoo ghy merckt int zegghe van *sa/ sc* ende *ssa/ ssc/* *str.* doch ont misbzupck in desen ghehelpck te boozkomen / zoudemen deze twee letters den klinkeren / ghelpck als de andere *mechlinkers* met een bygheboeghde klinker moghen leren noemen inden *a/b:* ende in plaats daar men nu zepd *u/ s/* du *ss* *ss* / zegghe *u/ sa/ ssa.* Waar mede verhoedt mocht worden / dat men in deze letters (die doch in gheklanck veel verschelen) niet meer als in d'ander ghemeene letters dolen zoude. R. Die redenen zyn ghoed / doch zalt de schoolmeesters bjeend schynen wilmen dan *a/b/* verstellen.

6. Den leerlinghen zalt zo veel te nutten
 wezen/ende t'zal zonder twopffel velen Leere-
 meesters die t'ghebreck mercken wel behat-
 ghen: my ghedenckt dat (ick lezen lerende)
 in ons school twee ghemaalde aanzichtē hinc-
 ghen/d'een met de lippen an de bovenste kant
 den/d'ander met een open uypuillende mond
 gheschildert/by de welke de vooz. twee lets-
 ters ghestelt waren/ op dat wy die mochtent
 leren onderscheiden/ al ders en dieergheylke
 moepten waer met het vooz verhaalde vooz
 komen. Dies volghens zoud' ick de *j* een me-
 klinker zynde oock *j* noemen/ ende het *a*/ *h*
 (die vooz. letter/ *j*/ daer in voeghende ende
 de ene *r*. die ons doch niet nut is/ na latende)
 zoude by het voozige ghetal van ^{xxvi} *i*. lets-
 ters blyben: de welke men na der Hebreen
 ende Grieken wyze in drie maal neghen lets-
 ters zou moghen verdelē/ daer van d'eerste
 neghen een enkel ghetal/ de tweede een ghetal
 van thienen/ ende de leste neghen *j* ghetal
 van honderden verstrecken zouden. Om der
 ze volkomenheid des ghetals te kryghen
 hebben de Hebreen die maat ^{xxxi} *i*. letters
 hebben/ de vyfde ghetalen met twee der vo-
 zighe letterē afgebeeld/ ofte oock somtijde
 de vyfde letters die *z* hebben (ghelpe-
 kop onse tweede *z*) welke niet van achter an
 de woorden moghen komen/ (van zander-
 linge mapel/maer van een kracht zynde als
 haars ghelpeke letters) in die plaats ghes-
 bouekt. Die Grieken die ^{xxxi} *ii*. letters
 hebben/ hebben om de zelfde oorzack *ii*.
 letters

Dit
 Cal-
 schrift.

ben/men boeghe deze letters t'samen: een tit-
tel boven de letter/ofte een grote hoofdletter/
mocht die duyzend maal meer doen ghet-
den/ alzo by den Hebreen gheschiet. R. ick
bersta n mening / wilmen rriij. hebben men
stelle di/wilmen rrb/hebben men stelle ke/ en
zo voort. G. daar hebbyt wel. R. maar
het hooghemelde proefdricht? G. Dat was
ghestelt op de boornaamste oude gheschiede-
nissen in Holland / daar Holland spreekt al-
dus:

Cal.

Nicht

37.

370.

400.

643.

753.

775.

838.

860.

863.

1300.

Ick diic .

li eenen roof

leiden haarkem maac ic b gelic

Ic hore t'gheloof

heb Shangholfs crich om de leer

de geroemde Claarl is mijn heer

die baldaedighe Venen plonderen mijn

noch een hoge bloed [goed

een caal ghraaf comt in mijn land

vald Amsteldam verbrand

In elck reghetken hebbyt de Jaren dat zulk
is gheschiet/ telt de letters. R. Int eerst
heb by t'ghetal van rrbij. G. Ja doe werd
Holland met hulp van Kasper Claudius
bedpckt. R. int tweede vind' ick ^{cccxx.} G. doen
gheschiede de eerste oberval der Rooylen-
de Venen in deze Landen / ende zo zuldye
voort vinden. R. dit staat my zonderling
wel

wel an / ende behaacht my onghelpeck beter
als t'vozighe ^{tal-dicht}, ick hebber my dick
wilg in verwondert / waarom d'ene letter
meer als d'ander een ghetal mede bracht. G.
De i / als een enkel schzabbeken zynde ver-
streckt by elck t'ghetal van een; voorts by
den Grieken is een Π . byf/ een Δ . thiē/ een H.
hondert/ een X. duisent/ ende een M. thiē dui-
sent/ om dat de namen van elck der zelver
ghetalen (zo zommighe menen) met de zelve
letters beghinnen ofte die tot hoofdletters
hebben: maar niet upt zulke oorzaack bezig-
ghen de Latynisten (ende d'onze dies volgens
oock) een ξ . vooz byf/ een θ . vooz tien/ een ϵ .
vooz byftich/ een ζ . vooz hondert/ een ν . vooz
byf hondert/ een μ . vooz duisend: van welke
de c/ ende m/ hoofdletters des zelven ghetals
int Latyn verstrecken / maar van d'ander
kanmen dies volghens gheen oorspronck
binden: waar ober ick wel by my zelven
ghedacht heb oft upt het fatsoen der letteren
ghenomen mocht zyn (alzoet met de i/ by elck
gheschied) namentlyck dat op een rechte liny
eē dwers schzabbekē een: twee schuine schzeef-
kens oft een kerf byf: die van onder verdub-
beld zynde tien mochten betekenen: (alzo V.
ende X. in marel verschelen;) dat een dwers
schzabbeken onder met een voet ghetoghen
zynde als een L. byftich verstreckte / t'selfde
boben oock also upt ghetoghen zynde ende
ghelphens hebbende met C. hondert / oock
van achteren ghesloten zynde ende dies met
D. in marel ooreenkomende byf hondert/
D 5 ende

ende een V. ofte twee schuine. schrabbekens
tusschen twee rechte komede duizend maken
de/ende een M. ghelpecksozmigh zpnde, zo ick
u hier met een kryd inpn mening af beelden
zal.

IVXLLIIM

I, V, X, L, C, D, M.

R. Dat's een oubollighe Inbal / maar men
zondet altemet also opt hoofd raken. G. ick
heb gheen ghelpeckstemmigher oorzaack kan-
nen bedenken / ende t' moet altyd enighe oor-
zaack ghehadt hebben: doch dit ober staande
zoud' ick oock de letters noemen / zo die elck
na hun kracht ende wercking behopen ghe-
naamt te worden / op dat int spellen t' vol-
ghede gheluid ober een stemme met de naam
der letteren: hoorde met opmercking hoe ick
die ghenoeemt wilde hebben /

Namen
onzer let-
teren.

a/ be/ ce/ de/ e/ ef/ ge/ ha/ i/ je/ ka/ el/ em/ en/ o/
pe/ que/ er/ esse/ es/ te/ u/ va/ wa/ ix/ pe/ zeet.

R. de g/ i/ q/ f/ s ende v/ merck ick dat ghp
andere noemt / als ickse tot noch toe heb ho-
ren noemen. G. de g/ naacht ghestelt heeft
by ons het zelf de ghelupde ende de kracht als
ghe der Fransoyzen: dit zelfde gheklanc heb-
ben zp van ons behouden in de woorden da-
gue, bague, etc. also hoordeyse klinken int heet
ende weder lezen vant woordcken / eg/ ege/ e/
oock in dag/ slag/ leg/ weg/ seg rug/ boug/ ro g/
hog/ wog/ wiggety diggety tro ygety ende zulcker
oock als de lans knechten roepen gekt/ gekk/ dat
dik

Dat god dat zy niet als ghes^{te} ende y^g uyt
 spzeken / maar een dicker gheluyd dat met
 t'gheklanck vande k / wat ghelpeckheids
 heeft: dit z^{el}de gheklanck heeft na myn ach-
 ting der Hezzen Gimael (die zommighe Guim-
 mel noemen) ghehad / daar mede zy games
 schypben / betekeneude t'z^{el}de dier dat wy
 Games^{el} heeten / dies met ons in gheklanck
 ende betekenis by naast ghelpeckstemmigh/
 also zy veel woorden hebben met ons ghes-
 meen. Dat het eyghen gheklanck vande g/
 dus dick moet uytghesproken worden / doet
 myn boren t'voorz. oock zo ghevoelen de ghes-
 woonte datmer een h / by schryft daarze wat
 blazende voort komt / alsze meestentyd by
 ons doet / anders waart gheheet onnodigh
 de h / daar by te zetten. Terentianus, die van
 t'gheluyd der letteren op breedst by den La-
 tinen geschreven heeft / is met ons ropende
 de ghelpeckheyd vande k / ende g / in een ghes-
 boeken: maar Cappella, boeghter een blazend
 gheluid toe / d'welck d'onze ober al met een
 h / uyt beelden: hoe wel vele nu de h / hier na-
 latende de g / z^{el}f het blazend gheluid toe-ey-
 ghenen: van welck gheboeken ick oock ghes-
 weest ben / maar de zaack wel na spuerende /
 hebind' ick dat de h / by ons ouders hier niet
 te vergheefs ghebzuycht is; doch alsze ober
 de l / ende r / valt / herftmen om de veelheyd
 der letteren te mynen de h / naghelaten / hoe
 wel datse alsdan het blazende gheluyd bes-
 houd / als in g^{lad} / groot / etc. t'welck wy in zulc
 oock (komende hier van zekere regel ghes-
 ven)

gh.

ben) also volghen: maar datmen het rechte gheklanck des letters eighentlyck hoorde int woordenen *eg/ dagß/ etc.* volght na Priscianus zegghen/ quod omnis litera seu vox plus sonat ipsa sese cum postponitur quam cum anteponitur. **W**ande *je/ Ga* ende *88a* heb ick u bozen bescheid ghesdaan. **A**pende de *q/ die* ick *que* noeme/ also menze int spellen bezicht/ gheschied mede om de boozberhaalde dozzaack der eenstemmichepd inde spellingh ende naam / oock kanten anders de naam des letters met de letter zelfs niet spellen/ dat heel wanschicklyck is/ en ons niwers ghebrecht: dies ick die achte haar oude naam te wezen / zo oock *Ald. Manut.* tuight in zyn Ortogr. dat de ouders met *q, que* uptbeelden. **D**e boozste */* noem ick *iss* om die vāde kleine inde naam te onderscheidē/ also deze nimmermeer int leste vane woord / ende de kleine niwers elders mach staan: dies het ons onderscheidlyke letters verstrecken. **A**n meen ick zyn wy den *a/ b/ ten* end/ die ick u na myn ghoeduncken verdeelt / ghenoemt / ende elc kracht uptgheleid heb / een ander beter erbare zonde zoude hier af u bet veruoeghen konnen. **R.** ick ben hier wel in veruoeght / isser nu oock eenigh misbruick meer in onze spzaack? **G.** Ja groflich.

1/b/aa.
q/que.

1/s.

Het

Het vyfde Capittel.

Bandt Maatklanck ende uyt-
spreek.

het
f. 160
doet
Profodia

DE Spelling hebben wy oberghe-
haalt ende komen nu ant tweede deel
des Letterkunst's Profodia, die wy
Maatklanck zouden moghē noemen/
om dat ze bebat het hoogh en laegh / kort en
lang uytsprecken der silben; want onder de
silben zyn langhe / en korte / ende bespelinghe/
die nu langh ende dan kort zyn moghen; de
korte rekentmen een ^{poos} ofte pauze toe / en de ^{voeten}
langhe twee ^{poos} / de korte woert met een half
rond, en de langhe met een recht schra-
beken — afghemerckt; dit noemtmen voe-
ten/om dat de ghedichten der Rymers / na
de verboeghing der zelver / schicklyck of
wanschicklyck voortloopen. De Reedners
van ouds / hebben dit in haar schriften/me-
de waarghenomen / maar onder ons ist zo
heel vreemd / dat wy Rymers nauwlyc opt
daar af hebben horen spreken/ick laat staan/
dat wy in ons dichten daar op zouden acht-
ten. maar inde Liedekens/zyn wy ghedwon-
ghen / t'selfde (dichtwoils onbetende) waas
te nemen; want zullen die gheboechlyck ghes-
zonghen worden / zo moeten de silben na de
noten ofte de noten na der silben voeten
gheboeght worden. oock vintmen dat zom-
mige Rymers hun ghedichten zoet / der
anderen wreed vallen / dit komt doort wel
ofte

ofte misstellen ende boeghen der silben: Co-
 lyn van Apffel in syn Spieghele der Minnen
 schijnt upter naturen (of moghelijk met
 boordacht) op veel plaatsen zoet vallende sil-
 ben waar ghenomen te hebben? Daar zijn
 der oock hupdensdaaghe / dicker op beghin-
 nen te achten: ende ick laat my niet anders
 boozstaan / zoomen hier in met verstandighe
 opmerking boozt vaart / of t'sal metter tyd
 een behaelphe cierspckhepd ende welstand
 in onze taal brenghen: doch dunckt my / dat
 men meer na den aard van onze spraack / als
 na den voet der Latynisten moet te werck
 ghaan: mits wy dooz die menichte der eenz-
 silbighe grondwoorden / zeer veel langhe sil-
 ben hebben. Op den Hebreen zouden wy mo-
 ghelick ghelckformigher boozschijft bin-
 den / die ghelck als wy somwyl int end van
 hun vaersen / oock inde sneden der selver /
 Apm ghebzuicken / ende zeer veel langhe sil-
 ben: also zy maar twe voeten bezighen / de
 ene van een langhe silb / d'ander van twe sil-
 ben d'een kort d'ander lang / zo datter wel
 veel langhe silben aen een volgen / maar
 gheen twe korte an een. R. Loude hier in
 den Apmerc een zekeren voet weten te ghe-
 ben ende reghels boozschypen? G. ick ver-
 sta dat by de Grieken en Romainen de *Poeten*
 eerst gheweest zyn / die na lust verscheiden
 ghedicht gheselt hebben / na der welcker
 schriften de reghels na der hand ghemaacks
 zyn: ick verhaal dit maar om u te betonen /
 wat ons al ghebreekt / int voel oeffenen ons

Critics
 Helic.

Zes taals; het is veel ghedaan als wy nu
 tuffchen de r. ende ruy. silben onze reghels
 Dwinghen/ daar na myn verstand / ghelpe
 lydende reghels van ener langte behoren te
 syn: altyd daart tghelanch op de naaſtſte
 ſilb valt/ een ſilb langher als daart op de le-
 ſte valt/ ende dat deze in ſyn behoren buert
 om buert te komen: ghelpe wy zien dat de
 Franſozen doen/ die in dezen ons verbe-
 herby zeplen: hoe wel onze taal veel ghe-
 ſchickter daar toe inder daad behonden zal
 worden. Mercht alſern hoe velerhande ſnes-
 den by ons ghebruycht worden/ eerſt daar de
 toon op de leſte ſilb valt (zo verhaalt is) als
 ick dirge/ of op de naaſtſte als dirgety. Doort
 hebby dat wy dubbeld noemen/ ende dit wel
 komty en onvolkomty dubbeld/ als

Met kleinen reghen men dickwils nat // werd
 wanneer de klimmere an t' hoogſte blad // etc
 Dan valt de vrucht wel van den ruy etc.

Colpe

Onvolkomty dubbeld als

De hobarbye die een pnyck ſubty // wt
 dermaleby // dan by dit ruy // wt
 want ghy ſtert als een pnyck // wt
 Dies d' uckichſpyt // maachte myn jeh // ruy etc.

Colpe

Dit heet oock diſtrograd, (datmen onvolkomty
 Kolling-dirge zou moghen heten) booz zo veel
 de ſue op dermaakty en hys ankome. Doort
 iſſer noch Reciprocus dat ick Maakhang noemt
 onvolkomty Maakhang als

Noch zeg ick dat by veel lydens // wt
 Dien onruſte yn d' achtme // ruy etc.

Colpe

Zy zullen elck te nut als eeuwige lichten//lichten
die eerst op maat ;oetballende ghedichten// dichten/ete.

Hier an volght Retrograad, van welke het
volkomen billiker *Breeft-dicht* mocht heten
ende het onvolkomen *Volmaarkt Rekening-dircht*
als

Adieu lief die ick heb bemint
Want//ghp een ander u wel beraad
Raad//of ick my/ete.

Ende *Breeft-dircht* heet ick datmen van woord
tot woord aerzelings lezen mach/ Ipke wel
ghedicht blyvende/als/

Ontwaacht//nu gheesten ooz boort duogh
Maackt//ghedichten en kunstigh u verheuyt/ete.

Van machmen oock *Letter-Breeft-dircht* maken
dat van letter tot letter heen ende weder ghe-
lezen wort: waar in / in onze taal ryckheid
bebonden zal worden om de menichte der
Breeft-woordty die wy hebben (zoo ick u hier
na verhalen zal) van dit *Letter-Breeft-dircht* heb
ick eens een proefken ghezien / al en ist niet
heel volkomen/ t'sal u een voorschryft mogen
verstrecken aldus.

*Letter-
breeft-
dicht.*

Neder sit wort trouw tis reden/

Daar mede wy tot nedericheyt ende trouw/
(den mensch zo tot zyn eyghen / als tot de
ghemeen ruste zonderling boven al nodigh
zynde) vermaayt worden / also de redelick-
heid zulc van ons eyscht.

Woort

Doort maghmen behalven de boozghaans-
 de/noch velerley sneden daghhelpckx bedenc-
 ken/alzo wy inden Rym ryck zyn. Maar
 weder komende op de voeten/ die versta ick
 in *Lewercinty/ Palladty/ Zondelty/ Liedca-
 dent/ende* zulcke ghedichten/ op eenparighe
 langte ende menichte / behozen ghestelt te
 zyn: maar in spelen/ tzy *sinspelen/ tuerspelen/*
 (ick meen *Tragedien*) *bluyten* of *tafelspelen/* daar
 in zoud' ick eick na lust vyzicheid laten (ghe-
 lpeken van oudx oock ghehad heeft) op dat
 de taal het ghewoonlyck spreken best ghe-
 lpeke: datmer oock spreekwoorden na ghele-
 ghentheyd magh innenghen. al quamen
 daar reghels van xv. xvj. silben/andere weer
 van vij. ix. ick zoudet niet laken/zo wanneer
 het de zin/plaats of persoon epschte/daar al-
 teenlyck na ghezien moet worden. oock inde
 verboeghingh der voete balt hier grote ver-
 andering/ na de persoon ende zin voeght te
 spreken ende voort ghebracht te zyn. Doortx
 nopende de kortheid ende lanckheid der sil-
 ben weet ick u gheen wetten voor te schryvê/
 maar het ghebruyck zal metter tyd hier af
 reghels maken: dat dubbete klinkers / twe-
 klancken/ ja veel me-klinkers langhe silben
 maken is ontwepelyck: datmen oock zulcke
 woordē als *voert/ seest/ elck/ roel* ende dier-
 ghelycke/alst pas ghaaf voor twee silben zou
 moghen bezighen / sta ick toe: ghelyckmen
 oock zommighe twesilbighe woorden by toe-
 lating enigher figuren datx ghestaltty/ tot
 ren silb maken magh / waar van de *H. van*

S. Albegonde in zyn Louer bekerlep booz-
 schyften betoont: zeer veel siben ende eenfif-
 bighe woorden hebben wy dat tropselingen
 zyn/ zo ghy daar op achtende zult bebinden.
Maar dit obergheflaghe (t'welck is u maar
 heb verhaalt om te bewyzen onze achteloos-
 heid) laet ons an de uytspzaack komē. Doch
 also elcke Land / ja schier elcke Stad hier in
 haar byzonder misbruyck heeft: wil ick maar
 anroeren enighe vande grooffte/ de aa/ word
 by velen als ae/ de aa als aa uitghesproken/
 deze zegghen bbaard/haart/paard/kaat/die bbaer/
 daer/jae/Vander peart / mcastor. de ey word
 als ay uitghesproken in zeyde/ leyde/ sreyde/
 /ctr. de e/ als a in sgerp/ pcrck/ verckey/ sterck/
 hent/ etc. de ne wort als nyt ghesprokē by zom-
 mighe hangd/ monyd/ hon yd/ vooz hand/ mond/
 hond zegghende. de n als e/ in breg/ pet/ ctr. an-
 dere zegghē bycrty/maat/voet ende wisrom/ etc.
 t'zou ons verbelen zult al ober te halen / tis
 doek niet wel doenlyck: want de verschepe-
 denheid zo heel groot is / dat Landfluyden
 upt verscheyden plecken by een komende/ als
 zo elck in deze zyn byzonder ghebreck heeft/
 elckander an de uytspzaack op een plick
 kennen. R. datg onwedersprekelyck. G. wijs
 wyze van spreken zoud' ick u seefken dan
 leeren? R. de beste. G. hier zal t'gheschil
 sich wydlustigh delen: de Zabander zal zeg-
 ghen de vryndelychste taal te hebben/ de Hol-
 lander de zuyberste/ de Vlaming zal oock de
 zyne willen voozstaan / de Srichtse en Gel-
 derse desghelyken om dat zy het Hooghduyt
 wat

Wat naarder komē / de Dries sal zyn spraac
 gudhepd by brenghen. R. ofwenze al te
 hoop by een riep om t'gheschil te effenen. G.
 Dat doet / lust u te hopen / hanen krapen / hens
 nen haekelen / katten maewen / opebaars
 klapperen / mosschen tshilpen / ravens kros
 chen / exters schateren / duppen koren / eens
 den quaecken / koekhoer roepen / muizen pie
 pen / honden blaffen / paerden brenssen / schaep
 pen blaeten / wolven huilen / hoepen loepen /
 ezels balcken / berckens knozren ende moz
 ren / ende al desen hoop ghelpeckelpeck een dui
 bels muzyck boort brenghen. Dit zy bande
 uyt spraack.

Het zeste Capittel.

Bandē Goozproncklyckheyt / Belling
 ende buighing der Namen ende
 Woorden.

Het
 derde
 deel.

Etymolo
 gica.

Opende de twee leste delen des *Letter*
kunst daar in is het leylckste mis
 brypck / t'welck oock zwaarlpeck te
 helpen is / t'lypckt daar an dat hem
 noyt iemand (immers dat ons bekend is)
 heeft onderwonden grondlyke ende algher
 mens reghelen daar van int licht te brenghen:
 dies wortter by meest elck van ons grofelyck
 in ghedooft / maar boort eenen uyttheemsehen
 sprekē / dat may / die vogel / die kind / dat door / die
 durt / die wensfor / dat hoer / die paand / die half
 ende zo boort an. R. dit heb ick dickwils

vernomen / maar zoumen in dezen enighe
 wettighe reghels kunnen maken. G. Waar
 om niet? R. Waar op ghegrond? G. ghelpe
 menze in al ander talen upt het vude alghes
 mene ghebruick ghemaacht heeft: thange
 maar an een yberigh naarstigh natrachten.
 De Hooghduitschen hebben naast korte ja
 ren in zulk wetten in druck laten upt ghaan/
 ick hebbe hier oock by een bande onze korter
 ling een ruigh bewurp van zulk ghezien. R.
 Liever zegt my in welker boeghen? G. na den
 boet der Latynen ende Griecten/deeld hy de
 delen eens sjuer ofte de ghedaanten ende
 onderschepd der woorden eender redene / in
 neghen delen / die zy luy noemen articulus, no
 men, pronomen, verbum, participium, adverbium, inter
 iectio, coniunctio ende praepositio, hy noemtse in
 Dupts/ om Duitse klercken deze zaack te
 het byoed te maken / Lid/ naam/ Voornaam/
 woord/declincning/bywoord/inwurp/hoppeling en
 voorzetting/vā de zelve zyn Naam ende Woord
 de booznaamste delen/daar al de andere om
 hanghen.

1. Naam

Naam hevat onder zich alle namē enigher
 lichamelijcker dinghen/ te weten alle woord
 den daarmen een Lid boozetten magh.

2. Lied.

De Leden zyn dies mercktekenen/der na
 men gheslacht ende buighing/ deze zyn
 maar drie als: *sey/de* en *hoe/zonder* de welc
 ke ghene namen eerstklaps uptghesproken
 moghen worden/ ten zy *eyghen namen*/ als
Jay/Dictor/Damsterdam/ etc. anders zeydmen
sey man/sey vrouwe/sey spuerd ofte de man/de

Spreuk

Srouw ende het paerd; waar upt volght / dat
 jey booz allerley gheslacht van namē magh
 komen: maar de booz het manlyck ende wyf-
 lyck; ende het/booz het gheenerley gheslacht of-
 te neutrum. weet oock datmen booz de dick-
 wils de letter d ende booz het de t ghebruyckt/
 eben also booz det / de / en desghelpeckis booz
 ick de k als men zept wel d'appelboom/d'ezelt
 b/booy
 de.
 t/booy
 het.
 s/booy
 des.
 k/booy
 ick.
 huyd/d'ouderb/v'wyf/t'barcken/l'manncken/l'appel-
 boomcken/l'ezelcken/ oock s'mant xorb/ s'zouwen
 tabbard/ s'barcken borsfelen/ ende k'voet/k'zal/
 k'wil/str. booz ick weet/ ick zal/ ick wil. Int
 verboeghen der woorden en byzonder int
 beel-voudigh ghetal komen de namen wel
 zonder leden te staan / men zept/ daar ko-
 men paerdty/ mannty/str. oock roepende/ man/
 diener/str.

Door-Naam/ word booz eē naam (als ghe-
 zepd is) ofte in de plaats van eē naam ghe-
 stelt/ zonder betekenis van tyd/ altoos een
 zeker persoon anwyzende: ende zyn rij. als/
 3. Dooy-
 naam.
 ick/ du/ syn/ sy/ die/ deze/ wie/ voelck/ myn/ dyn/
 syn/onze/ uwe.

Doord/ hebangt alle woorden die beteke-
 nen iet datter gheschied/ ghedaan ofte ghele-
 den wordt. 4. woord.

Beekening bebat de namen die bande
 woorden afghelepd worden/ die hun verboe-
 ghingen met salcken ofte casus hebben/ een ze-
 ker onderschepd van tyd betekenende: als
 5. Deel-
 neming.
 s'ghywend/ minnend/ voerckende/str.

Doorzetsinghen / als die booz de ander
 delen ghezet worden der zelber betekenis
 6. Dooy-
 zetting.
 ber-
 E 3

verbullende / veranderende ofte vermindere
 rende: dees staan los ofte augeheecht / de los
 se zyn deze: tot / by / voor / toe / teghens / wegens / voo
 der / boven / ober / binnen / bupen / on / ontrent / tusschen /
 op / onder / door / behalven / na / naast / by / wt / van
 der / met / in / af / an / mit / by. enighe dezer wo
 den wel an de woorden gheknocht: maar de
 volghende komen nimmermeer los zynde /
 als / be / ver / her / on / ghe / ende ont. Merckt in
 besien / besien / herzien / onghesien / ghesien / ontzien /
 etc. oock toezien / sporzien / opzien / doorzien / omzien /
 crazien / upzien / inzien / afzien / anzien / miszien / vrom
 sigen. etc.

7. Wp
woord.

Byvoorbeeld / is een deel eender redene dat an
 of by een woord ghezet zynde des zelfs bete
 kenis verbeed / verbult / vermeerbert of ver
 mindert: dezer betekenissen zyn verscheiden
 als des plaats. waar / hier / daar / binnen / bup
 ten / boven / beneden / iewers / niwers / ober
 al / herwerts / derwerts / toerwerts / elwerts /
 opwerts / neerwerts / ter linker / ter rechter /
 verre / na by / van houck / ghinder / in / upt /
 nergens / onder / ober / etc. des tydts / wanneer /
 huden / moeghen / ghister / althans / thans /
 blus / terstond / ober een wyl / kortst / ober
 lang / tabod / eeryds / boormaals / boorheen /
 nimmermeer / wanneer / dan / lestmaal / alte
 met / somtyds / mette ghang / allenghtens /
 boormaals / namaals / somwyl / etc. des ghes
 taals / eens / eenmaal / tweemaal / hadertmaal /
 dickmaal / dickwils / zelden / daghepck /
 steeds / ende zo voort / ja / nee / alzo / boorwaar /
 wederom / hoe / wat / hoezo / zekerpck / gheen
 sins /

smg/doch/welan/schof/anders/ luttel/ veel/
zonderling/nauwelpck/zwaarlpck/bpcang/
ke/nu. zo zo/ wacker/ dapper/ waso/ zo ziet/
hep/hola/hou/ontbept/tjan/ ende dierghe-
lpcke meer/die al by *g*soord^{en} verstercken.

*G*nsburp/die als in een reden ghewurpen 8. Ins-
worp.
woorden en enighe beweging des ghemoeds
betekenen: als *z*pn dezer ghelpke/ *de*t verbon-
dering^g/hoe/ho/aldus/ ontbept/ bay/badou/
tjan/wel/ *str.* *de*t blydsgap/hay hach hay/jou/
wich/wichtom/wohay/ *etc.* *de*t droefheyt/
wape/moord/helas/lacp/wacharmen/ ap-
mp/o/och/ach/ap/ *etc.* *de*t smaakt/ fp/foep/
kack/puff/baek/*str.* ende dierghelpcke die
die al onder by *g*soord wel moghen begrepen
woorden/also die by den Grieken daar onder
verbat *z*pn.

*K*oppeling/dat een redē t'samē knoopt ofte 9. Kopp-
peling.
doeght en mochten oock onder bywoordē be-
grepē wordē/also veel koppelinghē bywoor-
den en veel bywoordē koppelinghē verstre-
ken: deze *z*pn bindende als/ ende/ oock/mede/
noch/ *str.* of lozende als of/ofte/noch/ nochte/
str. ende zo boort/ als maar/ nochtans hoe-
wel/alhoewel/al ist zo/ t^zp/ ghenomen/ dan/
immers/ nademaal/ also/ lpkewel/ insghe-
lpck/dierghelpcken/desghelpck/want/ zo/
twelck/waarom/om dies wil/ dies/ des hal-
ben/hierom/aldus *etc.* Dees heb ick u dus
b^zeed willen verhalen op dat wy ter zake
komende vant misb^zuick inde t'samenboe-
ghing/ ons na de booz. deling rechten zou-
den moghen. *R.* Hoe zal een onerbaarne deze

Derde
sing der
delen.

delen ijt den ander leren onderkennen. **G.** lichlyck anmerckende dat onder **Woord** / behozen al wat betekend iet te gheschieden / te doen of te liden / ende woorden verboeght door zekere wyzen ende tyden / zo wy hier na verhalen zullē. **Onder Naam** komt (als ghezeyt is) al waarmen **sey** / **de** / ofte hot voozzeten magh. **Deze** laten zich buighen door zekere **calus** ofte **salley** / daar wy nodigh van te handelen zullen hebben. noch zynter twee delen die zich buighen laten / als **Voornamen** (welcke ick u meest al ghenoecht heb) ende **Beekening** / dat namen zyn van de woorden komende: de andere zyn altsamen onbuighelyck; waar van men de **Voorzettinghen** behoort inde ghedenckenis te pzenten. **Welcke** de reden binden dat zyn **Koppelinghen** / ende die enighe schielpke verandering des ghemoeds betekenen zyn **Inwurpen** / het overschot zyn **Bywoorden**. **R.** dit heb ick verstaan / verhaalt wy nu nopende de t'samenboeghing dezer delen ende waar in het meeste mis bypck is. **G.** Hoe zeer hier inne / ja by vele schypversghedooft wordt / is te verwonderen / zomen die scherpepck oberhaalt en houden zy (ick laat de ghemeene man baren) reghel / maat noch schickelyckhepd / in gheslachte / genus; ghesal / numerus ofte **sal** / **calus**. **Een** **Drucker** stelt vooz op zyn boeck **Son** **Bybel**. de **Ober** richepd doet de willekueren aflezen beghinnende / **Wy** **heren** de **Borghemsczeren** ghen bidden dat niemand / etc. zo men hier lettede in wat ghehal **de** / ende **my** / een **y** / achter an nemen /

men/men zoude gheen *dey* ofte *myney* aldaar stellen. Maar dese achteloos heyd/ komt uit oorzaak datmen de sueght (ja die al schoon *Latin* leren) gheen volkomen of bestandighe verboeghing ofte buighing der woorden en namen in *Duits* voozhoudt. Ick wil hier mede niemand gheraackt hebben/ maar verhaal dees twee exempelē alleenlyck op dat ghy dies volghēs in alle schriften mooght naspueren dierghelpke mistellinghen. R. Eerst zalt u believen my een voet te gheben. G. zo veel my daar af bewist is/ wil icket ghaern doen/niet dat ick my zelf in zulx enighe volkomen wetēschap toe schrypbe/ maar twyfele niet of ick en heb veel onbekende ghebraken/ in myn daghelpe spraaek: maar trachte/ om na te spueren de middelen / daar door men mocht leren een redē behooryck stellen. Om dan daar toe te komen zullen wy der *Namen* *Namen* ende *Woorden* ende enigher andere delen des ling / buighing en verboeghing ober halen. zo weet dat de *Namen* zyn *Zelfstandighe* / datz *Substantiva* ofte *Wyboeghlycke* datz *Adjectiva*. De *Zelfstandighe* by een woord ghezet maken een volkomen zin als het paerd loopt / de mensch sterft. Maer de *Wyboeghlycke* / moeghen met een woord gheen volkomen zin makē/ ofte daar moet een *Zelfstandighe* naam by zyn: want een *Zelfstandighe* naam betekent een dingh dat zyn eyghen wezen heeft ofte by zich zelven bestaad/ als *Jan* / *Pieter* / *mensch* / *stad* / *boest* / *kruid* / *stool* / *hamer* / etc / *Wyboeghlycke* naā / betekent eē ding dat gheē eyghen

wezen heeft/maar an een zelfstādighē naam
gheborcht word/ als wyf/ srgony/ ghoed/ quaad/
groty/ zghart/ kenne/ zghaar/ /ctr. deze namen heb-
ben haar verscheiden gheslachten. De drie
boornaamste gheslachten zyn Manlyck/
Wyflyck ende Ghenerley/ dats/ Masculinum, Fe-
mininum ende Neutrum. Om nu te weten elcke
naam die u boorkomt/ van wat gheslacht die
is: Merckt eerstlyck op de Byborchtlycke. die
zyn Wyflyck alze met een e enden/ als srgone/
ghoede/ /ctr. Zonder e. zynze Manlyck ende
Ghenerley zonder onderschepd/ als srgony/
ghoed/ /ctr. Doort de Zelfstādighe namē daar-
men t'ledcken het boorkettē magh/ zyn Ghe-
nerley gheslachts/ als het beest/ het paerd/ /ctr.
Daarmen de boorket / die zyn Manlyck ofte
Wyflyck/ als de man/ de vrou/ /ctr. Om deze
twe leste dan van elck ander te scheidē zo
zetter het ledcken /ctr/ met een byboechlycke
naam boork/ als srgony man/ srgone
vrou. Hier zuldop bevinden dat de Manly-
cke zelfstādighe namen een byboechlycke
naam zonder e / en de Wyflycke een byboech-
lycke met een e/ eyndende boork hen eyfchen.
R. ick heb verstaen hoemen de namen upt het
ghebyrck / na de ghewoonte van spreken
kan onderscheyden van welck gheslacht die
zyn: maar zoumen boork den leerlinghen ende
onduitschen ghene zekere reghels konnen
stellen als in andere talen gheschiet / waar
by de zelve upt haar betekenis te onderschey-
den mochten zyn. G. Dit was int boork-
ghemelde bewerp al mede onderstaen/ doch
waren

waren de uptregheliche of gheexcipierde in
 grooten ghetal. R. wilt my alleenlyck den
 boec of de form kond doen. G. onder het
 Vlantsck gheslacht konter letter alleenlyck/
 Schod/ mensck/ man/ ende manlyck/ cyghen ma-
 men/ ende ampten/ als leraar/ koninck/ koop-
 man/ sinit/ boer/ &c. Des Wyflicken gheslachts
 zyn/ vrouwe/ de namen ende ampten der vrouwen/
 uptghehouden wyff/ &c. Wyflicke zyn oock
 de namen der elementen/ tyden/ en der zee/
 uit ghesondert licht/ vier/ water/ faeu/ en wai-
 nigh andere. wyflicke zyn oock de namen
 der delen en lidmaten des mensche lichaams/
 der ziekte/ des hupstraads/ ghebong/ werck-
 tughen/ des klederen/ dieren/ visschen/ bo-
 ghelen/ bouen/ vruchten/ dranch/ stenen/
 ghelt ende ghewicht: doch waren hier veel
 uptghezonderde / de welke als oock de bo-
 ven schreuen uptghezonderde alle des ghes-
 nerley gheslachts zyn / als onder des mens-
 chelyc lichaams desey / lidmaten ende ziekten zyn
 wtreghelich/ lyf/ leben/ beraust/ verstand/
 vleesch/ ghezicht/ ghehoor/ gheboelē/ lid/ vel/
 beē/ bloed/ hoofd/ brein/ oogh/ oor/ haer/ aan-
 zicht/ speemel/ mergen/ inghewād/ haer/ sweet.
 Onder Egheboouwen/ hupstraet/ Alceyen ende Overcken
 tughen zyn uptgemonstert: dach/ ghewoelft/ vē-
 ster/ luyck/ schot/ zepel/ rouw/ room/ rad/ juck/
 roer/ schip/ boot/ wiel/ hupstraad/ bed/ slaap-
 laken/ kussen/ ghordyn/ mes/ heft/ punt/ lē-
 met/ hembd/ web/ boed/ booy/ waterpas/
 snoer/ schap/ block/ vat/ schym/ spit/ driel/
 becken/ kleed/ kapzoen/ schoyteldeck/ wams-
 beps/

M. ghes-
 lachts
 namen.

W. ghes-
 lachts
 namen.

Uptghe-
 monsterte
 G. ghes-
 lachts
 namen.

beys/ iulweel/ ghoedel/ handschryft/ boeck/ ze-
 ghel/ vierflach/ harnas/ zwaard/ wapē. On-
 der dē *Siercken*/ dier/ beest/ paerd/ hengst/ bool
 kalf/ rhe/ ve/ lam/ schaep/ zwjn barkē/ hart/
 kuiken/ kapoen. Onder de *boomen*/ *vrughten*
 ende *stencen* zjn uptghemonstert/ blad/ lof/
 kruid/ gras/ hop/ strop/ loock/ brood/ speck
 bleesch/ ep/ bier/ wap/ koozn/ kaf/ meel/
 deegh/ zout/ pick/ teer/ hars/ was/ blas/
 smeer/ hout/ cristal/ albafterd/ pond/ ende
 wainich andere die hier zoudē moghen ober-
 gheslaghen of vergheten zjn. Des *Shenera*
 leg *gheslachtet* zjn oock de *eyghen* *namen* der
Landen ende *steden*/ de *namen* des *Dardrecht*/
 des *plaats* *wooninghen*/ *uptghezondert*/ *stad*/
straat / *acker* / *hofste* / *floot* / *gracht* / *burgh*/
bergh / *hoef* / *ghaar* *de kerck* / *beste* / *steegh*/
spiker / *woning* / *loods* / *wapde* / *duin* / *dyck*/
dam / *sluis* / *kluit* / *zode* / *turf* / *poort* / *brug*/
toorn / *markt* / *grast* / oock de *namē* der *Mes-*
talen: de *namen* der *Heerlyckheyden* en *am-*
pten zjn oock des *ghenerley* *gheslachts* als
Kapzerpck / *Hertoghdom* / *Graaffschap* / *Am-*
bacht / etc. Alle *verklepnde* *namen* of *diminutiva*
 als *manneken* / *vrouwken* / *schipperken* / *ko-*
ningsken / *boomkē* / etc. Dies *volghens* mede
 die in *betekenis* *verkleinen* als *kind* / *kalf*/
kupcken / *bool jong* / etc. zjn des *ghenerley*
gheslachts. oock de *namen* die *van* *woorden*
komen / als *het schryft* / *het werck* / *het lof* / *het*
ghehoor / etc. *komende* *van* *schryven* / *werc-*
kē / *lobē* / *hozen* / zjn des *ghenerley* *geslachts*:
 andere als *de liefd* / *de hoop* / *de spreek* / etc
komende.

Ghener-
ley ghe-
slachts
namen.

Wapen-
ke namē
uptghe-
monster-
de.

Merck:

komende van lieve/ hope/ spzeke/ zyn wop-
 lpek: in deser ghelpeke namen en woorden/
 also die zich bzeed streckē/ heb ick noch gheen
 alghemene reghel ghezien: metter tyd mocht-
 men zulx te weegh bzenghē. De bovenst uit-
 gemonsterde namen zyn wopflik: ebenghe-
 lpek al die upt de wopflikke ghemōsterd wa-
 ren/ ghezepd zyn des ghenerley gheslachts te
 wezen. De manlyke en wopflikke namen (zo
 ghezeid is) epschen de/ boozhaar. Des ghe-
 nerley gheslachts epschen he. Om dan ande
 buigling/ datg declinatio, te komen zullen wy de
 leden als de en he eerst moeten booznemen:
 maar booz al de *Valley* ofte casus beschryben/
 op dat ghy verstaan mooght in wat ghebal
 ende betekenis die ghebezicht worden. De
 Latynen hebbender zes/ die wy in dezen vol-
 ghen zullen/ om daar deur tot grondlyker
 Kaspuering der eighēschappen onses taalst
 te komen: dees noemenze Nominativus, Geniti-
 vus, Dativus, Acculativus, Vocativus, Ablativus, die wy
 de Noemer/ *Barer*/ *Gheber*/ *Duklayser*/ *Loos-
 per* ende *Opnemer* zouden moghen noemen.
 R. ghy most my dit bzeder upt legghen zoud'
 icker tet van verstaan. G. hoozt my eerst upt-
 legghen der zelver betekenis.

Noemer/ daarmē eerstklaps de name des
 dings of t'gheen dat iet wat doet ofte lyd me
 noemt als *de* man sprecht.

Barer/ daarmē iemand iet mede toe ep-
 ghend als *het* man huyt.

Gheber/ daar iemand iet medeghedaan of
 gheghebē wordt als *ik* hebt den man ghegheben.

Aug

Anklaghet / t'ghene dat voßbracht word
als ic besguldig den man of de man.

Koeper / daarmen iemand mede roept of
dwingt / als ho man.

Osnemer / daar dooz men iet neemt ofte
ontfangt / dees heeft altyd t'woordken van/
voze / als ic heb banden of sande man ontfanghen.

Mercht dat onze namen ghelpeck oock de
Hebreeusche doen / int buighen gheen veran-
bering hebben / van inden Barer / daar zet-
mer een s / by / oock inden Gheber somtyds
zen e / de endende. **Meklinker** verdubbelende
als *dey pinnie*. De leden veranderen wat
meer / de / heeft des inden Barer / deyn inden ghes-
wer / de of deyn inden anklaghet / ho (of enighe
ander ropend ghehupd) inden roeper / *Sande*
of / sanden inden ofnemer. Het / heeft des inden
B. het in den G. ende A. ho inden R. als boven /
Soy het of Sant inden O. maar *dey* heeft ghe
berandering als een t. inden Barer ende som-
tyds / sy inden G. ende A. zo ghy hier / by ne-
bens de Latynse namē myn mening mooght
hozen. Eerst verstaande dat het Enkel ghes-
tal maar een / ende het **Meerboud** beelen be-
vat / dat zo Singularis ende Pluralis noemen.

N. B. G. A. R. O.

Enkel.

Vir,	viri,	viro,	virum,	vir,	viro,
Een man	eens man	enē man	een of	man	bā enē of
		of mīne	eens	man	een man

Meer
boud.

viri,	virorum,	viris,	viros,	viri,	viris.
veel manen	veel manen	veel manen	veel manen	veel manen	veel manen
	mannen				veel manen
					mannen
					of velen.

Vir;

Verstaat dat het lediken *sey* / voor alle
 gheslachten eben alleens komt / maer de le-
 den *de* ende *het* als voorszeyt is niet / noch
 oock de byvoe ghelyke *man* alser een voorkomt
 zo ghezeyt is / als een *sgoon* *man* ende een
sgoon *wroub*: maer als de leden *de* ofte *het*
 voorghaan zo zyn int *Manlycke* / *Wyflike* of
te Schonerley gheslacht / altpd de byvoeghlyke
 namen wyflic / als men zeyt de *sgoon* *man* /
 de *sgoon* *wroub* / *het* *sgoon* *dier*. Merck
 oock dat de leden *de* ende *het* in alle de drie
 gheslachten inden *Barer* ende *Gheber* int
 enkel ghetal allez zyn oock int *Overvoud*
 ghetal dooghgangs in allen ballen / zo ghy
 an de volghende hozen moecht / als *Heer*
Manlyck zynde / *vrou* *wyflck* / ende *dier*
 des ghenerley gheslachts laten haer met de
 leden aldus verboeghen inden N. de *heer* / de
wrouw / *het* *dier*. B. des *heer* / *wrouwe* / *diera*. G.
den *heer* / *wrouwe* / *diera*. A. de of *den* *heer* ende
wrouw / *het* *dier*. R. *heer* / *wrouwe* / *dier*. O. *Wander*
 of *Wander* *heer* / *wrouw* / *van* *het* of *van* *dier*.
 slaat gha darmen inden N.A.R. ende O. zo wel
 here ende *wrouwe* / als *heer* ende *wrouw* zega-
 ghen mach / maer inden G. boeght het (na-
 mpyl achtig) niet wel anders als here ende
wrouwe te zeggghen. Dit zy int *Enkel* ghes-
 tal / int *Overvoud* buyghenze aldus inden N.
 de *mannen* / *wrouwen* / *dieren*. B. des *mannen* /
wrouwen / *dieren*. G. *den* *mannen* / *wrouwen* / *diera*
ren. A. de of *den* *mannen* / *wrouwen* / *dieren*. R. *ho* /
mannen / *wrouwen* / *dieren*. O. *Wander* of *Wander*
mannen / *wrouwen* / *dieren*. Hier meen ick u de
 bute.

buighing den namen belanghede verboeght
 te hebbē/doch staat u noch aching te nemen
 op de namen met een s/ endēde als met/ghat/
 etc. dat die inden Barer niet veranderen.
 Dat oock de byboeghlyke namen die na een
 horte of enkele klinker met eē meklinker en-
 den die zelve verdubbelen int wpslyck ghes-
 slacht als mal-/sol/set/ghad/ etc. ende malles/
 solle/sette/ghadd: oock die met een f/ na een
 langhe klinker of na een meklinker enden/
 datse een v/ int wpslycke gheslacht aennes-
 men/ als doof/ryf/ ende dose/ryse: also oock
 zelfstandighe namen en woorden doen zo die
 een e/ after an nemen als wof/ graaf/ leef/
 etc. wofbe/grave/lebe/ etc. Dit zy van de na-
 men en leden ghezeyd nu / an de Voornamen
 diemē inde plaats vā een Naam ghebruycht/
 ende dat beeltpdē daer t'weert verhalen des
 naams verdrietigh valt, als men zeyd Pieter
 niet Jay/ ende by ghaff hem ghesed/ hier worden
 by ende hem inde plaats der namen ghebe-
 zight/daermen anders zou moeten zegghe
 ende Pieter ghaff Jay ghesed: int bezighen der
 Voornamen is zonderling groot misbruyck by
 ons/ende hebben niewers meer swaricheyd
 ghebonden dan int na spueren van der zel-
 ver eyghentlyke betekenis/ gheslacht ende
 vallen. R. Lieber wild my in dezen als
 boozheen u helpende hand repcken. G. Dat
 icker iet bestandighs in zoude weten vooz
 te gheben / wil ick my int minst niet beroes-
 men/maar beliebet u wy zullense mede ober-
 halen om te bezien hoe na lopt byenghē kon-
 nen/

	Nō.	Bā.	Gē.	Añ.	Rō.	Of.
M.	ipſi, ꝑ	ipſorum, hūn	ipſis, hēn	ipſos, hēn of ꝑe	ab ipſis, ban hūn
	ofte ꝑluiden	hūnluider	hēnluide	hēnꝑiden	..	ban hūnluide.

Wꝑſpꝑke gheſlacht.

E.	ipſa, ꝑ	ipſis, baate	ipſi, haar	ipſam, ꝑe of haar	ab ipſa, ban haar.
M.	ipſa, ꝑ	ipſarum, haer of	ipſis, haar of	ipſas, ꝑe of	ab ipſis, ban haar of
	of ꝑluiden	haarluider	haarkuider	haarkuider	..	ban haarluide

Boort Ghenerley (meen ick) ghebruken wꝑ in dezen rledcken/ het

Manlyck en Wꝑſpꝑck gheſlacht.

E.	ille & illa, die	ilius, diens	illi, dien	illum, die of die	ab illo, ban dien.
M.	illi, die	illorum, diens	illis, dien	illos, die	ab illis, ban die.

Ghenerley gheſlacht.

E.	illud, dat	illius, diens	illi, dien	illud, dat	ab illo, ban dat
M.	die: als int	M. ende w. gheſlacht.			..	of ban ditre

Manlyck ende Wꝑſpꝑck gheſlacht.

E.	hie vel iſte, deze	huus, dezes	huic, dezen	hunc, deze of dezen	ab hoc, ban dezen.
M.	hi, deze	horum, dezes	his, dezen	hos, deze	ab his, ban deze.

Ghenerley gheſlacht.

E.	hoc, dit	huius, dezes	huic, dezen	hoc, die	ab hoc, ban dit.
M.	het Meerboud als het	M. ende w. gheſlacht.			..	of ban dezen

Manlyck Wꝑſpꝑck ende Ghenerley gheſlacht.

E.	quis vel qui, wie of welke	cuus, wien of	cui, wien of	quem, wieken	a quo vel a qui, ban wien of
	of welc	welken	welken	welken	..	ban welken.
						M. qui,

Nō. Bā. Gē. An. Rō. Of.

Qui. qui, quorum, quis vel quibus, quos, à quis vel à quib.
Welche. welcher, welchen, welche/ ban welche.

Het Manlyck / Wyflyck / ende Ghenerley gheslacht.

Meus. mei, meo, meum, & mi, à meo.
my. myn, myn of myne. myn/ ban myn of mynen.
my. mei, meorum, meis, meos, & mei, à meis.
my. myn/ myne/ mynen/ myn/ ban myn of mynen.
of myne/ of myn/ of myn/ of myne/

Het Manlyck / Wyflyck / ende Ghenerley gheslacht.

Tuis. tui, tuo, tuum, à tuo.
dy. dyn, dyn/ dynen/ dyn/ ban dyn of dynen.
dy. tui, tuorum, tuis, tuos, à tuis.
dy. dyn of dynen/ dyne/ dyne/ ban dyn of dynen.
of dyn/ of dyn/ of dyn/ of dyn/

Het Manlyck ende Ghenerley gheslacht.

Suis. sui, suo, suum, à suo.
zyn. zyn, zynen/ zyn/ ban zyn of zynen.
zyn. sui, suorum, suis, suos, à suis.
**zyn of zynen/ zyne/ zynen/ zyn/ ban zyn of zynen.
 of zyn/ of zyn/**

Het Wyflyck gheslacht.

Sua. suae, suae, suam, à sua.
haer. haere/ haeren/ haer/ ban haeren of haer.
**haer of haere/ haerum, haer/ haeren/ haer/ ban haeren of haer.
 of haere/ haer/ haeren/ haer/**

Het Manlyck / Wyflyck / ende Ghenerley gheslacht.

Noster. nostri, nostro, nostrum, & noster, à nostro.
ons of onze/ ons of onzes/ onzen/ onze/ ban onzen.
onze/ onzen/ onzen/ onzen/ ban onzen.
ons of onze/ onzen/ onzen/ onze/ ban onzen.
ons of onze/ onzen/ onzen/ onze/ ban onzen.

Nō.	Bā.	Gē.	Añ.	Rō.	Of.
e. vester,	vetri,	vestro,	vestrum,	••	à vestro.
u of utwe/	utwes/	utwen/	utwe/	••	ban utwen.
m. vestri,	vestronum,	vestris,	vestros,	••	à vestris.
u of utwe/	utwer/	utwen/	utwe/	••	ban utwen.

Daar heb ick u onze *Voornamen* verhaalt in haar verboeghinghen zo na my doenlyck is gheweest / watter an ghebzeect magh mē metter tyd te rechte bzenghē. *R.* na u meyning is an t' misbzuyck in desen veel gheleghen. *G.* als doock ant rechte gebzuyck / want waar om zoude ons ~~deze~~ ende ~~die~~ / ~~die~~ ende dat niet zo veel verstrecken als hic & ille, hoc & illud by den Latynen / welcke woorden grote verlichting ende ciraat in een reden bzenghen / dooz na laten van de Namen telckē weder te verhalen / ende zo boozt met meer andere wel te ghebzuiken. *R.* opende t' misbzuyck / ick sal u enighe exempelē boozbzenghen / op dat ghy daghelijc in ghelphen ghebal zulc zult moghen naspueren: in myn bybel een bande beste oberzettinghen zynde zonder naam ghezuyck / op dat ick doock niemants schyftē zoude schynen te willen bedillen of meesteren (also ick zelf wel weet in dies niet volkomens te hebben / maar dat ick nu met u sprekende onbetende of dooz onghewoonte ent achteloosheid dickwils faal / doch ghaern my effen ander tot lering daar van berispt waar) heb ick die boozghenomen. *In de spreucken Salomons cap. 12. 13. ende 14. vind' ick / wie zyn acker boude zal boods ghenoegh hebben / etc. ick meen van behoort die te zyn. Noch: Eenen zot laat zyn toorn zien / etc. behoort sch / te wezen.*

Misbzuyck inde t' samenboeging of Syntaxis.

wezen. Noch op den ghebaanden pad/*str.*
 t' behoort het ghebaande pad te zyn. Noch: een
 wyze zoon laat hem tuchtighen/*str.* na mpu
 achtiny zoudet sijn surgtigheyn behoren te zyn.
 Noch: De gherechticheyd bewaart den on-
 schuldighē/ maar dat godloos wezen brenge
 eenen totter zonde/*str.* ick meen inde plaats
 van dat/het behoort te komen/anders streck-
 tet tot iet dat te vozen ghezept is. Noch:
 waar den os werckt/*str.* most de os wezen.
 Noch: menighen behaacht eenen wegh wely
 maar eyndelyck brenge hy hem totten dood/
str. ick wane vooz hy / die behoort te komen.
 Hier by willen wypt laten / zelf mooghy da-
 ghelpe s zulk na spozen / byzonder int ober-
 zetten upt ander talen bindmen dat hier veel
 an ghelegghen is. Nu willen wy voozt an de
 Woordcy komen/hoe de Helpwoordcy/*irk heb/* Woordē.
 ende ick bey/verboeght worden (alzo alle Voca-
 bulars dat naacktyck ghenoech betogghen) is
 ons niet nodigh over te halen / als ogck het
 woord *irk min* ofte *minne* / dat vndp aldaar
 mede int vreed: na welcke ghemene verboe-
 ghing vant woord *irk min* ofte *minne* zich als
 le woorden laten leden / achtervolghende zes-
 ker onderscheid dat ick u verhalen zal. Let
 op des voozs. woords verboeghing / dattet
 inde eerste persoon maar byf veranderinghē
 in zich zelven heeft/ als ick *min* / *minde* / *min-*
ne / *mint* ende *ghemint*. voozt woztet met Help- Verboe-
ghingh.
 woordcy ick heb/ick had/ick zoude/ick zal/ick
 heb ghehad/ inde verboeghinghē onderschei-
 den / na welcke wyze alle woorden zich oock

verboeghen laten/ ende nemen meest al vooz
 een e/ an na datmē wil/ ick min minne/ schryf
 schryve/ loop lope/ lees leze/ *str.* Socht pds de
 meklinker verdubbende als de klincklete
 ter kort is / als in *gny minne/ klap klappē/*
str. Merckt oock datmen de tweede persoon
 int Enkel ghetal nu ter tyd zelden ghes
 bypucht / maar inde plaats van du *minneft/*
str. ghy *mint* zeggghende/ ende moetē dees vols
 gens int veelvoudighe ghy *lyden* *mint* zeg
 ghē/ welck de taal verkruepelt ende die van
 haar eiraat berooft. De *H.* van *S.* Aldegou
 de heeft hier in (als oock int waarnemē van
 ghetal/ val/ gheslaecht ende tyd) in zpnē ghes
 bychten Zouter zpn vlyt betoont : en meer
 andere hebben t'selbe wel eertyds ghepooght
 te beteren/ maer hebben luttel ghebozert/ zo
 quaden beest is quaghewoonte. *R.* byden
 Overlanders is oock verachtelyck / du/ te
 zeggghen/ kan niet vermoeden waarom / dan
 dattet zo de wyze is. *G.* Komende an t'onder
 schepd inde verboeghing der woorden / der
 zelve zpn der zōmighe die set veranderen in
 de drie eerste tydē/ als neemt inde eerste per
 soon ick *gny* / *minde* ende *ghemind* na welck
 woord (zo ghezept is) alle woorden zieh voe
 ghen/ behalven zommighe die ick u meest al
 onderscheidelijck meen te verhalen. zo houde
 dit vooz de *eerste* alghemene verboeghing
 daar de *midde* klinckletter *niet* by / *verandert* / in
 ghenerley wyze van verboeghing.

1. Ver
 boeg
 hing.

2. Ver
 boeg
 hing.

Vooz de tweede verboeghing/ neēt/ daar de *midde*
 del klinckletter die *hoofd* woordt verandert inde *eerste*
 tyd

tyd / ende dat de derde tyd hebet tot doerste zing heert/
doch endende met / en als / irk leet / lab / gheseyen.

• **Inde derde verboeging** verandert de mid- 3. Ver-
del klincletter als *voort* in de tweede tyd / ende boe-
de derde tyd volghet de zelve / verandering / als gbing.
irk / geyf / greef / ghesgreesen.

Inde vierde verboeging is de middel 4. Ver-
klincletter in alle de drey voorf. tyden zondring / boe-
als / irk / spreek / sprak / ghesproken.

Onder de vyfde verboeging behozen de 5. Ver-
woorden die inde tweede tyt twee woorden hebbende boe-
dies met de derde ende vierde verboeging gbing.
over een stemmen / als / ick zing / zong of sang
ende ghesonghen.

Hier meen ick u na den grōd onzes taals /
het onderschepd onzer woorden inde verboe-
gging wel verdeelt te hebben / tot welke vyf
verboegingen alle onze woorden ghebracht
moghen wordē: uitghesondert zommige als / uitregh-
ick kaetse / bay / span / voef / en luttel andere die lichte in
onder de eerste verboeging behozen: behal- de 1.
ven datmen ick kaetse inde ij. tyd / ende ghe- verboe-
bannē / gespannē / gheswēten / inde iij. tyd zepd / gbing.
daar al ander woorden dezer verboeging op
de / inde tweede tyd / ende op f / inde derde tyd
eynden. R. ick hoze met groot welgheballen /
dat u deling na de ghestalte onzes taals indē
grond ghemaact is / maar ghaat voort cū
boeghtse elck onder haar stādert. G. Onder de
eerste verboeging (zo ghezept is) komen int
ghemēcē meest alle woordē / die dies onnodigh
verhaalt zyn: maar de andere zo veel icker
heb konnen naspueren / zal ick u verhalen.

f 4 **Onder**

Onder de 2. verboeghing behozen

Ick lees / las / ghelezen
 gheees / ghenas / gheezen
 gheef / ghaft / ghegheben
 fleck / flack / gheficken
 eet / at / ghegeten
 verghet / verghat / vergheten
 ick weet / wist / gheweten
 loop / liep / ghelopen
 roep / riep / gheroepen
 hou / hield / ghehouden
 hou / hield / ghehouden
 koom / quam / ghekomen
 leg / lagh / gheleggen

blaas / blies / gheblazen
 draagh / droegh / ghedragen
 sla / sloegh / gheslagen
 vaar / voer / ghevaren
 vang / vingh / ghevanghen
 hang / hing / ghehanghen
 val / viel / ghevallen
 gha / ghinh / ghegaan
 sta / stond / ghestaan
 zie / zagh / ghezien
 lach / loech / ghelachte
 stoot / stiet / ghestoten
 wasch / wiesch / ghetwasschen

Onder de 3. verboeghing behozen.

Schryf / schreef / gheschreven
 blyf / bleef / ghebleven
 kyp / keef / ghekeben
 dyp / dyef / ghedreven
 wryf / wreef / ghewreven
 kypck / keeck / ghekeken
 lypck / leeck / gheleken
 streck / streck / ghestreken
 wryck / wreeck / gheweken
 krygh / kreegh / ghekregen
 rygh / reegh / gheneghen
 rygh / reegh / gherегhen
 wrygh / wreegh / ghezweghen
 zypgh / zee ghe / ghezeghen
 byt / beet / ghebeten
 byt / beet / ghebeten
 byt / beet / ghebeten
 smyt / smet / ghesmeten
 krypt / kreet / ghekreten
 ly / leed / gheleden
 strep / streeb / ghestreden
 snip / sneed / ghesneden
 scryp / screeb / ghescreden
 ghy / gheed / gheleden
 gryp / greep / ghegrypen

nyp / neep / gheneyen
 pyp / peep / ghepepen
 slyp / sleep / gheslepen
 ryp / rees / gherypen
 ryp / rees / gherypen
 sluyt / sloot / ghesloten
 sluyt / sloot / ghesloten
 spuyt / spoot / ghespooten
 stuyt / stoot / ghesloten
 bly / bood / gheboden
 bly / blood / ghebloden
 zie of ziede / zood / ghezoden
 schuyf / schoof / gheschoben
 klyf / kloof / ghekloeden
 sterf / sturf / ghesturden
 bederf / bedurf / bedurven
 wryf / wurf / ghezwurven
 bytwerf / bytwurf / bytwurven
 bytwerf / bytwurf / bytwurven
 bytwerf / bytwurf / bytwurven
 kies / koos / ghekozen
 liegh / loogh / gheloghen
 bedriegh / bedroogh / bedroogt
 blygh / bloogh / gheblaghen
 ding

rood / ghes-
don

ding/dong/gbedonghen
 wzing/wzong/gbewzongen
 verflin/verflon/verflonnen
 zwem; zwom/ghezwoommen
 spu/spoogb/ghefpoghen
 kruip/kroop/gbekropen
 verlies/verloos/verlozen

bzang/bzocht/ghebzocht
 denck/docht/ghedocht
 werck/wzocht/gbewzocht
 zoek/zocht/ghezocht
 glim/glom/gheglomt
 klínck/klonck/ghekloncken

Onder de 4. verboeghing behozen.

Spreek/spzack/gesproken
 bzeck/bzack/ghebzoken
 bebeer/bebal/bevolen
 neem/nam/gbenomen

zwoer/zwoer/ghezwozen
 doe/deed/gbedaán
 bíd/bad/ghebeden
 zit/zat/ghezeten.

Onder de 5. verboeghing behozen.

Zing/zong of zang/ghezonghen
 dwing/dwong of dwang/gbedwonghen
 dzínck/dzónck of dzanck/gbedzoncken
 klím/klém of klam/gheklommen
 wín/wón of wan/gbetonnen
 bnd/bond of band/ghebonden
 bnd/bond of band/ghebonden
 beggin/beghon of beggan/beghonnen
 znd/zond of zand/ghezonden
 zinck/zonck of zanch/ghezoncken
 spzing/spzong of spzang/ghefpzonghen
 spin/spon of span/ghefponnen.

Merckt eben ghelpeck inde eerste verboeghing/al de woozden inden ij. tyd op een t/enden/als ghemint/ etc. darze in al d'ander verboeghinghen op/ en uitghaan: *uyt ghevoomen* lach/inde ij. en bzeq/déck/werck/zoek/inde ij. verboeghing die op een t/ inde darde tyd enden. Soc verandert int woozd ick koom ende quam/ de k/ in q/ welke verandering der Meclinkers ick noch in gheen ander woozden ghemerckt heb. R, help/hoe

hoe wel behaaght my u verhaal/ dus doende
 zoumen den vyzendinghen eenen zekeren
 boet konnen gheven om onze taal wel te le-
 ren / ende allen schypbers een rechtsnoer om
 hun na te schicken. G. Int ruggh heb ick u
 overghehaalt / zo veel my van zulx bewist
 is/ maar achte zo d'een of d'ander gheleerde
 dit wilde ter hand nemen/ghy zoud haast be-
 mercken dat onze taal in ryckhepd/ lieflyck-
 hepd/ghoede schicking ende verstandelyck-
 heid/ alle ander talen te boben ghaat/ eben
 als een bet vyzuchtbaar land dat onghelout
 vergheten zynde namaals gghabend veel-
 houdighe vyzuchten gheeft.

Het zevende Capittel.

Vande t'samenboeghing ende ryck- hepd des Taals.

Opende het leste deel des Letter-
 kunsts/namentlyck het t'samenboes-
 ghen der woorden/namen / ende der
 ander delen/ daar van zal ick u oock
 int kort/ noch booz myn afschepd iet verha-
 len. De leden ende voornamen moeten met de
 namen ia oock de zelfstandighe met de by-
 boeghlyke namen in gheslacht/val ende ghes-
 tal ober een komen/ (daar van ick booz heen-
 gheroert heb). De eyghen namen bezicht-
 men zonder leden/ als Jan bemird Alpd etc.
 de booznamen derbz oock de leden booz haar/
 ten zy datze als zelfstandighe namē komen/
 gghelyckmen zept / de onse behielen d'ober-
 hand.

*Het
 vierde
 deel*

*Esamē-
 boeging.*

Syntaxis

hand. zo doen oock het woord **ghod**/ ende an-
 der namen daar niet het gheslacht ofte val
 maar de betekenis ende t' d' inck ghemeent
 woord als **vroest ghod**/ **ghemel en dard gheebey**
ghetui ghenit van ghodt werckey/ d'rint vogy/ eot
brood/ koopt salaad; in zulcker boeghen magh
 men oock het ledcken **ey** / booz al zulcke
 woorden niet zegghen / als **ey vogy/ ey wa-**
ter/ etc. twe bysne gelyke namen boeghen zich
booz een zelfstandigh met ofte sonder koppels-
woord / als men zepd / ey vogy verstandigh
may/ oock ey vogy ende verstandigh may/ etc.
twe zelfstandigh namen zich aen een boes
ghende komt een van die inden harer als/ de
wiese ghodt/ etc. maar zo die twe an elck an-
der verknocht wordende een woord uptma-
ken/ neemt menze bey inden noemer als
slaapmilt/ hendrork/ boestlap/ hand/sgoty/ hofband/
voornou/ knoopghat/ slaaphamer/ woonhuyt/ boom-
ghaad/ oppelboom/ sgryspy/ sandbut/ ende dier-
ghelpke ontellike also t' zamenghelascht in
zulcker boeghen maghmer daghhelpke beel-
t' samenzetten / die grote cieraat ende rpk-
heid inbynghen / ende zijn te verstandigher
om datter de betekenis beyder woorden in
is / hier in hebben wy ghelpeck de Grieken
meerder rpkheid als de Latynē/ ende thomt
zonderling wel te was om de kunst-woorden/
of vocabula artis over te zettē/ als van twe zelf-
standighen namen komen. letterkunst/ kroeffe
woord/ woordboeck / dat's dictionarium, hofnaam/
boeckzaaf/ etc. Van een zelfstandighen ende by
boeghlyke komē/ fresshit/ grasgrosy/ sboersgony/
 etc.

ghelaste
te woord
den.

/str. van een woord ende naam komen *maakt*
klank / rymwoord / klincbeter / etc. zo maackte
 mer oock van verscheiden andere delen als /
duc ghniet / tseckblanch / mecklincher / etc. R. die
 zyn altemaal *namen / kant inde woorden*
 oock wel gheschieden. G. immers zo wel / als
boeck / zaby / woord / hou / vey / rederyckty / reden / ba / ce
ley / woord / zape / ty / dat wy ghebruyken (op de
 kamer) zo wanneer by ons mede plaats
 vant rymspzeken *Synonimia* gheoeffent word.
 also machmen daghelycks na behoefte
 woorden ende namen t'samen voeghen / om
 iet te betekenen dat wy anders niet zegghe
 konen. Ick onlangx verlegghen zynde int
 vertolken van *Platoos tweespraack / Axiochus*
 ghenaamt / komende ande woorden / *horum*
alter docebat musicam, also het woord *docebat,*
 daar int ghemeen ghezeyt is / dies men ober
 zettende hy leerde / of hy leerde anderen / of
 hy leerde zynen Vere / of hy onderwees / *str.*
 in gheen vā desen epgheelyck ghezept word /
 datter ghezeit most zyn / nadenmaal leeren zo
 wel *discere* als *docere* by ons betekent / nam ick
 de naam *leeraar* / twelck een onderwyzer te
 zegghe is / ende maackte daar een woord
 van / ick *leeraar* / de betekenis nemende van
 leere ende ander (daar van by *uytlaat* / datx
Syncope aar komt) ende stelde hy *leeraar* /
hoor *docebat*: tis wel zo / datter inden zin der
 boozschreven woorden / gheen zwaricheyt
 met alle is hoet verstaan word / maar in ghe
 spken val / zout elders konnen te pas komen
 daart dupsterhepd ende mis verstand mocht
 ver-

ick leera
 ar.

beroozaken / *mp* was oock niet onbewist
 dat de Oberlanders in dezen leren ende leer- lere ende
 nen bezighen: maar also tselfde by ons niet leerw.
 int ghebruick is / dunct *mp* dat het booz-
 schreven niet onberstandigh vallen zoude/
 om datter bep de woorden leer ende ander
 in komen. / ende dat *wy* oock een many des
 zelven betekenis hebbē / die ick tot een woord
 make in eender voeghen als *wy* zegghe: een
folck / ende ick folck / een sgool / ende ick sgool
een hert / ende ick hert / (dat by ons int
 ghebruick is / booz twiste om doverhand)
 oock de natuur ende by natuur / str. also oock /
een leeraar ende ick leeraar. R. t'zal menighen
 vzeemd in d'ozen klincken / maar t'behaaghe
mp wel. G. het daghelpck ghebruyck zoudt
 haast bekent maken: maar wederkeerende
 tot de *wy*ze van tsamen voeghen / merck dat
 de betreklyke voornaam / dat's relativum, met
 het boozghade lidt of naam eens gheslachts
 ende ghetals moet wezen / en met het woord
 eens vals / als / de man diens woord ick hou-
 de / het varken dat gheslachtet is / str. de booz-
 namen die ende wie verschelen na *mpn* ach- wie ende
 ting in dezen datmen met die verklaring die.
 doet ende niet wie / vzaaghtmen / als / wie
 spreekt? die spreekt / etc. in zulcker *wy*ze
 komt oock het woort achter / zo men iet ver-
 klaart / ofte booz / zomen iet vzaaght / als / in
spreek / kan redenkabel / en spreek ick? redenkabel
kan? in onze ghewoonte van spreken alzer
 twe benenende woorden in een reden komen
 die *zyn* ghelpe by den Grieken krachtigher
 bene-

Dader
ons.

benennende / zo zeydmen zegt nietmand niet
een woord hier af / etc. maar by de Latynen
maken twee nenen Ja. hoe wel de leden ende
booznamen by ons booz de zelfstandighe
woorden komen / zeydmen nochtans ghes-
woonlyck *Vader ont* / ende by verwondering
So broeder myn / booz onze vader / ende myn
broeder. dit zelfde zoude ick niet mispryzen
(doch soberlyck) daart wel te pas quam na
te doen / om metter tyd inde wyze van vers-
boeghen wat meer verandering in te boez /
het welck van ouds (zo de rymeryen van
Orfid ober 700. iaar verstandelyck ghes-
maackt betuyghen) meer ghebruyckt is.
Datmen oock vrycheydt ghebruycke / om hier
ofdaar een lid booz de naam komende na te
laten / mis haacht my niet / als

Super
soonlyke
woorde.

De mensch slapende opt onghevadigh wets vermoghen.
baar / etc. nablyft / etc. Doozys ropende onze
onpersoonlycke woordes / stemmen ober een met
het woord des darden persoons / als *my
spreck* / *my mint* / *my begheert* / die ick dit
versta een onboeghlyke t'samen boegingh te
zyn / *Wapen en Romphen* / *zyn ghoede Bes-
ren* / maar *deze* / noch *Kantoniken* / men tot
zwaghers begheeren / etc. Dit zy int ruygh
bande samenboeghing ghezeyd / zo veel ick
booz boets heb konnen bedencken / in de ghes-
woonlyke wyze van doen / t'een teghen t'ans-
der verghelykende / zuldy belen hier in zien
dolen / daar men metter tyd iet bestandighs
in besluiten zoude konnen / de omstandiches-
ben wel naspuerende maar wy willent hier
by

by laten. Doch nopende de Doozettinghen
 wat rpkhepd men dooxt veel ende wel by
 boeghen der zelver in allen woorden kan be-
 komen/wil ick u noch een exempel af verha-
 len/ als van zien/komen/ aanzien/ bezien/ af- Sprake
 zien/ doozien/ omzien/ ontzien/ onghezien/ woorden.
 nazien/ verzien/ boozien/ toezien/ uptzien/
 opzien/ inzien/ miszien/ een aanzien/ een ghe-
 zien kanste: booxt/zienlpck/ aanzienlpck/zien-
 der/ opziender/ opzicht/ bezichtigghen/ dooz-
 zichtich/ omzichtich/ boozzichtich/boozzie-
 pichept/ ontzich/ ontzichlpck/ toezicht/ ~~etc.~~
 met de zelbe wyze/zoumen grote rpkheid in
 onze spraack brengen/ alle woorden teghens
 de doozettinghen houdede/ om te zien waar
 die anghhehecht willen zyn/ eben als een zein-
 steen an de spphers ghehouden word / daar
 van men een tafelken albus maken mocht.
 Doozettinghen/ aan/ an/ af/ be/ by/ dooz/ her/ Dooz-
 ghe/ in/ om/ on/ ont/ op/ me/ mis/ na/ toe/ ver/ tinghen.
 hooz/ upt/ wan. Volghens
 hepd/ ich/ achtich/ achtichepd/ lpck/ lpckhepd/
 ing/ zaam/ zaamhepd/ schap/ dom/ loos. R.
 ghy gheeft my daar veel spruiten van een
 struick/dooxt menichbuldigh ghebruyck van
 zulcke afleding / ende t'samenboeghing zou-
 men merckelpck onze taal kunnen berpken.
 G. als men zoude/ waart zaack datter maar
 iemand zyn werck af maachte. R. heb ick
 niet upt u verstaan/ dat ghy een betourp des
 Letterkunstis by de Hebrèwische alhier ghe-
 zien hebt? G. Ja/ een ruigh betourp (zo ick
 u zepde) doch niet alleen in Grammatica, maer
 in

in Dialectica en Rhetorica, mede. R. de eyghen
 namen van Dialectica ende de *Leideryckeycke*
 figuren, acht ick dat zwaarlyck wel te ver-
 duiſcher zyn. G. tis recht ghezept/ nochtans
 warenze al te zamen vertaalt/ maar metter
 tyd door langhe erbarenheid/ ober ende wer-
 ober kaetzen/ zoumenſe wat eigentliker
 moghen ſtellen/ ende dat oock t'ghezuick
 den gheſtelden namen byder betekenis ghes-
 be/ int gheen daar toe die gheſtelt worden:
 want tis blykelyck dat by de Grieken/ oock
 mede de Latynen (die van hen deze kunſten
 gheerft hebben) hun woorden metten eerſten
 zo krachtighe betekenis niet ghehad hebben/
 alſſe nu doort langhe ghebruick in dat deel
 ghekreghen hebben. R. t'ſal menighen byeemd
 in d'ozen klincken/ alſſe van/ *klinker*/ *klon-*
klankty/ *gheſtarge*/ *val*/ *buighing*/ *verboeghing*/
wyze/ *gheſtaltty*/ ende zulcks hozen ſpreken/
 want die der zelve betekenis int Latyn we-
 ten dien zynze byeemd/ ende den Duptſon
 klerken noch byeemder/ zoument dan niet
 beſt by de Latynſe namen moghen laten? G.
 De Latynen hebben zelf zo niet ghedaan/ eff
 hoe wel datter by hen noch veel Grieye na-
 men int ghebruick zyn/ komt eensdeels ober-
 midt hun lieder talen grote ghemeenschap
 hebbē/ ende dat upt het Griey haar ſpraack
 zeer verpckt ende gheciert is/ dies zyn veel
 woorden die zy zo eyghentlyck in Latyn niet
 hebben konnen zegghen/ ghebleven: doch
 heeft ant oberzetten niet ghefaalt/ zy heb-
 ben Grammatica, Literatura, eff Dialectica Diſſertura,

Act.

xi. ghenemig ghehad ende beschelpet meer
andere. zo veel ons anghaat neemt acht dat
ghy dien / die Latyn konen deze dinghen niet
en wilt leren / ende den anderen zalmen de
Duytsche namen noch beter konnen doen
verstaan / daarze de betekenis af weten ende
dies het betekende ding daar eenichzins by
konnen onthouden / als de Latynse die haar
ghans breekt zyn. zegt haar van Dialectica
quaestio, subiectum, praedicatum, praedicabilia praedica-
menta, van genus, species, proprium, differentia, accidens:
van substantia, quantitas, qualitas, relatio, actio, passio,
ubi, quando, situs habitus: hoe zuld y hen hier mede
de meyninghe inplanten / maar die noemen
de *Ledenkabelingh* / *ghesig* / *ghesey* / *gheseyde* /
ghemeeuwoorden / *duydelikewoorden* / en *gheslang* /
ghedaante / *eyghenschap* / *ondersheyd* / *toesal* / oock
zelfstandigheyt / *soelheyt* / *hoedanigheyt* / *betrucking* /
doen / *lyden* / *voar* / *voansee* / *stand* / ende *ghestellen*
nis / (ofte op beter ende verstandeliker wyze
in *Duyts*) / sy zullen door de betekenis der
zelver / enighzins konne afnemen en onthou-
den watmer me zegghe wil. R. ick gheef de
kaets / en versta dat ghy ghelpeck hebt: maar
hoe bzingtmen t selve int werck? G. tis wel
waar dattet des Lands-heers en der Over-
hepd werck is / doch de onze zyn veruoeght
datse roerbincken ende waach-halzen ma-
ghen verstrecke om dit grote werck ghaande
te maken het woord *Ledenkabeling* / valt
hard / *duytschewoord* / *betrucking* en meer an-
dere veruoeghen ons niet volkomelpeck /
maar hebben gheen beter ter hand / iet bes

Eighen
namen
des Re-
denkabe-
lings
verduits.

ters bedenckende of hozende zy bereypt te ver-
 anderen/ R. zoumen ons grove Hollanders
 de scherpszinnighe besluyt redenen des
 Denkabelingh/ (zo ghy die noemt) in onz' on-
 gheslepen taal kunnen leeren / bevolp men
 ghenoech te doen heeft / den gheleerden inde
 hoghe scholen dit wel wys te makē. G. waar-
 an zoudt ghebyken: om datse borte Hollan-
 ders worden ghenoeemt? Daarze doch in hen
 kloeck bedryf gheen ander volkeren en wop-
 ken. R. bylo dars hoogh gheblazen. R. ist
 min als waarheid? Windmen oock eenigh
 land dat zo ryck is van wel bezeilde en roes-
 gheruste schepen/van ghetrouwe schippers
 ende rapse bootslup? Windmen oock volck
 die van hun land / zo ten alderbozderpsten
 kunnen het not trecken/als onze Hollanders
 doen? zo datter niet een voer lands onghes-
 hout blyft. ist hoogh? met bezaid het met de
 nutbaarste vruchten. ist laagh? men wapt
 het / t'selfde met molens ende slupzen/ batt
 t'water ontledighende. ist zandigh/ doch niet
 zeer berghigh? men haalter t'zand af/ voertet
 booz ballast wt den lande/ t'land komt te
 nut; ist oock duinigh? t'werd met knippen in
 menighe bezet. ist zeer klarich? men backter
 steen af: ist doz of venigh? men verdelst het/
 of haalter de turf onder upt: vant verlozen
 boozland wintmen ried om de huizen te dec-
 ken: op onvruchtbare waarden vischtmen
 t'nietighe wier / om mettet zelbe (dat upter
 ze komt) het land (dat de ze met ghewelt ont-
 nomen is) teghen d'an slaande gholven der

ze te wapenen: ende alzo het klein landeken
 den inwoonders niet al boede magh: zwerft
 een groot deel der zelver met houten hupzen
 in ze/om den haring te verlacken/ hen ende
 al hun naburen tot boetsel: de menichte van
 haar wel behoude steden op kleinen plaatse/
 haar redelyke landrechten/est het ober groot
 ghetal van vdlck dat hier after de vpcken
 weeldelyck leeft / betonen haar ghoede ende
 welghe schichte burgherlyke regeringh / zo
 datmen niet t'onrecht zeid / het waren gheen
 narren die Holland bedyckt hebben. Met
 koopmanschap ende Ambachten wyckenze
 niemant/ t'p Oost/ West/ Zuyenen Rooz-
 den. op zo veel vershepden landen en have-
 nen/ende met zo menigherley waren hande-
 lende/datse in t'selbe alle landen ande ze ghes-
 legghen/in de veelhepd te boben gaan/ alzo zo
 oock in vershepden handwercken uptmun-
 ten: het vlas/ de heny / ende wol/ word hen
 upt ander lande toegheboerd/ om verwocht
 ende dickwils ter zelver plaatsen weer ghes-
 boert te worden: hun lakke na Spanien / est
 t'lytwaat na Oosten: komende an de kryghs-
 handeling/die hun van naturen vzeemd is/
 heeft de spanjaart verzocht / watse in zulck
 ter nood vermogghen: waarom zoumen zulck
 volck niet oock konen leren welspreken ende
 redenkabelen/t'hangter maar an datze tot-
 tet leren ghelockt mochten worden/van zou-
 dy wonder zien. R. ick moetet ghelooven/
 maar hoe zalmenze locken tot een dingh dat
 hen heel onbekent is? G. Dooz Ciceroos tyden
 G 2 wast

waest tot komen den ghemenē man immerz
 zo onbekent / als hy klaaght / zo wanneer ier
 mand in Griex iet gheleert had / deze konde
 me zynen broeder ofte vriend van sulx niet
 spreken / ende nu leertmen tselve / zo wel in
 Latyn als in Griex / dit deed het naerstigh
 bedyffint anbatē / zommigher peberigher
 schrybers / beminders haars Vaderlands est
 taals. R. De Latynse houtmen booz een
 rpkē volkomene ende zeer gheboeghlyke
 taal / d'onze int teghendeel booz een arme est
 ongheschickte / dies ducht ick tselve in dupts
 niet zal konnen te weegh ghebracht worden.
 G. De Latynse taal was eertyds oock arm /
 die wonderlyck zo by haar zelf als upt de
 Griexē spraack verrypcht is / ende in schicke-
 lycker verboeghing ghebracht / wat was de
 Italiaansche taal voortyds est hoe cierlick
 is die nu ghemaackt : dit staet ons oock te
 betrachten / hier toe hebbē wy luy beter mid-
 del als iemand / merckt oock hoe de Fransoy-
 zen / naast korte jaren hun spraack opghes-
 pronct hebben / zo datse nu van elck hoogh
 gheacht word / dies eener zingt en dat niet
 zonder grond:

I. Barry-
 quens,

*Voire & partout où la persone voise
 En une court le meilleur courtisan
 N'est estimé non plus qu'un artisan
 S'il n'est muni de la langue Françoisse.*

Des
 duitche
 taals
 ouheit.

Ja de Enghele die toch een schuimtaal heb-
 ben / beghinnen cierlyck ende rypelyck die op
 te proncken: wy Duitshen blyben alleen af-
 ter / nochtang acht Becanus de onze / booz de
 outz

duitsche ende volkomenste taal des wereldd/upt de welcke méest alle talen haren oorsprong hebben. R. Liever zegt my brenge by wat betwys in. G. By bzuicht na myn oorsdeel ghoet bescheyd. R. Wat zeyd hi doch? G. Na dat wy tyd hebbē zal ick u int kort verhalen / r'gheen ick zo hier en daar ghelezen heb/ (alzo myn bekommernissen my niet toelaten zyn wercken die groot zyn door te lezen) eerst het Italiaans/ Spaans/ Fransois/ Enghels/ en ander nieu ghebonden talen oberstaande/ betwysst hi dat de Latynen de Grieken/ de Grieken de Barbarische spraack ouder achten als de hare / deze ghemeende Barbarē betoont hi duysts ghesproken te hebbē: nu betwysst deze twee gheachte oudste talen een ouder bekennen/ strypt hy teghens de darde/dats de Hebzeusche/welcke eben ghelyck het duits/ uyt enkele grodwoorden bestaad/tis oock te vermoeden dat de verstandighe binders der talen niet veel letteren of silben ghebezicht hebbē daart een doē konde/ waar uyt hy oock eensdels sluyt. Korte woorden p'f'lyckst.
de onze en d'Hebzeusche doutsche te zyn/vāde welke wynt inde ryckheyd van woordē winnen ghelyck vande Griekē en Latynen inde kortheyd/ hoe wel d'onze met de hare grote ghemeenschap heeft inde betekenis der enkel grondwoordē/ zo zyn zy doch zo heel arm/ en wy zo zeer ryck/dattet gheē gelykenis heeft. des zeyd hy oock dat hun taal uyt d'oze ghesprote is/ dat Adam en Noe Duits ghesproken hebbē/dat Japhet Noes zoon en de zyne

byt timmeren des tozens niet ghebreest zyn/
 ende dat dies zyn nakontelinghen de Schy-
 ten/Cimbrzen/Cimmeren/ Cracp ende Duit-
 schen de eerste taal behouden ende ghespro-
 ken hebben/ veel oude tekens/ beelden ende
 gheschryften oock de Hebreeusche letteren zelf
 leyt hi verstandelyck upt/ in Dupts. R. De
 heerlyke outhepd willen wy hem laten bez-
 weren/maar vande verstandelycke ryckheyt
 der grondwoorden zoude wy lusten iet te
 hozen. G. De ryckheyt blyckt eerstlijck dat
 wy van letteren / zo enckele als t'samenghe-
 boeghde/dubbelklinkers/ tweklancken ende
 verschepdenheyt van silben (waar in wy als
 lerley letteren vermengt/nu dus/dan zo heen
 ende weder keren) ryker zyn dan al ander
 talen ons bekent: want om dat wy alle ghes-
 luyden ende verschepden verboeghing der
 boeckstaben in onse taal hebben / daar by
 komtet dat de Neerlanders al ander talen zo
 leechlyck leren. De grondwoorden zyn veel
 al upter naturen (hare betekenis ghelyck
 zynde) ghemaackt/ zo dat de uptspraak der
 selber met de betekenis ghemeenschap heeft.
 spreeckt het woordeken ick *kaubb*/ uyt zonder
 te *kaubben*/voort ick *gbbel* ghe/*surgt*/*suigb*/*svorb*/
 ghep/*zuyt*/ *org*/*hcm*/*brsm*/*sz*/*foz*/*qualster*/*irk*
grynt/*grim*/*pruul*/*pructel* / *knorb*/*knor*/*mor*/
prych/*rommel* /*str*. Deze gheben int uptspre-
 ken eensdeels bewys van hare betekenis/
 hartigh lachende zuldy tgheluyd van *arg* *arg*
 voortzenghen/ dies wt al *arg*/ lachen schyn-
 voort te komen. het eyghen ghetier der bees-
 sten

Ryckheit
 in letteren
 en silben.

waarom
 wy an-
 der talen
 leechlyck
 leren kon-
 nen.

Vande
 grond-
 woorden.

sten is in deze woorzen / ick blaef/ beff/ black/
 hiep/ piep/ kormacubb/ quarck/ brinò/ etc. het eerste
 t'samenghczette ghelupd dat de kinderen
 boortzenghen de lippen alleenlyck t'samen
 persende is ap/ap/daar van misschien de Bes
 breeen & bba nemen ende op vader dupden: nu
 is den wetelozen kinderen niet toe te betrou
 wen dat zp van hun vader kennis hebben/
 maar datse in hun holle buyck spyze beghe
 ren is buyten t'wysel / waar na onze taal
 binder uit dickwils ap/ pap der iongher kin
 derē spys ghemaackt heeft/ het t'samen slaan
 des lippen die inwoerts trekkende maackt/
 am/ mam ende mem/ dat by ons een boester/
 smoeders boest/ ende moeder betekent: zul
 ke maghmer ontelpeke boortzenghen hier
 nobeloos/ ghenoech zpnde u der zelver eni
 ghe int kort angheroert te hebben. R. alst is/
 ende ick hoze met verwondering gheheime
 nissen/ die my zonderling verlustighen ende
 zal voort op zulx ende dierghelphen beter let
 ten. G. Hebbp oock gha gheslaghen dat de
 lest verhaalde woorzen pap/ mam/ mem/ als **kreeft**
 mede taat/tit/ min/ lepcl/ lach/ pyp/ pop/ bel/ lul **woorde.**
 (al kinder spraack zpnde/) volkomen kreeft
 woorzen zpn/diemen aertzelings lezen magh
 tselbe ghelupd behoudende/ waar van onze
 taal ryck is/ als kne/ kre/ kre/ kol/ tyt/ mten/
 zelle/ cbbel/ e g ge etc. zo hebben oock veel ons
 volkomen kreeftwoorzen/die aertzelings ge
 lezen zpnde/een ander woord maken iet betes
 kende/t welck dickwils het vorighe heel tes
 ghen ofte heel ghelpeck is / als ai/ ende ia/ ay
 4 ende

ende *ma/kloek* ende *bolck/* (waar van het ene een dingh de hollicheyt opwertx ende t'ander die nederwertx hebbende betekent) zo zyn oock *zark* ende *kat* / *voort* *soel* ende *soe/room* ende *moor* / *baigh* ende *ghrab* / (daar top gracht zegghe) *reghel* ende *lygher* / Dezer tekenis is strydich: maar *park* ende *kap* / *pay* en *map/kaubb* en *wack/kool* en *boock/pey* en *cypstam* en *mat* / ende zulcke zyn van eender be-
duiding. Deze ende dierghelyke woordē (die ick u in groot ghetal zou konnen noemē) be-
wopen datze gheen wisselinghen of bastaar-
den/ maar echt ghebozen kinderen zyn: dat
oock onze taalvinder een naerstighe opmer-
king ende een verstandigh inzien op alles
ghehad heeft/ zo d'uitspraak na t'betekende
boeghende / als op het leechlyke gheklanck
na ghelegghentheid ende op het heen ende we-
der lezen. Dit betuyghet oock dat onze taal
op haar zelvē bestaat ende van gheen ander
spraken t'samen ghezet ofte gheschuynt is/
dies waart zo vzeemt niet/ al had Adam zul-
ken taal ghebruickt. Goropius bewoyst oock
int bzeed dat de Latynen/ ia de Griecken en
Hebzeen veel woorden van ons hebben: ick
zoude lichlyck toestaan / dat de volghende
woorden eer uyt het Duyts in Latyn/ als
uytet Latyn in Duyts ghekomen zyn/ ache
ghenomen op de ghestalte dezer grondwoor-
den ende op de enkelheyt der silben/ als *saam*
ende *fama*, *kalck* ende *kalx*, *kelck* en *kalix*, *kameel*
ende *kamelus*, *ax* ende *axis*, *mens* ende *mens*, *hoest*
ende *beltia*, *regh* ende *rectum*, *lyy* ende *linea*, *croon*
ende

Ghelyke
woorden
duyts en
Latyn.

ende corona, formy ende forma, paant ende pars, simp-
 pel ende simplex, dubbel ende duplex, wyg ende
 vinum, wal ende vallum, way ende vannus. want
 deze meest in onze taal enckel/ende inde hare
 veel silbigh zyn. de lest bi onsanghenomen
 haastard woorden (op dat wy weer tot ons
 beghin komen) betonen wel an haar ghe-
 klanc verhooghingh ende bugging met de
 Duptse grondwoorden gheen ghemeenschap
 te hebben: oock hebben onze voorvaders niet
 ghepooght upt andere talen de hare te vers-
 rphen/ghelpck de Latynen wel ghedaē heb-
 ben: dies is eer te ghelooen dat zy zulcke
 woorden vā ons als dat wyze van haar zou-
 den gheerft hebben. R. dat zal menighen een
 donderflach int oor wezen/maar gaat ghy al
 voort. G. Ick heb u noch te zeggghen nopende
 ons / *cyghennamen* / dat die niet min als de Per-
 bzeuyche haar betekenis mede brenghen/
 t'lyckt an veel oude schrybers datmen eer-
 tpts int noemen der jonghe kinderen/ia van
 stedē en plaatsen groot werck ghehad heeft:
 daar vā oock de Spbel ghetuighenis gheeft/
 zy hebben opt gheval der toeballen gheles-
 ghentheden / ia op den loop der planeten est
 ander omstandigheden acht ghenomen / men
 schryft zo Pitagozas/ Aristoteles ende Pto-
 lomeus oock toestaan datze op de letteren
 daar mede de namen tsamen ghezet worden
 acht ghenomen hebben / dies gheboelen
 eenighe dat dies halven Patroclus van Pect-
 toz / ende Pectorz weder van Achilles verwō-
 nen zyn / maar dit vooz beuzeling achten:

de/gheloof ick ende r'blpckt ande daad / dat onze ouders oock op de betekenis der woorden gheacht hebben / dese als epgennamen *Svede-ryck*, *Byende-ryck*, *Sier-ryck* / *Wynryck* / *Lyn-herc* *Litt-herc* / *Es-herc* / *Wogt-herc* / *Wast-herc* / *Lyn-herc* / ende *Main-aart* / *Leen-aart* / *Volgh-aart* / *Lau-bbaart* / *Seggh-heer* / *Wout-heer* / *Here-man* / *Sere-baert* / *Koen-baert* / *Lo-baert* / hebben hare beduyding / zo onze *Desiderius Erasmus* oock verstaan heeft / zonder namen betekenis int *Latyn* ende *Griecx* overstellende. also gheloof ick dat onze ouders enen eerzuchtighē / *Schor-los* ghenaamt hebben: enen *tyng-heer* / *Mit-geyt*: een quaden zot / *Warnar* / een kypckater / *Schor-baar* / eenē stouten held / *Wets* / ende *Koenraad*: hun gheswenschte ende lieve kinderen / *Hepl* / *Liefken* / *Zoeken* / *Enghelken* / *Abel* / *Lieven* / *Keinst* / *tr.* Hoe wet men nu op zulk luttel acht. Hier ziedp watmen zou konen doe / ende wat ons ouders ghedaan hebben / ende daer willen wyt by laten tot beter ghelegghentheyd.

Wesluyt: *Myt tyd* is verlopen. *Wat ghebreck* in onze taal is / oock wat ryckheyd / ende hoemen die cieren ende verryken zou moghen / heb ick u ter loop over ghehaalt. • R. ghy zeyde flux dat de *Duytse taal* by haar zelven bestaat / ick heb my wel late segghē dat onze spraack uyt het *Hooghduyts* zou ghesproten zyn. G.

**Gheme-
ne duyts
sprack.** *Ick spreek* (met *Veranus*) mit ghemeen *vande duytsche taal* / die zelve voor een taal houdende / doch dat de zommighe wat te *hoogh* / andere wat te *laegh* spreken / ende dat de

de Nederzaxense of *Myense* spraack (bande welke wy ghekomen zyn) de middelbarichste en vriendelyckste is / de welke van Brug af tot *Sp* ende *Rebel* toe streckt / wel iet wat inde uyt-spraak verschelende / maar zo niet of elck verstaat ander zeer wel / tis kenlyck dat de *Griex* taal / die zo waard gheacht is / oock haar verscheyden *Dialectos* had. Int berycken onzes taals / zoud ick verstaan datmen uyt elke verscheyden *Duytsche* spraack / is uyt het *Scen* / *Wris* / ende *Engels* / de eyghentlyckste woorden behoorde te zoeken / van de welke de ene deze / de ander de andere alleen int ghebruyck ghehouden hebben: is datmen alser enighe woorden hoorballen diemen meent uyt het *Latyn* te spruyten / daar van wy gheen andere der zelve betekenis hebben / als *natuur* / *glory* / ende zulcke / die wel naarstelyck na zocht om te spueren / Ofse oock uyt onze grondwoorden bestaan: want zo *Becanus* acht / komt *natuur* / van *na* ende *ur* / dat beghin of oorsproncklyckheyt betekent / als in *uursaack* ofte *voorsacck* / dat de oorsproncklyckheid des zaacks beduyt / also oock *natuur* / *na-her-ur* / na het oorsproncklycke / als t'eerste naest *God* inde dinghen zynde / welck woord behalven dat tet een name is / verstrecket by ons en niet by den *Latynen* een woord of *verbum*, als / *By natuur* / *etc.* t'welck wel een teken is dattet een echt kint zou moghen zyn. Woort segghen wy / enighe krachtighe dyanck ghenutticht hebbende / het *gloort* mi om t'her / daar van

Stopp.**Over-
te va-
staard
woorde.**

van glory niet qualick schynt te komē: zoekt
ghy nu int Latyn na beter beuogt om hem
deze namen toe te eughenen. **Opende dezer
ghelpke woorden/ als/ sels/ persoon/ letter/
black/ roghel/ element/ exempel/ rapittel/
kittel/ plantet/ consciency/ miracel/ ribiter/ etc.**
die bi elck elck een wel bekennt ende verstaan
woorden/ t' sy dan oft echte kinderen / of eens-
deels gheechte bastaarden zyn/ en zoud ick
niet willen uptmonstern / also die beter by
alle man bekennt zyn als andere diemen inde
plaats zou willen stellen / doch mispuzt ick
niet/ datmen booz consciency de ghevuisse/ booz
plantet/ sels/ zere/ booz eclipsit/ taningh des
maans/ booz virtui/ sels ghebzuickt / ende
waarmē kan ofte mach tracht louter duitst
te spzeken. Nu myn uur is verlopen/ ick heb
u redelpck veruoeght / myn scholiers wacht-
ten/en zyn scholen te hoop / ick wil u **Shode**
bevelen. **R.** u leste woorden betoēnen/ dat
schola oock wel van school mocht ghekomen
zyn/ doch ick wil u niet langher ophouden/
bet hope hier na bredere onderrechting/ nu be-
danck ick u ende zeg **adiou.** **G.** ende ick/ vaart
wel.

Kuygh-

Kuygh-bewerx

bande

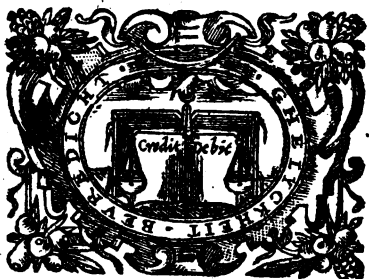
Redenkaveling/

ofte

Rederduytsche Dialectike:

De welke is een Rechtsnoer / om van alle dinghen gheuyflick ende onderschepdlick te spzeken / oock waarheid van valsheid te schepden / in alle twistredening hooghnut ende nodigh zynde;

uytghegeven by de Kamer
IN LIEFD BLOEYENDE,
t'Amstelredam.

TOT AMSTELREDAM,
By Hendrick Barentsz. Boeckvercoo-
per / inde Warmoes-straat / int bergulde
Schyp-boeck, 1614.

R. UNIV.
BIBLIOTHEEK
LEIDEN

Den Eerzamen, V Vyzen, Hoogh-
gheleerden ende Achtbaren Heeren, Bur-
ghermeefters des Stads, met den Borghers
ende Hoofden des Hoghen Schools van
Leyden.

HET is een ghewoonlyck
ghebruyck/ E. Heren / by
alle verftandighe fchry-
vers/ die iet treflyc an den
dagh bzingen/ dat zy het
zelve iemand toefpghenē:
ofte om dien te vereeren/ of hem tot een
Schuttheer te verzoeken. Gheen van
beyden is hier ons booznemen: alzo wy
ghaern bekennen (t'gheen ons werck
doch zonder dit doē zoude) dat wy noch
de zake die wy handelē rechtgrondlyck
en verftaan / by de fcherpzinnicheid der
eerfte vinders te rekenen: dies oock niet
treflyc daar in hebben kunnen voort-
bzinghen: oock gheen Leeraars / maar
alleen leerlingen die ghaern vorder wa-
ren willen gheacht zyn: ofte onghoeef-
fende

fende bouwheerē / die in een woest maar
 heel vruchtbaar land ploegghende / niet
 liebers wenschten als veel kloecke ver-
 sochte bywoners / om also ghezament-
 lyck door buurlycke hulp een rycker
 oegst in schuur te mennen. Ende also u
 E. E. het op zien des Hoghen Schools
 bevolen is / offeren wy den zelven deze
 vrucht van onze naerstighe / doch onber-
 mogghende wil: even in boeghen als men
 den Goden niet na hun waardicheid /
 maar na der offeraars vermogghen / ghe-
 woon is offerhande te doen: om van den
 zelven een rycker zegghening te ghenie-
 ten. Zulx is oock hier ons byzonderste
 wit: verzoeckende / also de Schole an
 ghene tale ghebonden is / maar in alles
 de bequaamste / tot meeste vordering be-
 zicht: dat ghy van onze Hoeders-tale
 een Hoeder-taal aller ghoeder kunsten
 maken / deze zake behertighen / ende de
 grote nutbaarcheid die den Vaderlande
 hier duer magh gheschiedē overwegghen
 wilt. Hopende de mogghelyckheid / die
 moogghdy hier an afnemen / bemercken-
 de / wat leerlingen niet verder ziende als
 om zelf de zake wys te werden / in een
 korte wyle hebben kunnen doen: over-
 leggen

int ghoede / sock onze pberighe / doch
onmachtighe wil in Dezen. Zyt den Al-
derhooghsten bevolen ende hertbrunt-
lyck met alle eerbieding ghegroet van

Het Zueghdelyck groepende Egientierken /
In liefd bloeyende.

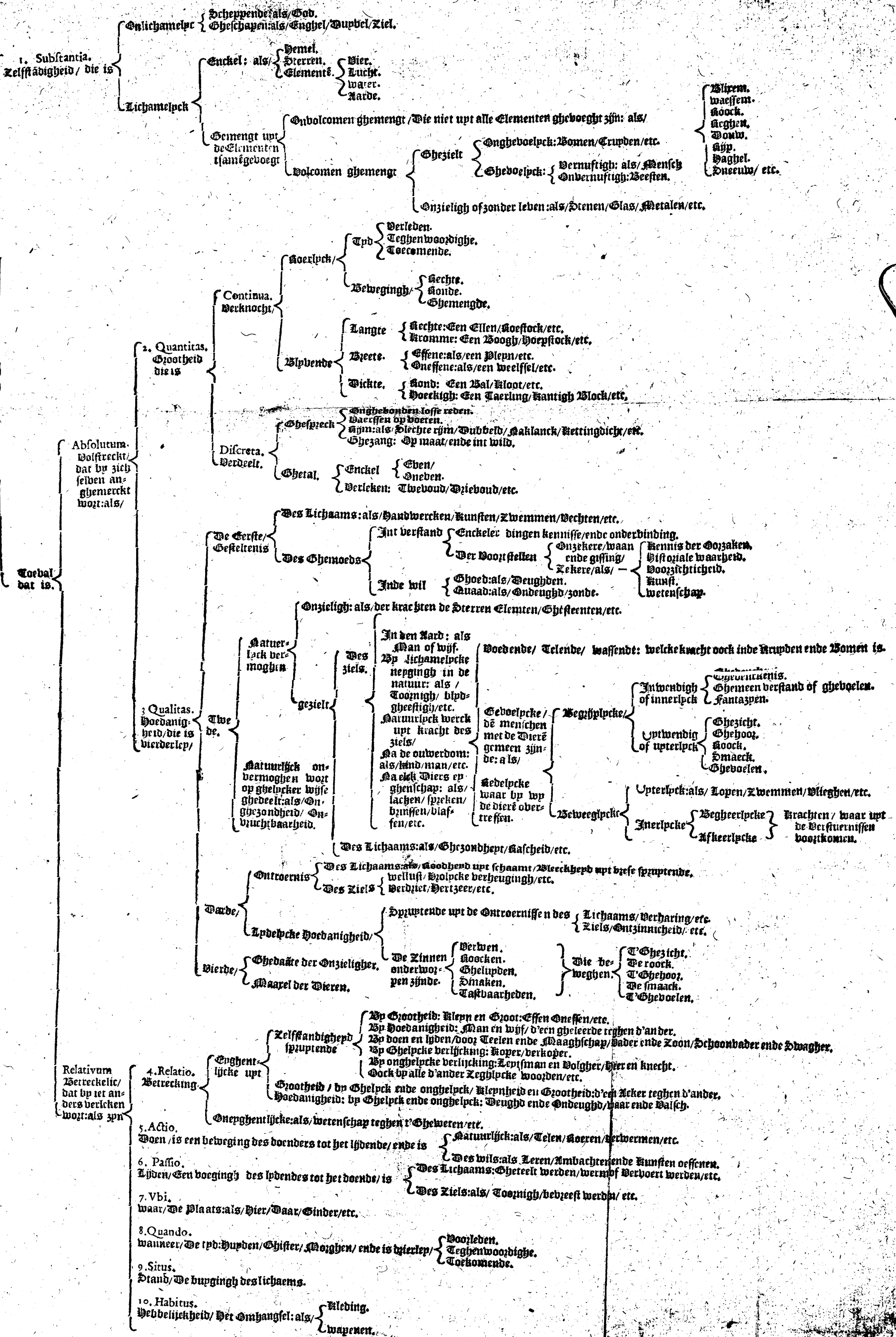
Totten kunstgheleerden Lezer.

Is gheleerdheid niet nut / waar toe de hoghe scholens
En zyn de kunsten ghoed / wat houtmen die verholens
Of dunckt u wyse taal niet ryck ghenoech te zyn
Datmen daar toe behoest hebzeus Griex en Latyn?
Aen het is wyd van daar dat moogdy hier bemercken
Aen onbespen werck van onvollerde klercken.
Maar met veel meerder nut zalmen die waar bevinden
Wil eick gheleerde man met ernst hem onderwinden
In Daps / gheen dat hy weet te sprekē met verstande
Heddy nu een scholter / ghy kryggtet thien ter hande.
Zegt ghy / ick heb de kunst met arbeid moeten leren
Maar stouder noch te doen / zoudy ni: t wel begheren /
Van die moeyte verdragh: ghant andzen sulck gheniet.
Kunst leert men niet ghenuecht / de talen niet verdriet.
T is zotte Cieranny / hoe maghmen dit missaken /
Datmen de kunsten leert in onbekende spraken.
Dit deden d'ouden niet die wt Egypten land
Haalden / gheen zy in Griex Grieken maachten bekant.
De Talen zyn wel nut om de kunsten te vinden
Maar voeght niet datmē die zo heel daar an ghaat bindt
Wat voeghet / dat een man die zyn twist soecht te slechten
Rechtshapen niet en weet na wat recht hem te rechten?
Wat voeghet / dat een Artsi / zyn bynd niet kan beduyden
Noch d'oorzake zyns / seckts / zyn quaal / of kracht der kran-
den?
Laat u sulck onghewoegh van u Landslip verdrieten:
Laat dit Land / in Landstaal / u gheleerdheid ghenieten.

Het

Een Tafel voordraghende aller dinghen opperste Gheslacht ende maaghschap/ ofte Tafel der Zeglycke woorden.

In de natuur der dingen is wesen het eerste ende eenduidigste/ welck ghebreke woert in

Het eerste Boeck

bande

Redenkaveling/

ofte

Nederduytsche Dialectike.

Inleyding.

De sake die wy hier zullen handelen / Andachtighe Lezer / schynt allen onverzochten int eerste aanzien duystere ende onbegrypelyck: ja velen een onnodighe verberwing te brengen in den dingen die upter Naturen van zelve klaar ende wel te begrypen sijn. Wort des halven van zommighe / als een onnutte woordschryding / veracht: zo de zelve tenigher tyd inde Scholen oock ten deele gheweest is / maar in deze ewe weder tot haer oude klaarheid ghebracht. Welc nutbaarcheid tot verscherping des verstands ende zekerheid int oordelen / elck duysts klerck door ons behulp zal ghenieten moghen: zo wy hem sijnnt dezest nuets bolster af te lozen / der doppen hardicheit te kraken / ende de onwilakelycke schil te pellen / om alsoo des werlt jaetheid te smaken: ende vadehlyck

in waarhepd te bevinden / dat dit een rechte-
 snoer is / om bescheydelpeck ende betwyspeck /
 by ghoede schicking van elck ding / na eytsch
 te spreken / ende waarheid van valsheid te
 scheidten. En al hoe wel eenighe scherpsin-
 nigh zynde van vernuft / t'zelve up ter natu-
 ren zonder behulp van lering zouden kon-
 nen doen: zo is doch de beslepen kunst in de-
 zen zekerder leydman als de onghoeffende
 Natuur. Want dit zelve (t'sy men dat een
 kunst magh heten ofte niet) is een waarne-
 ming van veel verstandighe Naturen / upt
 den aart der dinghen ende hun eyghenschap-
 pen ghebat / en is also ten leste veler scherps-
 zinnigher mannē vinding / tot een zeker een-
 stemming beleed ghebracht: t'welck na reden
 boven eens menschen natuurlpeke begrip te
 achten is. Van des zelfs waardichepd magh
 elck na het onderzoek zelf oordelen / immer
 de daad tuyght daghelpe / dat dooz dit be-
 hulp de gheleerden den onghelerden in alles
 overtreffen. Waarpeck veel verstandighe
 verstaande mannē hebben niet te vergheefs
 de Aedenkabeling hoogh gheacht. Eenighe
 der selber tuychnissen zullen ons hier ghe-
 woegh zyn / om des zelfs lof / nutbaarheid /
 ende eyghenschap / heerpeck / verstandelpeck
 ende naachtelpeck te verklaren. Augustyn
 zeyt / de wetenschap van Betwysredening is
 niet by raming in ghestelt: maar upt de on-
 derlinghe ghesteltenis der dinghen eyghen-
 schap doozghekomen. Plato: Oeffent u (by-
 zonder in u sieght) in de Aedenkabeling / die
 velen

belen t'onrecht een onnutte ende pdele klap-
 perp schynt te wezen: zydy hier in verzuyp-
 migh/de waarheid zal u ewigh ontschuy-
 len. Niemand verwoerftse zonder grote ar-
 beyd/die een wys mensch met ernst anbat en
 zal. Het is een ghabe dooz zonderlinghe
 ghoeddadicheit Gods den menschen ver-
 ghunt: want van God is de zelve dooz. Zo-
 metheus als een brandend broncken tot de
 menschen ghekomē. Cicero: Zonder t'behulp
 bezes kunsts achtē wy dat elck vā de waar-
 heid ghetrocken ende verlept magh worden:
 want zy gheeft een middel om waarheid vā
 valsheid te onderscheiden/ ende dooz gheen
 waarschynlike arghelisticheit bedzoghē te
 worden/ verspreyt sich dooz al de deelen der
 wysheid/beschryft de dingen/ scheidt de on-
 derlinge vermenging/ boeght het ghevolgh
 te zamen/ende slypt iet bestandighs/ onder-
 scheid waarheid van valsheid. 'Tis een
 middel ende wetenschap vā betwysredening/
 up de welcke een zonderlinghe nutbaarcheid
 spzuyt/om de dinghen te oberweghen/ oock
 een lospcke vermakelyckheid/ en een waar-
 dighe kennis/ etc. Dien nu lust zulx te ghe-
 nieten/ anbaarde met ernst den arbeyd ende
 moepelyckheid van leren/ die zo groot niet
 is/ alsse wel schynt: zeker zynde dat hy loon-
 waardighe vrucht zal ghenieten. Want noyt
 heeft eenich mensch hier vernuftighe blyt te
 vergheefs anghetwent: Ende wat kryght-
 men zonder moepten? Dus laat u de eerste
 rubie dypsterheid niet afschrieken: ofte eni-
 ghe

ghe nietwe onghewone woorden ende namen die wy noodzakelyck hebben moeten ghebyrcken / om in Duyts duytselyck ende naachtelyck de dinghen te handelen. Het zouw ons voorwaar ghereeder gheballē hebben de Latynse kunstwoorden te bezighen / als wy hadden kunnen gheloven dat die by den onerbarē Lezer zo wel verstaan zouden zyn gheweest. Byrcken wy tot een onghewoon ding een onghewoon woord / dat zelve is upt ghewone woorden ghesproten ofte daar vant'zamen ghezet: dooz welc betekenis ghy het betekende te beter zult kunnen onthouden. Dit bebind elck Latyn en gheen Griex verstaande ober al / maar byzonder in de Aederpckelycke figuren / dat zy byt onthouden van de Latynse kunstnamen (dier betekenis zy verstaan) der zelve kracht beter ghedencken / als by de Griex / die hen byeemd zyn: ende zullen lichtelycker onthouden / wat Gradatio, Ratiocinatio, Incrementum, Repetitio, Interrogatio, &c. Als Tapinosis, Auxesis, Epandosis, &c. beduyden. Dierhalven hebben doock de Latynen alle woorden verlatynt: hoe wel datter veel Griex (alzo hun talen grote gemeenschap hebben) meest int ghebyrck ghebleven zyn: maar de Griekē die upt Egypten de gheleerdheid ten dese ghehaalt hebben / hebben ghepooght den Grieken in louter Griex zulk voor te dragen. Doch wy hebbē / om den erbaarnen Latynisten oock onze meening kond te doen / de Latynse woorden ober al op de kant gestelt; welke van beyden na-

maals

maals int ghebruyck zullen blyben / leert de tyd: t'is ons onteffen. Wy hebben met het overzetten ghemeent den Duytschen klrccken het meeste nut te doen: Bessimen zommighe woorden niet verstandigh ende duydelck ghenoech kunnen treffen / dat is ons te minsten leet. Weet dat wy ons zelven in zulc niet ober al hebben kunnen veruoeghe / die soock zonder twyfel anderen niet. Maar die tet beters bedencht maght voortbringen / zal van niemand meer danckx berwerben als van ons. Wy hebben hier een ghants onghewaande wegh ghehad / t'zal anderen lichter vallen hier ende daar een woord te verbeteren. Dialectike hebben wy niet naarder kunnen verduytschen als Redenkabeling: t'welck zommighen herd schyn / nochtanx ist upt de daghelpe ghewoante van spreken ghenomen. Want dese twe spzuecken ghespckmachtigh zyn: Die man kan wel reen kabelen / ende hy is een ghoed Dialecticus. Andere noemese Bewyskunst / welke naam soock gheboeghlyck is / ghemeenschap hebende met de werckelycke woorden dezes kunstx / als bewysstedē ende bewysstedening. Zo soock het onze met Redenkabelen / t'welck het eyghen werck dezes kunstx is / datx differere, waar van Cicero deze kunst Dissertura noemt. Als soock de Grieken van Dialogome Dialectica. Zulx hebben wy / zo veel doenlyck was / met blyt int overzetten waarghenomen / poghende dat de naam ende het woord mochten een zyn / als o p'tbeeldding /

Van de Godelpronckelickheyt des Redenkavelings.

Vernuft/ het verstand ofte de ziele
des menschen is vol vormen/ beelde-
nissen ofte kēnissen (even ghelpeck al-
le ghewas/ bomen ende krupden vol
bruchten ende zaad) vanden Heere ghescha-
pen. Doch hoe wel deze dinghen in mens-
schen ziele zyn/ zynze nochtans onbekēt (als
huyfraad/ imboel/ ende schilderij in een dyp-
stere kamer.) Zo komt dan deze Lering als
een kaerse/ ende doet anwyzing van zult/
maar de Oeffening moet mits naarstigh na-
trachten int onderzoek alles tot volkomen-
heid brengen. Dies is deze/ ghelpeck al an-
der kunsten/ een strale der Godlycker wys-
heid/ die inde redelycke natuure dit licht on-
steekt/ ende word voort ghehulpen en ver-
kregen door ^a Vernuft/ ^b Lering/ ^c Oeffe-
ning/ (zo ghezeid is.) Vernuft brengt by me-
de: hier mooghy de lering halen/ maar zyt
zeker/ dat zonder t'selfde zelfs in dadelycker
oeffening ofte int werck te stellen ghy nem-
mermeer de zaack recht zult wys worden.

a Ingeniū.
b Praecep-
ta.
c Exer-
citio.

Wat is ^a Redenkaveling?

^a Dialekti-
ca.

Van elck voorghesteld ding met ghoede
redene/ bewyspeck/ grondpeck ende eyghent-
lyck te konnen spreken ende handelen: ofte
een middel om waarheid van valsheid te
onderscheyden/ ende te verklaren wat elck
ding zy/ t'ghevolgh ende het teghendeel van
dien:

b Bene dif-
ferre.

dien : opt kozt ghezeyd te konnen b *Reden-
kabelen.*

Wat is Redenkabelen?

Met ghoede redene de omftandigheit des
dingz oberleggen ende weghen: zo zeyden/
die man kan wel zyn ty-kabelen: oock / by
kan wel reenkabelen ende eerkabelen / etc.

Welck zyn de delen van Redenkabeling?

Die zyn twee / als *Winding* ende *Oordeel*
 e *Inventio*, c *Winding* onderzoekt ende byngt by al wat
 men van elck ding zegghe magh: maar
 d *Judicij*, d *Oordeel* oberweecht t'gheen ghebonden is/
 en wipst an de rechte beleding int uytleggen
 des zaar ofte byzeden der bewysredenē. Tot
 de *Winding* behozen het e *Schetsel* / de f *Schets-
meone-woorden* / de g *Zeggelycke-woorden*. h *Uyt-
breeding* / i *Segging* / k *Plaatzey* / ende daar uyt
 voortkomende l *Wesbyredenen*.
 Tot *Oordeel* behoort de m *Wesbyredening* /
 of handeling der n *Weslytredenen* / t'welck het
 rechte eyghen werck van Redenkabelen is.
 Ende also een ghoede schicking den dinghen
 een zonderling licht gheeft / hebben wy dit al-
 les schickelyck inde bygheboeghde tafel int
 kozt ghestekt ende verdeelt: de welke wy int
 handelen ende byder verklaring voorts vol-
 ghen zullen: slechtelyck de grond (na t'bes-
 grip der ankomelinghen) zo kozt ende dlyd-
 lyck ons doenlyck is ontwerpende. Eerst
 moeter ghespoozt zyn / waar van men *Re-
den-*

e *Quaestio*.
 f *Prædica-
bilia*.
 g *Prædica-
menta*.
 h *Definitio*
 i *Divisio*.
 k *Loco*.
 l *Argumenta*.
 m *Argumentatio*.
 n

denkabelen zal: te weten/ wat het ^a *Gheseghe* ^a *Questio*
 is/ om t'welk al de moepte ende arbeid ghes-
 daan wort/ zpn de ^b *Stoffe* / van Redenka- ^b *Maeria*
 beling/ als klap de stoffe daar in de potte-
 baker werckt,

Wat is gheschil?

Het voorszestelde daarmen van handelt
 ofte scheelt / of een reden door vraghing in
 topfel ghetrocken,

Hoe menigherley is het Gheschil?

^c *Tweerlepe* ^c *Enkel* ende ^d *Tzamenygezet* / ^e *En* ^e *Simplex*
^f *ghegheghe* / dat door een ofte luttel woorden ^f *Compo-*
 van eenigh ding opt kostst ghebragt wort: ^{fitz}
 als/ Wat is Redenkabeling / Wat is Ghes-
 loof/ zpn ter *Dwerghen* / *Et*. *Tzamenygezet*
^g *gheseghe* / dat door een volkomen reden wort
 voorszestelt/ als of een *Predikant* behoeft
 Redenkabeling te leren / oft *Ghesloof* alleen
 zalig maecht / of de *Dwerghen* teghen de
Kranen bechten / *Et*.

Het *Tzamenygezet* *gheseghe* wort verklaart
 ende ghehandelt door *Wespyredening* daar ^h *Argumen-*
 van wy na spreken zullen: maar het ^h *tatio*
ⁱ *gheseghe* zullen wy eerst afhandelen/ also dit
 voorszestelt ende wort verklaart door *Uyt-*
beeding ende *Ergeeding*. Om tot de welke
 te komen ofte die rechtschappen te leren int
 werck stellen/ zpn hooz al nodigh de ^a *Ghes-* ^a *Pradica-*
^b *meren* ^b *beoorden* ende ^b *Zeglycke* ^b *voorden* / ver- ^b *Pradica-*
 klaart / met der welcker hulp mē de ^c *Uytseel-* ^c *menta*
 dingh ende *Ergeeding* moet maken,

Dan

Vande Ghemeene Woorden.

Deze zyn als het a b c vant Sedenka biefen
 ofte titels der woorden / ende mercken die de
 ghemeenschap ende afzondering der ver-
 knochte dinghen te kennen gheben / ende bes-
 ten dies Ghemeene woorden. Alles wat in
 de Natuur is heeft met andere dinghen ghes-
 pchheid of onghelpckheid / ghemeenschap of-
 te afzonderingh. Om dan van elck ding on-
 derschepdlyck te kunnen spreken / hebben de
 Godē de Ghemeenschap ghedeelt in de min-
 ste ghemeenschap / die zyn ^a *Ghemeent-ghedaante*
 noemen: als mensch ende beest: Ende inde
 meeste Ghemeenschap / dat zyn ^b *Gheslaghtes*
 ten: als Dier / dat mensch ende beest hevat.
 Desghelpe om de afzondering mede te on-
 derschepden / hebben zyn in de delen der ^c *Seef-*
^d *standigheit* des dings ghezocht een opmerck-
 ing die zyn ^d *Onderfgeid* noemen / als rebes-
 pckheid inden mensch: Also men dit zwaer-
 lyck inden dinghen vinden ofte naspueren
 kan / stellen zyn daar by noch een afmercking
 van enighe oeffening ofte iet dat het ding ep-
 ghewelck an zich heeft: het welck zyn dies
^e *Proprietē* ^e *Gzghensgop* noemen: als spreken / lachen in
 den mensche. Daar en boben noch een merck
 dat by est van het ding waezen magh / t'welck
^f *Accidēs* ^f *Corpal* heten: als grootheid / blanck-
 heid inden mensche / ende maken te samen

Dyf ghemeene woorden /

Ghemeent-ghedaant! *Gheslaght* *Onderfgeid!*
Gzghens

Eyghenscap en Torsal: deser aller oorspronck
 is het **g** **Ondelighē** t welck eben ghelpeck / een / g Indivi-
dum,
 het beghinzel is des ghetals / is dit het be-
 ghin der ghemeen-woorden: hoe wel t selfde
 daar onder niet gherekent en wozt: want yn
 alle van belē / ende dit maar van een ghezept
 magh wozen.

Wat is Ondeligh?

T gheen de ^h Letterwozou een eyghen na-
 me heten: als / Pieter / Jan / Amstelredam / h Gram-
matical,
 Holland / Amstel / Ketelduin / Marken /
 Pierop / Maymaand / Zondag / ende zo
 boort: te weten / al wat met de ozen ghehoort /
 met de oghen ghezien / ofte met de zinnē ghe-
 voelt magh wozen / is **Ondeligh**: als / die
 Boom / deze hoe / dat Paerd / dit kalf / die
 Man / die ghy ziet is **Ondeligh**: ende wozt
 also ghenoeint om datment gheenzins delen
 magh.

Wat is Ghemeen-gheedaant?

Een zekere sozm / mapeel ofte ghemeen beel-
 denis / diemē van de **Ondelighē** int ghemoet
 begrypt: ofte eē onwezighe sozm of gheedaant
 vant **Ondelighē** int ghemoet ghepzent: eens
 een mensch of iet ghezien hebbende / blyft des
 zelfs beeldenis of gheedaante in u ghemoed /
 waar upt ghy / een dierghelpcke ziende / weet
 dattet een mēsch ofte iet zulk is. Die **Mensch**
 ofte dat **Dozp** / deze **Boom** of dit **Beest** / etc.
 Die ghy ziet / ym **Ondelighē**: maar de ghe-
 meen beeldenis aller menschen / **Dozpen** /
Bomen /

Doornen/ Breeken/ etc. Die ghy door t'ghezicht van d' Ondelighhe ghevat hebt / noemt men *Schemen-gheedaant* / deze is de naaste gemeenschap ant *Ondelighhe*: als / de *Gemeen-gheedaant* van Jan / ofte die mensch die ghy ziet / is mensch: de *Gemeen-gheedaant* van Amsterdam is *Stad*: klaarlycker in dit volghende tafelken blyckende.

Ondelighhe. • *Schemen-gheedaante*.

Pieter	Mensch
Leiden	Stad
Holland	Landschap
Amstel	Stroom
Ketelduin	Dupn
Pondsbosch	Dyck
Marken	Epland
Nierop	Doyp
Maasmaant	Maant
Zondagh	Dagh

Deze *Ondelighhe* mooght ghy zien / tastē / etc. Maar de *Schemen-gheedaant* der zelver of de gemeenschap ende ghelyckenis hunderd wezen / komt u nimmermeer voor.

Genus.

Wat is Ghelacht?

En Naam velen *Gemeen-gheedaante* gemeen zynde / t'welck bevat twe ofte meer delen / door enighe onderlinghe gemeenschap elck ander ghelyckende: nochtants in ghedaante onderscheidlyck: Zo dat *Gemeen-gheedaante* by een stad als Antwerpen of

Amsterdam gheleken word / daar veel On-
delighe in zyn: ende Gheslacht word gheles-
ken by een Landschap daar veel zulke steden
in zyn / ofte by een Koning-ryck / dat veel
Landschappen bebangt van verscheyden zes-
den ende spraken. Te wetē / Dier is een ghes-
meene naam ende is t' gheslacht vā verschey-
den Gemeen-gheedaanten / die zyn Mensch /
Paerd / Roe / etc. Ende zomen vraecht wat is
een mensch? Antwoord / een Dier. Wat is
een Paerd? een Dier. Wat is een Roe? een
Dier / ende zo voort als dit tafelken onder-
scheidpck toont.

Gheslacht.

Gemeen-gheedaant.

Dier	Mensch / paerd / kat / hond / etc.
Boom	Elzē / eken / ppen / appelboom / etc.
Roem	Rog / tarw / gharst / etc.
Kunst	Letterkunst / Artsenp / etc.
Deughd	Wysheid / matichz / mildheid / etc.
Plaatz	In hupp / op straat / int veld / etc.
Zomer	Ankoomst / middel / nazomer / etc.
Stand	Zitten / staan / leggen / etc.
Kleding	Gekleet / ghewapēt / inde rou / etc.

Hoe menigherley zyn Gheslacht en
Gemeen-gheedaant?

Uwehoud: als / de Onderste Gemeen-
ghedaant / ende Middell Gemeen-gheedaant-
alzo oock het hoogste ende opperste ghes-
lacht ende t' middel gheslacht: als / Beest / zo
ghy optwaerts ziet na Dier / zo ist een Ghes-
meent ghedaante / maar ziet ghy nederwaerts
na

na Daert/ Os/ Warkē/ zo ist hun Gheslacht/
 dit is van een Middell/ Ghemeen-gheedaant/
 ende een Onderste gheslacht. Het hooghste
 gheslacht is/ daar onder alle dingen der zel-
 her soort verbat worden: zulk zyn de Zeg-
 lycke woorden/ als Zelfstandicheid/ Voeda-
 nicheid/ &c. Ende het Middell-gheslacht is/
 dat tusschen het opperste Gheslacht ende
 d'onderste Ghemeen-gheedaanten ghevoeght
 is / blykende an de volghende nederwerts
 wassende boom/ daar van t'hoefste t'hoogh-
 ste Gheslacht is / ende t'laeghste d'onderste
 Ghemeen-gheedaante / waar an de Ondeli-
 ghe.

d Substan-
 tia.

d Zelfstandigheit is
 Irigamelyck onirigamelyck/

a Anima-
 rum.

a I Lebend-
 Irigam is zonder lebey/

b Sentiē.

b Gheboelyck onghheboelyck/

e Intelle-
 ctuale.

c Vernuftigh onvernuftigh/

Stier *

Wensig

Sedoy/ Locmer/ Franck.

In deze twe booschreven ghemeen-woor-
 den/ namentlyck/ Ghemeen-gheedaant ende
 Gheslacht hebby der dingen onderlinghe
 ghemeenschap / ande volghende zuldy den
 onderscheid ende verschil moghen mercken.

Diferentia

Wat is onderscheid?

Het is een deel des dings/ t'welck de Ghes-
 meen-gheedaanten eens zelfden gheslachts
 onder-

onderscheid / een byzonderste deel der zelfstandicheid des dings: t'welck by t'gheslacht gheboeght zynde / een zekere Gemeen-ghe-daante voymt: als / Redelpckheid (t'welck een Onderscheid inden mensch is) ghebest zynde an t'Gheslacht: dat's Bier / voymt een Mensch: ende hier van word ghehandelt int Gheschil / ² hoedanigh is: als / hoedanigh is de mensch? Antwoord: Het is een redelpck bier.

a Quis.

Wat is Epgenschap?

Propriet.

En zeker angebozen vermoghen / gheueghentheid / werck / ampt ofte verciering / dat een Gemeen-ghe-daante ende allen zyn ondelighen epghen ende angebozen is: als / tellen / spzeken / lachen / etc. is der menschen Epgenschap: ende nien of bynsen der paerden: blaffen der honden / etc.

Het op de woorden der Epgenschap dat die meer verstaan worden opt vermoghen als opt werck: Want een kind is een mēsch / al kant niet tellen: een stomme is een mēsch / al kan by niet spzeken: Maar zy worden verstaan t'vermoghen te hebben / hoe wel datter beletsels zyn tot het werck.

Epgenschap word in vierderley wyze verstaan. Eerstlyck t'gheen dat een Gemeen-ghe-daante alleen epghen is / maar niet elken zynder Ondelighen / als grootmoedighēid / beleeftheid / etc. zyn enighen menschen angebozen / maar niet allen. Ten tweden / t'gheen al den Ondelighen der zelver Gemeen-ghe-daant

A

daant anhangt / maar die Ghemeen-ghe-
daant niet alleen: als / De Hamellon veran-
dert zyn verwo/maar enighe andere dieren
doek. Ten derde / t'gheen een Ghemeen-ghe-
daante alleen/maar niet altyd anhangt: als /
Het grauwo worden inden mensch/doch alle
in d'ouderdom. Vierde is t'byzonderste
t'welck een Ghemeen-ghe-daante alleen ende
allen zyn Onbelighen altyd ankleest: als /
sprecken / bynsen / blaffen / etc. in mensch/
paerd ende hond / etc.

a Differen-
tia.
b Proprii.

Verskil tusschen ^a Onderscheid en ^b Eghenschap.

Onderscheid betekent een zeker deel des
dings/maar Eghenschap een zeker vermo-
ghen ofte gheneghetheid des ghemeene-ghe-
daants. Ware Onderscheid der dingen is
ont zo / verborghen / dat na zommigher oenung / in
ghene dingen een recht onderscheid te binden
is: maar hier in / als in vele ander dingen /
booz het ware ghenomen wort t'gheen naast
daar by is. Dies ghebruyckmen beeltpd
in plaats van Onderscheid (dat by zelden
ste) de Eghenschap: dat zeymen / ste hond is
ste dier / zo is een paerd oock / by vierboe-
tigh / etc. Wat onderscheid steltmen nu onder
hen anders / als dat de hond blaft / en t'paerd
bynst? Merckt hier de Eghenschap booz
Onderscheid ghebezight.

Accidens

Wat is Toeval?

T'gheen by hem zelven niet en bestaad / en
gheeu

gheen deel der zelfstandicheid is / maar hāgt
 daar an veranderlyck ende byghebal: ofte
 t'gheen dat by ende afwezen magh zonder
 des dings letsel ofte vernieling: als / de wit-
 heid des muurs / warmte des waters / ver-
 haertheid / konde / dueghd / gheleertheit / in
 den mensch / &c.

An zynder nock onschedelijcks Toebal-
 ten / die zo an de zelfstandicheid hanghē / datse
 daar niet afgheschepden moghen worden:
 als / De hitte int vier: de witheid ant sneeuw-
 Nochtan machmense met de ghedachten
 schepden: want een ander ding is de hitte en
 witheid / als vier ende sneeuw. Vier op is een
 alghemene reghel / *Wat en enigh ding een toe-
 bal is / magh in ghene dingen een deel der zoffs-
 standicheid sijn.*

Waar toe zyn de ^b Ghemeen-woorden
 dienstlyck?

^b Prædica-
 bilia.

1 Om te verkunden de ghemeenschap en
 afzondering der dingen / zo ghezeyd is.

2 Ten tweden zynze nodigh gheweten tot
 het maken van een ^c schicklick beslupt: want
 dat bestaat uyt Gheslacht ende ^c Onderscheid:
 ofte zo dat niet te binden is / uyt Gheslacht
 ende Eghenschap: ofte uyt de oorzaken of
 delen / zo wy na hozen zullen.

^c Syllogis-
 tims.

3 Doozt zyn de Ghemeen-woorden oock
 dienstlyck om van de ^d dooztstels te doordelē:
 want also Onedeligh / Ghemeen-ghedaant /
 Gheslacht / Onderscheid ende Eghenschap /
 t'zamen verknochte woordē zyn en noodlyck

^d Proposi-
 tio.

an elck ander hanghende/ ist ghebois dat uyt
 deze noodpcke boorzstels boorzthomen: maar
 recht anders ist met de Coeballe/ na dat uyt
 deze de bewysredē ofte t' middel des besluyts
 ghetoghen is/ oorzdelmen van de waarheid
 ende valsheid/ vande noodzakelyckheid est
 onghetwisheid des beslots: als men zeyd/
 Bedeon is een mensch/ een mensch is redes-
 lyck/hy kan lachen/tellen/spzeken/ etc. Der
 hanghē noodzakelyck aan elck ander: maar
 zeyd/ Bedeon is gheleerd/ dat hanght niet
 noodpck an eē/ hoe wel dattet zo magh zyn:
 want Bedeon waar al evēwel de zelbe man/
 al waar hy niet gheleerd/ etc.

Præfics-
 menta.

Van de Zeglycke Woorden.

Wat is Zeglyck woord?

Het zyn de opperste hoofdwoordē der din-
 gen / in welker alghemeenheid al watter in
 de natuur is betoghen wort / een ophoying
 der Ghemeen-woordē: een by-ombrenghing
 van elck ding tot zyn opperste gheslacht: est
 worden zo ghenoeemt om datze iet zegghen
 van de dingen. Al wat inde natuur is / wort
 onder deze twe woorden / Zelfstandicheid est
 Coebal begrepen / na het bekende vaers /

*Magnus Aristoteles, trutinās cacumina rerum,
 In duo divisit quidquid in orbe fuit.*

Omne ens est substantia aut accidens.

Dat is / Alle wezen is Zelfstandicheid of-
 te Coebal: Maar verstaat dat de volghende
 woorden / *Dezen / ding / gheved / ghebare / iet / est*

169

/ boven de Zeglycke-woorden zyn / ende
 daar onder niet verbat worden. Maar het
 hoogste gheslacht der zelver Zeglycke
 woorden is Wezen / dit deeltmen in Zelf-
 Standigheid / dat's dinghen die by hem zelven
 bestaan: (t welck het eerste ende voornaamste
 Zeglyck woord is / daar al de andere anhan-
 ghen) ende in *Torsal* - dat is / t welck by ghe-
 val is: Hier onder zyn de volghende neghen
 Zeglycke-woorden begrepen: als / *Srouwheid* /
Gordaningheid / *Betrerking* / *ctr.* Ende worden alle
 tien niet inder daad / maar alleen by afne-
 ming onderscheiden / want an de Zelfstan- Merckt.
 dicheid hanghen al de neghe andere als toe-
 ballen / doch zynse also an malkander ver-
 bonden / dat de toeballen niet en zyn zonder
 de zelfstandicheid / oock vindmen gheen zelf-
 standicheid van toeballen ghebloot.

Waar toe zyn de Zeglycke woor- den nut?

Om van alle dinghen inde gheheele na-
 tuur te vatten ende te onderscheyden een zek-
 ker gheschick: want deze tonen u / zo ghy iet
 wat begripen ofte naspuere wilt / van waar
 het ghemoet beghin nemen zal / ende hoe wyd
 zich dat strecken magh. Want van opperste
 Gheslacht (dat een grondbest aller dinghen
 is) dat's van *Wesyn* / loopen door al de Enr.
 dinghe onderscheidlyck tot de laegste Ghes-
 meen-ghedaante ende ondelighe / het onder-
 scheid ende de Eghenschappen merkende:

zo de bygheboeghde tafel duydlyck uyt
beeldt.

Prædica-
menta.
2. Substan-
tia.
6. Quantitas
3. Qualitas
4. Rela-
tio.
5. Agens
6. Pati.
7. Vbi.
8. Quando.
9. Situs.
10. Habitus

Welcke zyn de Zeglycke woorden?

Die zyn tien in ghetal / 1 Zelfstandigheid /
2 groothcid / 3 Hoedanigheid / 4 betwering / 5 dooty / 6 Eer-
dy / 7 Waar / 8 Waanneer / 9 stand / ende 10 hebbē-
lychheid. Tot een plomp en naacht exempel /
mooghdyze onderscheidlyck uyt de volghende
de sprueck afnemē: 1 Antonis die 2 lāghe 3 lē-
stige 4 Schermēesters / 5 schutte eē scherm-
slag 6 op zyn arm / 7 inde straat / 8 te middagh /
9 staande int verzet / 10 in hoog eē wambepē.

Hoe werdenze ghedeekt?

Dels wezen is zelfstandigheid of toebal.

Dels toebal is a volstrekt of b betreckelyck.

a Absolu-
tum.
b Relati-
vum.

Volstrekt dat is die alleen by zich zelven
opmercking hebben / als groothcid ende hoe-
danigheid: Betreckelyck die by iet anders
berleken worden / als de zeven volghēde / Be-
trecking / Doen / Tyden / etc. Van welke de 6.
leste alle onder Betrecking verbat worden:
Doch zynze by den Anders verscheidlyck
ghestelt / om den leerlingen te duydlyker hun
onderscheid te betonen / die welke (zo Quin-
tilianus tyncht) ghelyck de nauwhals de
krupken het overbloedigh daar opgheho-
ten water niet in laten / maar allengskens
gheghoten zynde lichtlyck vol worden / oock
stuxwys de dingen beter verstaan.

Substantia

Wat is Zelfstandigheid?

Een wezen dat by hem zelven bestaat / eñ
dat

dat niet anders daar toe en behoeft dattet zy:
 t'is een grondbest daar alle ander volghede
 toeballen anhangen: Koztlyck/ God/ Werld/
 Hemel/ Aerd/ Gheest/ Dier/ Elemēt/ Wind/
 Sterre/ Boom/ Drucht/ ende zulk alles/ wat
 by hem zelven bestaat/ is onder dit woord be-
 grepen: zo ghy inde tafel mercken mooght.
 Hoe wel deze dinghen (ghelock ons lichaam
 met klederen) met de toeballen oertoghen
 zyn / also dat wy de zelfstandigheid van die
 mensch/ boom/ ofte steen/ ^{et.} niet en zien/
 maar de toeballen: als/ de grootheid/ verwe/
 form/ ^{et.} zien wy. By exempel: De form van
 s' menschen lichaam weet ghy / t'selbe in een
 besloten Zarch langhe Jarē ghelegghen heb-
 bende/ zal tot aerd ghewordē zyn : Hier is de
 zelve Zelfstandigheid eē ander form hebben-
 de. Wacht van die aerd een steen/ de form
 verandert weder/ also koondy int verstand/
 de Zelfstandigheid van de Toeballen leren
 schepden / die u andersins nimmermeer dan
 met toeballen bekleet boorkomen.

Wat is Grootheid?

Quantitas

Daar mede de Zelfstādigheid in veelheid/
 wyde/ langte/ dichte of ghetal gheedeelt word-
 t'is de grote des dings/ diemen alleen met de
 ghedachte vant ding of vande Zelfstan-
 digheid (zo ghezepd is) schepden magh.

Hoe menighvoudigh is grootheid?
 Tweevoud (zo de tafel uyt wyft) ^a ver-
 knochte ende ^b verdeelde.

^a Continua
^b Discreta

I 4

Ver:

Verknochte: welke des dings grote bezat / hier onder behozen langte / brede / ende dichte: hoe wel die zelve inder daat d'een zoneder d'ander niet zyn moghen ofte verdeelt worden: nochtans wordenze int ghemoed by afneming onderscheiden. Hier maghmen doek niet verstaan de Zelfstandigheid ofte lichamelypcke stoffe (die tot het vorighe Zeghkeewoord behozen) maar alleen de grootheid zelve des dings / by ghedachte vant ding ghenomen.

Verdeelde grootheid / is een menichte upt verscheyden delen bestaande / ofte welc delen van zich zelven verscheyden zyn / ende is tweërlep: als / **c** Ghetal ende **d** Ghespreck. **Ghetal** is een menichte upt enicheden verzaamt. **Ghespreck** / is der uptghesproken silben gheschick / hebbende verscheyden mate / tyd / ende verandering in kortheid en lancheit der silben.

Onder Swaetheit behozen de namen aller maten daarmen iet mede meet / ende t'ghet al ende veelheid der dinghen: kort alle woorden diemen magh antwoorden op de vraghe **Soe** / ende dierghelpcke.

Wat is Hoedanigheid?

Een hebbelpckheid / gheneghentheid ende ghesteltenis des ghemoeds / ofte lichaams / daarmen een bynaam af ontfangt: als **Wysheid / starckheid ende welsprekentheid** inden mensche / is een Hoedanigheid in hem / daar af hy **wys / starck ende welsprekende** ghe-naemt

c Numerus
d Oratio.

Qualitas.

noemt word. Maacktelpck ghezeyd: t'is een
toeballende form waar duer de Zelfstan-
dighheid werckelpck is: als de hette is een
hoedanigheid des viers/ koude des lichts/
drooghte des aardpckis/ ende vochticheyd
des waters: ende na dezer vier hoedanighe-
den verscheyden vermenghing/ is der krup-
den zap/heylzaam of hinderlyck/ ghezond of
onghezond.

Onder Hoedanigheid behozen alle duegh-
den/ ondueghden/ gheneghentheden/ kunsten
ende leringhen/ oock de hebbelpckheden des
lichaams/ als zwenmen/danssen / allerley
handwercken ende ambachten/ t'vlieghe der
voghelen/ *etc.* oock verwen ende smaack/ est
zulx wat met de zinnen bevat woxt / ende al
wat een ambachtsman maackt: als / een
Pups/ schip/ schap / kerck/ kleed/ werck-
tuygh/ ghereedschap/ *etc.* Te weten/ der zel-
ver dinghe maarel/ maar niet de stoffe daar-
ze van ghemaackt worden: als hout/ steen/
yser/ *etc.* die onder Zelfstandigheyd behozen:
alzo de menschen ghene Zelfstandigheden/
maar alleenlyck enighe herstelling ofte ver-
horing inde zelve maken kan: want kunst
is een nabootser des natuurs. Doch de na-
men der dinghen die met kunsten ghebozert
worden/ maar door de natuur voltopt/ beho-
ren tot de Zelfstandigheid: als/ zout/ brood/
kalck/ lym/ pich/ teer/ *etc.*

Hoe veel ghedaanten der Hoedanigheden isser?

1. Habitus.
2. Naturalis potentia, & impotentia.
3. Perturbatio.
4. Figura, Habitus.

Vier: als / 1 Hebbelyckheid / 2 Natuurlyck Gecmoeten by onbegreeplyck / 3 Ontroemis ende 4 Sghesfalle.

Wat is 1. Hebbelyckheid?

Een Hoedanigheid door ghewoonte van doen ofte oeffening verworven: t'is een behendigheit ofte zekere rasheid upt het menighbuldigh ghebruyck en herdencking ghesproten en voortgekomen: neemt by ghelpecknis / eben zo hard was doort veel handelen weeck wordt: also verkrpght het ghemoeten en de wil ofte het lichaam der menschen (epghentlycke * onderwurpels der hebbelyckheden zynde) doort veel boudigh herdoen ende ghestadigh ghebruyck / een behendigheit de hebbelyckheid ghenoeemt word. Als een Luytflagher / die doort veel doe zyn vingheren also went / datze zonder missen de snaren na verandering eenparigh doe klinken. Die een meester is in eenighen kunsten / werckt lichtelyck / leechlyck / ende zonder moehelyckheid / ja met ghenuecht alle alzulck werck als van zyn hebbelyckheid bestiert ende ghehulpen word. Die lang t'cyferen ghepleeght heeft / kan niet alleen zeker / maar oock leeghlyck ende zonder moehelyckheid rekenen: ende also voort in allen kunsten.

Hoe verkrpghen men volmaackte Hebbelyckheid?

Door

Dooz Natuur/ Lering/ ende Oeffening:
 De redelpcke Natuur is der Hebbelpcheden
 alleen ontfangdaar ende schickelpcke wyze
 ofte manier van leren verooorzaacht/ datmen
 te eer de Hebbelpckheid verwerft: maar een
 wackere oeffening obeitrefte verre aller mee-
 fters lessen ende leeringhen: t'ghebruyck of
 oeffening zepden gheeft de kunst.

Hoe deeltmen de Hebbelpckheden?

Volghens de bekende reghel: Na de on-
 derwurpsels deeltmen de toeballen: Want
 eben ghelpeck de mensch van lyf ende ziel is
 t'zamen ghevoeght/ also zyn ter twee ghe-
 flachten der Hebbelpckheden: als/ des
 Lichaams ende des Ghemoeds.

Des ghemoeds Hebbelpckheden.

De Hebbelpckheden des ghemoeds/ zyn
 zom des verstands/ zom des wils. Want de
 redelpcke ziel/ waar by de mensch werd van
 andere dieren onderschepde/ wort toegheep-
 ghent tweeley vermoghen of macht iet te
 doen: als/ Verstand ende Wil. Het Verstand
 heeft vooz zich waarcheid/ of loghen: de Wil
 een ghoeft ofte quaad voornemen.

De kennisse die int verstand is/ deelt zich in
 kennisse enkeler dingē/ en kennis der vooz-
 stelle. Deze zyn onzeker: als/ Waan en Ver-
 moeden: Ofte zeker: als/ Wetenschap/ Kunst/
 Verstandicheid/ &c. Als ghy enigh krupd an
 t'maarel by zyn naam kent: als/ Wynuyt/
 &c. Dat is kennis enkeler dinghen:
 maar kennis der voozstellen is van t'gheen
 dat

dat wy toestemmen ofte niet: als oft selve
krupd verwermt / ofte voos? Ghelezucht/
Wes / ofte iet anders nyt ghebezicht is / etc.

De Wil is ghoed ende werckt dueghd: of-
te quaad ende werckt ondueghd: by deze twee
Wil ende Verstand delen zich al de Hebbes-
lyckheden des ghemoeds / zo in de byghes-
hoeghde tafel blyckt,

Naturalis
potentia.

Wat is de 2. Natuurlyck vermoghen?

Es een kracht ofte vermoghen iet te doen/
den Zelfstandigheden anghewozen / ende niet
by kunst van buyten daar in ghebracht als
de Hebbelyckheden. Es macht ofte rasheid
iet lichtelyck an te grypen ofte te doen ofte
niet te lyden / bande natuur t'ghemoed ofte
lichaam ghegunt: als de Moed / Wil / Ver-
nuft / Oordeel / Ghedenckenis / Leerlyckheid /
Ghezondheid / de mensch bequaam te zyn tot
lachen / een Paerd starck ende rasch te zyn / de
Wisschen te konen leven onder t'water / de
Doghelen blieghen / des Steens hardigheit /
het Vermoghen in ons te konen zien / horen /
spzeken / etc. Zwaarmoedicheit: des Hardts
ofte Gheslachts namen zonder betrecking
ghenomen: als een knechtken: dock des Ou-
berdoms / als sueghd. De Natuurlycke am-
pten des ziels / als boedende / ghevoelende / en
met reden beghaast. Dock de krachten der
Ghesteenten / Krupde / Vuchten / Ghestern-
ten / ende Elementen / etc.

Naturalis
impotentia

Natuurlyck onvermoghen hoort hier me
onder: als / Onleerlyckheid / Verghetelheid /
On-

Onghezondheid / de beestē niet te konnē spreken / noch de menschē blieghen / *ctr.* Want de Hoedanigheden als boben verhaalt is / zyn t ghereedschap en wercktuigh des natuurs.

Wat is 3. Ontroernis?

Perturbatio.

Een beroering ofte stuerenis / een schielpke beweghing des lichaams ofte des ghemoeds. Des ghemoeds isser vier: als / a Lust / b Druyghheid / c Hertzeer / ende d Druygh / daar de ander al anhanghen / welcke spruyten ofte berweckt worden upt de begheerlpke oft e afkeerlpke bende ghynghten des ghemoeds / *ctr.*

a Libido seu cupiditas.
b Leticia.
c Aegritudo.
d Metus.

Ontroernissen des lichaams zyn: als / bleekheid upt vryze / ende roodheid upt schaamte booztkomende / *ctr.*

Onder Ontroernis behoort oock e Ipdelpke Hoedanigheid: welcke spruyt upt enighe gheneghendheid / ofte des ghemoeds: als / ontzinnigheid / upt droefheid spruytende / *ctr.* of int lichaam: als / verharing en zwartheit int lichaam van hitte / ofte Bleekheid van zierde veroozsaacht / *ctr.*

e Passibilis qualitas.

Dan zyn der Ipdelpke Hoedanigheden die de zinnen bewegen ofte den zinnen onderwerpen zyn: als / Verwen / Ghehupden / Roeken / *ctr.* die des Ghezichts / Ghehoors / Rookhs / Smaacks / ende des Ghevoelens / f boozwerpen zyn.

f Obiecta.

Wat is 4. Ghestalte?

Figura.

En zekere topze of ghesteltenis der grootheden als een Cirkel / Driehoek / Vierkant / *ctr.*

F. m.

etc. Deze zyn Natuurlyck: als/ des Penels
 rondheid: Ofte Kunstlyck: als/ de vierkant-
 heid des tafels. Hier onder behoort oock de
 form of maarel: dat is een bequame ghestel-
 renis ofte schoonheid zo inden dieren/ als in
 den dinghen.

iii. Van Betrecking.

Wat hier toe hebben wy de drie volstrechte
 Leghlycke woorden verhandelt: nu komē wy
 an de Betreckelycke/ ende eerst an de Betrec-
 king/ waar onder al de volghende begrepen
 worden. Deze valt den ankomelingē zwaar
 te begrypen/ dies zullen wy die wat byder
 handelen.

Ratio.

Wat is Betrecking?

Compa-
ratio.

Der dingen onderlinge aanklebighe ver-
 lycking teghen elckander: ofte t'gheschied-
 vant een teghen t'ander. Want by Betrec-
 king worden de dingen niet betekent / maar
 der zelver onderlinge verbindung. Ende
 t'woord Betrecking word alleē by^a Verghe-
 lycking verstaan/ als Leeraar en Leerling/
 Vader en kind / Man en wyf/ Meester en
 knecht/ etc. Want gheen Leeraar magh ver-
 staan wordē ofte daar moeten twe personen
 onderling verleken worden/ een die Leeraar
 oft onderwyft/ ende een die gheleerd word/
 t'woord Vader magh desghelyc niet ver-
 staan worden/ ofte men moet teghens een
 houden den ghenen die trekt ende die ghetest
 is: deze onderlinghe ghestaltenis van t'een
 teghen

teghen t'ander / Vader teghen kind / Leeraar
teghen Leerling / *et*. noemtmen Betrecking.

**Van waar word de kracht en natuur
van Betrecking ghevat?**

Uyt de zetel diemen ^a Grond noemt / want
alle Betrecking bestaet in tweeën / waar van
t'een de Grond / t'ander het ^b *Merckteken* ghe-
noemt word.

^a Funda-
mentum.

^b Termi-
nus.

Wat is Grondbest?

T'ding daar uyt de Betrecking spzuit:
als / Zelfstandigheid / of Gzootheid / of Hoer-
danigheid: want alle grond der Betreckin-
gen moet uyt de volstrechte duydlyke-woor-
den ghezocht zyn.

Wat is Merckteken?

T'gheen derwerts de Betrecking streckt.
Zo is dan Betrecking de voeghing tusschen
de Grond ende t' Merckteken: als / zo men
van een Vader spzeekt / de Grond is de te-
lende persoon of t'werck des telens / t'welck
oorzaack is dat hy Vader heet. T' Merckte-
ken is de ghereelde parsoon / of ghereelt wor-
den. De Betrecking en het opzien is de Va-
derlyckheid / zo te zegghe: t'welck deze' als
uyterste dinghen koppelt ende an een kind.
Alzo oock der ackeren Scheijelsteen / zyn
Grond is steen / het Merckteken is t'gheen
datze betekent / als Schepding en Afpaling
der ackere; maar Betrecking is de schicking
waar

waar by de steen ghestelt is / als een afpa-
ling. Dit sijn exempelē ghenomen upt de
Zelfstandigheid. Recmt nu upt de Hoeda-
nigheid tot exempelē: Verwering ende
koop: des verwering's Gzond is de Zon
of t' Vier: t' Merckteken is t' water / of enigh
ander ding dat ghevermt word: de Betrec-
king is de overtocht ofte toekomst des
vermits tottet water / ofte enigh ander ding.

Des koops Gzod is de waar / het Merck-
teken is de pyp / de Betrecking is de ver-
handeling des waars om die pyp. Recmt
ooch tot een exempel upt de veelheid de Cife-
ring: daar is t' ghetal dat by een ander ver-
leken wort de Gzond / het ander ghetal daer
toe zich de verlpking strecht / is t' Merckte-
ken: als acht teghē vier heeft een dubbeld de-
scheid / zo is dan acht de Gzond dezēs dub-
belden bescheids ende vier is t' Merckteken:
Betrecking is de verlpking ofte teghē-een-
houding beyde der ghetallen.

Onder Betrecking behozen.

Alle woorden van Maaghschap / Ghezel-
ligheid / Verbintenis / Menghing ende Ghe-
meenschap.

De Zelfstandigheden worden onder
zich verleken.

By veelheid / door Ghelpeck ende Onghel-
peck / Even ende Oneven / t'kleyn teghen
t'Groot / het Effen teghen t'Onessen / etc.
ooch

doek d' Eerste ende tweede / Enckel en Dub-
bel / *etc.*

By Hoedanigheid / dooz Ghelpeck en On-
ghelpeck worden verleken d' een gheleerde te-
ghen d' ander / de Vermetele teghen den Ver-
metelen / de Man teghen de Vrouw / *etc.*

By Doen ende Lyden dooz Telen ende
Maaghschap: als / Vader met de Zoon /
Grootvader met de Neef / de Schoonvader
met de Behoutzoon / *etc.*

By ghelpecke verlycking: de Koper met de
Verkoper / Man ende Wpf / d' een vziend te-
ghen d' ander.

By onghelpecke verlycking: Lepdsman ende
Volgher / Popman ende Soudenier / Heer en
Knecht / Oberst en ghemeen Borgher / Mees-
ter ende Jonghen / *etc.*

Oock by allerley onderscheid van perso-
nen: als / Vrijen ende Slaven / Anklagher en
Verwerer / d' een Buurman teghen d' ander /
een Littende ende een Staande / de Rycke en
Arme / de Bemantelde teghen die in Hoog en
Wambey loopt / *etc.*

**De grootheden worden onder zich
verleken.**

By Ghelpeck ende Onghelpeck / Grootheid
ende Kleinheid / Veel ende Luttel / d' een Acr-
ker teghen d' ander / de teghenwoordighe met
de verleden Tpd / Dubbel ende Enkel /
E' gheheel mettet Veel / Drie teghen Zes / de
Ketel teghen de Pot / *etc.*

¶

De

De Hoedanigheden worden onder zich verleken.

By ghelpeck ende Onghelpeck / Dueghd te:
ghen Duegh of Ondeughd / des eens Loon
ende Gloyz des anders Smaad / Wetenschap
teghen wetenheid ofte Onwetenheid / Waer
ende Wals / Wit ende Zwart / Vriendfchap
ende Vpandfchap / ende zo voort.

Hoe menigherley aart zyn de Be- treckinghen?

Tweërley / Epphentypke / daar t'een zom-
der t'ander niet verstaan mach worden: als /
Vader zonder Zoon / Bergh zonder Dal /
Lepdsman zonder Volgher / Nombor zom-
der Onmondighe / etc.

Onepghentypke: als / Wetenschap ende
t'gheen gheweten magh worden / die boven
haar eerste betekenis oock een gheneghent-
heid iewerts toe bedupden.

A 610.

h. Van Doen.

Wat is Doen?

Een toeboeghing ofte rbering des doen-
ders tot het lydende / waar daer eenighe ver-
andering int lydende gheschiet: als / verwer-
ming is een toeboeghing des biers tot het
water / dooz t'welcke de verandering der
Hoedanigheid des waters als des lydendes
ghe-

gheschiet / dat te bozen houd was ende nu
warm word / *ctfr.*

Hoe menigherley is Doen?

Des Natuur: als / Telen / Verwermen /
Verroeren / *ctc.* Des Dicht: als / Burgherly-
ke heersching / koopmanschap / Ambachten /
Schryven / Schilderen / *ctfr.* Alle woorden die
set te doen betekenen / behozen hier onder:
Maar dees worden uptghezondert: Staan /
Zitten / Leggen / *ctfr.* Die onder het neghende
bupdphe woord *Staan* behozen. Oock zyn
uptghezondert de woorden der menschen zin-
nen en gheneghentheden: als / Hozen / Zien /
Smaken / Snyden / Dyzen / Warm of Kou-
de ghevoelen / *ctc.*

vi. Van Lyden.

Passie

Wat is Lyden?

Een toeboeghing ofte roering des lydens
des tot het doende / een ghedoghing eens nie-
wen werkings des doendes.

Hoe menigherley is Lyden?

Des Lichaams: als / Gheteelt / Werm /
Verroert worden / *ctc.* Ende des Ghemoeds:
als / Coornigh / bezyest worden / *ctfr.* Hier on-
der hozen alle Lydende woorden.

Onderscheid tusschen Doen en Lyden.

Dit heet Doen / wely wercking van zich
tot enigh ander ding streckende ghaghesa-

ghen woord: maar **Lyden** / daar in de zelve wercking waarghenomen woord: zy versche-
len onderling by **Betrocking** / als gheben en ontfanghen. Als int wermen ist nodigh dat-
ter iet zy daar van dat werck voortkomt: neemt het **Vier** / of de **Zon**: dan moeder iet
zyn daer in het vier zyn kracht baart / dat ist t'gheen verwermt word / als t'water: zo heet-
men dattet vier **Doet** / est t'water **Lydet** / etc.

Merckt.

De 4. volghende pupdyke woorden zyn als **Omstandigheden des Zelfstandigheds**:

Vbz.

Waar. viij.

Begrypt de beschyping des plaats daer in **Iet is** / **Was** / **Gheschied** / **Gheschied is** of zal gheschieden: als / in **Pups** / **Vier** / **Daer** / **Binnen** / **Bupten** / **Boben** / **Onder** / etc.

Quando.

Wanneer. viij.

Bevat het onderscheid des tyds (eben also **Waar doet des plaats**) als **Pupden** / **Ghisteren** / **Certtyds** / **Kamaals** / etc.

Situ.

Stand. ij.

Betekent de stand die **Ghestalte** ofte **Boofzty** des lichaams: als / **Staan** / **Zitten** / **Leggen** / **Wocken** / **Vanghen**: De **Cozen** ende **Berghen** staan / de **Welden** leggen / de **Werld** leyd / ofte hangt: eben als de **Lucht** / t' **Vier** / ende de **Sterren**. Der onzieligher is maer een stand / maer der ghezielder lichamen verscheyden / dat boekt / of leyd / of staat / etc.

Habitus.

Hebbeluyckheid. i.

Daar de ghestaltenis der kleding ofte des
om-

omhangfels of vercierings mede betekent
 word: als/ verkapt in Hoos en Wambep/ /
 Ghewapend: een King/ Scepter/ of Rappier
 draghen: der beesten borstelen ende schobben:
 oock hun hoozen/ klauwen ende tanden/ tot
 wapenen. voerende/ etc. Hebbelpckheid is
 niet eyghentpck het kleet ofte omhangsel:
 maar de omtocht en gheheele form / zo het
 ding daar me toeghemaacht ghepronckt of-
 te verzien is.

Weslupting ende Overtred.

De Ghemeen-woorden ende Zeglyke
 woorden (die zo te zeggen den abc / bande
 redenkabeling verstrecken) hebben wy ober
 ghehaalt: ende zullen nu voort komen tot de
 Opbeelding ende Schifting/ die tot de Din-
 ding ende om het Enkel gheschil te verklar-
 ren behozen. Want eben also de natuur de
 formen ende ghedaanten der dingen in een
 ghelpeckformigheid gheschickt heeft: Zo
 heeftze oock die zelve van elck ander iewers
 me onderschepden. Deze ghelpekenis der
 dinghen noemē de ouders ghemeenschap: en
 de onghelpeckheid verschepdenheid. Zo is
 dan de Sgelyding nodigh tot verklaring der
 dinghen die onder de ghelpeckformicheid ofte
 ghemeenschap begrepen worden/ en Opbeel-
 ding tot afzondering van de verschepdēheid.

Wat is Opbeelding?

Een reden / verklarende int kort wat het
 ding is daarmen van handelt: of die het ding
 in de palen des natuurs besloten uptept:

3

Deze

Definitie

Deze gheschiet in vierderlep wyze.

Essentialis,
Causalis,
Ex parti-
bus.
Ex accidē-
tibus.

1. Wezentlyke/
2. Oorzakelyke
3. Der Delen
4. Der Coeballen.

1. Wezentlyke \cup ptbeelding/ die upt het gheslacht ende onderscheid bestaat: als een Mensch is eē redelyck Dier/ etc. Men maght deze oock vant opperste gheslacht/ door al de onderscheyden / tot de leste ende eyghentlyk-
ste leyden/ als dit (upt de Zelfstandigheid ghenomen zynde) een Mensch is een Zelf-
standigh/ Lichamelck/ Ghezielt/ Ghevoes-
lyck/ Redelyck Dier. In deze wyze van upt-
beelden ghaatmen niet buyten des Zeglyckē
woords palen/ daar het uptghebeelde onder
behoort: maar upt des zelfs schicklyken ver-
volgh wort t' gheslacht ende onderscheid ghe-
toghen. Dezer ghelycke wezentlycke upt-
beelding der Zelfstandigheden vintmen zeer
luttel.

Zynter niet oock Wezentlyke \cup ptbeela-
dingen der Coeballen?

Ja: als dezer ghelycke/ dueghd is eē Heb-
belyckheid des ghemoeds/ de reden ghelyck-
formigh zynde. Hier is Hebbelyckheid des
ghemoeds/ s' dueghds gheslacht / ende t' vol-
ghende is d' onderscheid de dueghd van d' ons
duecht schepdende. Also wy boven ghezeyd
hebben dat onder Wezen de Zelfstandigheid
ende Coeval onderwoyden zyn / zo moghen-
der oock wezentlyke uptbeelding der Coe-
ballen

vallen zyn / die by zich zelf aanghemerckte
worden: als / Hebbelyckheid is een Hoeda-
nigheid des lichaams ofte ghemoeds door
t'ghebruyck of ghewoonte verwozen / etc.

2- Oorzakelyke Uytbeelding.

Die uyt het gheslacht ende oorzaken be-
staat / al / ofte enighe der oorzaken byzen-
ghede / om des dings natuur ofte ghebruyck
te verklaren.

De oorzaken zyn vier: als /

a Stoffe / b Werkker / c Form en d Eynde.

a Materia.
b Efficiens.
c Forma.
d Finis.

Stoffe / daar enigh ding van ghemaacht
word. Neemt by ghelykenis / Leer / Laken /
Hout / Steen / Kalk / etc. De Werkker / of
werckende oorzack / die iet wat te weegh
bringt / ofte de oorzaker des dings: als / de
Schoemaker / Snijer / Scheepmaker / ende
Aetzelaar / etc. Form is t'naarel des
dings of die ghedaante die de stoffe aanneemt:
als / de Schoen / de Kock / het Schip / het
Huis / etc. Het Eynde is de waerom dat
enig ding ghemaacht word of gheschiet:
als / de Schoe om de voet / de Kock om het
lichaam te kleden / t' Schip om me te varen /
t' Huis om in te wonen. Aldus treckmen
Uytbeelding uyt de Stoffe: Brood is spyze
van meel ende water ghebacken. Uyt de
Werkkende oorzack: Gheklanck is tweer
lichamen t'zamē hooring. Een Willekuer is
t'gheen de Overheid ghebied. De dagh is een
licht door de Zon ober t' Martryck verspept.

Upt de *Form*: Een tabberd is een lang kleet met mouwen. Upt het *Eynde* of eyndelyke oorzaak: Mantel is een kleet om t'lichaam te decken. Een Hups is een ghebouw/ beschermende booz wind/ reghen ende ontweer. Gherechticheid is een dueghd die elck t'zyn gheeft. Heel voltopt en volkomē zyn de Uptbeeldingen upt alle de oorzaken ghetoghen zynde: als/ Thuwelyck is een wettighe ende durighe verenigging van Man ende Wpf/ om kinderen te telen/ ende Owerspel te schuwē/ met de hoochste ghehoorlyk natinge des ghemoeds anghewangen / des lebens ende aller sochallighe dety onschepdelycke ghezellicheid zynde. De Stof is Man ende Wpf/ *Form* de ghezelligheid / Werkende oorzaak wettighe ende Ghelyckzinnighe verwilligging: *Eynde* het telen der kinderen/ etc. Doch en ist niet nodigh alle oorzaken ober hoop te halen/ als het ding met wepnighe ghenoggh verklaart kan worden.

3. Uptbeelding der delen.

Die upt de delen ende ghedaanten des bings ghetoghen word: als/ een Ermaal is een *Wyz* van yrij. eenpartighe of gheleghede ligghe uren. Een hups is dat van Grond/ Wanden/ ende Dack bestaat: Philosophie of Wysghiericheid/ is een onderzoek der Letterlycke / Redelycke/ en Natuurelycke kunsten/ zo veel smenschen verstand begrypen mach.

4. Uptbeelding der Toevallen.

Die upt het Gheslacht ende de Toevallen ghe

gheboeght worden. Want alzo wy t'rechte onderscheid veler dingen niet weten/ neemtmen veel Toeballen t'zamē/ die wy in plaats des onderscheids (ons onbekent zynde) stellen: Als/ de Hemel is een enkel lichaam dat omzayt. De mensch is eē tweboetigh Vier/ zonder pluymen/ recht gaande. De zaylsteen is een steē die pzer tot hem lockt ende treckt. Dooz dees middel worden de Vieren / Visschen/ Voghelen/ Bomen ende Krupden/ *etc.* by de gheleerde beschreven: Want zo Aristoteles zeyt/ de Toeballen der dinghen waarghenomen zynde / gheben grote midbel ende behulp / om van t'wezen der dingen te oorzelen ende die ypt te leggen.

In alle \cup yptbeelding is waar te nemen.

Dat de \cup yptbeelding niet min of meer bevatte als t'gheen dat upghebeeld woort/ en datmenze kreeftswys omkeren magh: als/ een Mensch is een rebelyck Vier / een rebelyck Vier is een Mensch / *etc.* datmen de zelbe \cup yptbeelding op gheen ander ding duyden magh/ maar moet zo lang onderscheidslyck ghetoghen worden/ datze des dings alleen eyghen zy: als/ Wat is een Ezels? zegdyt is een vierboetich Vier: zo isser veel: tis lang oord: zo is oock een muyl: t'is vrychtbaar: daar ist van alle zyns ghelyck afghescheden/ende kreeftswys wederom kerende zeghdy recht: een langoord vrychtbaar vierboetich Vier is een Ezels.

Middelen om \cup ptbeeldingen te binden.

Zo wie iet uytbeelden zal / dien behoeft des dings Hard ende Epgghenschap wel beskent te zyn: in zulcken gheval zal hy lichtelyck int zelfde iet binden dattet met andere dingē ghemeen heeft / ende oock iet daar mede het bande zelbe afghезondert is: als int boozschyben exempel bande Ezel. Groot behulp ist verschepden \cup ptbeeldingen van andere te doozzien / oberwegghen / ontleden / ende de redenen van elck woord naspueren: om daar duer u oordeel te scherpen / en dooz zulcke oeffening een wegh te banen tot de handeling der zelver. Doozt eerst ghemene flechte dingen in handen nemende / die u bekent zijn: de welke met beschepdenheid na ghespoozt zynde / zullen u hoop gheben tot meerder. Zonderling nut is de oeffening vā \cup ptbeelden / eensdeels om de rechte kennis der dinghen diemen hier duer noodwēdigh verwerft ende ghedwonghen wort na te spueren: Ten anderen / dattet een vaste voet maacke in alle Bekwysredening.

Divisio.

Van Schepding.

Eben ghelyck dooz \cup ptbeelding vertoont wort wat elck ding is uyt zyn alghemeenheid binnen zyn palen ghedwonghen: also wortet dooz Schepding in zyn delen bespreyt: Zy lenen elckander de hand: Want de \cup ptbeelding is heelpd de Bronn des Schepdings / ende Schepding is dichtwilf een

een boozbereyding om tot de *Uytbeelding*
 • wel te komen.

Hoe menigherley is Schepding?

**Dierley: als/ Schifting/ Deling/ ende
 Schepding der toeballen.**

1. Wat is Schifting?

Die het *Gheslacht* in *zyn Gemeen-ghe-*
daanten scheid: eben als de melck schiftende
in wap ende hot zich deelt. Alzo delen wy
Dier in Mensch ende Beest ofte De / een
Boom in Appelboom/ Vereboom/ Prup-
boom/ etc. Dueghd in Wptheid/ Rechtbaar-
dicheid/ Sterckheid ende Maticheid. Dese
Schifting gheschiet door de Onderscheppen
ofte door de Toeballen / die in plaats van de
Onderscheppen ghebruyckt worden / om
t'verschil der dingen te tonen: als/ een
Mensch is een Redelyck Dier / ende Beest
een onredelyck Dier/ etc.

Diviso ge-
 neris in
 Species.

2. Wat is Deling?

Daar by t'gheheel in *zyn delen ofte ep-*
ghen leden verspreyd word: Als/ de Mensch
word ghedeelt in Ziel ende Lichaam: het
Lichaam/ in Hoofst/ Lpf/ Armen/ Venen.
Schifting ende Deling schelen hier in / dat
men van elcke Gemeen-ghebaante tottet
Gheslacht zeggghen mach aldus: Rechtbaar-
dicheid is dueghd/ de Mensch is een Dier/
etc. maar vant Deel niet tottet Gheheel: als/
de Ziel is eē Mensch/ t' Hoofst is t' Lichaam.
De Formen van ende Ondelighe/ die Schif-
 ting

Partitio.

ring onghescheppen laat / worden bande des
ling ghescheppen.

Ghelyck als by Schifting Vier ghedeelt
woyt in Mensch ende De/ Boom/ in Appel-
boom ende Dereboom: zo komt dan deling
ende deelt Mensch in Lichaam ende Ziel/
t' Lichaam in Hoofst/ Lpf/ etc. t' Hoofst in
Oghen/ Haar/ Rues/ kin/ etc. De Appel-
boom / in Tacken / vruchten / Bladers/
Schorst/ Wortel ende Pit/ etc.

Diviso
Subiecti in
sua accidē-
tia.

3. Schepding by Coeballen is dierley.

Eerst des onderwoypt dings in zyn Coe-
ballen: als/ de menschen zyn zom wijse/ andere zyn
slacht; de Drogen of Krupden zyn zom Heyl-
zaam/ zom onghesond. In dezer voeghen des-
len wy de Zelfstandigheid door al de Coe-
ballighe Zeglyke woorden ende door veel
ghemeen plaatsen.

De tweede is dezer recht teghen: te weten/
der Coeballen in de onderwoypten dinghen:
als / de goederen zyn zom des Ghemoeds/
zom des Lichaams/ zom der Fortupnen.

De laatste is der Coeballen in Coeballe/
de goederen zyn zom Eerlyck/ zom Nut/
zom Ghenuchlyck. Deze wyze van Schep-
ding is by de reednaars zeer ghebruykelyck.
Als deze Schiftingen doen zeer veel tot ver-
ryking eender redene / en om overbloed van
sprucken te bekomen: Wanneer een ding dat
veel omvangt : als/ t' Gheslacht in Ghes-
meen-ghedaanten/ t' Gheheel in Delen/ ende
t' Ding in de Coeballen verspreydt word:
Hier

Dier uyt dan/ als uyt eē Fonteyn ontspringt
de eerste Hoofstuyt der *Scheiding* vā woorden
ende redenen.

In Schepping neemt wgar.

Eerstelick dat de Delen onder zich stryden
moeten zyn/ ende elck ander teghen ghes-
stelt moghen worden: als/ deze Schifting is
quaet / de Menschen zyn zom Boeren zom
Gheleerd: want t' kan gheballen dat Boeren
Gheleerd een man zy.

Ten tweedē dat de Schifting uyt zyn bes-
cheyden leden bestaande mettet gheschifte
omghesteelt mach worden: als/ in de Schif-
ting van Dier/ datmen zegghen mach/ wat
een Dier is / is een Mensch of Beest: wat
een Mensch of Beest is / is een Dier / *ctc.*

**Kort verhaal vant Ghezeyde ende
Overtred.**

Wp hebben verklaart de Gemeen ende
Leglyke woordē; oock uytghelept de kracht
ende wercking vā *o* ptheelding ende Schep-
ding. Herende dan weder daar wp van daan
ghekomen zyn/ also wp verhaalt hebben dat
Gheschil de Stoffe is van Redenkabeling/
oock dat die tweeboudich is / Enkel est *o* sa-
menghezet: ende dat het Enkel gheschil ver-
klaart word doo *o* ptheelding ende Schif-
ting: waar toe der Ghemener ende Leglyker
woorden kracht eerst gheweten most zyn:
Komen wp nu verder/ est eerst tot de verklar-
ing est handeling des Enkelen Gheschils.
Hoes

Hoemen het Enkel gheschil handelen zal.

Methodus.

Een Enkel Gheschil vooz ghestelt zynde/
dat een enkel ding bebat/ welckes natuure
uptgheleyd moet worden: als/ wat is Wijs-
schap? wat is Gherechticheid? wat is Ghes-
loof? wat is een Dwergh? ^{est.} daar toe word
ghebezicht ^{Engelich Bekeed} / dat is een zeker-
re wyze van wel te leren / ofte een rechte
schicking na des dings delen datme verklar-
en wil. Tot des dings verklaring behoest-
men eerst de ^o pbeelding / dan de Schif-
ting / dan des zelfs ^o ptelegging dooz al zyn
delen/ daar na de Oorzaken/ Werckinghen/
Ampten/ de Ghelpheden ende Onghelph-
heden/ ehde alle de tughnissen waar by die
niet alleen verklaart / maar oock bebestight
worden: Dit machmen bevatten in deze acht
bzaaghen/

1. Of het zyn
2. Wat het zyn
3. Wat ghedaanten ende deelen
4. Wat oorzaken
5. Wat werckinghen kracht est ampten
6. Wat ghemenschap est ghelpheden
7. Wat strydicheid of onghelpheden
8. Wat tughnissen.

1. D'eerste bzaagh is / Of het zyn? Als deze/
offer een wps mensch zyn / ofte een gherechtighe?
of Trojen opt ghewonnen is? offer
dwerghen zyn? Dese form van gheschil (die
zelden voozvalt) word ghedoordeelt by onder-
binding

bindingh by merckelpke tekenen / ende ghes-
tuyghnis van lof waardighe tuyghen ofte
schriften / etc.

2. Wattet zp. Hier behoest o ptheelings-
als / wat is Gherechticheid? Het is een
dueghd die elck t'zjn toeboeght. Wat is
Vrundschap? Tis aller Godpker en Men-
schelpker dingen een eenstemmighe ghoeds-
ghunsticheid ende liefde.

3. Wat Ghedaanten en Delen. Gherech-
ticheid is Godpck ende volkomen / of Men-
schelpck ende onvolkomen. Ware ende vals-
sche vrundschap: De ware is onder maghen
of ghezellen / etc.

4. Wat oorzaken. Hier wert berepsecht
zonderling de Werckelpke ende Eynelpke
oorzaken: de Stof ende Form worden mee-
stentpd in de o ptheelings verbanghen. De
Oorzaack der Gherechticheid is Wil / ober
een stemmende met de sedelicheid ende ze-
den. Des waren Vrundschaps oorzack is
Liefde / de welke van de dueghd ghebaart
ende gheboedet werd: Des valschen Vrunds-
schaps oorzaken zp nut ofte wellust.

5. Werckingen des Gherechtichepds.
Elck te gheben wat hen toekomt: Gode
danckbaarcheid / de Overheid ere / Ghehoor-
zaamheid den ouders / ende zo voort. Ware
Vrundschap onderhoud de ghezelicheid der
menschen ende boedet de goetgunsticheid:
Doozspoed maactze doozluchtigher: ende
teghenspoet zwacker: Paar epgenschap is
bermanen ende bermaant werden.

Ghes

6. Ghemeenschap ende Ghelyckheiden
Des Gherechtigheids/ Goedadicheid/ Bes-
standicheid/ Waarheid/ *ctc.* Des Vriend-
schaps/ Opheerlicheit/ Gheboeghlicheit/
Ghediensticheit/ *ctc.*

7. Strydicheit ende onghelyckheit. Des
Ghevergingeids is onrechtvaerdicheit/ Bes-
drogh/ Ghebwelt/ *ctc.* maar des Vriendsgapts/
is Vpantichap/ Haat/ Ppd/ Bebeynstheid/
ctc.

8. Cupghenissen. De Gherechtighe zal
zyns gheloofs leven. Gherechtigheid is heyl-
licheit. Onder vanden is alle ding ghemeel:
Waar vanden zyn daar is ryckdom. Empe-
docles ende Boëtius zegghe dat de wereld dooz
vriendschap bestaad.

Anhang.

Tot deze acht vraghen moghen de ghe-
meenplaatzen daar top na van handelē zul-
len ghebracht werden / als onder de tweede
Opbeelding: Gheslacht/ Ghemeēghedaant/
Onderscheyden/ Epgghenschap ende Toeval.
Onder de derde: r' Gheheel/ ende Delen/ ende
zo voort. Aristoteles trechtze altemaal on-
der deze vier. 1. Ofst zp. 2. Wattet zp. 3. Hoe
ofhoedanigh het is. 4. Waarom het zodan-
igh is.

Het

Het tweede Boeck.

De Handeling des eenhoudighen gheschils hebben wy verklaart/ ende komen nu tot het Tzamenghezette: t'welck upt een volkomen reden bestaat/ zo ghezept is:

Dit word ghehādelt door ^a Besluitredening/ die upt de voorszellen ghetoghen word. ^b Voorsztel is een volkomen reden/ daar by iet waar of valsch te zyn verklaart word: als/ een Leraar behoort te konen siedenka-
**dels/ Het Gheloof maacht zaligh/ Elck heeft zyn lach. Dueght verhuengt/ etc. Hier staet te bemercken/ dat in alle gheschil/ in alle gheschryft/ ja in alle zaken daarmen van handelt/ moet enigh voorsztel/ ofte een zekere sprueck ghestele zyn/ waar by men t'ghehele inhoud des zaak/ daarmen van spreekt ofte schryft/ begrypen magh. Want het is onmoghelyck/ dat ghy zelf met verstand iet schryben of handelen/ ofte anderlyp schryften rechte wel verstaan kont/ ten zy ghy de sijn ofte de hoofzsaack des bewys/ of t'gheen ghy zegghen wilt/ eerst wel ghevat hebt: dat is/ ten zy ghy een zeker voorsztel upt al de handeling of ewistreding trecht/ die des dingz hoofzsaack bevat. Int vertoogh van *Cicero* hoor *Quilone* daar ist dit: *Quil.* heeft *Cloz dium* met ghoed recht ghedoot. Dit is de hoofzsaack des helen handelings/ daar al de ander Bewysredenen ende berceeringen an-
 han-**

^a Argumēta-
tatio.

^b Propositi-
tio.

hangen. Also moetmen in alle redenen ende schriften een zekere spzueck zoeken/ daar de Hoofstzaack des dings aanhangt/ ende daar al de andere zich toe streckē. Doch moetmen niet alleen in een langhe verhandeling enigh hooftstel zoeken / daar de zake om draapt: maar elcke byzonder Beslyptredening ofte Twistredening moet in enkele spzuecken est korte hooftstels ghebzacht zyn: op dat alle berciering afghedaan zynde / de zaack naacht ende bloot beschout magh worden. Doort moetmen altpd zulcke hooftstellē upt trecken daer mede set zekers zonder enighe twopfeling bebestight ofte beneent ende ontkent wort: op datmen/wat waar ofte valsch is/aanschouwen magh. Hier toe (op dat ick al ander nutbaerheid berzwoyghe) worden de hooftstels inde Redenkabeling ghehandelt: want die zonder wit (zo te zegghen) schieten/ ende hun niet zekers hooftstellen daar zy op zien ende na te werck ghaan: der zelver beleet bestaat dickwils in zich zelven niet/ zwerft veeltyps vande zake int wild / ende wederspreekt altemet zich zelven. Het wit zy dan t' hooftstel / daar na ghy zien ende wercken mooght / ende daar ghy al t'beleet van u redenen ende al wat ghy weet te zegghen na stuert. Wildy een Boeck maken (zept eender) hebt altpd des zelfs tittel hooz u oghen.

Dooftstel is eersclpck tweeley.

**Enkel: als/ Cato is wps: ende t'zamen-
ghezet/**

ghezet / het welck van enkele t'zamenghe-
bracht word: als / is Cato wys / zo leeft hy
wyslyck.

Wat is Enkel voorszstel?

Proposito
Categorica

Dat slechtelyck van twee delen t'zamē ghe-
zet is / als van een Naam ende Woord / daer
bā het eerste **O**nderwerp / t'ander het Ghe-
zeg gheuoemt magh worden: als / Cato is
wys / Wysheid is lofelyck. Hier sijn de na-
men Cato ende Wysheid het onderwerp of
de stoffe des ghezegs / ende dat hy wys is
ende de wysheid lofelyck / dat is t'ghezeyde
van de onderwerpe / of de **F**orm der Stoffe.

Wat is Onderwerp?

Subiectum

Het eerste deel des Voorszstels / ofte daer
van iet ghezeyd word: als / hier hoor Cato
ende Wysheid. ende dit: die / wat heerlyc be-
staat / etc. **T** is meestentpd een naam / ofte iet
inde plaats des naamis ghestelt.

Wat is t'Ghezeg?

Pradicatum

Het leste deel des Voorszstels / ofte t'gheen
dat van iet anders ghezeyt wort: als hier
hoor / wys / ende lofelyck / ende opt leste ghestel-
de / des zelfs ghedachtenis is lofelyck. Maar
hier moet wel scherplyck ghelet sijn / wat
des Voorszstels onderwerp is: ghelyck als
men zeyd: De zorghe volght het anwassende
gheld. Hier is gheld / t'onderwerp des
Voorszstels: wantmen eyghentlyck daer van
spreekt ende t'is het byzonderste deel des
spruck.

Spreec. Zo oock/ Ten is niet minder booz enen Obersten/ met raad als metten zwaarde te overwinnen. Hier is Oberste het onderwerp des ghezegs. Desghelpcks als men vraghende iet wat zyn: als/ wien heeft het leren der kunsten gheen nut ghegheben? Deze in een bevestigende spreek ghetoghen zynde: als/ Lering is elcken nut: bebind zich Lering t'onderwerpte zyn: twelck meestentyd een der Leden/ een/ de/ ofte/ het booz zich heeft: ofte t'is' een Doornaam inde plaats des naams ghestelt zynde. Int bozighe boortstel/ die wat heerlyc bestaat/ etc. is/ die/ booz die may ghestelt/ etc. G'ghezegh is meestentyd een woord.

Propositio
Hypothes
tica.

Wat is t'zamen ghezet Boortstel?

Dat ten minsten van twee enkele boortstels t'zamen ghevoeght is: ende dit is drie houd: als/ Ghekoppelt/ Verdeelt/ ende Verknocht.

Copulata.

Wat is ghekoppelt Boortstel?

Dat zommighe enkele boortstellē zo t'zamen voeght/ dat nochtans d'een an d'ander niet nodigh hangt: ende is mettet woordkē/ Ende/ ghebonden: of t'wozter op verstaan: als/ veel vzesen het gherucht / ende wepnigh de ghewissen. Deplicheid machmen in schyn hebben/ welsprekenheid niet. De natuur is met een klepatken vernoecht / ghiericheid minnermeer. Grote Women wassen langsaam/

saam/ende in een oghenblich woordenze ber-
sigt.

Wat is verdeckt voortstel?

Disjuncti.

Twelck enighe enkele voortstels zo samen
voeght/datter betoont een van allen nodigh
waar te zyn:ende deze bezicht het woordenken
of aldus. Een bron mint/of zo haat: daar is
gheen darde. T'is dagh of t'is nacht. Op zyn
gherechtig dooz onze wercken / of dooz de
verdienste Christi.

Wat is verknocht voortstel?

Connecti.

Daar het eerste deel zonder t'volghende in
waarheid niet bestaat: dat is / daar het leste
deel nodigh ypt het eerste volght:ende hier in
wozt t'woordenken/s / ghebruyckt: als/ Is de
Zon op/zo ist dagh. Is de Zomer verby/ zo
is de Winter voorthanden / etc.

1. Verdeling der enkeler Voortstellen.

Die zyn ten eersten/Waar ofte Walsch.

Wat is Waar Voortstel?

Veri.

Dat de dingē ghelyck is: ofte t'welck het
ding verklaart zo het is: als/ de Hemel be-
woeght altoos / d'Harde staat vast. Een
mensch is met reden begaast. Dit is nood-
lyck waar/of by ghebal.

Noodbysh: Wiens onderwerp toegheboeght
werd t'Gheslacht/ Ghemeen-ghedaante/
Onderscheid/ Eghenschap ofte o pbeel-
ding/

Necessarij.

ding/ Oorzaken/ of epghe Werckingen: als/
een mensch is een Dier. Amstelredam is een
Stad/ etc.

Comingēs.

By ghebal/ Dat Ghewoonlyck gheschiet
ende gheschieden magh / ende is waarschy-
lyck: als de Ghemene toeballen het ding toes-
gheepghent worden: als/ die mensch is ghe-
leerd/ de muur is wit/ Ghelt is nut/ Wel-
lust is schadelck/ etc.

Fallā.

Wat is valsch Doortstel?

Dat teghen de waarheid stryd: dat of na
de natuur/ ofte dooz leringhen van verzochte
lypden te niet ghemaackt word: als/ d'Arde
beweecht: d' Hemel staet stil. Wellust is s'mē-
schen opperste ghoet. Een Steen heeft ghe-
voelen/ etc.

Twede Verdeling.

Ten tweden alle doortstel bevestight / of
beneent.

Affirmatīe
vte

Wat is Bevestighend Doortstel?

Daar t'ghezepde vant doortwerp iet bebe-
stight: als/ Ghewelt zonder raad van zelsa
berghaat. Kunst helpt de natuur / Natuur
helpt de kunst.

Negativa.

Wat is benenend Doortstel?

Daar t'ghezepde vant doortwerp iet be-
neent: als/ Slozicheid is gheen heplicheid/
etc.

Darde Verdeling.

Doort zyn de enkele Doortstels / Alghes-
mepe

meyne/Byzondere/Losse/ of Ondelighe.

Wat is alghemeyn Dooztstel.

Univerfa-
lis.

Dat vande dinghen int ghemeen spzeekt: in welck vooz het onderwerp een alghemeen Merckteken ghestelt wozt: als dezer ghelpe: Alle/ Pder/ Elck/ Niemand/ Overal/ Niewers/ Altyd/ *ctr.* Als/ alle menschen zyn begherigh om weten. Elcke sive klaaght ober t'beloop zyns tyds. Niemand leeft zonder Ghebzeck. Gheen mensch wetet al/ *ctr.*

Wat is byzonder Dooztstel?

Particularis

Vet welck bekent iet in enighe delen waer of vals te zyn: in welke vooz t'onderwerp een byzonder Merckteken staat: als/ Duse danigh/ Zom/ Enighe/ Vele/ Weynigh/ Somtpts/ Iewers/ *ctr.* ofte zo die daar op verstaan worden: als/ Zomnighe menschen trachten na wysheid. Veel menschen zoeken alleen Gheld. Weynigh menschen weten recht onderscheid der dingen. De schynheylighe verdzucken de byzomen.

Wat is Los Dooztstel?

Indefinita

Daer iet int ghemeen ghezeyt wozt zonder Merckteken: dit wozt veeltyds vooz een alghemeyn ghestelt/ zo wanneer t'ghezeg een deel der Zelfstandicheid des onderwerps is: als/ de Mensch is een Dier. Ende zomtyds vooz een byzonder/ wanneer t'ghezeyde een toeval is: als/ Dene mensch is beter dan d'ander.

Exempelen/ De gheuwiffe strecht d'uzent-
gheruyghen. **Dueghd** is om haar zelfs wille
wenschelpek. **Duythoomst** is der zotten
leermeester.

Singularis.

Wat is Ondeligh Doortstel

Daar van een **Ondeligh ghesprokē** wōrd:
ofte daar het onderwerp een eyghen naam
is/ ofte een omspraack inde plaats des ey-
ghen naams: als/ **U** lyses was niet schoon/
maar wel sprēkende. **Komen** is dooz haar
zelfs voozspoed t'onder ghebracht.

Nutbaarcheid dezer Verdelinghen.

Men verkrēpcht doozt onderscheid der
Doortstellen voozschyde een zekere voet om
te oordelen/zo die noodlyck/of by ghebal/of
te gheenzyng an een verknocht zyn / of t'za-
men hangen. **Want** uyt de noodlycke ofte ze-
kere/spruyt wetenschap: uyt die by ghebal
an een hangen/ende enighe waarschynlyck-
heid an zich hebben/spruyt **Waan/** **Mening/**
Vermoeden / **Chiffing**: maar uyt de ghene
die valsche zyn /zo iemand die toestaat/daar
uyt spruyt **doling**. **Daarom** al schynt deze
vozighe verdeling moeylyck / soo isse noch
tans zeer nut/ende nodigh.

Verghyking der Doortstellen onder elck ander.

In alle thuistreding ende teghenspraack
moet wel naarstelpek ghagheslaghe wēzen/
welcke

welcke spzuecken men teghen s'ick ander zet:
 want dickwils de ghene die strydigh schynen /
 inder daet niet verschelen. **Dierley**
gheneghentheid / toevallen / ofte tegheneen-
houding tweeër doozstellen vintmen: als /
 a **Schrybmargingrid / b Teghenstel / ende c On-**
ffel.

a AEqui-
 pollentia.
 b Opposi-
 tio.
 c Conver-
 sio.

Ghlyckmachtricheid.

Is een ghespeke **Doedanigheid** ende **veel-**
heid tweeër enkeleer Dooztstellen / der welcker
onderwerp ende t'ghezepde een is: t'is t'weeër
Dooztstellen ghespeke kracht en vermoghen.
De Doedanigheid ziet op het toestemmen en
benenē / ende veelheid op de alghemenicheid:
als / Alle wellusts anhouding baart onlust /
ende daar is gheen wellust die durende /
gheen onlust en baart. Alle hebbē wy Goods
ghaedadicheid van doen / ende daar is nie-
mand of hy en behoeft de ghaedadicheid
Goods.

Deze is zonderling nut int oordelen / als
 een spzueck dwyster schijnt en oock tot ryck-
 heid van redenen zeer dienstigh.

Teghenstel der Dooztstellen.

Oppositio.

De ghlyckmachtricheid recht en tweeden
 zynde / is tweeër enkeleer Dooztstellen (wels-
 ker onderwerp ende t'ghezepde een zyn) stry-
 dicheid. Der zelver formen isser vier: als /
Rechtstrydighē / onderstrydighē teghenzge-
lykē / ende onderbuertighē.

2 1

Rechts

Contrariz.

Rechtsstredighe Dooztstels.

Zyn twee algheemene Dooztstels/ d'een be-
 bestighende/ d'ander benenende: als/ Alle
 menschen zyn eerzuchtigh/ Gheene menschen
 zyn eerzuchtigh. Elck mensch is lo ghenach-
 tich/ Gheen mensch is lo ghenachtich/ ^{Act.}
 welker aard is / datze beyde nimmermeer
 waar moghen zyn: valsch moghenze wezen
 alse toeballigh zyn: te weten / Alle Wellust
 is ghoed/ en gheene Wellust is ghoed/ ^{Act.}

Subcontra-
riz.

Onderstredighe.

Twee byzondere Dooztstels/ die uyt de al-
 ghemene booztkomen/ d'een oock benenende
 d'ander bebestighende: als/ Enighe mensche
 zyn Dieren/ Enighe menschen zyn gheen
 Dieren. Enighe menschen zyn Eerzuchtigh/
 Enighe zyn niet Eerzuchtigh/ ^{Act.} Deze mo-
 ghen nimmermeer by valsch / maar alse
 toeballigh zyn/ moghenze wel beyde waar
 zyn. Hoe wel dit ontkent word by velen/ die
 berstaan dat alspit een Valsch ende t'ander
 Waar moet wezen: Ten zy datmen van ber-
 scheidten dingen spreekt / ende van zynze
 niet stredighe: als int boozzepe: Enighe
 menschen zyn Eerzuchtigh/ enighe niet: ber-
 staaten op verscheidten ofte sonderlinghe
 kypden: als na ghewoante van spreken zo en
 zynze niet stredighe/ want elck heeft een zon-
 derling onderwerp: maar meentmen t'zelve
 volck/ zo moeter ghezeyt worden / die ghy
 zegt eerzuchtigh te zyn / die zyn niet/ ende
 dan

dan moet het een Waar ende t'ander Walsch
wezen.

Teghenseglyke.

Contra-
dicitur.

Zyn een alghemeyn ende een byzonder
Wooztstel/die gheheel strydich zyn/ende oock
nimmermeer t'zamen bay Waar of Walsch
moghen zyn. Als deze: Alle menschen zyn
Eerzuchtich/ Enighe mensche zyn niet Eer-
zuchtich. Alle Wellust is ghoed/ en enighe
Wellust is niet ghoed: en oock/ghene Wel-
lust is ghoed/ en enighe Wellust is ghoed.
Tzelve volght oock inde andeliche Woozt-
stels: als/ Cicero is een weetgherighe/ Cice-
ro is gheen weetgherighe. Desghelpeks inde
losse: als/ Gheduldicheid is Starckheid/ende
Gheduldicheid is gheen Starckheid/ etc.

Onderbuertighe.

Subalt-
er.

Tot de voozsepde heestmen de vierde soort
toeghevoeght / diese Onderbuertighe noe-
men/ ende zyn een alghemeē ende een byzond-
der Wooztstel / bay toestemmende/ of bene-
nende: dies zy niet en verschelen / dan inde
beelheid: als/ Alle Wellust is ghoed/ ende
enighe Wellust is ghoed: oock/ Ghene men-
schen zyn Eerzuchtich / ende eenighe men-
schen zyn niet Eerzuchtich. De welcke alzo
zy niet strydich teghen elck ander zyn / mo-
ghenze hier weluyt blyben.

Tafel

Tafel der teghengestelde Woortstellen.

Alle gheleert-
heid is nut.

Wozesfrydighe.

Gheen gheleert-
heid is nut.

Onderfrydighe.

Wozesfrydighe.

Wozesfrydighe.

Onderfrydighe.

Wozesfrydighe.

Wozesfrydighe.

Enighe gheleert-
heid is nut.

Onderfrydighe.

Enighe gheleert-
heid is niet nut.

Waareneming inde Teghengstelling.

Watter gheen dubbelspraack / tropfelach-
ticheit des zins / of veelvondighe betekenis /
in deze ftydigheid der woortstellē en schuplē.
Dat oock de Mercktekenen t'zelve ding /
plaats / ende tyt betekenen. Want deze vol-
ghende zyn niet ftydig: Hart van Daal is
tych / Hart van Daal is arm: zomen int eer-
ste van ghelde / int tweede van harten meent.
als oock: Jan de Woz is een byp mensch /
ende Jan de Woz is een slaaf / verstaat men
int eerst niemans eyghen / int tweede een
slaaf der bronckenschap / etc. Zeer nodig is
hier

hier een ghoed onderscheid te batten der te-
ghengbestelde voortstellen / die ons de sijn-
dicheid toont / oock mede (t'gheen des seden-
kabelings eyghen werck is) het Ware vant
Valsche onderscheid : zo ghy achter int mas-
ken van valsche ende ware bewoyseden ho-
ren sult / daar toe dit onderscheid zich streckt.

Omstel.

Conversio

Is een verandering ofte omzetting der
Deelen des voortstels: namelijk / vant On-
derwerp ende Ghezeyde / daar elck van die
in anders plaatz treet. Dit is tweërley /
Enkel ende by Toeval.

Enkel Omstel.

Conversio
simples.

Als de Mercktekenen blyben / en t'Voor-
stel omghezet word. Dit valt in twee alghe-
mene bekenende / oft twee byzondere toefsem-
mende voortstels onder zich: als / Is gheen
gherechtigheid ondueghd / zo is oock gheen
ondueghd gherechtigheid: en enighe sterck-
heid is dueghd / dies is enighe dueghd sterck-
heid.

Blaat gha: zo de Mercktekenen (dats on-
derwerp ende t'ghezeyde) gheen ebēghelpch-
heid hebben / zo is t'omstel vals: als dit / alle
mensen syn dieren / ende alle dieren syn
mensen / &c.

Omstel by Toeval.

Conversio
per accie-
dens.

Daar het teken verandert: En gheschiet /
als

als uyt een toestemmich alghemeen een by-
zonder ghetoghen word: als/Alle menschen
zyn dieren/enigh dier is een mensch. Is alle
ghedule sterckheid/ waarlyck zo is enighe
sterckte gheduldicheit.

Autbaarcheid des Omstels.

asyllogif-
mus.

Eerstlyck tot verdraajing ende omzetting
des^a Schicklycken besluyts / willende beto-
ghen dat wy wel gheslotē hebben. Ten twee-
den tot verklaring vant ghevolgh der voort-
stellen: als/Alle nydighe mensche zyn bleek/
zo zyn oock enighe bleke wy nydigh: Soek
om tet te bevestighen: als/niemand is wy
int minnen/ waandy dan dat enighe wyze
wy minne draghen?/etc.

Besluyt nopende de deling der Doorzstellen.

De Doorzstellen worden ghebeelt na hert
Zelfstandigheit / Hoedanigheit/ en Groot-
heit: daer op ghebzaaght word Wat? Hoe-
danich? en hoe Groot het Doorzstel is. Wat?
of Enkel of t'Zamenghezet. Hoedanigh? oft
Toestemmigh of Venenend. Hoe groot? Al-
ghemeyn of Bpzonder/ of Los of Ondeligh.

Slot des ij. Boecks.

Om het voozgaande te lere int werck stel-
len/ moghen de ankmelingen tot hun oefe-
ning een sprueke vooznemen/ ende die zelbe
dooz al de voozeyde verscheyden verdelin-
ginghen leden in volghender wyze,

Ghes

Gherechticheid is Dueghd.

Is dit een Doortstel? Ja: wantet iet zekers zonder enighe twyfel betekent. Wat Doortstel ist? Enkel / om dattet een slechte sprueck is / bestaande van twe Mercktekenen. Welcke zyn die? Gherechticheid is t'ouderwerp / Dueghd het ghezeg. Hoedanigh ist? Toestemmigh: also het ghezeg vant onderwerp iet bevestight.

Hoe groot? Lot: om dat hier een ghemene naam zonder teken ghestelt word. Gheeft hier van een alghemeyn Doortstel?

Alle gherechticheid is Dueghd.

Een rechtstrpdich? Ghene gherechticheid is Dueghd. Een byzonder? Enighe gherechticheid is Dueghd. Een onderstrpdich? Enighe gherechticheid is gheen Dueghd. Een ondeligh? Deze gherechticheid is Dueghd. Een teghenzeglyck? Deze gherechticheid is gheen Dueghd. Is dit Doortstel Noodlyck of by Toebal bbaar? Noodlyck: want t'Gheslacht zept van de Ghemeen-gbedaant. Hoe wertet om ghestelt? By toebal / zomen zepd / het Merckteken veranderende / Enighe Dueghd is gherechticheid.

Van de tekens.

Signa.

De tekens (zo vooz ghezeyt is) worden int alghemeyn ende byzonder Doortstel alleen ghevonden: ende zyn deze /

Des Algemene doortstels: al / ofte ghene / etc.

Des Zonderlinge: enighe en enighe niet / etc.

Het Losse en ondelige hebben gheen tekens.

Het

Het derde Boeck.

De eerste Boeck hebben wy de handeling des eenboudighen/ en int troede des **C**zamenghezetter gheschils/ dies volghes de Voortstellen ende hun verdelinghen/ obergheshaalt: Nu komen wy tot de **W**etpysredening/ (het byzonderste deel des Redenkabelings) dat is de handeling der **W**etpysredening. Ende al hoe wel men die zelve eerst moet weten te vinden eermen die handelt / eben ghelyck een Schoemakers of Koppers jonghen gheen schoen of vat kan leren maken/ zonder Leer ofte Hout: zo valt niet nochtans nutst / den leerlinghen in hun leer jaren eerst het ambacht / met leer en hout dat de Meester hen reycht/ ende daer na het leer en hout kopen (tot hun ambacht noodpck) te leren. Ghelyck oock de ghene die een huys wil bouwven/ eerst des zelfs maerel in zyn verstand schildert/ ofte iewers op betweert/ ende na der hand bequame stoffe zoekt daer toe dienstpck zynde. Eben also boecht het niet qualick inde Redenkabeling/ eerst het maerel ende de form van Wetpysredening/ of handeling der Wetpysredenen voort te stellen/ ende dan daer na hoemen die tot elke zaak dienende/ zonderling zal kunnen vinden: Hoe wel **R**odolphus/ **V**. **S**amus/ ende andere verstaan dat de **V**inding / als het eerste deel des Redenkabelings/ voort het oordeel behoort te gaen:

Argumen-
tatio.

Argumen-
tia

gaan: zo zalt nochtans onghelucklyck ballen/ den aankomelingen/ zonder van die voorzgaande ghehoort te hebben/ hen eerst de Vinding der Bewysredenen in te pzen- ten.

Wat is Bewysredening?

Argumenta-
tatio.

Is d'ene reden uyt d'ander trecken ende met betwys iet beslupten. Is een reden waar mede men de zaak diemen handelt bekrachticht/ ofte doet toestemmen/ ende is het Wit ofte Ende des Redenkavelings. Deze gheschiet dooyt schicklyck t'zamenboe- ghen ende vlechtten der Voortstellen. Der zel- der ghedaanten zyn vier; als/ eerst ^a Schick- lyck beslupt/ Ten tweeden ^b Slecht beslupt (dat onder t'eerste ghetoghen wort) Ten dar- den ^c Dwinghend beslupt. Ten vierden ^d Vy- spel dat onder Dwinghend beslupt mach ghe- trocken worden. Tot deze worden noch an- dere gheboeght: als/ ^e Klimmend-beslupt/ ^f Omtreck/ etc. die niet vast en staan/ ten zy menze dooy de booghe eerstghestelede be- sti- ghen magh.

^a Syllogif-
mus.
^b Enthymema.
^c Inductio.
^d Exem-
plum.

^e Sorites.
^f Dilemma.

Schicklyck beslupt.

Syllogif-
mus.

Is eerst tweerle p/ Enkel: bestaande uyt enkele voortstellen; en Tzamenghezet: be- staande uyt t'zamenghezette. Ook worden ze noch verdeelt in Vetooglycke Maar- schynspeke (dienten Redenkavelighe noemt) ende Aueswyze/datz Walsche.

AD

Wat

Wat is Schicklyck besluyt?

Termini.

’t is een beraadslaging die upt twee toegheftemde Doortstels het derde noodlyck besluyt: Want der twee Doortstels twee *Mercktekenen*/ worden also tot het derde gheboeght / datze oock noodlyck alle drie onder zich eenstemmigh zyn. Na Aristoteles zegghe / is dit *Schicklyck besluyt* / in welke enighe dingen ghestelt ende toeghestaan zynde / iet anders / als t’gheen dat toe ghelate was / noodlyck besloten wort: aldus / Gheen kunst kan zonder oefening gheleert worden: Redenkabeling is een kunst: Dies magh Redenkabeling niet zonder oefening gheleert worden. Schicklyck besluyt bestaat upt haar stoffe ende form. De *Form* is de beleyding der *Betwysreden* / maer de stoffe zyn de *Mercktekenen* der zelve: ende die zyn drie / als oock eben zo veel Doortstels.

Forma.

Materia.

Termini.

Bande *Mercktekenen* en der zelve binding.

a Sub-
ctum.
b. Prædicatum.

Minor.
Terminus.

Maior.
Terminus.
Medium.

De *Mercktekenen* zyn elk enkelen Doortstels delen / waar upt het zelve bestaat (zo hier booz gheleert is) als het ^a *Onderwerp* ende ^b *T’ghezeg*. Dezer zyn in al de drie Doortstels maer drie: diemen noemt *Terminus* der / *Termeerder* / ende t’ *Middel Merckteke*. *Ter minder* is des boozghestelden gheschils (datmen betwysen wil hebben) onderwerp. Ende *Ter meerder* is t’ghezeg des zelve gheschils. *Ter middel* is t’gheen dat tot betwys vant

vant zelfde gheschil ghezocht ende boozt bes-
 luyt tweemaal verhaalt werd/ maar int bes-
 luyt nimmermeer gheroert. De Vinding
 der Mercktekenē is ghereed: want het booz-
 ghestelde gheschil/ dat int Schicklich besluyt
 de sluytredē word/ bevatter twe: als **C** min-
 der ende **C** meerder. Tot een boozbeeld/ ons
 gheschil zo of de ziel onsterflick is? Hier is
 Ziel/ als het onderwerp zynde/ het **A**nder
 Merckteken: ende onsterflick / als t'gheen
 dat vant onderwerp ghezeyt word/ is het
 meerder Merckteken: om welck gheschil te
 bewyzen/ zoektmen na het derde als de
 Waaron ofte de Bewysreden des zelven
 gheschils/ twelck men het **M**iddel Merck-
 teken noemt: Laat dit in dezen zyn/ dat de
 ziel zich zelven beweegt. Also maachtmen
 upt de schicklycke beleding der drie Merck-
 tekenē/ op hen zekere maat verhaalt zynde/
 drie Doortstellen/ en van de zelve het Schick-
 lick besluyt: aldus/

Wat zing zelvey bebbeeght it onsterflick:
 So Ziel bebbeeght zing zelvey:
 Siet it de Ziel onsterflick.

Het volght noodwendich / zo de twe eerste
 Mercktekenen des gheschils mettet derde
 ober een stemmen/ datze dan oock onder zich
 eenstemmigh zyn: ende dies is het Besluyt
 noodlick waar: maar zo een van'twean met
 het derde verscheelt/ zo ist besluyt valsch.
 Merck/ dat de Mercktekenen niet altpd

van eē woord bestaan: als int eerste Besluyt
was t'gheschil/ of Kedenkabeling zonder
oeffening mach gheleerd worden? Hier is
Kedenkabeling t'onderwerp des Gheschils/
ende mid/dien oock t'minder Merckteken:
ende offe zonder oeffening magh gheleerd
worden/ is het ghezeg/ ende verhalben het
meerder Merckteken. Nu wilby bewyzen
neen/ ende ghy zoekt het middel ofte het
barde Merckteken/ t'welck met beyde de
voorzeyde dingen ghemeenschap heeft: als
kunst/t'welck het Gheslacht is/ende Keden-
kabeling is des zelven gheslachts ghedaan-
te: Dies besluyt ghy wel/ alzo ghene kunst
(als het Gheslacht) zonder oeffening magh
gheleert worden/dies volghens oock Keden-
kabeling (een Ghedaante des zelfs zynde)
mach zonder oeffening niet gheleert worden.
Neemt tot dypdylcker onderrechting (alzo
bit het byzonderste werck des Kedenkabe-
lings is) noch een exempel. Ons gheschil zy
of de Fortuyt lingebaardigh is? Ick zeg Ja.
Waarom? Hier zoek ick de oorzaack. Die
zy/ datze haast weerneemt t'gheen zy ghes-
gheben heeft. Dit is het Middel Mercktes-
ken/dat ick inboere om myn zeggen te beves-
tighen/ t'zelve voeghende tot het ghezeg
des Gheschils/ ofte tot het meerder Merck-
teken/maack ick t'eerste Woortstel aldus/

I. Dit haaff weerneemt dat hy gheschil/
is lingebaardigh.

DAAR

Daar na voegh ick t'zelve **Middel** met
het **Onderbouw** des **Gheschils** / als met het
minder **Merckteken** / ende make het tweede
Doortfel /

2. **So Fortuyn neemt hanf voer**
datze ghegheben heeft.

Hier upt volght dan het betweze **Gheschil** /
als 3de t' derde **Doortfel** : waar in oock
nimmermeer het **Middel Merckteken**
verhaalt mach worden /

3. **Sicht it Fortuyn ligtvaardich.**

Van de vinding des **Middel** **Mercktekens.**

Noemen het zelve **Middel Merckteken**
(als een **Belops** ofte middel om te beftighen
t'gheen men zeggen wil) in elck voorballen-
de **gheschil** na wensch en behoefte ghereed
zal kunnen binden / zullen wy int 4. Boeck
handelen / ende eerst de verscheyden beleding
ende wyzen des **Schicklycken** besluyts nu
voornemen.

Van de **Doortstellen** des **Schick-** **lycken** besluyts.

Het eerste dezer drie word het a **Meeder-**
Doortfel gheuoemt. In die zelve eerste deel
des **Schicklycken** besluyts bestaat alle die
M 3 **kracht**

kracht des Sluytredeningss / ofte besloots:
wantet ghemeenlyck eē alghemeyne spzueck
is / ende een ontwpselpck besluyt. Het tweede
wozt *T'minder Doortstel* gheheten datze
noek het b *By ghesoe ghde* noemen. *T'darve* is
het c *Besluyt* / i welck het bewezen gheschil
is.

De Rederyckers stellen vpf delen des
Schicklycken besluyts / als *T'meerder* / de
Waarom / *T'minder* / ende oock des zelfs
Waarom / hoort het *Besluyt*. Hoe wel deze
Bewoizingen gheen delen des Schicklycken
besluyts zyn / maar t'zyn nieuwe bewoizingen
op zich zeluen. Aldus zouden zy en den
vozighe exempelē leyden.

Spillegimus
Rhetoricus.

Rederyckelyck Schicklyck besluyt.
1. *T'meerder Doortstel.*

Socrates
apud Pla-
tonem.

Wat zyn zeluen hebbeeght ic vnsterfelyck.

2. *De Waarom.*

*Want also t'zelve die zich zeluen niet en be-
gheeft / en latet nimmermeer af te bewegen.*

3. *T'minder Doortstel*

De Ziel hebbeeght sig zeluen.

4. *Keden ofte Waarom.*

*Alzo t'gheen dat dooz vzeemde roering be-
weecht word onzieligh is.*

5. *Besluyt.*

5. Besluit.

Siet u de Ziel onsterfelyck.

Tot noch toe hebben wy van stoffe des Schicklycken besluyts ghehandelt / dat zyn de Voortstellen / zo die nu Waar ofte Valsch zyn in zich / dat en roert de form niet: zo oock de form / blechting ofte schicking der Voortstellen valsch is / dat roert de stoffe niet.

Van de Form der Schicklycker besluytredenen.

Forma
Syllogismi.

Deze is een Wettelycke beleding ende schicking der Voortstellen / ende Mercktekenen / also de sluytredening dat epscht: bestaande in zekere ghestalten ende wyzen.

Wat is Ghestalte?

Figura

Een beleding ofte schicking des Middelmertekens of des bewyzende oorzaak / ofte een gheschick der mercktekenen: ende dezer isser drie / Deerste / Tweede / ende Darde.

Deerste ghestalte.

Daar t' Middelmerteken des meerderen Voortstels Onderwerp / ende des minderen Voortstels Ghezeg is: als /

Sueghd Serhueghd:

Sie may te effe Sueghdelghd:

Sut loofehg Serueghdelghd.

M 4

Twee

Twede Ghestalte.

Daar t' Middell Merckteken hadde der
twe eerste Doortfels ghezeg is, Dees be-
slupt niet dan benenende: al dit/

Alle quaat verarghest den bezitter:
Pyn ende armoet maekt nimmer argher.
Sub synt ghesty quade dinghty.

Darde Ghestalte.

Daar t' Middell Merckteken hadde der
twe eerste Doortfels onderwerp is. Hier is
t' Beslupt altyt een zonderling Doortfel:
als/

T' ghenoghty maect ryck:
Wel ghenoghty is verstandelyckheid:
Sub isser verstandingoid die ryck maect.

Bande Wyzen.

Wyze is een toghing der Doortstellen
Hoedanigheidende Grootheid, Der zelver
isser rijn. Enighe zyn alghemeyn/enighe by-
zonder/ Zom toestemmigh/ zom benenende/
ende worden met zekere woorden afghes-
merckt/welcke woorden elck drie Klincklet-
ters hebben / elck der zelvet Klinckers een
der Doortstellen roegheepghent zynde / als
d'eerste Klincker elcken woords t'eerste
Doortfel: de tweede/t'weetste; ende de darde/
t'darde. Deze letteren zyn a/e/i/o/ende bete-
kenen/

a/ e

a/ Een alghemeē toestemmingh Doortstel:

Delle ghode kunstey zyn ghenuttyghlyck te
keren.

e/ Een alghemeen benenend Doortstel:

Sheten kunstey becrenten sonder arbejd.

f/ Een bezonder toestemmend Doortstel:

Edenbaeding is ghenuttyghlyck om teeren.

g/ Een Bezonder Verrenend Doortstel:

Edenbaeding becrenten niet zonder arbejd.

De eerste Ghestalte heeft vier wapzen/ onder
deze namen verbat: Barbara, Celarent, Darij,
Ferio.

De tweede Ghestalte heeft soek vier wap-
zen/ onder deze namen/ Casare, Camestros, Festino,
Baroco.

De derde Ghestalte heeft zes wapzen/ onder
dees namen/ Darapti, Felapton, Disamis, Datifi,
Bocardo, Ferfon.

Makende t'zamē xiiij. wapzen van Schick-
lyck beslypt: ende alle Bewysredenē die niet
onder een der zelver moghen ghetoghen wor-
den/ bestaan in zich niet: tot naachter ver-
klaring zullen wy der zelver exempelē elck
een by hengen.

Erste Ghestalte.

Hebbende vier wapzen/ een Alghemeē

M 5 Coe

70. **Ruygh-bewerp bande Rekenabeling.**

Coestemmende/ ende een Benenende/ ende een Bpzonder Coestemmende/ ende een Benenende. In alle vier wyzen/ is het **Middelmerckteken des Meerderen Doortstels Onderwerp / ende des minderen Doortstels Ghezeg. Exempelen/**

i. Wyze.

Bar Alle die in duogh verhueghen syn recht zaligh:
ba Alle wyze menschen verhueghen in duoghde:
ra Dies syn alle wyze menschen recht zaligh.

ii. Wyze.

Ce Niemand die ter begheert of byeest is recht zaligh:
la Al die na ryckdom spozen/ begheren ende byzen:
rent Dies is niemand die na ryckdom tracht recht zaligh.

iii. Wyze.

Da Al wat grote zorghuldicheid maecht zalmen schutwen:
ri Obergroete ryckdommen maekt grote zorghuldicheid:
i Dies zalmen obergroete ryckdommen schutwen.

iiii. Wyze.

Fe Niemand die meer gheld ghebeck heeft is ryck:
ri Hart van Daal heeft noch gheld ghebeck:
o Zo is hy dan niet ryck.

Merckt dat des eersten Ghestaltē eerste Wyze de voornaamste / volkomenste ende krachtichste wyze aller Bestuyptredenen is.

Twede Ghestalt.

Daar t' Middel Merckteken het Ghezeg is in beyde de eerste Doortstels, Deze is zeer dien:

bienstigh om andere Bewojscedenen te wederleggen: want zy sluyt niet dan Benenens de/ende heeft vier Wpzen.

i. Wpze.

Ec Gheen sterren verdwynen:
 fa Alle Cometen verdwynen:
 rc. Dus zyn Cometen gheen Sterren.

ij. Wpze.

Ca Alle nrdighe quellen zich in anderluy boozspoed:
 mel Gheen wps mensch quelt zich in anderluy boozspoed:
 ties. Dies is gheen wps mensche nrdighe.

ijj. Wpze.

Fef Ghene schynheplighe beminnen de Rederckkunst:
 ti Wolck aard bemint de Rederckkunst:
 co. Dies is Wolck aard niet schynheplighe.

iiij. Wpze.

Ba Alle Christenen leben dueghdelyck:
 ro Jorden leeft niet dueghdelyck:
 co. Dies is Jorden gheen Christen.

Derde Ghestalte.

Daer t' Middell Merckteken het Onderwerp is in de twe voorszte Voortsteis. Deze wort veel ghebezicht int by brenghen van exempel/en/ende heeft 6. Wpzen.

i. Wpze.

Da Alle menschen zyn met reden beghaast:
 rap Alle menschen zyn Dieren:
 ti. Dus zyn der enighe Dieren met reden beghaast.

Wpze

ij. Wpze.

Fe **Gheen ruckelooze stoutheid is dueghd:**
lap **Alle stoutheid is moedicheit:**
con. **Dies isser enighe moedicheit die gheen dueghd is.**

iiij. Wpze.

Di **Zommigh recht (te weten t'natuurlyck) laat toe**
ghewelt met ghewelt te wederstaan:
la **Alle natuurlyck recht is Godlyck:**
mis. **Dies laet Godlyck recht toe ghewelt met ghewelt te**
wederstaan,

iiij. Wpze.

Da **Alle zotten zyn slaven:**
ri **Enighe zotten zyn ryck:**
si. **Dus zyn enighe rycke km slaven.**

v. Wpze.

Bo **Zommighe oozloghen maghmen niet betryden:**
car **Alle oozloghen zyn ellendigh:**
do. **Dus zyn der zommighe ellendicheden diemen niet betryden magh.**

vi. Wpze.

Fe **Men behoort gheen oude wetten lichtelyck te betwerpen:**
ri **Zommighe oude wetten zyn ghebreckelyck:**
son. **Dies zyn der enighe ghebreckelycke dingen diemen niet lichtelyck behoort te betwerpen.**

Waarneminghen.

Alle Betryfedenen diemē niet in een van de bozighe riij. wpyzen kan trecken/ zyn onvast: Daarom willende weten of enighe Betryfeden die u hoorkomt van forme ghoed is!

is / of niet: zo bezoekt of ghy die in ene der
 zelver koont brengen: ende dat in dusdants
 gher boeghen/ neemt/ iemand zept aldus/

Alle bezderpcke kunsten behoortmen over al in sulcken
 taal te leren die elck best verstaet:

De Duytse Taal verstaet hier elck best:

Dus behoortmen hier alle nutte kunsten in Duyts te
 leren.

Merckt eerst wat het **Middel Merckte-**
ken is/ namelick een Taal die elck best ver-
 staet. Dit schynt het ghezeg van beyde de
 eerste **Wooztstels/** ende dies onder de tweede
 ghestalte te behozen. Onderzoekt nu de
Wooztheid ende **Woedanigheid** van beyde u
Wooztstels: zo bebindt het eerste **Alghemeyn/**
 het tweede **Wpzonder/** beyde bevestighende:
Wodanighē wyze suldy in de tweede ghestalte
 niet binden/ oock sluytme daar niet dan **Wes-**
nenende: Dus moet deze sluytredening vers-
 schickt zyn/ ende mooght zeggghen aldus/

In sulcken taal die elck best verstaet behoortmen over
 al alle nutte kunsten te leren:

De Duytse Taal verstaet hier elck best:

Dies behoortmen hier in Duyts alle ghoer kunsten te
 leren.

Aldus is u **Middel Merckteken** het **On-**
derwerp int eerste **Wooztstel** gheworden / en
 komt dies onder d'eerste **Ghestalte:** zoekc
 daar een **alghemeyn** ende een **wpzonder** be-
 vastighende **Wooztstellen/** t'een met een a/
 t'ander met een i/ afghebeelt/ ende suldet bin-
 den inde iij. **Wpze** onder **Da,rij.**

Het

Het en is oock int Redenkabelen niet no-
digh de Besluyptreden mettet meerder Doort-
stel te beghinnen. Maer men stelt het min-
der of het tweede wel dickwils eerst: als be-
ghinnende: De Duytze Taal verstaat elck
best/*etc.*

Reghels.

i. Merckt noch/ dat inde eerste Ghestalte
indien t' minder Doortstel benenende is/ zo
sluyptmen niet.

ij. Ende inde tweede Ghestalte magh niet
toestemmighs of bestighender wps gheslo-
ten worden.

ijj. Int derde is t' Besluyt altyd byzonder.

iiij. Opt Byzondere ofte Benenēde Doort-
stels alleen magh hier niet ghesloten wordē:
dies is nodigh dat een der doortstellen Al-
ghemeen ende een Coestemmigh of bestigen-
de 3p.

v. Zo een vande Doortstels Byzonder of-
te Benenende is/ zo zalt t' Besluyt oock ofte
Byzonder of Benenende 3pn.

vj. Int besluyt magh niet komen dat in-
de boozgaande Doortstels niet begrepen is.

vij. Het Middel Mercateken wort nim-
mermeer int besluyt verhaalt.

vijj. Inde eerste ende tweede Ghestalt is
het meerder Doortstel alghemeyn altyd.

Hier mede ghenoegh verklaart hebbende
des Schickelycken besluyts omstandigheden
ende eyghenschappen/ zullen nu tot de ande-
re Bewysredeningen komen.

Duyd.

Duplyck Schicklyck besluyt.Syllogif-
mus expo-
sitorius.

Het welck upt twee byzondere Dooztstels
tet alghemepng besluyt: also ghenoeemt om
dattet ghezeg ghemeenlyck uptet voozghe-
wurpen exempel iet dupdet. Het heeft twee
Wpzen/een Bebestighende/een Benenende/
in boeghen als de derde Ghestalte/sluytende
aldus/

j.

Cicero is een Philozof:

Cicero is een Rederpycker:

Zo spnter dan Rederpyckers dat Philozofen spn.

ij.

Job was een Heyden:

Job was niet Godloos:

Zo spnter dan Heydenen gheweest niet Godloos spnde.

Tzamenghezet Schicklyck besluyt.Syllogif-
mus hypo-
thetis
vel copula-
tus.

Zo wanneer het Dooztstel t'zamenghezet
is/ ende het t'zamenghezet Dooztstel dzierley
spnde: is oock dies volghens zulck Schicke-
lyck besluyt dzierley: als/verknocht/verdeekt
ende ghekoppelt: aldus/

Heeft die byouto ghebaart/zo heeftse by gheslapyen:

Zo heeftse ghebaart:

Dies heeftse by gheslapyen.

De zulcke/ als oock d'ander t'zamenghe-
zette/ moghen lichtelyck tot de enkele ghes-
bracht worden: daar is oock gheen ghereder
middel om der zelver Waarheid ofte Wals-
heid te ondertasten: aldus brenghmen het
hoor:

hoorghaande onder de derde Wyze van
d'eerste Ghestalte.

Alle byoutwen die ghebaart hebben/ hebbe by gheslaperen:
Deze byoutwo heeft ghebaart:
Dies heeftze by gheslaperen.

Enchymé-
ma.

Slecht besluyt.

Is een onvolkomen ofte ghebechelpcke
Schickelpck besluyt/ daar een bande Doort-
stels verzweghen wort/ t'welck daar by ghe-
baart zynde volkomen wort. Het heeft dies
maar twee Doortstellen/ ofte zo te zeggen een
Doortstel mettet Besluyt/ doch al eben wel
drie Mercktekenen. Exempelen/

De ziel beweeght zich zelven:
Dies beweeghtse ewigh.

Noch/

Wat altyd beweeght/ is onsterfck:
Dies is de Ziel onsterfck.

Noch/

Zy heeft een kint ghebaart:
Dus isse gheen maaght meer.

Noch/

De Zon is gherezen:
Dus is het Dagh.

Noch/

De Goden Ezars zaken doen wel gelucken:
Dies blyckt dat by een ghoesack heeft/ etc.

Hier spoozt ghy/ dat int eerste het Meer-
der: als/ Wat zich zelve beweeght/ beweeght
ewigh; ende int tweede het Mindere Doort-
stels

stel: als / De Ziel beweeght ewich: vergheten
ofte naghelaten zyn / ende zo woort in d'ander
mede.

Deze Bewysredenen byspykmen / als een
der Woortstellen zo heel bekend is dattet no-
deloos is te verhalen: ofte oock / als de Bewy-
spredenen niet zeer vast staat: als /

Die Jongelinc sterft bloot uyt:
Dus draaght hy liefde.

Roch /

Deze man wandert best by nacht:
Dus ist een dief.

Want deze vergheten Woortstels: als / Alle
bleke luy draghen liefde: ende alle die by nacht
heel wanderen zyn dieben: zounten niet kon-
nen verdadighen.

Reghel.

Wilt wy weten welck der Woortstellen ver-
zweghen is? Slaet gha / zo het Onderwerp
des Woortstels ende des Beslupts een is / zo
ontbreect het Meerder: ist zonderling / zo
ghebreechter het minder Woortstel.

Dringend beslypt.

Inductie

Dits een Bewysredening die uyt veel by-
sondere iet Alghemeyng / of uyt de Deelen
het Gheheel / of uyt de Ghedaanten het Ghes-
lacht voortvoert. Want eben ghelyck het
Schickelyck beslypt vande Alghemene tot
de Bysondere woort treet / (ghemerckt het
Meer-)

Meerder Voortstel al daar meest iet Alghemepns is) in zulcker voeghen komt Dwingend besluyt bande Bpzondere tot de Alghemepne/aldus/

De ghemeent van Rome hebben een goed ghebouwen van Milo:

So heeft oock de Ridderfchap

Oock de Raadmennen.

Dies heeft het ghantsche Roomsche volck een goed gheboelen van Milo.

Roch/

Hoof Romulus zyn broeder niet ghespaart:

Verlooghde Cezar zyn zwager/

Gezlooghde Augustus teghen zyn ghezellen:

So en heeft gheen ghezelligh rijk bestandicheit.

Waarneming.

Datter int bpbzengen der bpbzondere dingen niet vergheten werde/ of datmer iet onghelpe ofte scrpdighs zou konnen teghen zeten/ heeftmen te verhoeden. Men sluyt quaelyck: De Duytzen zyn blanck/ De Italiaenen zyn blanck / so oock al ons buurbolkeren: Dies zyn alle menschen blanck.

Delen des Dwingende besluyts.

Antecedens

Het heeft toe delē: als/het Door ghesfeldē/ uyt veel bpbzondere t' zamē ghebzacht zynde: en het Schevolgh / dat is iet alghemepns uyt het vorighe besloten.

Consequēs.

Doorghesfelde.

Pompeius is manlyck/ oock erbaeren in krpghshandel/ Gheluckygh ende van groten aanzien.

Schevolgh.

So heeft hy dan al dat in een ghoede krpgh- overste betaamt.

Bpspel.

Byspel.

Exemplum.

Is een Beslyptredening daarmen upt ebēghelpe dinge niet ghelpe afreemt: Daar wy het een upt het ander/ om de ebēghelpeheid die in beyden ghebonden wort / bebestighen. Want in Byspel is de ebēghelpeheid voorzaack des ghevolghs: als deze/

Scipio was liever zelf Balling/ als dat het Vaderland om ynnent wil zou last liden:

Dus behoren alle wyomen oock te doen.

Noch/

De wysghierighe Socrates verhoegh alle smaet: Dit behoren alle wysghierighe te doen.

Noch/

De eerste Christenen hadden alle dinghen gemeen ende niemant niet eghen:

Dit betaamt noch allen recht Christenen.

Dese Beslyptredening wort onghestoten almen enighe reden van onghelpeheid kan betonen. Byspel is een onvolmaecht Dyzigend beslypt eben als slecht beslypt een onvolkomen Schicklyck beslypt is.

Klimmend beslypt.

Socrates.

Is een ophoping van dinghen noodzakelyck an elk ander hangende: als/ Gheslachten/ Ghedaanten/ Onderscheppen/ Vozaaken ende Werkinghen:

Gherechticheit is Dueghd/

Dueghd is een heblpeckheid des Ghevoeds/

Ghebesticheit is een hoedanicheit door oeffening betwouwen:

Dus maghmen door oeffening gherechticheit beektygen.

En.

¶ 2

¶ Noch/

Noch/

De yele beweeghe haer zelve
 Wat sich zelve beweeght is een beghinself van beweeg-
 ghingh/
 Wat beghinself is van beweghing is niet ghetwel/
 Wat niet ghetwel is is oock niet sterckich/
 Dus is de Ziel onsterckich.

Waarneming.

Het salinnelid beslupt doogh niet/inbedin-
 ghen die niet noodlyck an elck ander han-
 gen:daarom is dit eē zeer bedrieglycke sluyt-
 redening: zo wy after noch leren zullen/ ko-
 mende an de valsche Bewoepredening.

Dilemma.

Verstrickt beslupt.

Is een Besluptredening uyt i hre strydi-
 ghe leden bestaende/welcke ghy van beyden
 toestemt/ sydy achterhaalt:aldus/

Zdy onschuldigh waarom vlucht ghy?
 Zdy schuldigh wat wil dy u verbadighen?

Noch/

Zdy een Christen/waarom leedy niet Christelijck?
 Leedy niet Christelijck/wat beroemdy u ghy naams?

Noch/

Is tghen daer ghy boos wylt vermpdelich/
 waarom mdy het niet?
 Ist ondermpdelich waarom byes dy te berghes/
 ende dubbels u ldy?

Het

Het vierde Boeck.

En noch toe hebben wy voorsz: len (zomen zept) gheslaghen: ende eerst de Ghemene ende Zeglycke woorden / (als zynde den a/b/ van Bedenkabeling) overghehaalt: Daar an de **V**ptbeelding ende Schepding/ tot verklaring des enkelen gheschils: hier na de beling der Doorzstellen / oock de blechtig ende byzondere wyzen van Auptredesmen: t'welck al dienstigh gheweest is tot een Inlepdig: Om nu recht ter zake te komen. Wantet zo te zeggen een anwyzing is ende noeming der ghereedschappen ofte des wercktuypghs van dit handwerck: het welck wy eerst hebben ghedeelt in twee: als / **S**inding ende **D**ordel. Het **D**ordel zullen wy int naast volghende boeck handelen / maar hier eerst het eerste deel / namelyck /

Iudicium.

Sinding.

Inventio.

Die byngt by ende bedenckt al watmen betwyslyck van elck ding zeggen magh. De wypl van de dingen zyn in onepntlycken ghes- tal / ende de zonderlinge eyghenschappen en onghelyckhedē der zelver / overmids de vers- chepdenheid onnormelyck: zo ist onmoghe- lyck in enigh belced van reden te verbatten ofte in s' menschē ghemoed te begrypen wat op elck ding zonderling te zeggen valt.

R 3

Nach.

Nochtans also in alle dingen / hoe wel die elck verscheyden eyghenschappē an sich hebben / een zekere alghemene Gehelpckheid is / ende dat sy al by na een ghelpecksoymicheid des natuurs hebben: als / elck ding heeft syn Zelfstandigheit / al spruytenze upt enighe nozaken / alle ghaar werckenze iet / ende zoo voort: Aldus heeftmen upt de verscheydenheit ende ghemeenschap onderling der dinghen / nock upt de alghemene eyghenschap zekere hoofdpunten ofte ghemene plaatsen voozghestelt: op dat wy duer t' behulp van die selve / ons oogh op enigh ding kerende / terstond al des zelfs Natuur / Delen / Gehelpckheid / Onghelpeckheid / ende al omstandichheit zoude kunnen doorloopen / ende daar upt na behoefte Bewysredenen trecken / den voozghestelde dinghe ghevoeghlyck synde: Dees ghemene plaatsen / syn als lade in een Kantoor / daar in (als verscheyden munte van gheld) de Bewysredenen recht ghelpeck een schat te hoop ghedraghen syn.

Wat is Bewysreden?

Gen bescheid daar mede iemands het ding daer hy van spreekt gheloof doet hebbē ofte bestryght: t'zelve hebben wy hier vooz het *Medium* ofte *Middelmerckteck* des *Schicklycken* besluyts ghenoemt / twelck de twee *Merktecken* des *Gheschils* / namelyck het *a* *Onderwerp* ende *b* t' *Ghezeg*) als een darde t'zamenkoppelt. Want also gheen twyfelachtigh ding upt sich zelve gheloof kan kren-

Argumentum.

Medium.

Termini.

a Subiectum.

b Prædicatum.

cum.

kypghen/ zo moeten uyt enighe andere bes-
 kender dingen des zelfs bevestiging zoe-
 ken: doch also tot elck ding te bevestighen
 alle dingen niet eben bequaam sijn / moet
 gheen dat tot bewys van enigh ding zal in-
 gheboert worden/ mettet zelve enighe ghe-
 meenschap hebben: als/ neemt by ghelpekenis
 om deze zaack recht te ondertasten: zo men de
 grootheid van verschepden. plaatsen of din-
 gen (die tot elck ander niet moghē ghebracht
 worden) wil meten/ daar toe neemtmen een
 harde dat an elck der zelver lichtelpeck ghe-
 boeght kan worden/ ende met de zelve enighe
 ghemeenschap heeft/ als eē Roestock/ om der
 zelver dingen ghelpeckheid ende onghelpeck-
 heid te onder kennen / ende zo die beyde met-
 tet darde enerley ghelpeckheid hebben / zulx
 hebbenze oock onder zich: als/ zo twe ac-
 kers ghelpecke roeden groot sijn / zo sijnze
 oock onder zich al eben groot: want alle
 waarheid / is met waarheid eenstemmigh.
 Merckt zulck danighe ghelpeckheid of toe-
 stemmicheid/ ende onghelpeckheid in deze re-
 denen: Mensch ende Zelfstandigheit kyp-
 ghen onderlinge toestemmicheid in Vier.
 Want elck Vier is een Zelfstandigheit / en
 elck Mensch is een Vier. Volght / dat zo
 oock onder zich eben also verdragen: te we-
 ten/ dat elck Mensch een Zelfstandigheit is.
 Hier teghen zo een van tweē met enigh dar-
 de toestemmicheid heeft ofte ghelpeckheid / en
 t'ander niet / ofte mettet zelve strydigh is:
 dat die twe oock onder zich niet ober een dra-
 ghen:

44 **Ruygh-bewerp vande Bedenkabeling.**

ghen: als/ Steen ende Mensch in Dier/ Steen verscheelt van Dier / dies oock van Mensch. Wildp dan van twee dingen onderscheid weten/ zo moety een darde zoeken/ dat is een Bewysfede ofte het middel / dees haaltmen (zo boven ghezept is) up de ghemene plaatsen.

Loci.

Ghemene plaatsen/

Zyn zetels der Bewysfedenen / of zekers mercktekenen der dinghen / dooz de welckmen ghewaar wort / wat in elck ding bewyslyck is. Deze zyn twee/ des Persoons ende der Dingen.

Parria.

Parsoonlycke plaatsen/

Zyn Vaderland / Nard / Gheslacht/ Tueghd/ Ghelaat / Zeden en Vaden/ Opvoeding/ Staat/ Vood/ Gherucht. Hier up treckmen Bewysfeden op iemans parsoon/ tot zyn lof/ smaet/ beschuldighing ofte anders na den eytsch des zaax in volgheder wyse: **U pt zyn.**

1. Vaderland.

E'is een Fransman: dies is hy lichtvaan dich. Ist een Italiaan: zo is hy wzaackghierigh. Strichtman/ licht man. Paulus zept/ t'zyn Cretensers / dies halben lichtvaardigh. Ick ben een Roomsburgher / t'is onbehoorzlyck my te gheesselen. Deze man magh gheen Burgh:

Burghmeester worden/hy is in Holland niet ghebozen. Cicero/De ghetupghen zyn Grieken/derhalvẽ lichtvaardigh. Het is een Wfrisaan/dies ontrouw/ctc.

2. Aard.

Scus;

Deze vrouw heeft dit zonder booght ghesdaan/daarom ist onbast. Cis niet bzeemt datze haast gheloofde/zp is eẽ vrouw. Vrouwen ghedachten/winterse nachten/ctc. Een vrouw is een kranck vat / dies zalmen haer peel toegheben/ctc.

3. Ghelacht.

Scus;

Men ploekt gheen rozen van distelen. Quaader / quaat kupeken. Is de Zoon woest/de Daer was oock zo. Cappelen smaacht bomigh. Moije lup/ moije kinderen. Hy is vande ghode ghekomen/ctc.

4. Jueghd.

AEtas;

Cis een Jongman/ dies noch onervaren. Hy doet zo jonge lup pleghen. Jonghe lup/ domme lup. Donbezachte / donbedachte. Met ouden te raad/met jongen te stryd. Hy is oud/hy behoort wys ende ervaren te zyn.

5. Opvoeding.

AEducatio;

Een snigh zoon/een bedorven kind. Hy is met randen van pankoeken onghedoet/dies onghemack onghewoon. Zulck ghezelschap

zulcken man. Hy heeft een ghoed Schoolmeester ghehad/ behoorde wel iet onthouden te hebben.

Inclies.

6. Ghelaat.

Men zou hem opt slechte aanzien borghen. Hy wort rood/daar is schaamt in. Ghekrult haar/ ghekrulde zinnen. Gode baart/zelden ghoeder aard. Wacht u voor die God ghete kent heeft. Seherp ghenuest/ dun ghelipt/ hangt my/hangt my.

Mores, ces
gelitz.

7. Zeden ende Daden.

Die eens steelt is altyd een dief. Die man heeft dat Voer manspck ghehouden / men magh hem wel een stad betrouwen. Deze man heeft noyt kyber of bechter gheweest/ is dies an de doodslaghe onschuldigh. Deze heeft opt zyn eed ghebzoken/ hy zal ons gheen woord houwen.

Conditio.

8. Staat/ Ampten en Vermoghen.

Ghy zyt een Chyristen / verdraacht onghe-lyck. Ghy zyt een Leeraar / gheeft anderen ghoed exempel. Als niet komt tot iet/ ist alle mans verdziet.

Moer.

9. Dood.

Hoe liefstal die man was blyckt an eyn rouw. Zulcken leven/zulcken sterben. Dees man heeft zyn leven voor r'land ghelaten/ daarom

Daarom ewighen lof verdient.

10. Naam.

Nomen

Hy magh wel Warnar heten / want hy
zot ende warrigh is. Te recht heet die man
Die wps / hy heeft altyd de zacken vol tping.
Wolfaart heeft zyn rechte naam / want hy is
van Wolfs aart.

Plaatsen der dinghen.

Loci rerum

De wyf om iet te bevestighen (zo ghezept
is) gheen ding ghenomen magh worden / dat
niet in enighe delen het zelve anhangigh is:
zo staat eerst te bemercken / zommighe also
de dinghen anhangigh te zyn / als daar an
ghehecht: andere hangen daar van buyten
an: zom hebben ghelpeckheid: zom onghelpeck-
heid metter zelve: Waar na wy de plaatsen
in dit Tafelken aldus verdeckt hebben 25. in
ghetal.

Tafel

Tafel.

Van de plaatfen der dinghen.

In de Zelfftandigheit fdinge	Zinnelicheit	In de Zelfftandigheit fdinge	}	1. Uprbeelding.
				2. Ghefacht.
				3. Gemeen-ghedaante.
				4. Eighenfchap.
				5. Stoffe.
				6. Form.
				7. Gheheel en Deel.
				8. Een aerdighe.
	An de Zelfftandigheit fdinge	}	9. Anhangighe.	
			10. Werck.	
			11. Onderweg.	
Behoud- fchape	}	oorzaken.	12. Wercke.	
			13. End.	
		ghevolghe.	14. Ughetworcht.	
			15. Middelen.	
			16. Plaats.	
Hoghehechte. —	}	17. Top.		
		18. Anklechtighe.		
		19. Ghehuericheden.		
Toebalighe. —	}	20. Tuggheniffen.		
		21. S dings naam.		
		22. Verghelpckingen.		
		23. Ghepcheniffen.		
		24. Verfchil.		
Strengighe. —	}	25. Teghenzetting.		

1. U pt=

1. O p t b e e l d i n g .

Heeft d'eerste plaats: want eben als int Enkel gheschil de O p t b e e l d i n g het byzonderste is / zo staat in t'zamenghezette vooz alle ding te letten op des zelfs delen / als des Onderwerps ende des Ghezeggs O p t b e e l d i n g: ende npt sich der zelver / ofte npt een van beyden / zckere Bewopfredenen ter sake dienende te trecken. Dit gheschiet ofte vant O p t g h e b e e l d e tot de O p t b e e l d i n g / of van d' O p t b e e l d i n g tottet O p t g h e b e e l d e: toefstimmende ofte benennende: aldus / Aedenkabeling leert het ware vant valsche schepden / desze wetenschap is nut ende zeer nodigh / zo is dies oock de Aedenkabeling. Een wops man heeft gheen beernis in anderclup voozspoed / zo is hy oock niet nvdigh. Is dit een Philozooz / zo tracht hy na wopsheid. Spoozt die man na wopsheid / zo ist een Philozooz.

W a a r n e m i n g .

Wat vant O p t g h e b e e l d e toeghestant of beneent wozt / dat valt oock op d' O p t b e e l d i n g: ende wat zulx van d' O p t b e e l d i n g verklaart wozt / volght oock opt O p t g h e b e e l d e.

2. G h e l a c h t .

Gemis

Dit woord heeft hier wat bjeber betekenis als zpn recht-eyghene / bevanghende al wat van velen (t'zpn in ghedaante ofte ghetal verschelende) ghezeyt wozt.

Dies

Hier upt treckten niet dan benenende
 Bewysredenen vant Gheslacht tot Ghe-
 daante/ ten zp datmen by t' Gheslacht een al-
 ghemieen teken voeghe. Exempelen/
 Rokelooftheid is gheen dueghd/ zo en ist oock
 gheen sterckmoedicheid/ (want sterckmoed-
 ichheid is duegh.) Is dit gheen Boom? zo
 en ist oock gheen Hp. Was t'Amsterdam
 gheen Kamer? zo warden oock gheen Ka-
 meristen. Gheliquisting is gheen mildheid/
 wantet is gheen dueghd. De Hemel is niet
 gheverbod/ want het is een onghemengt
 lichaam/ etc.

Met een algheemeen teken bevestigten
 aldus: Hp is in alle kunsten erbaren/ deshal-
 ven oock inde Rekenkabeling. Hebben zp al
 de Kamers verschreben/ zo is onze Kamer
 dock ghenood. Wil God dat alle menschen
 zaligh worden/ zo wil hp oock dat de quade
 als mede menschen zijnde/ behouden werden/
 etc.

Species.

Waarneming.

Het Gheslacht benenende/ beneentmen
 oock de Ghedaant die daer onder behangen
 is: ende eben zo men van t' Gheslacht tot
 Ghedaante Bewysredenen spint: zo oock
 van elck opperste tot die daer onder bevat
 worden.

1. Ghedaant.

Hier upt treckten niet dan toestemmen-
 de Bewysredene van Ghedaante tottet Ghe-
 slacht

flacht: want de Ghedaante toeghestemt zyn-
de/stemmen oock het Gheslacht toe.

Ist een Telp/zo ist een Bloem: Ist eē Sche-
pen/zo ist een Burgher: Iffer Voorwaarde/
zo isser Verband. Deze Bewysredening is
onbast/ maactmen die benennende van een
Ghedaante alleen: maar bevatmenze al/zo
macht gheschieden: aldus/ Ten is mensch
noch beest/zo ist oock gheen dier. Is hy hier
niet ghebozen noch poozter gheworden/zo ist
hy oock gheen burgher.

Waarneming.

De Form of Ghedaante ghestelt zynde/
steltmen oock het Gheslacht. Eben zomen
van de Ghedaante tottet Gheslacht Bewys-
redenen treckt: zo oock van het Onderste tot
zyn Opperste:: van het Onnelighe tot de
Ghedaante/*etc.* Is Cicero daar/ zo isser een
mensch/*etc.* Zyn noch Plato/noch Cicero/
noch gheen van d'oude by van nydiche te-
ghensprekers gheweest: zo isser oock noch
gheen gheleerde by af. Hier upt spintmen
Dyngend beslupt ende Wyspelen.

4. Eynghenschap.

Proprium.

Hier upt wreeftmen als upt ptbeelding
allerley Bewysredenen.

Heeft de Sponghe ghevoelen/ zo ist een
dier. Het derst reden/ dus ist gheen mensch.
Hy is rechtbaerdigh/ want hy gheeft elcken
het zyn.

Waar:

Waarneming.

Beneuende ofte Toestimmēde / d' Euyghens-
schap of het Onderscheid (dat hier mede
komt / alzo deze plaatsen ghemeender sijn
als juist het woord me brenigt / zo in Ghes-
laght ghezept is) zo beneentmē of toe stemt-
men oock de Ghevaante.

5. Stoffe.

Is eē onderwerp des werckers / of t' gheent
daar iet van wort. Hier upt spintmen Be-
wysredenen aldus: Wy heeft gheen hout ghe-
hat / hoe moecht wy Schepen bouwen. Wy
had gheen yzer / dus heeft wy gheen Varnas
ghemaacht. Hier is gheen meel / t' is quaad
hoeken backen. Daar wassen gheen Wijn-
stockē / dus gheeft dat land gheen Wijn upt.
Is de lucht betoghen / zo mochtet wel reghe-
nen.

Waarneming.

De stoffe ghestelt zynde / zo macher werck-
king vallen: Maar die benomen zynde /
weertmen oock het ander.

6. Form.

Is des dings maerel / daar wy het zelfde
wezen heeft / als een stuck klap in een ronde
hoorn ghedruckt tot een kloot ghemaacht
wort / die anghenomeni rondheid gheeft de
kloot sijn naam ende wezen: Hier upt brenigt
men Bewysredens aldus: Die kloot is rond /
die

des isse rolhaar. Het is gheen houwelpck/
want daar is gheen wettighe trouw ghes-
siet/ etc.

Waarneming.

De form ghestelt zynde/ steltmen het ding
ende des zelfs kracht ende vermoghen: De
form daar af nemende/ vernietmen die.

7. T'gheheel en Delen.

Totum &
partes.

T'gheheel ghestelt zynde/ steltmen de by-
zonderste Delen: De byzonderste Delen be-
neent zynde/ beneentmen T'gheheel: als/
Ist een mensch/ zoo heeft hy. ziel ende
lichaam.

Die man is erbaren inde Philosophi/
want hy heeft de Redelycke/ Zedelycke ende
Natuurlycke kunsten gheleert.

Die kreng is ontzielt/ dus ist gheen Dies
meer.

Waarneming.

De byzonderste delen sijn deze: als/ in
smēschē Lichaam/ Hoofd/ Lyp/ Hert/ etc. In
een huys de. Pyp/ Wandē/ Dloer/ Dack/ etc.
V'onbezonderste ant' lichaam: Haer/ Vin-
geren/ Tenen/ etc. Ant huys/ Vensters/ Zol-
ders/ kelders/ etc. Dezer macher wel som af
sijn zonder des gheheels vernieling. Het is
ghenoegh int benenen een noodlyck ofte by-
zonder deel te ontkennen/ maar om iet te be-
stighen moetenze al verhaalt sijn.

Onderscheid tusschen Ghehelen/Delen/ Gheslacht en Ghedaant/ Stof en Form.

a Diviso.
b Partitio.

Men ghebruyckt ende noemt veelstps wel onderschepdelpck onder een t'Gheheel ende Delen/voor Gheslacht ende Ghedaante: als oock a Schifting die onder t'Gheslacht behoort voor b Deling: ende Deling die onder t'Gheheel behoort / voor Schifting. Nochtans so is Schifting een Schepding veler dingen in bezondere: ende Deling een Schepding der bezondere in hun Delen: oock om het Gheheel te voltoeyen/ moeten alle de Delen verzamelt zyn: also en ist met Gheslacht niet/ t'welck wel bestaat verbende enige Ghemeenghedaanen. Stoffe ende Form wordē voor de bpsonderste Delen ghekehē: want Stoffe is t'gheen daar upt enigh ding eerst wort ende lest in verghaat / so dat die niet ghemaacht noch verniet mach worden. Form is een ghesteltenis der Stoffen/ waar duer de zelve dezer of dier Ghedaanten naam anneemt: so voor ghezept is.

Coniugata.

3. Een-aardighe.

Zyn woorden eens wezens/ ofte die van een spruyt komen: als/ wps/wpsheid/ wpsselepck/ etc. Hier upt trechtmen bekops aldus/ Wp is wps die wpze wercken doet. Wemin dy de Rederpcck/ ghy hooxt oock de Rederphers ghunstigh te zyn. Doet hy niemand ghoed/

ghoed/hoe magh hy goedadigh zyn/ etc.

9. Anhangighe.

Adiacentia.

Dit zyn ghesteltenissen des dings / waar hy het zelfde anders als na zyn Zelfstandigheid een bynaam verkrpght / meest upt de Hoedanigheid ofte Grootheid spruytende: als / vzaaghy / wat is Cato? C is een wysman: In dezen heeft hy upt de wysheid een ander naam als na de Zelfstandigheid / by de welcke hy een mensch is. Hier upt spruyten alle bynamen: Ja deze plaats begrypt al wat den dingen anhangt / ende al wat vant die niet de zinnen ghevat / ofte mettet vernuft begrepen magh werdē: als / Weelheid / Grootheid / Hoedanigheid / Hebbelpckheid / etc. Des Zepfsteens kracht / de hittedes viers / de drooght des aards / de vochticheid int water / zyn natuurlpcke anhangighe: itaar de warmte ofte vofst int water / zyn toeballig-anhangighe: als oock roodheid upt schaamt / ende bleekheid door vzeze verworven. Dezer isser die lang by blybē: als / Gheleerdheid aller kunsten / Verbantheid ofte verharig int lichaam / Een inghewortelde haat: zo de tafel der Plaatsen alles onderschepdelpck toont. Hier upt batmen Bewoysredenē aldus: Die man is gheleert / dus treckt hem int recht. Dit water is snikt-heet / dies heeftet by t vier gheweest. Hy schaamt zich / want hy wort rood.

10. Werck.

Acut.

As het daar by mede becommert of bezigh

zigh zyn. Het zy doen ofte lyden / want deze
Plaatsen zyn altemaal (zo ghezept is) wat
bzeedstreckonde: Hier uyt zeptmen aldus/

Ghy klapt te bergheefs/ want hy slaapt.

Die hard loopt/en ziet niet gauw.

• De reden is wegh/want hy is tooznigh.

Hy leeft noch/want hy aasfemt.

Hier zyn slapen/ lopen/ tooznigh zyn ende
aasfemen Bewoysredenen uyt Werck ghenom-
men/Dat is ofte angheboze/ als de bozighe:
ofte anghewent: als/ Schermen / Zwem-
men/ Roeyen. Zom spruytende uyt schielpe-
ke hertstochten: als/ Tooznicheid/ Dzeze/ etc.
Zom maken ehich ding: als/ Weben/ Bou-
wen/ Schilderen/ etc. Zom hebben een zeker
end daar zy toe strecken: als/ Leren om wys-
te worden/ Wanderen om de ghezondheid/of
om sewers te komen / Slapen om t'lichaam
te starcken: Zom niet: als/ Dolyck/ tooznich
of zieck zyn/ etc.

Subiectum:

II. Onderwerp.

Is daer de Anhangighe in ghebest zyn/
ende t'welck het werck doet: als / het vier is
een onderwerp des hittens / zo ist oock des
berwermings onderwerp / als daar de ber-
werming uyt komt: het water is des zelfs
onderwerp als die ontfangende. De mensch
is een onderwerp van lopen/rasheid/ etc. na
den lichaam. De ziel is een onderwerp van
wetenschay ende dueghd/ende zo voort. Hier
uyt

Uyt spintmen bewys aldus:

Op leeft/dies aasemt hy. Daar zijn gheen
Overghen/ hoe zoudense dan teghē de kras-
nen bechten. Daar waren gheen toehoors-
ders/wien soude ick pzenen.

Waarneming.

Het Onderwerp wegh ghenomen zijnde/
verstmē des zelfs Anhangighe: Ende t'On-
derwerp ghestelt zijnde / volghen des zelfs
Eygenschappen.

12. Wercker.

Efficiens.

Duer welc bedryf iet wat gheschiet ofte
voortkomt. Het eynd pozt den wercker. Zom
wercken noodlyck/ zom by verkiezing. De
noodlycke zom uyt eyghen anghewozen ghe-
neghentheid: als/ t'vier barnen: d'Warde op
zyn tyd bychten voortbrengen/ etc. Zom by
dwang: als/ De boogh de ppl/r' ghestut de
kloot uytwerpen. By verkiezing werckt de
mensch ende zommighe dieren inden welken
een zekere berading schynt te zyn / de mensch
zich dickwils lang beraden hebbende / doet
niet supst r'gheen hem gheraden dunckt ofte
derwert's hen zyn gheneghentheden pozen/
maar zal dickwils hungerigh ghoede spys
ter hand hebbende vastē/ende zo voort/ nocht
schiellyck van voornemen veranderē: Maar
s'gheen natuurllyck noodlyck werckt / kan
niet anders doen dan dattet doet : als t'vier
barnen/ etc. Des zelfs eyghenschap in zich
heb:

hebbende: maect wat by dwang werckt / des
 zelfs wercking / also die met ghewelt daer
 van buyten in komt / en is zo durigh niet.
 Ghelpeck het ghewarmde water te broeyen /
 ofte een steen inde lucht ghewoopen zynde /
 etc. Daar sijn oock Opperwerckers ende
 Ghebieders / Volghers ende Dieners : oock
 die zelf wercken ende daer me ghebroecht
 wort / als Ghereedschappen / etc. Opt al deze
 spintmen aldus /

Mer vier t' moet branden : Heest by hoe-
 ghift ghenutticht / by moet duer. De Zon is
 noch niet op / dus maght gheen dagh sijn,
 Wildy gheleerd worden / leest ende hoort ghe-
 leerde boecken ende Meesters. Daar wonen
 houwers / men hinter vier te koop / etc.

13. End.

Ofendlycke oorzaak / is het boozteemste
 aller oorzaken. 't is het gheen / waarom alle
 ding gheschiet : want al wercktet om iet
 ghoeds willen / en wat hen de natuur tuyght
 of reden verdoont ghoed te sijn daer toe ke-
 ret zich. Zom dingen sijn by zich zelven
 ghoed : als / Dueghd / Zalicheid / Bredde / Cle-
 ven / Ghezondheid / etc. Zom om iet anders
 wille : als / Sypse / Kleiders / Ryckdom / Ghe-
 neefdranken / etc. want zulck maght niet
 ghesuckelyck leven die de middelen om te le-
 ven derft : t'ander sijn hier middelen / maar
 leven ist End : zo ist End des oorloghs ober-
 winning ofte bredde : het Ende des ghenes die
 sen huygh bout / dat te bewonen, Maar in een
 zaak

zaack zyn dickwils verscheppen Enden/als
 inde hupsbouwing. Des bouwings End/
 t'huys te voltoijen: der werckers / gheld te
 verdienen: des bouheers/ de bewoning etc.
 Het End is de waarom. Aldus haaltmen
 hier betwys/ Om winst ghaat de Daap ten
 Outer. Men wil de stad booz oberbal be-
 vryen/daarom bestmen die. Hy wil gheleerd
 zyn/daarom leert ende waacht die jongman.
*W. edg. S. vrede hebben / zo moety etc. ende oora
 byghen: Dzincht wy n/om u maagh te verwer-
 men / etc.*

14. T'ghewoachte.

Effecta.

Wat de wercker doet of werckt / heet het
 ghewoachte/hier upt zeptmen aldus:

Ick zie dzoncke luy/hier moet wy n of bier
 te bekomē zyn. Het is dagh / de Lon moet op
 gheghaan zyn. Die redelycke man handelt
 onbeschepdelyck / hy moet tooznigh zyn / etc.

15. Middelen.

Destina.

Die tot enigh Ende ofte tottet 'ghebyrck
 van iet berept worden. Eben als het ghe-
 woachte op den wercker / zo boeghen zich de-
 ze tottet Ende: hout ende steen om te timme-
 ren: Wapenen ende gheld om te oorlogghen:
 Boecken om te leren. Hier by zeptmen: Is
 ons toeghelaten t'rappier te dzaghen / zo is
 ons soek het verkeren gheoorloft. Wildy
 brood backen/daar hoozt meel toe: Wildy in
 u ouwerdom ghoē dzaghen hebben / zo wint
 set in u suecht.

Locus.

16. Plaats.

T'gheen met zyn omvang eick ding bevat. Hier zeptmen: Daer dit gheschiet is / was ick niet / dus ben ick onschuldigh an de daad. Van daar die man stont mochtmen deze plaats niet zien / hoe kan hy dan turghe van de daad. Wildp upt Spangen herbergs / ghy moet over Ze of dooz byanden land. Hannibal redent aldus / De byand komt van voren / t'ghebercht is after ons / an beyde zyden water / dus becht manpck. De plaats deeltmen aldus : Binnen / Bupten / Onder / Bghen / Ghewoyt / Onghewoyt. &c.

Terapus.

17. Tpd.

T'verschil van uren / Daghen ende Ja:ren. Dees deektmen eerst by zich zelven: als / Doozleden / Tegenwoordighe ende Toekomende tpd: Ende na t'natuurpck beloop: Zomer / Winter / Dag / Nacht / Storm / Schoon weder. Na den mensche: Juecht / Manheid / Ouwerdom. Na de ordening: Werckdagh / Leegh-dagh / oock tpd van oozlogh ende vrede / ende zo voort.

: Hier upt haaltmen bewys als uptet voortghe: Doe dit gheschach was ick onghewozen / dies onschuldigh des daads. Hy is zo / die zyn ooght laat verby ghaan. Te vergherfs wildp swinters zwemmen / t'zomers op pslopen. Dis tpd heeft / en tpd laat glijen: en vint gheen tpd tot allen tijen.

An:

18. Anklevighe.

Contra.

Deze en zyn zo dicht niet an de dingen ghe-
 boeght of verknocht / als plaats ende tyd /
 maar zyn der als van bukten angekleest.
 Onder het leste Zeglycke woord Hebben of: Habere.
 te Hebbelyckheid begrepe: als / De ryckdom-
 men kleben an den ryckeman: zy zyn bukten
 hem / nochtans heeft hy daar de name af. Al-
 zo is oock het huwelyck onder de Anklevi-
 ghe: want dat iemand een ghehuwt man
 heet / dat komt vant wyf: oock dat zy een
 wyf heet / komt vande man. Zo is oock de
 Koninglycke naam / die an den koning
 kleest. Men deelt de Anklevighe aldus: Zom-
 beten den dingen na hy te zyn ende te raken /
 als dat de lucht wolkygh ofte windigh is.
 Het water spymachtigh ende visschich. De
 Harde met gras ende gheboomte hekleet.
 Ende zodanighe zyn oock Bergh en Dal /
 Hoogh ende Laegh / welker t'een sonder
 t'ander niet kunnen verstaan worden: hoo-
 rende onder het iij. Zeglycke-woord name-
 lyck Betrecking. Eben also heetmen oock
 f'menschen lichaam / Ghekleet / Ghewapent /
 Gheschoent / Gheghozdt / Beslycht / Besto-
 ven / *etc.* Ten tweeden zyn enighe verder vant
 t' ding / t'zelve van wyds anklebende: als
 zyn / Ryckdom / Heerschapp / Dienstaar-
 heid / Vzundschap / Vzandschap / Vzemde /
 Burgher / *etc.*

Hier upt maghmen aldus betwys halen.
 Hy heeft een Zoon / dus ist een Vader. Zyn:

ter Berghen/zo zynter oock Dalen. Ist zyn
 bynd / waarom spreekt hy niet voor hem.
 Zydy een vromdeling / wat bemoept u
 mette burger handel / *16.*

Conting.
 19.

19. Ghebuericheden.

Ist t'gheen nevens de dinghē ghebuert of
 te ghebaht / die nochtans gheschien konnen
 zonder t'ding: ende t'ding kan zyn zonder
 die: als / T'ghekyf ghaat beeltpds voor dood-
 slach/maar t'ghebecht ins werck / het bluch-
 ten na de daad: nochtans kan een doodslag
 zonder deze / ende deze dingen zonder dood-
 slag gheschiedē: also ghaat bleekheid voor
 de ziekte/magherheid daar na: zo berweckt
 schoonheid onbedwingelpekkheit / *16.* De ghe-
 buericheden zyn drie: Voorghaande / Byghe-
 boeghde ende Volghighe.

**Ameocolo-
 ca.**

U pt de voorghaande.

Smorghē's rood / sabonds water in sloot.
 De Boom heeft niet ghebloept / hoe kans
 bychten voorz byngen. Deze man is altpd
 baldadigh gheweest / dies te vermoeden dat
 hy an dit schelmstuck schuldigh is. Hy kan
 lezen noch schryben / hoe magh hy gheleert
 zyn. De Sterren / Harbbebing ende Voor-
 spaken drie ghen ons met ellende. Hy heeft
 my ghescholden ende ghedziecht / ick moet op
 myn hoede zyn. Myn maagh koocht zwaar-
 lyck / in myn leden voel ick slagheit / dus isser
 ziekte in myn lichaam.

U pt

Upt de byghevoeghde.

Adiant.

Dit is gheen blindemans quetsing/ want
daar is maar een woude ende die int hert.
De Romers gheben noch den moet niet/
want d'acker daar Hannibal op gheleghert
is/ is om gheld verkocht. Ick zie onghewo-
ne bederen ende verwoen in v'pands legher/
zo moeten versch volck ghekegghen hebben.

Upt de Volghighe.

Conspicue
112.

Die man is onbestandigh in zyn woor-
den/ dies schuldigh an de daad. E'ghoed is in
zyn hups ghebonden/ dies schuldigh an de
dieft. Hy moet hem schuldigh kennen/ want
hy heeft/hy verandert van wezen/ ende ha-
tert in zyn woorden. Iffer asch/ zo heester
brand ghebreest. Windy onde mueren of
pupn/zo iffer eerps ghebouw ghebreest.

Daarneming.

Upt deze plaats trecken de reedners de
tekenz zo zyt noemen ghemeenlyck.

* Signa.

20. Cupghissen.

Promptia
121.

E'gheen iemand vant ding ghezeyt ofte
gheschreven heeft/ die zyn ofte Pelyghe
Schrift/ ofte Menschelycke: als/ Schriften/
Handtekenz/ ghetuyghen/ Wetten/ t'ghes-
kopsde/ etc. E'gheboelen van veel gheleerde
mannen/ E'ghemeen zeggen. Hier upt
zeyt:

zeptmen daar zyn **O**werghen / want ghesloofwaardighe schyvers ruyghent. **D**e **H**ollanders zyn upt t'land te **A**mpfen ghesproten / want de kroncken vermelden zulc. **E**gheheel is groter als het **D**eel / elck states toe. **D**eel koeijen beel moeijen / want het is zen out zegghen.

Momen xi.

20. S' dings naam.

Opt des naams bedupding trecktmen dickwils enigh bewys: t'z datmen dat uptlept / ofte verduypt / ofte upt de ghelpeck-lupding van een verschelende naam: als / **D**ie oberste magh wel een **H**oyman heten / want hy doet de **H**oy ghelden. **T**en is gheen goet dat de mensch inde **H**el bzyngt / ende blyfter zelf duyten. **H**y gheeft bockens om niet / dies magh hy wel mild heten. **E**gheen daar elck meerst over klaacht / is dat my inden **H**aghe behaaght. **H**ier neemt hy behaghen vooz met een haaghe besluyten. **H**eet ghy een **C**hristen / waarom leefdy niet **C**hristelpck. **Z**dy **S**ederpcker / toont ryckheid in u bereding. **H**adydy met de krygh wat herkeghen / zo mocht ghy een **K**ryghsman met recht heten. **M**en hoorz dat wyfs schoonheid hoogh te achten / want dueghd / die t' schoonst aller dinghe is / wozt meest gheacht / etc.

Compara-
te.

22. Vergheelpkingen.

Als twee dingen verleen worden in een **h**arde / dat met die beyde iet ghemeensheeft. **D**it

Dit gheschiet op dierley wyze/by eē Meer-
der/by een Minder / ende by een Ghelycke.
Hier upt trechtmen bewys.

Want Meerder.

Heeft de Koning van Franckryck deze
landen niet konnen winnen / veel min de
Dorst van Kleef. Heeft die man seven Schel-
bissen ghegheten/by eter wel een. Kondp een
hele weeck snachts rinkelroyen / ghy
waarkt wel een nacht by een ziecke. En ver-
binden u uwre bontenissen niet dan die by
volle verwilliging gheschiet zyn / veel min
verbint ons Adrubales verdragh dat byp-
ten onze weten gheschiet is. Heeft hykerck-
roof bestaan / by zal hem het stelen niet ont-
zien. Tilt hy honderd pond / by tilter licht
byftigh.

Want Minder.

Die lichtelck ende openelck liecht / zal
oock wel valschelpck zweren. Weet een Re-
derpcker het volck te beweeghen / veel meer
hoortet een Predpcker te doen. Minnen ende
boeden de beestkens haar Jongen veel meer
behozen wynt te doen. Leven wilde dieren vze-
digh / wat behozen menschen / Ja Christen
menschen te doen?

Van Ghelycke.

Houdp my gheen gheloof / ick bent u oock
niet schuldigh te houwen. Heeft Cato bur-
gher

**gher kroygh gheboert / Cicero macht oock
wel doen. Hondy een hele dagh haetsen / ghy
kont oock wel een dagh arbeiden.**

207.

22. **Ghelyckenissen.**

**Als tme niet tot het darbe / maar onder
sich onderling verleken worden: aldus / Zo
bit sich heeft teghen dat / zo heeft sich dit an-
der teghen sulck ander. Also zeptmen / Ghe-
lyck een nau-ghehalst kroycken / het ober-
bloedigh daar op gheghoten water / niet tes-
fens in neemt / maar allengskes : also en zyt
oock de iueghdelycke verstanden ghewichti-
ghe zaacken niet ontfanckelyck / ten zy zy die
stuywys leeren. Ghelyck die noyt bitterheid
smaachte / niet weet wat zoetheid is: zo oock
die noyt zieck was / wat ghezondheid. Also
men van een distel gheen rozen plockt / zo
verwacht oock van een quaat mensch gheen
ghoede werck / etc. Ghelyck water het vier /
zo bluscht barmherticheid de veelheid der
zonden.**

Kracht ende Binding der Ghely- ckenissen.

**Ont een wederstryker te overwinnē heb-
ben ghelyckenissen gheen / maer om eē ghoed-
willigh hoorder te bewegen / gheen ander
Bewysredens zo grote kracht: want zy ont-
dekt de zaack naachtelyck / alse verstan-
digh wort by ghebzacht. Maer also dese
ghants bupen het ding is / schynt des zelfs
Dine**

Dinding konmerlyck; daarom zullen wy
 den ankomelingen/zo veel in ons is/ tot zulc
 enighe antwoording doen. Laat ons eerstlyck
 anmercken int voorghestelde ding/ daar wy
 een ghelphenis van willen hebben / *Dattet*
 is dat wy met de ghelphenis willen berklas-
 ren: doch *God* *am* *gh* het is: en watter werck.
 Laat ons dan spozen na iet dat zulc in zich
 heeft/ als t'voorghestelde. Neemt tot een
 exempel het fabelken van de Apen/ die op een
 winterse nacht een licht wurmken boor een
 koolken vlesg anziende / dat onder droghe
 tacken lelden/blazende om vier te boeten/ en
 werden van een voghelken die dit blicchken
 als zyn aas zynde kende/ghestraft: ende also
 zy niet wilden hoozen / en t'voghelken an-
 hielt met t'zilpen/dyeghen zy dat te verscheu-
 ren: t'welck behendigh van een der Apen (die
 om de sluer mede blies) ghewaarschuwet
 zynde/ nochtans niet afliet waarheid te ghes-
 tuppghen/tot dattet ten leste verschuert wert/
 ende zy blazen noch/ *et*. Dit wilmen op een
 toneel int leben afbeelden en vertonen: Hier
 zyn eerst de Apen/het wurmken ende de vog-
 ghel; saut / het werck van blazen ende straf-
 fen te verghelphen. De Apen ende de voghel
 moeten hier nodigh menschen zyn; daar toe
 magh elck zulcke nemen als tot de zaak
 die hy uptbeelden wil schicken/ deerste
 waanwoys / d'ander upt verzochtheid spre-
 kende: doch zonder te konnen ophouden/
 of ty kabelen. Nu moet ghy iet zoeken dat
 een schyn van nutbaarcheid hebbende / noch
 rang

lang onnut is: Hier mooghdv nemen hup
van breed gras / dat aarkens draaght de
gharst ghelphende. Het blazen wort dan tot
dit werck darschen / laat zulk van een acker:
man ghestraf worden: Hier hebby een ghe-
lykenis. Doch die beter bedenckē kan / magh
zulk voordragghen. Ober-
schone in alles wel-
ghelphende ghelphckenissen zyn niet heel licht
om binden / daarom te meer pynspck: wy
hebben altyd na ons vermogghen den leer-
ling iet ghelphē.

Opposta.

24. Tegghenzetting.

Als de dingen zo strydigh zyn tegghen elc-
kander dat noch t'een vant ander / noch die
beyde in een darde ober een stemmen / deze is
hierderley. Betreckelycke / Tegghenzetting /
Rechtstrydighe / Ontberende / ende Tegghen-
zeggelycke.

Relata.

Betreckelycke tegghenzetting: als / Heer tes-
ghen knecht / Vader tegghen Zoon / Bergh
teghen Dal / t'Gheheel tegghent Deel. Hier
uyt zeptmen / Is die man een slaaf zynre be-
gheerlyckheden / zo en is hy gheen Heer. Is
Dit de Vader / zo en ist de Zoon niet.

Concreta.

Rechtstrydighe / die welcke alle beyde zyn
mogghen / ende t'een zonder t'ander wezē: als /
Heet ende Koud / Droogh ende Nat / Wit
ende Zwart / etc.

Privata.

Ontberende tegghenzetting / is derbing van
iet datmen van na: ure heeft: als / Blindheid /
Stom / Doof / Zieckte / Ood / etc.

Tegghen-

Teghenzeglücke: als zitten/niet zitten: lopen/ende niet lopen: uyt al deze zeptmen aldus/ Ist het hooghste quaad in smerte te leven/ zo moetet het hooghste ghoed zyn in wellust te leven. **Ist ghezondheid ghoed/zieckte moet quaad zyn.** Ist oorlogh oorzaak van veel quaads/ vrede moet veel ghoeds veroorzaken. **Wieden wy zotheid/laat ons wysheid zoeken. Zoeken wy wysheid/ laat ons zotheid mynen.** Zal de ziele sterben die zondicht/ zo zal oock de ziel die niet zondicht leven. **Ist qualpck spreken onduechd/zo moet welsprekēheid een dueghd zyn/** *ct.*

Contradictoria.

25. Verschil.

Differētia

Die alleen int wesen verschelen/ende juist niet een teghen een strydigh zyn: als Cicero ende Cato verschelen/maer alzo niet als heet ende koud. Zy verschelen in ghetal/als d'ene mensch met d'ander: of in Gheslacht/ als mensch ende boom: of in Ghedaant/ als mensch ende beest: of int Zeglyck woord/als mensch ende witheid/ dueghd ende grootheid/ *ct.* **Hier uyt zeptmen/ die man is verreyt/zo en is hy hier niet. Dit komt my toe/zo en hoortet u niet. Dits die mans zoon/zo en ist deze mans zoon niet.**

Wesluyt.

De plaatsen en zyn zo niet verbeelt of die en schynen zom gheylpckheid te hebben: maar
3
tot

tot de verscheydenheid der dingen / is d'ene
 zomtyds bequamer als d'ander: daarom
 laarse u alle dien stigh zyn / niet nauw spue-
 rende om der zelver onderscheid / ober al opt
 nauwste te woeghen; het is alleens welke
 van allen u stoffe lebert / als ghy maar ober-
 legt datse u recht dienstigh zyn. De zelve zyn
 oock by verscheyden schrybers sonderling
 ghestelt / ende t'is onberstand daarom te twi-
 ften / alleen datmehze wel onderzocht ende
 der zelver opt eebuldighste int kort uptghe-
 lept / nu staat ons te zeggen van de middelen
 om op een ding bespriedenen na de vooz-
 ballende zaken upt die alle te leren halen /
 t'welck het ampt des vindingis is.

T'ghebrypck der Plaatsen.

Staat vooz al het ghetal ende elc eyghen-
 schap wel ghade. T'is oock niet ghenogch
 dat ghy die inde ghedēckenis bestight / maar
 tracht dat ghyze vooz grote oeffening ghe-
 reed ter hand ende als vooz oghē hebt; want
 eben ghelpeck de zulche niet rasch ende zons
 der hatering lezen kan / die van elke letters
 kracht ende ghelupd noch eerst zal raadsples-
 ghen / ofte zich bedencken: zo en ist oock niet
 moghelyck / een gherede vinding upt de
 Plaatsen te bekommen vooz den ghenen die
 alsmen tet binden zal / eerst na de Plaatsen
 ende der zelver kracht est beduyding zocht.
 Noch behoort tot hēnis der Plaatsen (het
 welck moeyelijcker valt alst voringhe) datmē
 de

de Bewysreden enigher schrijvers an hün
 Plaatsen leere bzingē. Hier duer verkryghe-
 men een ghoed onzdeel: ende men spoozt hün
 kunstigh beleed zo inde Dinding / als docht
 inde vertiering van redenen. Dit verdozt
 zaacht dat in ghelpeckē ghebal / u dierghelpe
 Bewysredenen van zelsz boozballen: Doch
 deze naspueting en valt niet zo lechlyck/
 maar wozt duer een anhoudende oeffening/
 ende ghewoonte van opmercking int veel
 lezen van verschepde schrijvers verburben.
 't is docht een behendicheit de Bewysredene
 te konen ontravelen / ende die upt de opghe-
 taste Dooztstellen ende vertierde Sluytre-
 dens te trecken: wantse inde ryckheid vande
 woorden veeltyds verburghen legghen / ende
 met verschepden ghestalten van redenen als
 toeghedeckt zyn: Dewyl het by hen de
 hooghste kunst is / also te konnen schrijven
 dat de kunst niet ghemerckt wozt. Daarom
 zalmē booz t'best an de blootste ende naacht-
 se beghinnen / ende also leren boozt ghaan.
 Latet ons bezoeken an dit.

Exempel.

En Philosophhe voeghet niet zyn hupsz
 vrouwe te verlaten / dus en ist van Cato niet
 behoozlyck ghedaan. Het middel / de Be-
 wysreden / ofte de Waardom van dit Besluyt
 is Philosoph / t'welck (zo is ghezeyt) int
 besluyt nimmermeer verhaalt wert. Nu is
 de vzaagh upt welke Plaats des Onders-
 werps (dat Cato is) dit ghenoemē zp. Spuett
 derst /

eerst/oft in ofte bupten hen is. Ghy bint in.
 oft in de Zelfstandigheit is/ of niet. Ende
 blyckt neen: t' is gheen Werck / noch Onder-
 werf/ zo ist dan Anhangigh / daar upt het
 ghenomen is om dit te vestighen. Want hier
 was anders gheen reden / waarom het hem
 niet zo wel als anderen gheoorloft zou zyn/
 dan deze/ dat hy een Philosoph was / ende
 dattet den zulcken niet en betaamt. Aldus
 mooghy andere sluytrebenen na spueren/
 om te bemercken waar upt die ghenomen
 zyn/ vā als hebby vooz in de Plaatsen vooz-
 schrift.

Een ding dooz de Plaatsen leyden.

Den zulcken die de Plaatsen vast heeft/
 der zelver aard ende eyghenschap verstaat/
 boeght het / om rypheid van oordeel en rype-
 heid van redenen in allen handel te beko-
 men/ elck ding dooz al zyn Plaatsen te leren
 leyden. Doch ist vooz al den zelven nodigh/
 dat hy des dings natuur / eyghenschappen
 ende omstandigheden wel kenne. De Reden-
 kabeling leert alleenlyck het middel ende een
 ghoed beled van Binding / ofte Bedecking:
 maar de kundschap der dingen / moet upt de
 erbarenheid komen. Andere wetenschappen
 kunsten ende daghelpe onderbinding ghe-
 ben de stoffe/ Redenkabeling de form van be-
 leding des Bindings: ofte wyft an een be-
 quame wegh om alles watmen vant ding
 weet/ ende watmen niet en weet/ in de ghe-
 denckenis te brynghen.

Exem

Exempel.

Neemt vooz u een mensch te beschryben/
 stelt die als een Onderwerp / ende t'gheen
 ghy upt de Plaatsen haalt als t'Ghezeg.
 Zegt eerst upt de Plaatsen des Uptbeel-
 dings/ een mensch is een redelyck dier/ zo is
 dier oock zyn Gheslacht. vooz Ghedaanten
 neemt gheleerde/ ongheleerde/ edel/ onedel/ of
 burghers ende boeren/ ende verschepe dē soort
 van menschen. Des menschen Epyghenschap-
 pen zyn/ redens ghebruyck/ spzeken/ reke-
 nen/ lachen/ *ctc.* Upt Stoffe: dat hy aard is/
 een ghezielde lichamelijke zelfstandigheid.
 Zp Form: t'weboetigh/ zonder plupmen/ met
 opgestrechten hoofde. Voozt magh hy een
 deel des ghehelen wereldd's gherekent wordē:
 zyn delen/ zyn lypf ende ziel/ zyn zinnen ende
 lymaten. Eenaardighe: menscheid/ mensche-
 lyck/ *ctc.* De Anhangighe: Wps/ zot/ be-
 gheerlyck/ *ctc.* Wercken: Ghaan/ staan/ rps-
 den/ zeplen/ *ctc.* Deze twe leste plaatsē zul-
 len u hier in oberbloed van redenen gheben
 na eysch vande zaack. Onderwerp/ also de
 mensch zelveen Zelfstandigheid is / gheeft
 ons niet. Werckers: God ende zyn ouders.
 Eynd: de dood/ zalicheid of verdoemens. Het
 Ghewozchte: zyn daden. Middellē/ bykoomst
 van man ende wyf ende al wat tot zyn
 koomst ghedient heeft / oock wat hy tot alle
 ding wercktuyghs bezicht. Op tyd ende
 plaatsē valt na ghelegghentheid van zyn ou-
 werdom ende woning te zeggen. De ober-
 blybende

blybende Plaatsen die ghebe tot een eenbult
digh gheschil luttel/ maar tot het gheen je-
wers van ghezept wort/ komēze te pas; als/

Of een Philosophy een wyf zal nemen.

Ghy mooght aldus bequamelyck twee din-
gen die van elckander ghezept worden/ door
de Plaatsen leydende/ spozen haar ghelyck-
heid ende onghelyckheid; want zo veel hun
Plaatsen eenstemmigh of verschelende zyn/
zyn oock de dingen: dat merckt an de twee
leden des bovensten verschils / Philosophy
ende wyf. Hy is een man die dueghdelyck le-
vende/ spoozt na kennis Godlycker ende
menschelycker dingen. zyn Gheslacht/ blyft
mensch. De Ghedaant; een Platonisch/
Stopsch/ Epicurist/ etc. Epyghenschap/ lust
tot dueghd ende wetenschap. Stof/ Form/
Gheheel ende Delen/ als mensch. Eenaardig-
he/ Philosophy/ Philosopheren. Anhangig-
he/ bleckheid/ magherheid/ strengheid van
leven/ zedelyckheid/ arbeedlyckheid/ onacht-
zaamheid lichamelcker dingen/ versma-
ding van wellust. Zyn wercken/ Waken/
ende leren/ om hem zelfs ende andere beter te
maken. Werckelycke oorzaakē zyn gheweest/
zyn meesters / ende zyn naerstighe blyt int
leren. Het End; wel ende gherust te leven.
T ghewoachte; verbetering der luyden/ leven
ende zeden/ gheschreven boecken. Middelen:
al wat behulp hy ghehad heeft om totter le-
ren te komen. Plaats/ zyn woning. Op/
zyn ouwerdom. De byvallighe Plaatsen in
een

een enkel ding gheen wercking hebbēde/zul-
 len op de ghehele vzaagh-focken. In zulcker
 voeghē handelt nu met wyf: haar. O pbeel-
 ding zp een vzwoutw in onschepdelycke ghezels-
 licheid om kinderen te telen/ an dē man wet-
 telyck verknocht. T gheslacht/ is vzwoutw.
 Ghemeen-gheedaant dit of dat wyf. E pghē-
 schap kinders baren. T gheheel en Delen/
 als vwoz. Eenaardighe/wyflyck/ wyfacht-
 tigh. Anhangighe/ minlycke ghedienstic-
 heid/ wyflycke trouw/ Opvoeding der kin-
 deren/ Acpnicheid/ ende zulx. Werck/ t' hups
 bezorghen/ kinderen baren/ Vlejen/ Je-
 loersheid/ Schelden/ etc. Onderwerp/ als
 vwoz. Werckelycke oozaack/ Verwillighing
 ende band des huwelyx. Middelen/ Huwe-
 lyx ghoed om af te leden/ ende zulx wat tottet
 hupshouden behoort. Plaats: Woning/ Va-
 derland ende zulx. Tpd: Ouwerdom/ des
 tpd's gheleghentheid. Hoe wel zulx beter on-
 der elckanders Ghebuericheden vallen zou/
 als een jong ofte oud man of wyf te nemen/
 ende meer ander zonderlinge zaken zo vwoz-
 ghaande als by ghevoeghde ende volghighe/
 die in elke zaack zonderling vallen. Also
 maghmen oock hun beyder namen naspue-
 ren/ wat daar op te zegghen valt dat tot de
 zaack mocht dienen. Zo oock de Tuggh-
 nissen: wat de Schryft of vernaamde schry-
 vers hier van tugghen. Verghelpckingen/
 op des Philosophys parsoon: oft enen
 Kerpgh-oberstē int leggher/ enen slabe/ ofte eē
 koopman die repzen moet/ gheradē is te hu-

wen. Op des wvps parsoon: of hy oock ba-
 ster vryndschap an een vrynd/ meer ghema-
 ban een knecht ofte vryit zouw hebbe. Ghe-
 lypckenissen (zo wy elders ghezept hebben)
 moghen niet dan uyt het Onderwerp ende
 Ghezegegh ghezamentlyck ghenomen worden.
 Zo moesten wy dan bestighen ofte benenen/
 om met de ghelypckenisse bewpze dattet een
 Philosoph boeght ofte niet te huwen. Te-
 ghenzetting ende Verschil en worden niet
 dan int benenen ghebruyckt.

Als het gheen dat wy beschypben willen
 aldus door de Plaatsen ghelept is: zo magh-
 men dan de Plaatsen teghen een houden/ om
 te zien waar in zy oter een stemmen. Daar
 uyt zalmen om te bestighen bewps halen:
 waar zy verschelen dient tot benening. Laat
 ons dan eerst de ghelypckheden in dezen an-
 mercken: als / de vrybeelding des Philo-
 soophs die deughdelyck lebende tracht na
 kennis Godlycker ende menschycker din-
 gen/ hier teghens houdende des wvps vry-
 beelding. Deze gheeft niet zonderlings ghe-
 lypckstemmigh als dit / dat de Philosoph
 pooght dueghdelyck te lebze/ ende vryf dient
 tot kinderen te telen: want kinders telen/
 schijnt met natracting des dueghds een-
 stemmigh: also het een oeffening des dueghds
 is kinderen te telen. Doozt het Gheslacht
 des wvps / vryw/ schynt van naturen den
 man toegheboeght te zyn. De Ghedaante
 neemdy een eerbare dueghdelycke / welbe-
 faamde vryw en zal niet verschelen/ wantee
 heyt

hem wel voeghd met zodanighe verzelschap
 te zyn. In zulcker voeghen moghen wy de
 Opbeeldig des Philosophys door de Plaatsen
 van wyf/ledē ende onder tasten/ ende bes
 zoekent vant als. Daar na oock verbol
 ghē al de Plaatsen die in des Philosophys
 verhandeling zyn / in zulckdanigher wyze
 met al des wyfs Plaatsen voeghen: om in
 elke sonderlinge tegheneenhouding der zel
 ver ghelpeckheid ende onghelpeckheid naack
 telpeck te spozen: om daar upt u bewys / tot
 bevestiging ofte benening na behoefte te
 trecken. Dit zy ghenoegh vooz den anke
 melinghen den wegh tot zulx gheopent te
 hebbē/ dient lust na te spueren zal inder daad
 des zelfs nutbaerheid vinden.

¶ s . Het

Het vyfde Boeck.

Vande arghlistighe / bedrieghlycke
 Sluyptredenē: ofte middel / om de
 nuetwyze los-staande Bewpftredenē
 te wederleggen.

Als valscheid in alle dingen
 dickwils onder schyn van waar-
 heid bedrieght / ist niet vzeemd / dat
 int bybzengē ende byzeden der Be-
 wpsftredenē de valsche in de ghes-
 daant der rechte Bestuyptredenē niet alleen
 den plompen onerbarenē / maar oock wel
 den nauwtzenden ende scherpszinnighen ber-
 leyden. Wes halven men (niet zonder wichti-
 ghe oorzack) ghewoon is / tot verhoeding
 vooz dolē / ende verscherping van een ghaed
 oordel / den leerlingen dezēs kunsts van A-
 denkabelen oock vooz te dzaghen de midde-
 len / om alzuleke losse of valsche Bewpftrede-
 nē ghewaer te worden ende te wederleg-
 gen. Hoe wel dat de gheen die de wetenschap
 van Acedenkabelen wel ghevat heeft / int
 byzeden der Sluyptredenē vooz verhaalt /
 heeft daar dooz oock middel ende kennisse om
 de mistelde bestuyptingen te verduilghen / die
 zelve in een Schickelpck bestuypt treckende:
 twelck het eyghen werck des Oordels is.
 Nochtans op dat wy in dit deel den onbe-
 zeyden aankomeling oock mochten dienen na
 ver-

vermoghen/ als wy in de Bindung ghebaan hebben: zullen wy/ eben als de * Letterwyze * Grammaticus bande mistelde spzueckē/ ende de Artzen vande fennen benoodzaacht zyn te doen / oock bande valsche Sluyptredenē handelen.

Eerstlyck merckt; dat Schicklyck-beslypt (daar alle vaststaande Beslyptredenē toe ghebzacht moghen worden) dzyperley is.

1. Beslypelyck.

2. Beslypelygh.

3. Nusslypelygh.

} Ergicklyck beslypt.

Sylogismus.

1. Demonstrativus.

2. Dialecticus.

3. Sophisticus.

Principia.

Bewppllyck Schicklyck beslypt/

Bestaat uyt klare/ bekende/ noodzakelycke/ ware Dooztstellen: die gheen bewys ofte bestigging bederf/ maar by haar zelf gheloof hebben; als zynde of upter naturen / ofte by lering/ of onderbinding bekend: ende worden dies ghenoeemt Beghinsels/ de welke gheen mensch van ghezond oordel teghenspreckte: ende zo iemand die zou willen benenen/ teghen dien wepghertmen te spzeken ofte daer is de reden uyt.

Alzuleke beghinselen zyn dezey gheleycke: De plaats is groter als het ding. Drie is meer als twe. T'gheheel is meerder als deel. Het is/ oft is niet. God moet men eren/ niemand veronghelycken. Elcken t'zyn ghen. Een lichaam kan niet op twe plaatsen zyn/ etc.

Redens

Redenkabeligh Schicklyck besluyt.

Bestaat upt waarschnlycke ofte gheloofs-
lycke/maar niet heel noodzakelycke Doozt-
stellen. De zelve zyn waarschnlyck by den
gheleerden ende verstandighen alleen: als
dusdanighe / De Zon is groter als het
aardryck. Enighe menschen ghaan met de
voeten teghen ons an. Gheen dingh is nut/
ten zy het eerlyck zy.

Zom worden toeghestemt van gheleerde
ende ongheleerde: als / Weldoen hoozmen
met weldoen te verghelden. Den ouders zal-
men eeren / etc.

Zom zyn waarschnlyck alleenlyck booz-
den onberstandighen ende onberzochten/ en
worden van veel wyze menschen beneent.
Spckdom / staat ende eer zyn hooghnutte
dingen. Wellust ist opperste ghoed. De Zon
is zo groot alsse schynt/ omtrent/ twe voet.
Schypt consciency alst gheld kost. Myn hembd
is naarder als myn rock. S menschen zyn
lyckheid is zyn Hemelryck.

Swelwyzigh Schicklyckheid besluyt.

Bestaat upt Dooztstellen die al ist dat zyt
schynen/ noch waar noch waarschnlyck
zyn. Hoe wel deze dickwils in haar zelve
oock gheen rechte sluytreens moghen he-
ten/ al schynen zyt. Het bedroggh is in deze/
Alghemeyn of Byzonder: het Alghemeyn be-
staat inde Form of in de Stoffe/ oft in Form
ende

ende Stof. Het byzonder bestaat inde Woorden of in de Dingen. In de Woorden/ als
 a Dubbelwoord/ b Dubbelzin / c Menging
 ende d Schifring. In de Dingen als in/
 a Toevals misbyzuyking. b In t'gbezeg int
 deel. c Onzeker bewys. d T'ghevolghs on-
 noodpckheid. e Oorzaken misbyzuyck. f Ver-
 mengde byagting endes Bewysstrens on-
 kund. Die wy alle vooz-boets elck int by-
 zonder zullen handelen.

a Homonymia.
 b Amphibolia.
 c Compositio.
 d Divisio.
 a Fallacia accidentis.
 b Dicti ex parte.
 c Peutis principij.
 d Fallacia consequentis.
 e Non causa vt causa.
 f Interrogationes plures in vna.
 g Ignorantis Eluctu.

Walsheid in de form.

Dat is inde vlechtig of beleding des Schickelpcken besluyts: te weten / als noch in de Stoffe/ noch in de Woorden/ maar in der vooztstellen teghen-eenhouding de walsheid schuyt: Dat die mistelt ende niet na de voozghestelde reghels der wysen ende Ghestalten des Schickelpcken besluyts schickelpck besluyt gheblochten zyn: dit noemtmen wanschickelpck besluyt: als zulckdanighe.

Paralogismus.

In meest alle heplighen blyft noch zonde:

Oberfpiel is zonde:

- Des blyft in meest alle heplighen oberfpiel.

Hier volght upt ware vooztstellen een walsch besluyt / om dat de form wanschickelpck is: want inde tweede Ghestalte (daar dit onder zou hozen) en magh upt enkele toestemminghe vooztstellē niet besloten wordē.

Noch/

Alle menschen zyn dieren:

Ghene ezels zyn menschen:

Des zyn ghene ezels dieren.

Dit

Dit beslupt is valsch overmidg de beleding is des eersten / ende de Wpze des twesden Ghestaltens.

Noch/

Alle menschen zyn met reden beghaast:
 Alle menschen zyn dieren:
 Dies zyn alle dieren met reden beghaast.

Dit is valsch/ overmidg de Wpze is des derden / ende de beleding des eersten Ghestaltens.

Hoe wederleptmen duf danighe Sluptreens?

Begrypende de mistelling / welck bebon-
 den wort als men die hout an de Ghestalten
 ende Wpzen booznoemt: dies elck de woorden
 Barbara, Celarent, Darij, &c. als zyn a/b/c/ in
 de ghedachtens behoort te hebben / daar by
 nessens hoe het Onderwerp ende Tghezeg
 in elcke ghestalte ghestelt wort / ende als dan
 heeft by het bedroch haast wys te worden /
 want hier schuypt het bedekste. De booz-
 noemde woorden / dooz haar klinckletters
 verscheden Wpzen der Schickelycker Bes-
 luptredenen beduydende / hebben wy onnoz-
 digh gheacht te veranderen / bewyl het niet
 meer Latynse als Duytsche woorden zyn
 maar zyn alleen ghemaacht tot dit werck /
 daar in sy den Duytsen als den Latynen
 even dienstlyck zyn.

Val:

Valsheid inde Stoffe.

Als een van beyde de Dooztstellen/ ofte die alle beyde valsch of twyfelachtigh zyn: het valsche beneentmē: het twyfelachtighe/ schrift ofte onderscheptmen.

Benening der valschet.

Argghlistigheit betaamt enē twyfelachtighe mensche niet:
De twyfelachtigheit der Rederwckelpeke beleding is
argghlisticheit:
Dies betaamt dan den twyfelachtighen niet te leeren.

Ick beneen het minder Dooztstel / want die o pbeelding des kunsts is valsch: die selve leert ware dingen schicklyck na den zynsch ende hun aard met gheboeghlycke eff bequame wyze van spreken boozdzaghen/ dits gheen argghlisticheit maar een natuurelycke rechte wyze van handelen.

Noch/

Wat niemant toe en hoort is den binders gheoorloft
aen te tasten:
De kercklycke ghoeden komen niemant toe:
Dus ist elcken gheoorloft die aen te tasten.

Hier woert het minder dooztstel als valsch zynde ontkeent.

Noch/

Alle Rederwckers können ghoed dicht spreken:
Zyncherbofken is een Rederwcker:
Dies spreekt hy oock ghoed dicht.

Het meerder Dooztstel is valsch/ ofte /

Onder

Onderschepping der twyfelachtighe.

God verhoort gheen zondaars:
 Alle menschen sijn zondaars:
 Dus verhoort God gheen menschen.

Ich antwoord met onderscheid/dat enighe zondaars leedwezen hebben ende enighe niet. Vande onboetvaerdighe spreekt het Meerder.

Noch/

Alle wercklycke woorden betekenen werck ing:
 God spreekt/ich zal Pharaos hert verharren:
 Dus werckt God de godloze styfzinnicheit van
 Phara/ende is dies oorzaak der zonde.

Oyt Meerder zeg ick onderscheydende dat int Hebreeus de Werckende-woorde zeer dickwils toelating betekenen.

Waarneming op onderscheyding.

Onderscheyding is oock nut ende dienstelyck om meest alle arghlistighe ende nieszlypze Slyptredens bestaande upt de woorden ofte dingen (zo hier na volght) te wederleggen/ontbloten ende ghebaar te werden. Want alle twyfelachticheid moet door onderscheyding verklaart sijn. Een ghoed onderscheyd verstreckt een bzedde uytlegging. Die wel onderscheid/ zeyt wê/ leert wel: dies zullen wy int spreken alle twyfelachticheid inpen/ende zo iemand die te ghê ons inboert/ door onderscheyding wederleggen.

Wal

Valsheid in Stof ende Form.

Wat niet zoet is is bitter:

Edick is niet zoet:

Dus is edick bitter.

De Stoffe is valsch int Meerder/ ende de Form duegh niet: want in d'eerste ghestalte magh der Winder niet benenende ghestelt worden.

Arglisticheid in de Woorden.

Dubbelwoord.

Homonymia.

Zo wanneer de valsheid schuyt inde twyfelachticheyd ofte dubbelde betekenis des woords.

Een arm is een deel des lichaams:

De Schrift ruyght van Gods arm:

Dus is God lichamelick.

Dits valsch / overmits eerst eyghentlick van een arm ghesproken is/ ende ten tweden in een wyze van byspzaack wort arm vooz de kracht Gods ghenomen.

Een Bjack ruyckt nauw:

Wit water is bjack:

Dus ruycket nauw.

De dubbelde betekenis van bjack/maacht hier doring. Van welke dubbel woorden onze als de Hebzeuse taal vol is.

Wat ghy niet verlozen hebt/ dat hebby noch:

Ghy hebt gheen hoopen verlozen:

Dus hebby noch hoopen.

Plece

Hier zyn als boven/overmits de dubbelde betekenis vant woord/verlozen/ 4. merckteken: want eerst wortel verstaan op dingen diemen ghehad heeft/ende int tweede niet/als dock in dit volghende/daar/ ziecke/ op verscheyden tyden ghetrocken wort.

Die ghezeen is is ghezond:
Die ziecke is ghezeen:
Dus is die ziecke ghezond.

Amphibolia.

Dubbelzinn.

Daar de hele zin twyfelachtich ofte van dubbel verstand is. Zulx waren veeltyds der Heydenscher Goden antwoorden: als deze/ Aio te AEacide Romanos vincere posse. Waer upt twyfelachtich te verstaan is / oft Pyrus of de Romaynen zouden winnen.

Die dorst bezicht een blegghel:
Torden water dorst:
Dus bezicht hy een blegghel.

Noch/

Wie op hete kolen staat brant hem:
Joost staat op hete kolen en wacht u:
Dies brant hem Joost.

De bysprucken van Water dorstchen/ ende op hete kolen staan/gheben hier (mits dubbelheid des zins) een valsch beslupt. Want eben als ^a Byspruck het dubbelwoord/ also gheeft ^b Byspruck meestentyd de dubbelsin.

^a Metaphora.
^b Allegoria.

1912

Menging.

Compositio
tio

Ghevalt / zo wanneer dingen die onderscheidelyck zyn/vermengt verstaan worden; als deze/

Die zit magh staan:
Socrates zit:
Zo magh hy zittende staan.

Het meerder is waar/ zo men dat onderscheidelyck verstaat : als/ die d'ene tyd zit magh d'ander tyd staan: maar neemtmen de zyn vermengt/zo maacket een valsch besluyt,

Noch/

Wat in myn huys is dat is inde stad:
In myn huys is een enige put.
Dus isser maar een enighe put inde stad.

Ghevolgh is valsch / om dat het woorden enig/ int Winder/tottet Ghezeg/ dat is Stad/ niet magh ghetrocken worden: als oock dit/

Two en drie zyn eben en oneben:
Two en drie zyn vyf:
Dus is vyf eben en oneben:

Schifting.

Divisio

Een verwerring upt deling der ledē spruytende/die vermengt behozen verstaan te worden. Zodanigh is dit.

Es is onmoghelyck dat de zittende sta:
Deze man zit:
Dus is onmoghelyck dat hy staan kan.

2

Dit

Dit staan / wort int lest van zinten gheschepden / daart eerst bynessens of te ghelyck te verstaan was.

Noch/

De wyzen van Grieken sijn zeven in ghetal:
Solon ende Chales sijn wyzen van Grieken.
Dus sijnze zeven in ghetal.

Noch/

Alle dieren sijn redelyck of onredelyck:
Alle dieren sijn niet redelyck:
Dus sijnze dan al onredelyck.

Redelyck ende onredelyck / sijn vermengt int Meerder / als t' Ghi zeg sijnde van Dieren: in d'andere woordenze gheschepden: dit bestaat niet: Of wilmenze oock verschepdeslyck int Meerder trecken: als / Alle dieren sijn redelyck / ofte alle dieren sijn onredelyck / zo is dat valsch.

Tot noch toe hebben wy de twyfelachticheid uyt de woorden spruytende verhandelt / nu voort an de

Twyfelachticheid in de Dingen.

1. Doo? Toevals misbruycking.

Zo wanneer t'gheen dat aen de Zelfstandigheit behoort / Toeval toegheerpgheet wort: ofte als de Toeballen niet wel gheboeght worden: of als wy duer t'gheval der Toeballen redenkabelen iet wat van zich zelven dies halven te sijn: als /

Wab/b

Passael's
accidentis.

David is zaligh:
 David is een Overspeelder:
 Dus ynder Overspeelers zaligh.

Wat ick ben dat yst ghy niet:
 Ick ben een mensch:
 Dus yst ghy gheen mensch.

Wat ghy ghisteren kocht hebdt hyden ghegheten:
 Ghy kocht ghister een lebendig kapoen:
 Dus hebdt hyden een lebendig kapoen ghegheten.

In deze Sluyptredens is t' mis verstand in
 de Toeballen: want David is niet zaligh om
 dat hy overspeelde: ick ende ghy moeden int
 meerder verschillender wyze verstaan / int
 tweede na hun natuurlyck wezen: Lebendig
 of dood is een Toehal in kapoen / ende int
 meerder wert slechtelyck vande dingen ende
 niet van al hun Toeballen ghesproken,

Roch/

Iffer gheen tyd: 30 iffer gheen dagh:
 Ist gheen dagh: 30 ist nacht:
 Ist nacht: 30 iffer enighe tyd:
 Dus iffer gheen tyd: 30 iffer enighe tyd.

T' mis verstand schuypt hier in dagh / dooz
 des Toebals verdraping: als int volghende
 het slapen/

Die wel dynckt slaapt wel:
 Die wel slaapt doet gheen zonde:
 Die gheen zonde doet is zaligh:
 Dus die wel dynckt is zaligh.

2. T'ghezeg int Deel.

Di& ex
 parte.

So wanneer t' gheen int deel ofte op zekere
 3 booz:

**hoorwaarde ghezept wort / als naachtelyck
of alghemeyn of slechtelyck ghezept te syn
ghetoghen werd: ofte als inē onder deryel vant
deel t'gheheel verbangt: ofte vant byzonders
tottet alghemeyn overtreet: als/**

**Ryckdom is den misbruyckers / meer hinderlyck dan
vooyderlyck:
Daarom is ryckdom quaad,**

Noch/

**Wyn is den koozachtighen schadelock:
Daarom is wyn niet goet.**

Noch/

**De byse wil vermaght niet zonder Goeds ghenade:
Daarom vermaghtse niet.**

Noch

**En Moersjaan is wit an syn tanden:
Dus is een Moersjaan wit.**

Noch/

**Dits een ghestildert mensch:
Dus ist een mensch.**

*Consequē-
tis fallacia.*

3. T'ghevolgs onnoodlyckheid.

**Als het ghevolgh niet noodlyck ant hoor-
ghestelde hangt: ofte als men meent dattet
hoorghestelde mettet ghevolgh/ als ghelyck:
machtigh synde/ omghekeert magh werden/
ende dattet zo niet en is: ghelyck zulcke/**

**Als reghent zo wortet Harddrck nat:
Het Harddrck is nat/dus reghent het.**

Noch/

Noch/

Dezen wyjn is van Hollen ghekomen:
Dus isst Rinse wyjn.

4. Onzeker bewys.

Petitio
principij.

Alsmen onzekere dingen door andere die
oock onghewys zijn wil bevestighen: of alst
bewys onbaster is alst voorgestelde.

Het Ardrypck beweeght zich.
Want de Zon staat an den Hemel stil.

Noch/

Dronckenschap is hinderlyck:
Want de wyjn is hinderlyck.

5. Der oorzaken mit byrupking.

Non causa
vt causa.

Alsmen set voor een oorzaker des zaacks
ofte dings onrecht stelt: als/

De dronckenschap is quaad:
Dus is de wyjn quaad die dat veroorzaecht.

Noch/

Veel Christenen leben qualpck:
Dus is de Christen lere quaad:

Noch/

Paulus waarschoudet dat hem niemand haude Phi-
losophy sal laten berdoeren.
Daarom is de Philosophy quaad.

Want dat de Christenen qualpck leben: dat
de dronckenschap hindert: des en syn de leer
of de wyjn gheen oorzaken: maar hun qua wil
ende ghulzicheid: also en is de Philosophy

E 4

als

33) **Stuygh-betweep vande Vedenkabeling.**
als een narrachting van wylfheid zynde niet
quaat/maar het mis bypuck.

Interroga-
tiones plu-
res in vna.

6. Vermengde vraghing.

Als men op meer als een vraghe enkeluck
antwoordt: alzomen van twee menschen/d'een
ziende/ d'ander blind zynde/ vzaaght of die
blind of ziende zyn ofte van twee dingen/ t'een
ghoed ende t'ander quaad zynde/of die ghoed
ofte quaad zyn. Op zulcke vraghen moet men
onderscheid maken tusschen t'een ende t'an-
der.

Ignoratio
Elenchi.

7. Betwysreens onkund.

Zo wannermien iet hergheet / dat an de
Besluptreen/of ant betwys behoorde: als/

De hemel bedecktet al:
En s bedeckte oock haar zelven.

Dit ghevolgh is valsck / want het alghes-
mepn Woortstel most ghebyrdelt zyn aldus/
zyn bedecktet al hehalven haar zelven / God/
etc.

Noch/

Plato schryft in hups/by schryft byuten niet:
En s schryft Plato/ende by schryft niet.

Int beslupt most weder herhaalt zyn in
hups ende byuten: anders wortet niet eens-
fins herstaan / ofte t'heeft een dubbeld an-
zien.

Waar-

Waarneming.

Alle losse/ wanckelstaande ofte wanschies
 kelpcke besluptingen/ worden al onder Bes-
 wopscens-onkund verbat/ ende dit is een als-
 ghemeyne zetel aller valscher Besluptingen
 die bozen verhaalt zyn/ oock van andere die
 tot de bozighe niet ghebracht zouden kunnen
 werden. Want Bewopscens-onkund is een
 alghemene naam/ betekende elke valsche
 ende wanckelstaande Sluptreden: dies oock
 Aristoteles al de zelve hier onder treckt. Des-
 wyl al de Quewpze Sluptredens ghemeens-
 schap onder een hebbt/ ist dickwils qualpck/
 oock nodeloze hoofdzeking na te spueren/
 waar onder men die byenghen zou moghen.
 Deze noet hy een losse of arghlistighe Slupt-
 redening / doort nalaten van enigh deelken/
 tot vptbeelding des Bewopscens epghent-
 lpek behoerde. Want in een recht Schicklpek
 beslupt/noodlpek vpt het ghestelde t Beslupt
 volghen moet/ende oock also volghen/dattet
 waarlpek ende niet in schijn zo is: waar van
 alle arghlistighe/ losse ende wanschicklpeke
 besluptreens vzeemd zyn:die wy tot meerder
 behulp der leerlinghen alle onderscheidlpek
 verhandelt hebben/ hoe wel zy hier onder
 oock moghen ghetoghen ende ghebeteret wer-
 den/alduy.

Betrecking aller mistelder ende arghli-
 stigher Sluptredenen onder Bewop-
 scens-onkund.

¶ 5

¶ Elk

¶ Paralo-
gismus.
¶ Syllogif-
mus.

Elck a wanschicklyck besluyt is/ deshalven ghebreyckelyck/ om dattet gheen ^b Schickelyck besluyt en is/ al schynnet dat te zyn: ofte om dat de teghenspraack niet rechtstredigh is: ofte dat het woord of ding niet ober al een mening heeft. Dit zullen wy opt kortst bespreken.

Al die onder dubbelwoord ende' dubbelzin bevat werden / moghen tot Bewysreens onkund betrocken werden / obermits in de zelve dubbeld verstand des dings ghevat wert duer des zelfs verscheyden betekenis.

Als oock die onder Menging en Schifting behozen/ om des Ghezegs verscheydenheid.

Die by Toebals misbyrukking/ Onzeker bewys/ Ghevolghs onnoodlyckheid/ Oorzaken misbyrukck gheballen/ komen hier/ om datse inde wetten des Schicklycken besluyts falen: also in de zelve het boozghestelde gheen behoorlycke oorzaak des ghevolghs in zich heeft. Die booz r Ghezeg int deel gheschieden/ also dit niet een zelve ding toestemt of be- neent/ ist gheen rechtstredighe teghenspraack ofte eenstemmighe toestemming.

Also mede die upt Vermengde bygging spruyten/ dewyl inde zelve oock een van een niet ghezeyt en wert.

Zom die onder de boozghemelde niet betrocken moghen werden/ werden hier mede onder ghebracht: als dusdanighe.

Omghekromt of ononstuytelyck besluyt.

Dat

Reflexa in-
solubilia,

Dat van zich zelvē spreekt/ ende de waar-
heid of valsheid weer tot hem zelve om-
brught: zulk is het vermeldē/

De Hemel besluptet al:
Dus besluptē oock haer zelve.

Nach/

Ephraïm des zept / dat al de Cretenfers lo-
ghenachtigh zyn: diēt zept is zelveen Creten-
ser: dus is hy oock loghenachtigh: ende bes-
hoort dies gheen gheloof te hebben int zeg-
gen / dat de Cretenfers loghenachtigh zyn:
Kalmē dit niet ghelobē/ zo zynse dā warach-
tigh/ ende men behoortse dies te gheloben: zo
is hy doch een Cretenser: dies zoumen hem
mede in zyn vorighe zeggen ghelooben/ etc.

Nach/

Cender weet in zyn slaap vermaant dat
hy gheen droomen zou gheloof gheben. Wat
zal hy doen? zal hy die droom ghelooben: zo
ghelooft hy droomen: ende ghelooft hy gheen
droomen/ zo ghelooft hy die droom.

Nach/

Protagoras de nuef wyze of Sophist zep-
te/ dat alle waan waarheid was: dien weder-
spreekt Socrates aldus/ Weel luy wanē dat
u zeggen valsch is / dus isset zo: zo is dan
valsch / dat alle waan waarheid is / upt u
zels woorde.

Nach/

Daar is een spoorcken van een Crocodil
die

die tot de moeder zepde/ Zegt my zal ick u u kind weer gheben/ of niet? Ick zalt u weer- gheben/ zegdy my de waarheid. Zegdy ja: ick zalt houden/ zo lieghdy: Zegdy neen: zo zal icket houden/ op dat u woord waar zy: want ghaaf icket u weder/ zo waart loghen: ende dies most icket dan ickte wel houden.

Noch/

Socrates zeyt/ dat hy alleen dat wist / dat hy niet en wist: maar dat was iet weten: zo wast dan loghen dat hy niet en wist.

Noch/

Cozar een meester inde Redenryck berdong enen die kunst te leren/ te betalen zo wanneer hy dien de kunst volkomelyck gheleerd had: deze de kunst gheleert hebbende is onwilligh tot de betaling: Cozar roept hem int recht. W'ander vzaaght/ Wat is het eynde des kunsts? Cozar antwoordt/ iemand met redene iet vzoed te maken. Hier op zeyt de leerling/ Ik ick u vzoed makē dat ick u betaalt heb/ zo ben ick u niet schuldigh: want ick heb u vzoed ghemaacht dat ghy betaalt zyt: en kan icket u niet vzoed maken/ zo ben ick u oock niet schuldigh: om dat ghy my niet gheleert hebt dat icket u vzoed maken kan. Maar Cozar antwoordt met eē verstrickt besluyp/ Ja zeker/ maackt ghyt my vzoed/ zo zuldpy my betalen: want ghy kent de kunst: ende maackt ghyt my niet vzoed zo zuldpy betalen/ als door der Rechters bonnis schuldigh ghekent zynde.

Dezer

Dezer ghelpcke noemmen onontfluyt-
 spcke: maar ghy zult dierghelpcke stricken
 lichtelpck ontlosen/ zegghende (zoot oock is)
 dat de woorden als ghereetschappen/ tot an-
 der dingen/ maar niet tot haar zelven ghebes-
 zicht konnen werden. Eben als een mes niet
 ghemaecht is om zich zelf te snyden/ noch de
 hamer om haar zelf te kloppen: also en conen
 de woorden ofte bedupden haar zelven niet/
 maar ander dingen: ende in de woorden is iet
 te verstaan van t'gheen daar van ghezeyt/
 ende niet het ding zelfs: als hier/ de Hemel
 bedeckt al/ maar ander dingen: ende de
 Creteners syn loghenachtigh/ behalven die/
 die dit spzeekt: ende die wel mede/ maar niet
 in dat zeggen. Men zal gheen droomen ghes-
 loben/ maar andere/ niet deze. Als ick het Kerke
 win/ zal ick u betalen/ maar niet bande zelve
 zaack. Socrates zeyt dat hy niet en weet/
 maar dat wert verstaan op volmaachte wes-
 tenschap. Ende als mē zeyt al de dieren waren
 in de Arck van Noë/ wozt hy verbanging
 verstaan de ghedaante/ als van elk een paar.

Dierghelpcke zuldper ontellicke dooz/ deze
 ghestalte van Bewopsreës- onkund ontlossen/
 daar toe wy hier een Tafelken byghevoeghe
 hebben. Waer in men des Bewopsreens-
 onkund spueren zal onder al de boozghes-
 stelde/ tot meerder of klaarder behulpe ende
 onderrechting der leerlingen/ den welcken dit
 hele werck doch alleen ten dienste is.

In alle wä-
schickelpe-
ke Driep-
teke blycht
Betwys-
rens on-
kund ver-
mits

Wistelbe
blechting
de Be-
twysste-
nen

Int Al-
gemein
valsech

In Stoffe.
In Form.
In Stof ende
Form.

Int by-
zonder
doez

Teebals misbywe-
king.
Onzeket betwys.
Ghebolghs onmoed-
lyckheid.
Dorzakens misbywe-
king.

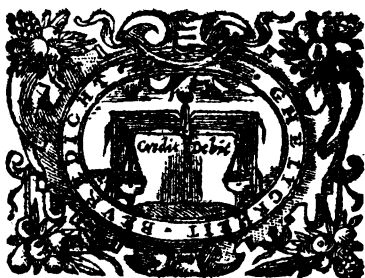
Dubbeld ofte ver-
scheyden verstand/in

Dubbeldwoord.
Dubbelsin.
Mening.
Schifting.

Onsteydige teghe-
sprack in

Uygezeg int Deel.
Vermengde by-
gging.

Kort Begrip
Des Redenkavelings: in
Rechten Ryen verbat/om des zelfs
voorneemste hoofdpunten te
beter inde ghedachten
te hechten.

TOT AMSTERDAM;
By Hendrick Barentsz. Boeck-verkoo-
per/inde Warmoer-straat/int vergulde
Schiff-boeck. 1614.

Den Eersamen / Verstant-
digen Jan van Houten Secretaris
der Stede Leyden.

Warde vrynd / hier wort u **E**
 toegheepghent een smakeloze
 onrype vrucht / die vructe twyfel
 fel verscheyden opspyaack te verwachtē
 heeft / zo vande gemene Rymers / diet als
 Regheldicht klein achten zullen, als oock
 van de gene / die hun vaerften op voegh-
 lycke maat dwinghen / ende met behoor-
 lycke cieraet bekleden; de welke hier ste-
 kelighe stoffe gheen ghoede voethou-
 wing noch enige welstand bemercken-
 de / oock gheen behaghen daar an zullen
 kunnen hebbē. Maar wy / alleenlyck der
 leeringen vordering beoghende / hebben
 om henlynden het sommierlyck inhoud
 dezes kunsts te bet in ghedenckenis te
 doen vestighen / t'zelve ghepoocht in Rym
 te verbatten / ende dat met Regheldicht /
 o'n ghedronghen rymwoorzen te mijen /
 oock op enerley langte van silben / met
 verwisseling van lange ende korte voes-
 ten / van dubbel ende enkel gheklanck / zo
 wy best ghekent hebben / alles dienstigh

R

tot

tot beter onthouding. Dat u **E.** dan met
 deze toepgheningh kleynne dienst gheschiet/
 hebben wy licht af te nemen; zult is oock onze wit niet / maer t' is dienst booz t' ghemeen beste van u **E.** te trecken: om u de bozdering dezis kunsts (die ghy over lang beherticht hebt) te erinneren: u tot een kunstwecker te verzoeken / by de **E.** Raad ende Hoghe Schole tot Leyden: die wy ons verdriest hebben / onze Kuyg bewerp dezis kunsts toe te schryben. Ho- pende het onschuldigen onzer saylen / die zult ghy (als zeer wel wetende wat wel rymen is) best konnen onschuldighen: an- ghemerckt onze onmachtighe goede wil / ende byzonder de onhandelbare stoffe die wy booz hebben: daar ghy oock ten dele in gehouden zyt / als die hebt helpen porren dit onbeslepē werck int licht te brenghen. Hy die ons allen alle ghoed ghunt / ghunne u ghunstighe ghumer t' ghunt best is / ende oock uwe dienstschuldighe

Eglentieren

In liefd bloeyende.

Kort

Kort begrip Des Redenkabelings in Rym.

Re d e a Redenkabelen is niet by waan of a Differens.
ghissen/

Maar na der dingen aart bedacht/ om niet te missen:

Dat deel by zonder grond verachten als onnut/

Doch oeffent u daer in/of ghy bloft inden dut:

Meest in u jonge iueghe laat dees u hert ontfoncken.

Want ris een ghavē Goods ons wt ghena geschoncken.

Dees wapent u also/dat ghy niet onbeschepdelck

Het valsche toestaen sult doo? waarheids schyn verleyde-

lyck/

Of wycken van het recht; Maer diese derst / zal moghent (Zijns ondanc) vande waarheid worden af ghetoghen.

Zo elck een ruckelozigh onberstand verdoemt/

Woyt dese kunst te recht (die dat doot/deughd ghenoemt.

Dees doo? de delen al der wysheid ghaat en wandelt;

Zy b Beelt-wt/ en c Schift niet onderscheid/en d Hādelt

Elck dingh met vast belovs : haar dicnaer schynckt y

baardigh

Groot nut/grote genuecht/en wysheid zeer eerwaardigh.

Wats e Redenkabeling? T'is grondelyck met klaarheid

Het valsch in alle ding te schepden van de waarheid.

Deze deelt zich in twee/in Winding ende Gozdeel:

f Winding zoekt watmen zept op ek ding met voozdeel;

En g Gozdeel overweegt (na form der leer oprecht)

Ost staan magh oste niet r'gheen datter wozt ghezeght.

De h Stoffe dezis kunsts/is r'gheen daer wy van schelt/

Et noemtmen het i Gheschil en laat zich in twee delen/

k Enkel/l Tzamenghezet/int eerste maghmen byaghen

Wat Redenkabeling is: maer of al die na jaghen

De waarheid/zyn verplijcht dese kunst onbesmet

Te leeren:dit Gheschil dat heet Tzamenghezet/

Verkerijght oock deur r'belovs van m Beslyptreent bet-

lichting:

Maar r'Enkel handelmen doo? wtbeelding en Schif-

ting.

b Definire.
c Dividere.
d Argumen-
tatio.

e Dialectica

f Inventio.

g Iudicium.

h Materia.

i Quaestio.

k Simplex.

l Composita

m Argumen-
tatio.

R 2

Dan

Van de Ghemene woorden.

g Prædica-
bilia.
h Species.
i Genus.
k Differen-
tia.
l Accidens.
m Proprium
n Indivi-
duum.

Doch eer men daar toe komt zo strecken ons ghere/
De byf g Ghemene woorden/hier het a/ b/ c/
h Ghemeen Ghedaant/ i Ghelacht/ en k Onderscheid der
dingen/

Doek l Toeval/ m Epyghenschap/ n r' Ondeligh Zonder-
lingen

Doeght hier by nodigh/ als hant alder grond geschat.

Ondeligh ist wat met de zinnen wozt ghebat:

Amsteldam/ Mo:ghenstar/ die man/ dat weligh/ /zwojn/

Of dit kups dat ghy ziet: dees al Ondeligh/ /zyn.

Ghemeen Ghedaant/ dat is r' maarel of beeld ghenomen

Van zulck Ondeligh/ die u voo: oghen komen:

Een koop-stad/ mēsch/ of beest/ Ghemet Ghedaant k acht/

Maar stad en dier/ die zyn van die zelbe r' Ghelacht.

Ghelacht dan is een naam veel Ghedaanten ghemeen:

Onderscheid des Ghelachts/ Ghedaanten scheidt van een/

Een zeker deel des dings/ als reden inden mensche:

Doch zomen Onderscheid heel zelden vint na wensche/

Wozt Epyghenschap veeltyds in des zelfs plaats getogt.

Want Epyghenschap dat is s' dings een zeker vermoghen:

Als lachen inden mensch/ ener Ghedaanten erfenis.

Toeval is by en af/ zonder des dings bederfenis:

Doch Toevals/ die men ghans in ghenerley manier

Van dingen scheidt/ zyn s' lichaams groot/ en hant int vier.

Maer wat in eenigh ding is Toeval of verandering/

Is der Zelfstandigheit gheen deel in enigh ander ding.

Van Zeglycke woorden.

a Prædica-
menta.
b Substantia
c Quantitas.
d Qualitas.
e Relatio.
f Actio.
g Passio.
h Vbi.
i Quando.
k Situs.
l Habitus.

a Zeglycke woorden zyn der dingen hoofstghelachten

Dees tien/ al watter is bevangen met haar krachten.

b Zelfstand/ c Grootheit/ d Hoedaanigheit/ e Betreckeris
f Doen/ g Zynen/ h waar/ i wanneer/ k Stand/ en l Ghe-
steltentis.

Zelfstandigh isst al/ wat by zich zelven staat.

Grootheit is/ zwaarte/ menigheit/ dicht/ ghelicht of maat.

Hoedaanigheit/ s' ghemoeds ghestalt' of der lichamen.

Betrecking/ die betreckt r' gheschick der dingen r' zamen.

Daar na volgen dees vier/ Doen/ Zynen/ Waar/ Wanneer/

Elck leydt zich selven up/ gheen woord behoeft by meer.

En

En Strand/is het berzet des lichaams ofte jesse.
 Ghesalte/is t'gheschick des omslachs/dat is t'lesse.
 In der dingen Natuur ghaat het ^m Wezen vooz al/
 Het welcke woort gheheel in Zelfstand en Toeval.
 Dies schelen deze tien int ding in ghenen weggen/
 Maar an Zelfstandigheit so hangen d'ander neggen.
 Oock komt Zelfstandigheit u nimmermeer vooz oghen
 Van Toevallen ghebloot/maar met die oertogen.

m Ens.

Van Uptbeelding.

Gemeen en Zeglyckwoord dienen/om zonderlingen
 Te tonen t'onderscheid en ghemeenschap der dingen/
 Vooz: a uptbeelding en b Scheyding/na der dingen aard:
 Want uptbeelding int koort/wat elck ding is/verklaart.

a Definitio.

b Divisio.

En die is Hierderley/na top twisten of schelen/
 c Wezentlyck/d Gozsaacklyck/der e Toevallē / der f Welf.

c Essentialis.

d Casualis.

e Accidentis

f Partium.

1. Wezentlyck uptbeelding (die luttel zyn bedacht)

Bestaat van Onderscheid en van des dings Gheslacht:

Mensch is een reylck dier. Dueghd is een heblpckheid
 S'ghemoeds/zynde ghelyck ghoerent/en ghoed bescheid.

2. Gozsaacklyck uptbeelding/de oozsprong roert behend:

De g Gozaken zyn Dier: h Wercker/ i Stof/ k Form en
 l End.

g Cause.

h Efficiens.

i Materia.

k Forma.

l Finis.

Tmeel is de Stof/de Backer machyment wercker heten/
 De Form / het maarel schynt des broods / t'End / dient
 om t'eten.

Upt dees oozaken al/upt een of meer van haar/
 Treckmen uptbeeldingen. aldus upt alle ghaar:
 Het hylpck is een band/van man en wyf die minnen/
 Derwillicht wettelyck/om kinderen te winnen.
 Brood is ghebacken spys van water en van meel.
 Gherechticheit is dueghd/die elck gheest eben deel.
 En mantel is een kleed om het lichaam te decken.
 De dagh is t'licht des Zons/die t'aardryk komt betreckē

3. Der delen uptbeelding bestaat van des dings leden:

Philosophie is nacraching/met ghoereden/
 Der dingen ghoedlycker cride menschycker naturen.
 Een etmaal is een wyf van vierentwintigh man.

4. De vierd' uptbeelding is van Toeval en Gheslacht:

Gen Zeylsteen is een steen die t'pyer treckt met kracht.
 Hier duer beschyftmen meest ghedierte/kruid en bomen.
 S'dings toeval-diet met blyt daarom wel waargenomē.

5. Dings toeval-diet met blyt daarom wel waargenomē.

6. Dings toeval-diet met blyt daarom wel waargenomē.

7. Dings toeval-diet met blyt daarom wel waargenomē.

8. Dings toeval-diet met blyt daarom wel waargenomē.

9. Dings toeval-diet met blyt daarom wel waargenomē.

10. Dings toeval-diet met blyt daarom wel waargenomē.

11. Dings toeval-diet met blyt daarom wel waargenomē.

12. Dings toeval-diet met blyt daarom wel waargenomē.

13. Dings toeval-diet met blyt daarom wel waargenomē.

14. Dings toeval-diet met blyt daarom wel waargenomē.

15. Dings toeval-diet met blyt daarom wel waargenomē.

Want wy recht onderscheid in vele dingen derbeit:
 Men bezicht dees ter nood om kennis te verwerven.
 Int uytbeelden neet waar dat d'uytbeelding niet scheelt;
 Of min of meer bevat/als t'gheen werd uytghebeeld.
 Oock datmen die kreeftswys omkeren mach na wensch:
 Mensch is een velyck dier/en zulck dier is een mensch.
 Oock dat d'Alzondering zo lange werd ghetoghen/
 Datmenze tot gheen ander ding zou keren moghen:
 Maer t'uytghebeelde ding eyghen alleen:en hier
 Is/Ezel een langgoord/vierdoerigh/vyuchtbaer dier.

Van Schepding.

a Divisio.

b Partitio

So uytbeelding het ding kan in zyn palen dwingen:
 Komt a Schepding/ en verspreyt in hui delen de ding en.
 1. En die is drierley/ eerst Schifftmen (aller meest)
 T'Gheslacht in zyn Ghebaanten: Dier in mensch en beest.
 2. De tweede noemmen b Deling / welke deelt bequaam
 Int zyn Delen t'Gheheel: Mensch in ziel en lichaem.
 De Formen en t'Ondelig laat Schiffting onghescheiden:
 Dees neemt de Deling an in hui Delen te spreeden.
 Van Ghebaant tot Gheslacht ghy wel by Schiffting
 mueght

Zeggen/ Mensch is een dier: Rechtvaardicheit is dueghet.
 Dit boeght in Deling niet/ al ist in Schiffting ghalpck
 Te zeggen: Ziel is mensch/ dat past met allen qualpck.
 3. De derde Schepding is der Toeballen verdeling/
 1. Eerst in het Onderwerp der Toeballen verdeling:
 Als/ Menschen zyn zom vry/zom eygen om te dwingen.
 2. De Toeballen men schift in d'Onderwurpen dingen:
 De ghoeden zyn des moeds/des lichaems of ghebals.
 3. De Toebals in Toeballen schifftmen oock van als:
 Zom ghoeden eerlyck zyn/zom nut/en zom verhuelypck.
 Dees laaste schepding is de Gheedners zeer ghemuechlyck.
 Int schepden dient booz al wel blytigh waarghenomen/
 Dat onder zich altyd de delen streydigh komen. (ren/
 Dees Schepding is heel quaad/zom mensche dat zyn boez
 Zom zyn gheleert: want een man kan die namen boeren.
 In Schepding neet oock waar/ dat watter woxt gemelt/
 De Schiffting int gheschift magh worden omghefelt.
 Een dier is mensch of beest/iet anders macht niet wezen/
 Al t'gheen dat mensch of beest is/dats een dier nits bezet.

Wat

Van Schickelyck beleed.

Om t'Enkele gheschil na epsch en na behozen
Te leeren handelen/is u verklaart te dozen/
Gemeen en Zeglock woord/ upbeelding en Schemding:
Tot 2 Schickelyck beleed zyn deze vooberending.

a Methodus

Die epscht upbeelding eerst / dan Schemding en upleg-
ging/

De Gozaken en t'Ampt / Ghelpeckheid / Teghenzegging/
En Tupchenis. Men vzaeght in Enkele gheschelen/

1. Oft is: en 2. wattet is: wat 3. Ghedaanten en Delen:

Wat 4. Gozsaack: 5. werck en Ampt: 6. Gemeenschap en
Ghelpeckheid: (rpckheid.)

Wat 7. Strpdicheid: dan 8. Tupchenis gheest kracht en
Acht vzaghen staat hier gha met opmerckungh- en aardigh-
lept/

Daar dier u tot een proef / het woord sechtvaardicheid.

1. Oft is vooz eerst/dat zelden valt/en wert bewezen

Op onderbinding/en r'gheen dat wy daar van lezen.

Ten tweeden wattet is/ daar upbeelding ancleest:

2. Sechtvaardicheid is dueghd die elck het zyne gheest.

3. Is ghodlyck en volmaeckt / of onvolmaeckt en men-
schelyck.

4. De Gozsaack is een wil na recht en reden wenschelyck.

5. T'Ampt des sechtvaardicheids is: elck t'zyn te gheben:

Zp hout landen in vze/en maackt een bepligh leven.

6. Heest oock met alle dueghd Gemeenschap en ghene-
ghentheid: (heid.)

7. Maer Ontrechtvaardicheid en ondueghd is haer tegen-

8. Tot tupchenis en vast belovs/zyn vrome daden/

Oock spreuken up de Schryft/die meest al hier toe raden.

Tot deze vzaghen acht zoumen wel trecken moghen/

Al de Ghemene Plaatsen die wy hier na toghen.

Maar Aristoteles bevat in eener som:

Oft is/en wattet is/Hoedanigh/en waarom.

Van de Dooztstellen.

T'Enkel Gheschil is dier/in an T'zamenghezet/

Hier moet vooz alle ding opt 2 Dooztstel zyn ghelet:

a Propositio

Dats een volkomen spreuck/die waarheid of onwaarheid

Ghants zonder twyfeling duydlyck bevat met klaarheid.

In alle handeling/schryft/zaken/of iet wat

Hoet kort in ene spreek/de hoo/r som 3yn verbat:
Waar al r' beled om draapt/3y is des redens pit.
Wie zich hier in verzuimt/die schiet als zonder wit.
Dooztstel is tweerley een Enkel of Eenvuldigh:
Als/Cato die is wps: **E**n byoom man leest onschuldigh.
Vander/**T** samenghezet/van twee enkels gheboeght/
Is Cato wps/hy leest steeds ober al vernoecht:
Het Enkel Dooztstel eerst/dat bestaat van twee delen/
T eerst is de **b** Stof/het lest zal als de **f**oyme spelen:
Als Naam of Onderwerp/en woord ofte Ghezeg.
Het ding datmen van spreekt/is dat ick Onderleg:
Maar r' gheen men daar van zept is het Ghezeg alrpts/
Cato is r' Onderwerp/r' Ghezeg dat hy 3y wps.

b Materia.

a Propositio

b hypothe-
tica.

c copulata.

d Disiuncta.

e connexa.

a **T** dooztstel b **T** samenghezet/wozt byherley bedocht:
 c **W**erkoppelt eerst / d **W**erdeelt daar na / r' lest heet e **W**er-
 knocht.

T woord/Ende/wozd int eerst gheboeght of by verstaan:
Ick heb dit dicht gheint en stoutelyck bestaat.

T werdeelt bypckt/ **O**f/ nodigh is een van beyden waar:
En byon mint o' 3y haat/ men vint gheen dard in haat.

T werknochte bezicht/**Z**o: r' eerst nodigh hangt an r' leste:
Ghenaecht den avond mi/3o is de Zon int Weste.

T scheyden der Enkelet is byperley: **W**ooz al
Zo 3ynze f **W**aar of g **W**alsch/h **W**oodlyck of i **W**y ghebal.

De tweede deling/die iet k **W**estight of l **W**ereent/
Des darden delings scheel/de kleynt of **M**enight meent:

Hier 3yn som m **A**lghemeen/n **B**ezonder som/ som o **L**og/
 r' **O**ndeligh som/na datmen spreekt int klein of gros.

f Vera.

g Falsa.

h Necessaria

i Per acci-
dens.

k Affirmare.

l Negare.

m Generalis

n Particula-
ris.

o Indefinita.

p Singularis.

q A Equipol-
lencia.

r Oppositio.

s conversio.

t contraria.

u Subcon-
traria.x contradi-
ctoria.y contra-
dictoria.z contra-
dictoria.aa contra-
dictoria.ab contra-
dictoria.ac contra-
dictoria.ad contra-
dictoria.ae contra-
dictoria.af contra-
dictoria.ag contra-
dictoria.ah contra-
dictoria.ai contra-
dictoria.aj contra-
dictoria.ak contra-
dictoria.al contra-
dictoria.

Vander Dooztstellen strydicheid.

In alle twist of teghenspraack dient waar ghenomen

Der sprucken onderscheid/of die oock strydigh komen.

Der Dooztstellen vershil onderling byie ick tel:

Als 3yn/ q **G**hlyckmachtycheid/ r **T**eghenstel en s **O**msfel.

Ghlyckmachtycheid/is tweer Dooztstels lyke kracht:

Wie bypckt niet 3yn vermogen: elck bypckt 3yn macht.

Maar **T**eghenstel/die is **G**hlyckmachtycheid partydigh/
En die is vierderley/de eerste 3yn t **R**echt strydigh:

Alle man is leergheerigh/gheen man is leezuchtigh:

Somlyc 3yn duoghdelck/en somlyc 3yn ontuchtigh/
3yn u **O**nderstrydighe/ vā twee Dooztstellen **Z**onderling:

De eerste 3yn **A**lghemeel; dies x **T**eghenslyck onderling.

Alle

Alle man is leerzuchtigh/zom syn niet leerghierigh.
 Alle wellust is quaad/zom wellust is schofferigh/
 Syn a Onderbuertigh/zom voeghtmen hap an een/
 Van een Wp3 onder Wp3 spel en een Alghemeen.
 Omstel stelt om t'Omst. syn Onderwerp sel plechtigh:
 Ghes rechtichid is omstichd/ ghes onduueghd geredtygh.
 T'its Enkel-omstel eerst: by Toeval komt de tweede:
 Als/alle breed is ghoed/dies enigh ghoed is brede.
 Wees onderstrydicheid machmen licht leren kennen/
 Wildy enighe spzueck verandert hier duer mannen.

a Subalter-
na.

Van Beslyptredening.

In s'gedenkablings werck is aller moest te pzyzen/
 Dezer Dooztstellen vlechtning/om iet te bewyzen.

T'Weled is velerley: als b Schickelyck beslypt/

En c Slecht beslypt/ook d Dwinghd/c Wp3 spel na r'beduyt

Het f klimmende beslypt/g r'Wersfrickt/en zulke meer:

Maar Schickelyck beslypt maacht ober al den heer.

Het h Schickelyck beslypt / sluyt uyt t'we Doozstels bloo-
 telyck:

Eerst synde toeghestemt/het derde Dooztstel nootelyck.

Het eerst 3p: Duueghd verhuuegh: daar na / Die man leeft
 duueghdelyck: lpyck.

Het derde volghet ghetwis/ Daaron 3o leeft sy byueghde:

T'bestaat by i Stof en k Form: de Form is het gheblecht
 Der Dooztstels: velerley en sonderling ghehecht.

De l Mercktekenen syn de stof/elck Dooztstels delen/

m Onderwerp en n Ghezeg: die onderling verschelen/
 Het o Minder/p Meerder/ q Middel. Alsmen het zeggen
 wil/

Is r Minder r Onderwerp/vant hooztelde gheschil/

r Meerder is het Ghezeg/het Middel wort ghetoghen

Tot bewys van t' Gheschil/ u eerst ghestelt hooztoghen:

Wit wort tweemaal verhaalt eer datmen komt te sluyten/

Maar int leste beslot daar blyftet altyd byten.

Het a Meerder Dooztstel is het eerste der drie leden:

Het tweede b Minder heet of c Byghevoeghde reden.

Het derde heet d Beslypt. En ghoede Form top pzyzen/

Na verscheyden gheblecht van e Ghestalten en f Wp3zen.

Ghestalten des Welcnds syn drie in sonderheid:

Na sonderling Ghezeg of r gheen dat onder leyd.

Wilt in d eerste Ghestalt het Middel der Mercktekenen/

b Syllogif-
mus.

c Enthymes
ma.

d Inductio.

e Exempli.

f Sorites.

g Dilemma.

h Syllogif-
mus.

i Materia.

k Forma.

l Termini.

m Subiecti.

n Prædica-
tum.

o Minor.

p Major.

q Median.

a Propositio
maior

b Minor

propositio.

c Assumptio.

d conclusio.

e Figuræ.

f Modi.

Int Meerder t' Onderwerp/ t' Ghezeg int Minder rekenf.

T' Middell merckt eken is int tweede het Ghezegde/

Int derde t' Onderwerp/ in Doortfel is alle beyde.

Beneft in d' eerst/ het Minder lid t' wirt niet onderling:

Men sluyp in t' ander toestemmen/ int derde sonderling.

De veertien wyzen zyn 30 elck in twee es/

Int d' eerst en tweede vier/ de derde vier/ de zes:

So u dees wonder woorden tonen duydelpck/

Ma welcker klinkers zyn de Sluytreens luydelpck:

Barbara, Celarent, Darij, Ferio: (Baralipon)

Cesare, Camestres, Festino, Baroco: Darapti,

Felapton, Disamis, Datifi, Bocardo, Ferifon.

De a/ een Doortfel duyd toestemmigh alghemeen/

De c/ oock alghemeen/ maer zept daar teghen neen.

De i/ stemt toe/ de o/ beneent/ bay int byzonder/

Maar onder d' eerste wps/ daer trecktmens' alle onder.

a Euthymema. a Slechtshickelpck- besluyp/ van twee Doortfels bestaat/

Alsmen om oorzaak t' eerst/ of t' andere nalaat:

Heeft zy een kind ghebaart/ so isse niet meer maaght:

Is de Zon opghegheen/ t' is zeker dattet daaght.

b Inducia. b Dzingend- besluyp/ dat doet in alghemeen ict bliken/

wyt sonderlinge dingen die elck ander lyken:

Heeft Romulus int rpk zyn byoeder niet ghespaart/

Was Cesar op zyn zwager me van zulcker aard/

Verbolght Augustus oock zyn medghezel viandigh/

Bolgh: gheen ghezellig rpk en is in zich bestandigh.

c Exemplum c Byspel/ sluyt iet ghelyc wyt zyn ebenghelyckheid:

Crassus was ontberzaadt daarom berzaad geen rijckheid.

d Sorites. d Klimmend besluyp dat is der Doortstellen ophoping/

Die nodich onder zich hebben te zamen knoping:

De starck' is sonder byees/ de zulcke leeft niet d'uckigh:

Gheen d'uck maacht zalicheid/ de starck' is dan geluckig.

g Dilemma. Het c Verstricke besluyp is dubbeld int belaghen/

So wat ghy antwoort t' is ghebanghen of gheslaghen.

Onrecht ist datmen byees wat komen zal: ist ghoed/

Byees hebby te verghiefs: des niet/ dubbeld onspoed.

Vande Ghemeen plaatsen.

De Bleding des Bewys is duer/ nu an t' ontbinden/

f Argumen- f Bewys reen wattet is/ en hoemen die zal binden:

rum. Het is een reen/ die d' ding vestight dat twyfspck schein/

Het

Het **Middel** merckteken/die d'ander knoopt an een.

2 **Ghemene** plaatzen/der personen en der dingen
Syn Zetels/ dier belups na eysch ter hand voortbringen.
Sparsoons / syn 1 **Vaderland** / 2 **Gheslacht** / 3 **Nard** /
 4 **Jueghd** en 5 **Zeden** /
 6 **Opvoeding** / 7 **Baden** / 8 **Ampten** / **Staat** / 9 **Dood** en
 10 na **reden** /

Hier uyt treckmen **Belups** / na den eysch **bande** zaack /
 Om iet te **vestighen** ofte tot teghenspraack:

Om r'gheeffelen r'ontghaen/ heeft **Paulus** wel genomen/

1. **Belups** vant **Vaderland** / ick ben **burgher** te **Comen**.
2. **Ian** is **vroom** / syn **gheslacht** die **derven** qua **geruchten**:
Een doorn is **sikkelig**: eē **ghoe boom** **byngt** **ghoe** **bychtē**.
3. **Het** is een **vrou** / **ist** **bycend** al kan **yn** **qualpck** **zuygen**?
4. **Hy** is te **oud** of **jong**: **dies** **onbequaem** te **krpghen**.
5. **Heeft** **Jooft** **nushandelt** iet / **hy** was **opt** **wanghelatigh**.
6. **Twaer** **anders** / **wacr** **hy** **zedigh** **opgheboet** en **statigh**.
7. **Hy** **staat** **syn** **hups** **wel** **gha** / **dus** **diēt** **hy** **tot** **een** **rechter**.
8. **Wit** is een **Chyften** **mensch** / **daarom** en **ist** **gheē** **vechter**.
9. **Hy** **heeft** **syn** **bloed** **ghestort** **voor** **r'land** / **men** **zal** **hem**
loben: (boven.)
10. **T'gherucht** **want** **na** **syn** **dood** **ghaat** **slebens** **saam** **te**

a Loci personarum.

1. Patria.
 2. Genus.
 3. Sexus.
 4. A Eras.
 5. Mores.
 6. A Educatio.

7. Res gestae.
 8. Officium.
 9. Mores.
 10. Opinio Post mortem

Ghemeen Plaatzen der dinghen.

Der **b** dinghen **Plaatzen** / syn **by** of **int** **ding** **gheacht** /
Dees **vierentwintigh**: als / 1 **uytbeelding** / en 2 **Gheslacht** /
 3 **Ghedaant** en 4 **Eyghenschap** / 5 **T'gheheel** / 6 **Delen** /
 7 **Eenaardigh** /
 8 **Anhanghich** / 9 **Onderwerp** / 10 **Werck** / 11 **Wercker** /
 12 **Ending** **vaardigh** /
 13 **Wercpsels** / 14 **Wcrcking** / 15 **Plaats** / 16 **Tpd** / 17 **An-**
kleding / 18 **Ghebuericheid** /
 19 **Tuygh** / 20 **Naam** / 21 **Wergheplating** / 22 **Ghlyckenis** /
 23 **Teghenstel** / 24 **Onderscheid**.

b Loci rerum

Wat elke **Plaats** is **willen** **by** **nu** **ontdecken** /

En **hoernen** **het** **Belups** **ter** **nood** **daer** **uyt** **magh** **trecken**.

De 1 **uytbeelding** **berklaert** **wat** **elck** **ding** **is** **na** **wensch**:
Hem **quelt** **eens** **anders** **vaat** / **dus** **ist** **een** **nydig** **mensch**.

2 **T'Gheslacht** **dat** **is** **een** **naam** **veel** **Ghedaanten** **gemeen**:
Hy **kan** **de** **kunsten** **al** / **dies** **bedenpck** **met** **een**.

3 **Ghedaant** / **daer** **by** **r'Gheslacht** **zich** **in** **getal** **moet** **spredē**:
Hy **is** **gheen** **burgher** / **want** **hy** **koop** **noch** **boortigheden**.

En

1. Definitio.

2. Genus.

3. Species.

4. Proprium. Een 4 Eeghenschap/dat een Ghebaant alleen is eeghert:
Een mensch die spreeckt/ en kan syn zin tot leren neygen.
5. Totum. 5 T'Gheel de 6 Deelen al bebangt: hier spreckamen van/
6. Partes. Dat lichaam is ontzielt/ten is gheen mensch voortan.
7. Coniugata. 7 Eenaardigh by t'gheklant ghelyckheid anhang neemt:
8. Adjacentia. 8 Anhangighe/dat syn hoedanichheid of Grootheid:
9. Actus. 9 Werck dat is bezicheid/so ick ict doe of ly: (heid.
Om dat hy toornigh is/is reden an d'een syn.
10. Subiecta. Het 10 Onderwerp/daer t'werken anhangighe ankleven:
11. Efficiens. 11 Wercker de oorzaak is dat enigh ding gheschiet:
12. Finis. 12 Wildp worden gheleert/na Boeck en Meester ziet.
13. Destinata. Het 13 Eynd is de waarom/ of endlick oorzaak louter:
14. Effecta. 14 Wercking wpt het werk volgt nodigh/en mits dezē
15. Locus. 15 Plaats en 16 Tpd syn alle dingen vast:
16. Tempus. 16 Doe dit alhier gheschach/doe was ick daar te ghaft.
17. Connexa. 17 Anklebing die ant ding als van byten ankleven:
18. Contingentia. 18 Ghebuericheid is t'gheen dat neben t'ding gheschied:
19. Nomen. 19 Naam best oock t'bewys:zulck Aedentficker heet/
20. Pronunciata. 20 Twychnis gemet gezeg is/ of des Schrifts boogebē:
21. Comparata. 21 Vergelycking/is daar twe tottet darde verzaemen:
22. Similia. 22 Ghelepckentissen syn/die elck elckander lyken:
23. Oppositio. 23 Tegghenstel die zet een tegghen een in schyn:
24. Differentia. 24 Vershil/verscheelt alleen als een bysonder wezen:
25. 25 Is dit kant die mans Zoon / so ist gheen zoon van desen.

E Y N D E.

Kunst

Kunstwoorden des Bedenkavelings/zo wy die verduptsche hebben.

Dialectica,
 Differere,
 Argumentum,
 Argumentatio,
 Quaestio,
 Simplex,
 Composita,
 Inventio,
 Iudicium,
 Prædicabilia,
 Individuum,
 1. Species,
 2. Genus,
 3. Differentia,
 4. Proprium,
 5. Accidens,
 Prædicamenta,
 Ens,
 1. Substantia,
 2. Quantitas,
 3. Qualitas,
 4. Relatio,
 5. Agere,
 6. Pati,
 7. Vbi,
 8. Quando,
 9. Situs,
 10. Habitus,
 Definitio,
 Divisio,
 Partitio,
 Causa,

Bedenkaveling.
 Bedenkavelen.
 Bewysreden.
 Bewysredening.
 Geschil.
 Enckel.
 Tzamenghezet.
 Binding.
 Oordeel.
 Gemeene woorden.
 Onbeligh.
 Gemeen Ghebaant.
 Geslacht.
 Onderscheid.
 Eysenschap.
 Toeval.
 Zegspcke woorden.
 Wezen.
 Zelfstandigheid.
 Grootheid.
 Goedantigheid.
 Betreking.
 Doen.
 Lyden.
 Waar.
 Wanneer.
 Stand. (stelkens.)
 Hebbelpckheid of Ghe-
 upbeelding. (ting.)
 Schepding of Schif-
 pelling.
 Oorzaken.

1. Maec.

1. Materia,
 2. Efficiens,
 3. Forma,
 4. Finis,
 Methodus,
 Propositio,
 Subiectum,
 Prædicatum,
 Hypothesica,
 Copulata,
 Disiuncta,
 Connexa,
 Affirmativa,
 Negativa,
 Generalis,
 Particularis,
 Indefinita,
 Singularis,
 Equipollentia,
 Oppositio,
 Contraria,
 Subcontraria,
 Contradictoria,
 Subalternæ,
 Conversio,
 Absolutum,
 Relativum,
 Artificialis probatio,
 Syllogismus,
 Enthymema,
 Inductio,
 Exemplum,
 Sorites,
 Dilemma,
 Signum,
 Termini,

Maior,

Stoffe.
 Wercker.
 Form.
 End.
 Schickelpeck beleeed.
 Dooztstel.
 Onderwerp.
 Ghezeg.
 Tzamenghezet.
 Ghekoppelt.
 Verdeelt.
 Verknocht.
 Bevestighend.
 Benenend.
 Alghemeyn.
 Bpzonder.
 Los.
 Ondeligh.
 Ghlpeckmachticheid.
 Teghenstel.
 Rechtstropdighe.
 Onderstropdighe.
 Teghenzeglpcke.
 Onderbuertighe.
 Omstel.
 Volstreckt.
 Betreckelpeck.
 Besluptreden.
 Schickelpeck beslupt.
 Slecht beslupt.
 Dyingend beslupt.
 Bpspel.
 Alimnend beslupt.
 Verstrickt beslupt.
 Teken.
 Werckteken ofte Wer-
 kers.
 Tmeerder.

Minor,

Minor,
 Medium,
 Figura,
 Modus,
 Assumptio,
 Conclusio,
 Loci,
 1. Definitio,
 2. Genus,
 3. Species,
 4. Proprium,
 5. Materia,
 6. Forma,
 7. Totum & Partes,
 8. Coniugata,
 9. Adiacentia,
 10. Actus,
 11. Subiecta,
 12. Efficiens,
 13. Finis.
 14. Effecta,
 15. Destinata,
 16. Locus,
 17. Tempus.
 18. Connexa,
 19. Contingentia,
 20. Pronontiata,
 21. Nomen rei,
 22. Comparata,
 23. Similia,
 24. Differentia,
 25. Opposita,
 Paralogismus,
 Amphibologia,
 Homonymia,
 Contradictio,
 Distinctio,

T'minder.
 T'middel.
 Gestalte.
 Wyze.
 t'Bygheboeghde.
 Besluyt.
 Plaatsen.
 Optbeelding.
 Geslacht.
 Gedaant.
 Eeghenschap.
 Stoffe.
 Form.
 Gheheel en delen.
 Eenaardighe.
 Anhangighe.
 Werck.
 Onderwerp.
 Wercker.
 Eynd. (king.)
 t'Ghewozichte of Wer-
 Middelen of Bereydsels.
 Plaats.
 Tpd.
 Anklebighhe.
 Ghebuericheid.
 Tupsniffen.
 s'Dings name.
 Verlycking.
 Gheprekens.
 Verschil.
 Teghensetting.
 Wanschicklyck besluyt.
 Dubbelzin.
 Dubbelwoord.
 Teghenspraeck.
 Onderschepping.

Compo-

Compositio,
 Demonstrativus,
 Dialecticus,
 Sophisticus,
 Sophista,
 Philosophus,
 Philosophia,

Wenging.
 Bewußtseck.
 Redenkabelig.
 Aufwärtig.
 Neuwortze.
 Wörtgerichte.
 Wörtgerichte.

E Y R D E.

Rederijck-kunst/ in Wijn opt kortst verbat.

Hier by ghevoecht de

REDENKAVELING

ENDE
LETTER-KUNSTS
GRONDVESTEN.

uytghegeven by de Kamer

in Liefd' Bloeyende

AMSTELREDAM.

Tot AMSTELREDAM

By Hendrick Barentsz.

1614.

Ghy Rijmers wildy Rederijcken,
Koopt my: zo mooghd' kunst doen blijcken,
Die nu meest schiet al zonder wit.
Hier hebby stof: hier vindy t'pit
Des kunsts: na bolsters, bitter smaken,
Gheen nuet is zoet men moetsse kraken.

Allen Bedenryck-kamers.

Sal t'gheschapen verrotting onder-
wurpē/ Veel meer sleept al t'geen by de
schepselen te weegh gebracht wert/ zijn
ondergang na zich: ist dā vreemdijonstige Broe-
ders / dat de Kederijck-kamers in enigh verbaal
ghekomēn zijn? twelck gene machtige Rijcken/
doock d'alder vernuftichste menschelijke ja God-
lijke instellingen zelf/ niet hebben moghen ont-
bliē. De voegelijckste middel tot langduricheid/
is/ datmen de zelve vaack tot haar eerste grond-
besten betrecke. Lust ons dan ons ampt genoeg
te doen ende onze naam te betrachten? zo staat
ons blijtich na te speuren der kamerē aller eerste
instellinghen: die zalmen bevinden als ghemene
land-taals scholen vooz allen bejaarden kunstlie-
benden menschen tot oeffening van alle verma-
kelijcke ende land-nutte wetenschap opgherecht
te zijn. Zulx waren Leschiē inde eerste eeuw / de
welcke by verloop des tijds onderghaande / zijn
de Pitaghorische broederschappen ende der Phi-
losophen scholen in de plaats gekomen; welcker
wyze van wijsheids naspuering nochtertijd tot
veel plaatsen in Italien loflijck en Landnutlijck
ghebolgt wert. Dat de kamers tot Rijmen al-
leen niet inghestelt zijn/ betuyght behalven veel
ander opmerkingen/ de Name zelf onwederspre-
kelijck.

kelijc. Maar dat het Maatklinkend' gedicht vā
ouds/30 by dē Hebreen/Griekē als Latijnen ooc
mede Rijn gheweest is/magh geen in zulc ver-
zochte/ontkennen. En wat schozt ons / dat wy
niet mede/30 yn gedaan hebbē/ ander bevallijcke
zoeticheid in onze taal naspueren? De Duytsche
spzaack is by zich zelven hier toe rijck/ zoet ende
boeghlijck;3p wacht maar na verstandige pbe-
righe bouwers. Wy luy hebben hier na vermo-
gen (de Letterkunit ende Redenkabeling/die dē
booꝝghang gehat hebben/ overlopen hebbende)
getracht de grondbesten van welsprekentheyd
in plat Duyts te bewerpen, onze wit is geweest
zelf daar aan iet te leeren / zijn wy andren nut of
behulpelijck met zulc/dat is ons lief: isser iemād
diet namaals verbetert / dat waar ons noch lie-
ver. Wy hebbent opt kortst al by een ghestelt/30
Cicero;meester der welsprekentheydt; zelf mede
bestaan heeft/op datment te lichter begriipe:hoe
kort dattet is/ hier is niet nodigs overgeslagen/
ende den ghenen diet zal willen grondlijck na-
spuerenende int werck stellen / zonder twelck te
doen / al ons scrijven doch niet helpen zoude / al
waart een heel groot boeck. dat wijt op rijn ge-
schickt hebben / gheschiet om te beter het geleer-
de t'onthouden. Dit proeffstuck zulc alst is/ wert
u luyden kunstliebende Zoeders uyt der jonste
gheoffert.

Rede.

Bederyck-kunſt.

Geringher is de Mensch in beleyer manie-
ren

Als menigh beestken klein/die nochtants al-
le dicren

In dezen overtrest / dat hy heeft sprekens
macht:

De zulcke dan verdient zeer hoogh te sijn gheacht:

Die int gheen/daar de mensch met recht in is te loben

Der boben eenigh dier de menschen gaat te boben.

^a Wel-spreken is een kunst/ of schickelijck beleed/

Om tierlijck/ met verstand/ by elck altijdt ghereed/

Wat u booz komen magh/ te spreken na t'bewijs//lept/

Want ^b Bederyck dat is een wel sprekende wijsheyt.

Zelden berckrijghmen die/ alleen door de ^c Natuur/

Of ^d Gheffings ghebruyck; maar ^e kunstelijck bestuur

Worbert in dezen veel/ eerst ^f Nabootsing doch meest

Der gheter die hier in upnuntigh sijn gheweest.

Gens ^g Bedners ampt/ dat is bequamelijck ter zaken

Te spreken: en daar duer iemand iet boed te maken.

Te ^h ende des ⁱ Verdooghs / dat tot betweghing streckt.

De ^k Stoffe/ is ^l t' Geschil of zaack daarmen van sprekt.

En dit is tweerley: ^m Los of by/ en ⁿ Ghebonden.

Verknochte dat is vast/ an plaats/ persoon en stonden:

Maar t'losse acht persoon/ tijdt/ plaats/ noch gheval;

Daar by so wert ghebruyght: of men oock hulwen zal?

Maar of een Philosoph/ vrend/ arm/ en oud van Jare/

In dit land/ op dees tijdt/ met zulck een/ zal vergharen?

Is een verknocht gheschil: het welck niet wert verklaart

Gecht eyghentlijck/ t' moet eerst los en by sijn van aard.

Van deeltmen t'by gheschil in d'perley ^o Gheslachten;

^p Betooghzaam/ ^q Raadslaghgh/ en ^r Goedelige klacht.

Betooghzaam zaken sijn/ van ding/ persoon of daad

Verfmading of te lof/ groet/ danck/ en klachten quaad.

Men Raadslaaghgh meest altijdt/ watne zal doen of make

Men woeght/ of wert ghebruyght/ in Goedelige zaken.

Door deeltmen ^s Bedners ampt/ in vijvendienst acht/

Winding/ Beleed/ Belwoording/ wt-spraak en t' Gedacht.

De ^a Windingh/ duighen zoekt / die waar sijn of waar:

schijnlijck/

Ter zaken dicnende: dit is meest retrozijnelijck.

a Eloquentia.

b Rhetorica.

c Natura

d Exercita-

tio.

e Ars.

f Imitatio.

g Rhetoris.

officium.

h Finis.

i Oratio.

k Materia.

l Quæstio.

m Thesis.

n Hypothe-

sis.

o Genera

causlarum.

p Demon-

strativum.

q Delibera-

tivum.

r Judiciale.

s Oratoris.

officium.

a Invenio.

- b Dispositio. b Beleding is r' gheſchick/om booz bedachte dinghen/
Op him bequame plaats gheboeghelijck te bzinghen.
- c Elocutio. c Bewoording woordē vint/ oock ſpreucken die bequaam
En cierlijck zyn ter zaack/den hoozders aanghenaam.
- d Memoria. d Gedenkenis onthout/wat dees drie doen te degghen.
- e Pronunciatio. En e uyt-ſpraak doet bequaam/ſpraak en lichaam beweegē.
Te ſchicken kunſtelijck dienen dees altemaal/
- f Oratio. f Gespreck/ boec/brief/ gheſchriſt f Dertooogh ofte verhaal:
T welckmen an zessen deelt: als/ Doozreden/ Dertelling/
Schifting/ Bewering/ het Beſlupt volghet Tegenſtelling.
De g Doozreen/maact bequaam r' hert der gener die hoze.
- g Exordium. h Narratio. h Dertelling/ die verhaalt r' geen is gheſchiet te bozen.
- i Diuiſio. i Schifting/ deelt het gheſchil/ of datmen zeggen zal.
- k Confirmatio. k Bewering/ ons bewijs beveſtigt ober al.
- l Refutatio. l Weerlegging wederlept tghern ons partyp verdadicht.
- m Peroratio m Beſlupt eyndt het geprecek/ die thert roert of bezadicht

Inuentio.

Van de Vinding/

t'Eerſte deel des Reedners ampt.

V Alt u dan iet wat booz/daar ghy van hebt te ſpreken:
Zo dient des zaar geſtalt/ booz al wel booz gekeken.

- a Genera
cauſarum.
b Honestu.
c Turpe.
d Dabium.
e Humile.
f Qualitates.

An ellick a hoofd gheſlacht zyn deze vier ghebecht/
b Betaamlic/ c Onbetaamlic/ d Twee ſormig en e Slecht.

Dit zyn f Hoedanicheiden der drie hoofd gheſlachten.

Betamelijcke zaack iſt/ als wy iet hoogh achten/

Beschermen ofte laken/raden of ontraden/

T'gheen pderman/alzo zoudt wy pzyzen of verſmaden.

Maar zo wy by ghevat iet pzyzen onbequamelijck

Of laken dat elk pzyſt/ die zaack heet Onbetamelijck.

De Twee-ſormighe zaack/ dees alle wy bevat/

Als r'gheen dat eerlijck wert en oneerlijck gheſchat.

Maar byengtmen iet wat by dat niet is zeggheus waar-
digh. (digh.)

Is als een Slechte zaack/ booz ſhands gheacht onaar-

Exordium.

Vande Doozreden.

N A dees hoedanicheid der zaken wert gheſtelt

De Doozreen zonderling/diemen zelf-ander telt.

a Principiu. Het eerſt is a Openboozreen/ d'ander heet b Bekrupping:

b Inſinuatio Die/om te maken ghunſt/ is een bedeckt/inſlupping/

In zaken die terſond van elck werden verſoep:

Oock

Oock zo des hoozders hert verdraept is of vermitspt.
 Maar Openboozreen maact heel openlijck doch kunſtig
 Den hoozder ^c Leerzaamigh/^d Andachtigh en ^e Gunftigh. ^c Docilis.
^f welck ^f eygenſchappen zyn die in een boozreen komen: ^d Attentis.
 Maar doch in alt Vertoogh oock dienen Waargenomen. ^e Benevolus.
 In Twee-formige zaac/daar moetmē d'ongunſt minderē:
 Op dat de lelijckhepd des zaar ons niet zouw hinderen.
 Men maact Andachtichepd/booz al in Slechte zaken.
 Betamelijke zaack/de boozreen wel magh ſtaken:
 Beghinnen niet een ſpzeck/wet/schrift of zulck beſcheid:
 Dat aller meeſt dan beſt t'gheen datter woert ghezeit.
 Doch bypckmen Openboozreen/die zal overhalen
 Des zaar betaamlijckhepd/g t'hoofd punt int kort vertalē. ^g Status.
 Bewijlmē .1. Gunft .2. Andacht en .3. Leerlijckhepd be-
 derft:

So leert dan eerst booz al hoe datmen die verwerft.
 Van hoozder leerzaam woert/ dooz int kort te betrecken. ^{3.}
 De ^g hoofd zake des zaar: dooz Andacht te verwecken: ^g Status
 Want die Andachtigh hoozt/is leerzaam daar by neven.
 Men maact Andachtichepd/zo wy int eerst booz gheben ^{.2.}
 Te zullen handelen heel zwaar of nieuwe dingen/
 Daar t'volck/het land/de ſtad of hoozders zonderlingen
 Deel an ghelegghen is/dat hun boozdeel of ſtaat/
 Droom leven en Goods dienst of zullix iet anghaat.
 En oock zomen verzoecht dat zy andachtigh hozen/
 Het welck wy opt Toneel meeſtentijd zien oozbozen.
 Men is op vierley wyſe Gunft te maken ghelwoon ^{.4.}
 Van ons/van ons partij/en toehoozders parſoon/
 En van de dingen zelf of t'gheen daar an magh hanghen.
 Van ons ^h eyghen parſoon mogen wy gunft ontfangen ^h nostra per-
 hoogh prijzend onze amyt/ maar zonder roemers gheest. ^{ſona.}
 Of zeggghende hoedanigh dat wy zyn gheweest/
 Teghen ons Vaderland/ons Dieniden ende maghen
 Of hoozders: Ma de zaack dit eyscht en magh verdragen.
 Dat byndſchap/ghemeen nut/ betaamlijckhepd of nood
 Ons ſpreken doen/geen haat/ wangunſt of winſte ſnood.
 Zo wy oock ons vernuſt en kunſt heel klein doen blijken/
 En dat wy ons partij hier in niet en ghelijken.
 Dat wy ghants niet op kunſt / maar op des zaar recht-
 baardichepd

Stuenē/en op de gunft der hoozders en goedaardichepd.
 a Bewoeghd of klaagh parſoon / an d'onz' oock is ver- ^a Reus.
 knocht/

Dies loert me op zijn naam menighmaal grunſt verzocht.
 Dan zijn onmacht of macht/ inwendigh en uytwendigh/
 Is die arm/oud/onmondigh/weew/wees of ellendigh
 Des b Weerſprekers parſoō geeft ons tot grunſt ooc baat/
 Berwecken wy hem c Rijd/d Werachting ofte e Haat.
 Wy maken hem ghehaat/ als wy niet naacht beſcheed
 Berklaren/ dat hy is hobaerdigh trouwloos wreed.
 Wenjt: 30 wy zijn ſtaat/ rijkdom en groot vermogen
 Maghen en vruunden hulp/ of ſulz ſtellen vooz oghe.
 Maar zijn onachtzaamheid of onaedigh gheſlacht/
 Zijn roeckeloze Welluſt/maacht hem Ongheacht.
 Dan des f Hoozders parſoon/trecktmen grunſt vooz t'ber-
 klarct

b Aduerſa-
 rius.
 c Inuidia.
 d Contemp-
 tus.
 e Odium.

f Auditoris
 perſona.

Datmen hui vordel zoect of ppoght om te bewaren
 Hui achtbaarcheid: en oock datmen van hen verwoacht/
 Een oordeel wijs/oprecht/dewijf 3p zijn gheacht
 Rechtbaerdigh ende wijs/alzomen magh anmerckent
 (Zonder pluyſtrijkery) an hui voozghaande werken:
 Maar van de g Dingen zelf/ 30 wy loſſijck bewijzen
 Ons doen/ en voozt niet een ſweerſprekers zaak miſprij-
 zen.

g Rebus.

h Affectus.

De roering of beweghing der h hertſochticheit.
 Zullen wy int Beſlupt wiſdluſtigher verbyeden.
 Maghmen in onze zaak ict Onbetaamlyk ſpreken/
 Of is des hoozders hert verdraaft of moe van hozen/
 Gheen Openboozreen paſt/ 30 hozen is ghecit:
 Bekrupping voeght daar beſt: de welck heeft onderſcheid.
 Wat Openboozreen doet voozshands / bloot en uytwen-
 digh/
 Doet dees bedecktelijck/ argliſtig en behendigh.
 Iffer ict Onbetaamly in ons zaak/alſdan/
 Dat de man/niet het ding/oft ding/en niet de man/
 Moet waar genomē zijn/ voeght ons hreed uyt te leggē:
 Dat wy t'gheen ons party/zept of zou' mogen zeggē/
 Niet p'rijzen/maar verſmaan/ als onbillick en quaad:
 Dat wy niet vooz en ſtaan/ een dierghelijke daad:
 Dat wy ſweerzakers ſcenten/niet en willen mellen:
 En dat wy die nochtans bedecktelijck vertellen.
 Is des hoozders ghemoed van hem oock omghezet/
 Zyn wichtighſte bewijs daar dient meeſt op ghelet:
 Dat ghy terſtond beloofst/vant zelleſde te ſpreken:
 Nee met woord uyt zijn mond/daar hyt heeft late ſteek:
 Of twijfelt/van wat punt/das ghy vooz al en zonderling
 Beghinnet

Beghinnen wilt/en brenge alzo r'volck in verwondering.
 Zy n zy te hozen moe/zo neemt dan u beghin/
 Dan iet dat lachlick is/of niewichged heeft in/
 Begynning/dubbelspraac/verdraaping/iet wat ſpottlyx/
 Dan ſpreekens/van vertelling/in ſpraack of iet zottlyx/
 Verſtelling van een leger/ſpreekt in u perſoon
 Iet anders als men wacht/of als zy zyn ghewoon.

In Boozredē ſtaet gha/perſoons en dings a Omſtandē/
 Zaack/wyſe/tjd en ſtond/by wat volck in wat landen. a Circum-
ſtantia.

Des Boozredens ghebzeck/ zal ick u oock ontluyken:
 Als u Weerzaker die magh teghen u ghebzycken.
 Verdraapen oock na wensch/of die heel is ghemeen/
 Te zerr ghepronckt/te lang/ en dat ſe niet met een
 Verknocht is an de zaack/of dat ſe niet en tracht
 Te maken leerzaamheid/noch ghunſte noch andacht.

Vande Vertelling.

Narratio.

Vertelling is bequaam/die booz gheſchiede dingen

Om te beweghen nut/of iet weet by te bzingen/
 Als of het waar gheſchiet/daar al de zaack om draapt/
 Waar in r'zaad des Bewijs ſprockelings is ghezaapt:

Want b Beſtigging die is des Vertellings bewerking/
 Vertelling is int kort/des Beveſtigings lering.

b Confirma-
tio.

Vertelling die moet zyn kort/klaer en ooc waarschijnlyc.

c Kort iſſe/wilby niet tot ſvollix wanluſt pijnlyck/
 De zaack van onder op/verhalen eben dom:

c Breuis.

Beghint en eynde daart paſt/al kort in enen ſon.

d Klaar iſſe/nemdy waar des tijds vervolgh:daar neben
 Ghebzyckt ghy woorden die gheen dupſterheid en gebē.

d Dilucida.

e Waarschijnlyc iſſe oock/die tijd/plaats en perſoon
 Recht wel ghevoeghlyck is/die na men is ghewoon

e Verſimi-
lis.

Der raadſlaghen waarom/en d'ooz zaack aller daden
 Verſtandelyc verhaalt:diemen niet magh verſmaden/
 By na laat van waarō/ tijds of plaats onbequaamhepd:
 En dat' ooc zy geboght na ſhoozders aangetaamhepd
 Men bezicht gheen vertelling het en zy om boozdel:
 Of anders blyſt ſe na:dit ſtaet an ſreedners ooꝝdel.
 Vertelling lang te bzycken is oock bakten kinderlick
 Als zy de zaack niet helpt of dat ſe die is hinderlick.

a T'boozſtel dan inde plaats komt die van r'gheen by a Propoſitio.

zyaten

De hoofdzaack is/dees maghmen nimmermeer nalaten.

Dijfco.

Van Schifting.

De Schifting wert gedeelt in tweeley gheslachten:
 Met d'eerste/na vertelling/moetmē vooz al trachten/
 In Oordelighe zaack/te delen het gheschil:
 Wat wy te zeggen hebben/wat hy zeggen wil
 Die ons dan teghenspreect:en dat wy niet en helet/
 Waar in dat wy verdraghen/waar in wy verschelen.
 Orestes heeft ghedoodt zijn moeder/sta ick toe:
 Maar of hy dat niet recht bestaan heeft/ende hoe
 Hy oorzaack heeft ghehat/blijft in twist:en hier teghet
 Wat Klitemnestra Agamemnon heeft verlegghen/
 Bekennen zy/ maar dat een zoon zyn vaders moord/
 Niet niet zyn moeders dood te wyzen en behoort.
 Vander/daar wy de delen diemen heeft te zeggē
 Verdelen schickelijck/vervolghens dan wtleggen.
 Op dat de hoozder weet/t'beghin/het end/en al
 Wat datter is ghezept/watmen noch zeggghen zal.
 De Schifting die moet 1. kort/2. Woltopt zyn en 3. kleyn-
 delijck.

- b Breuis. 1. b Kort isse/steldy niet/ten voegh ter zaack ghehelijck.
 2. Zo niet elck enkel deel/maar alleen zy ghestropt
 c Absoluta. Gheslacht nevens gheslacht/die Schifting heet c voltopt.
 Men heeft vooz al te myen datmen niet en brengh/
 Oock onder hoofdgheslachten enigh deel vermengt:
 Der Papen sno begheerlijckheyd/stourheid en ghiericheyd
 Zyn eygentlijc geweest des Christē kercks schoffiericheyd.
 Hier wert vermengt Ghedaante met zyn hoofdgheslacht:
 Want ghiericheid is me begheerlijckheid gheacht.
 3. De delen zullen niet zyn boven drie of vier:
 Zy vallen zus te swaar/en t'schijnt voozdacht bestier.
 Men zal na int beleed/de delen oock verklaren
 Vervolghens al na een/30 die ghestelt eerst waren.
 In elck deel laat zich wel byzonder schifting wpen
 Maar alff al zyn verhandelt hoozmen voozt te sluyten.

Confirmatio

Van Bevestighing.

Bevestighing de zaack bekrestighet en beweert
 Met vast ghegront bewijs:die niet alleen en leert/
 Maar ooc niet een verneeght/ en noch beweeght die hoze.
 Des a Aedenkablings plaatsen heeft hier toe verkozen/
 Om

a Loci dia-
lectics.

Om na behoeft daar uyt te trecken breed beſcheyde:
 Doch heeft ſe zelf bequame plaatſen/die verſpreyt
 Zyn in elck hoofdgheſlacht: dees zonderling te achten.
 Daer van wy roeten na uit handlen der gheſachten.
 Des ſtedners overwinning/die beſtaat gheheel
 Het vloedmaken oock me/in dit en t'naaſte deel
 Van wederlegging: waar in/doo? de zelfde weghen
 Als daarmen doo? beweert wert tegenſpraack verkregen.

Van Weerlegging.

Refutatio

Des Anklaghers betoogh wert aldus wederleeyt:
 Als wy niet toe en ſtaan t'gheen dat hy heeft gezept/
 Staan wy zyn zeggen toe/ zo maghmen noch ontkennen
 Der ^b Sliptredens ghevolgh: of oock indien wy menen ^b Argumen-
 Tegen zyn klaar bewijs/beter of wel zo vaſt: ta.
 Oock zo wy bliken doen/dat hem dit niet en paſt
 Te ſpreken teghen ons/al iſt ſchoon ghoed beſcheyd.
 Noch iſſer eey manier diemen ^c Ontſluyping heet/ ^c Elenatio
 Als wy t'gheen dat hy zept niets waart te zyn betuygen/ argumenti.
 Of machmen hem belachen/spotten of beghynghen:
 Zydghang/beklagh/aſſebidding byuyckme oock ter hand/
 Omdzaap/ontſchuldighing/van meghit of onderſtand.
 Der Sliptredens gheblecht/verboeghing en bekleeding
 Die ſchicken wy hier na uit handlen van Beleding.

Van Beſluit.

Peroratio

Beſluit ſluit het Wertoogh: dit deeltmen in twee leden .
^d Hertelling/en ^e Ontroerens der ^f Hertſtochticheden. ^d Enumera-
 Hertelling/het bewijs dat meeft treft vooz ghemelt tio.
 Om wel te doen ghedenken int kort wederſteit. ^e comotio.
 Hertſtochten acht vooz al/na datſe zyn ghetoghen ^f Affectus.
 uyt des moeds krachten twee/van tweeley vermoghen:
 Als uyt begheerlijcheit of tooznigher naturen.
 Zyn zom leugh en zacht/die niet zo zeer ontruren/
 Maar ſtemmen ober een/met de ghemene zeden/
 Ghewoonheid en natuur: die zich al zoetkens ſpreken
 In des hoorders ghemoed/als vziends of maghe-min/
 Als ſchaat en trouwe/blijdschay/ byes/ de maat heeft ut.
 Zom hebighe ende ſtreng/die t' hert ontroeren krachtigh:
 Als tooznicheit en rouw/des minnaars byad onmachtigh/
 Welheid en razernij/wanhoop/truerigh verwoſt/
 Wzaack

W^ozaackghiericheyd/erbarming/sinading/haat en nijd?
 W^oo? om te maken ghunst/achtmen d'eerste de beste/
 Maar veeltyds int besuyp/daar bezichtmen de leste:
 Omf oordelaars ghenoed te buyghen of bewegghen/
 Na dattet ons best past dat hy dan 3p ghenegghen.

a Accusatio.
 b Vituperatio.

c Verba.
 d Vultus.
 e Animus.

f Motus.
 g Circumstanz.

In a anklacht ofte b smaad/tot haat of nijd onwaardig:
 In voozpreking of lof/tot liefd en ghunste vaardigh.

Maar wilhy iemand recht ontroeren int ghemeen/
 D c woorde/d ghelaat/en e moed/moet stemmen obereent.

Wilt ghy my wenen doen/zelf moetp tranen sprepen/
 Dan zal u wanghelaat oock my met u doen schrepen.

Men treckt f Ontroering meest uyt s'dings g Omstant-
 digheden:

Als iueght/fortuyn en tyd/plaats/oozsaack en theledent.
 Dees gheben oock wel stof om Woorrens uyt te kaken:
 In danckzegging of troost/in droef en blijde zaken.

Genera cau-
 sarum.

Van Zaack-gheslachten.

D E delen des Wertoogs hebben hy nu berklaart:
 Dees vallen sonderling/na den verschedden aart
 Van d'perley gheslacht der zaken voozghemelt/
 Na welker onderscheyd dees moeten sijn gheselt.

Demonstra-
 tivum.

Betooghzame.

h Facta.
 i Persona.
 k Res.

B Etooghzaam zaack men deelt in d'ypen sonderlingen/
 In smalicheyd of lof/van h daad/i persoon en k dingē.

Des persoons.

B Etooghing van persoon/r'3p vroom of stode mensch/
 Heeft meer als ander zaken Woorreden na wensch:
 Want wert des zaar natuur wel naerftigh voozgeleken/
 Woorshands te binden re gheen middel zal ghebreken
 Wā Woorreen:die maact Ginst/Leerzaamhz en Andacht:
 En wert uyt enigh hertstocht veel te weegh ghebracht:
 Van danck/beklagh/ oock me zo amyt of dienst u port
 Wertzelling valt hier niet:doch valtse die is kort.
 Woorstel/en Schifring tonen/welck en hoe veel zaken
 Wy zullen handelen/en wat schicking wy maken.
 f Bewerings plaatsen meer tot pronck en overbloed
 Dienen/als tot bewijs dat onze zaack 3p ghoed.

Loci Confr-
 mationis.

Treckt

Treect hier uyt lof en ſmaad / van dueghd en van ont-
dueghlichkeit:

Woozouders / Vaderlâd / woozſpooock / opboeding / jueghd-
lichkeit /

Manlichkeit / ouwerdom / dood en het nagherucht.

Uyt byperlep gheslacht van ghoeden ſcheytmen vrycht:

Des ghoeds / des lichaems goed en der fortuné gave.

Hier van acht des Ghemoeds ver boben enigh habe;

Als leerſaamheyt / ghoedaard / verſtâd en des ziels macht.

Des lichaems goede zyn / gezondheid / ſchooſheyt / kracht.

De ghoeden des fortunys na ruytelijck behaghen:

Zyn rijkdom / ſtaat / geſlacht / eer / vryndē / kinders / magē.

Ma dat hy die heeft wel of qualijck kommen vrypen.

Weclegging zelden valt / doch valter iet uit vryzen.

Het welck ſtrafwaardigh ſchijnt / dat zalmen int bevolffen

Verſchonen niet onſchuld (als ſpreect ghy Davids lof

Zyn overſpel / Drias dood) of ſcheyter of.

Wozt zal r' beſtuyp hier zyn / om d' anhoorders te raden /

Tot navolging of danckbaarheid in blijde daden.

Men trooſt int dzoeffelyck of pooght om te beweeghen

Tot melijen of verſoeping na het is ghelegghen.

Daads Betogging.

In fdaads Betoging kôt de Woozreen als woozgaande

Vertelling zelden valt (ten waar men iet vermaande

Wp zulcke die des daads verſlagh niet weten) maar

Het Woorſtel neemt haar plaats / daar volghy de Schif-
ting naar.

f Bewerings plaatſen / zyn a betaalyck / b nutbaar / c wetlyck / a Honeſtam

d Lichtdoenlyck / e nodigh / f wijs / g ondoenlyck en h beletlyck. b Vtile.

r Walt dickwils datmen hier * Ghemene plaatſen raackt / c Legitimus.

Daar hy iet deſtighe wert gheprezen of ghelaackt. d Facile.

Als / zomen iemand prijft dat hy kan Gederycken / e Neceſſarium.

De nutbaarheid des kunſts / zuldyp wooz al doen blijket. f Tutum.

Het heet Ghemene plaats wat velen is ghemern: g Impoſſi-

Als deze: God / natuur / menſch / ziel / moed / ſpzaack en reet bibile.

Ghenegetheyt / geluc / kunſt / dueghd / ondueghd / het leven / h Difficile.

De dood / ſtraf / kriffigh en vze / wet / zeden / eer verheben / * Loci com-

En dierghelijke meer: dees hangen an de zaken munes.

Van bupren: die nochtans die heerlyck kommen maken.

Woben bet aamlyckheid vande natuur of zeden /

Treect.

Circumſtan-
tiz.
i Res.
k Persona.
l Locus.
m Tempus.
n Modus.
o Occaſio.

Trecktmen bevestigingh meest van d' Omſtandicheden.
Als i dingh / k perſoon / en l plaats / m tyd / n middel en
o waarom

Hier op bzaaghtmen aldus verkoz in ener ſom
Wie/wat/hoe/waar/waarduer
Waarom/wanneer/waarbuer
Dees passen niet alleen hier: in alle gheslachten
Van zaken heeftmen daar wel vlytigh op te achtent.
Weerlegging valt hier niet/om datmen zeker daden
En gheen onzeker werck mach puzen of verſmadent.
r Beduyp hertelt int kozt de nutbaarcheyd der wercken/
r Beweeght ooc zo ghy kozt hier booz hebt mogt merckē.

Dings Betoghing.

B Etoghing enighs dinghs/ als Dueghd/Welſprekent-
heid/

Heeft Doorteen enerley zo boozheen is ghezeit/
En wert upt enigh lof des dings gheraapt veel tyd
Het welck uptmuntigh is: ſomwijl men die bermijt:
En in Bertellings plaats komt Doortſtel om te cieren.
Als der kronijcken lof roert in dezer manieren:
Gheen ſchryvers doen meer nutbaarcheyd in s'menſcheyt
leven

Als zulke die boozghaande dingen opt beſchreiben
De Schifting volghet hier an. Bewering r' lof vertaalt.
Omſtandicheyd en plaatsen zyn hier booz verhaalt.
Weerlegging/die ghebuzpcht oock zo de zelve weghen.
r Beduyp hertelt en roert na de zaack is ghelegghen.
Oock in zulcker manier puzſinen land/stad of pleyen/
Stroom/see/bergh/boſch/gewas/beest/ acker of fonteyn.

2^e. Raadſlaghighe Zaack.

Deliberati-
vum.

* Status.
a An ſit.
b Quale.
c Quamob-
rem.
d An poſſi-
bile.
e An expe-
diat.
* Exempla.

M E N raad of ontraadt iet in Raadſlagighe zaken:
Welc eynd is eerlyck nut/of onnut zo wy laken.
* upt al d' Hoofdzaaken vier vant enkele geſchil/
Oft is: en wat: hoedanich: en waarom ment wil:
De drie a oft is/ b hoenaugh en c waarom/hier hozen/
En oock d oft magh gheſchien of niet/waar wy na ſpozt:
Van noch/ e oft raadzaam is/en dat in zulken ſtaat/
Van zulkeem/op dit pas/dat hyt doet ofte laat.
* Daads Doozbeelden men buzpcht veeltyd in zulke temē/
Die

Die roeren zeer/licht uytet eerst wy r'lest afnemen.
 Hoyt zy de Boozreen hier de Seedner trecke jonst
 Van zyn persoon/die spreekt uyt vrees haat noch afgonst.
 Maar dat betaamlicheid/gebaarlicheyd/noodwēdicheid/
 Hem spreken doen:tbeghin zy zedigh met behendicheyt.
 Wy zonder raad en weet van gheen Vertellings wet/
 Maar pzeking en Berdoogh/die eyschen die te met:
 Als r'gheen dat is gheschiet/veroozsaackt de bereding.
 In des vertellings plaats/kōt boozstel met verbzeding.
 De welke nimmermeer magh werden na ghelaten/
 Als/so men spreekt tot Wy/dan valter er si te pzetten/
 Dat wy ghekomen zyn te spreken nu van vrede/
 Wy menschen sūt en stuenfel der ghesellicheide.
 De Schifting schicklyck deelt / r'geen worden zal gezept.
 Des Bestings plaatsen zyn/f sūt en g Betaamlicheyd/
 Oock h Nood en i Doenlicheyd: diemē gebuyet int radē.
 Die Afsraadt wandelt iust op recht strydighe paden.
 Als:hinder/lelycheyd/bezwaarnis/ en onnuegelycheyd.
 r' Betamen treckmen/uyt nature/wet en dueghlycheyd/
 Oock waardicheyd en eer/ghoe naam of qua gheruchten/
 Hoop van iet goeds/der vyanden nut en sypands duchtē/
 Der schoffeling van staet/erbarming en zo boozt/
 Die int raadspiegghen elck een groot te achten boozt.
 r' sūt en de Mooghlycheyd / die moetmen oock hoogh
 wicken/
 d' Ondoenlycheyd en r' hinder/te verklepnen schicken.
 Maar boben al de Nood dringt meest/in zulke zaken.
 Als:wildy houdwen lijf en ghoed/dit moety maken.
 Weerlegging tracht int jeghendeel te halen prijs.
 r' Beduyt/beweeght en pozt/en ghadert het bewijs.

Priuatæ cō-
sultationes.

f Vitæ.
g Honestū.
h Necessa-
rium.
i Possibila.

3^e Gozdelighe Zaack.

Judiciale ge-
nus.

E En Gozdelighe zaack/die klaaght an of verbadigh.
 Waar in men s'rechters hert/bermurwt en bezadigh/
 Of tot straffing verweckt:r'eynd eyscht onrecht of recht.
 In Boozreen/trecktmē gunst(om die daar booz mē becht
 r'Erbarmen)van ons ampt/sweezakers of zyn loon.
 Die d'onschuldige quelt/of van s'rechters persoon.
 De wichticheyd des zaar verweckt a Andachticheid.
 Trecktmēz in eener som/dat maackt b Leerachticheid.
 Vertelling/int verhaal des zaar sprockelings spzept
 De zaden des betwys:c r' Vermoeden zy berecpt:

a Attentio.
d Docilitas.
c Suspicio.

Wit

Dit treckmen iuytet geen booz ontsmeest is waarschijn-
lyck

d Status.

En duurt tot datmen komt an d'hoofd-twistredē pijn-
lyck.

Want iyt vertelling spruyt of volgt na s'zaar verklarung
De Hoofdzaack des gheschils/als grondvest van Bewe-
ring.

s' Bewerings plaatsen/ zyn na d'hoofdzaaken verscheyden.
r' Besluit den rechter pozt en roert hertstochticheden.
d' Anklaghe dien ontsteekt tot haten of benyen.
Berweerders neyghen hem tot ghaunst en medelpen.

Status.

Vande Hoofdzaaken.

De Hoofdzaack/ is des twistes het boozmeeste geschil/
De hele grond des zaar: daer tghen men zeggen wil

Toe streckt. dit enigh wit moet eerst de seedner binden/

Of zyn ghespreck is tijl en zot zyn onderwinden.

Dit halt oock niet alleen int oorzelen der wetten/

In elck verscheyden zaack heef tmen hier op te letten.

Als int Betoghen/merckt eer dat ghy iet bewyft

Of recht en reden epscht datmen dar laacht of p'pft.

Int staadslaan/ neemt ooc waar eben als in Betoooghlyc/

Of st' nut en eerlyck is/ en nodigh/ licht of mooghlyck.

De e Hoofdzaack oorzelyck/ in d'zen wert gheschuyert.

W'erst is f' vermoedelyck/ of zulx oock is ghebuerd

g' iuytbeeldelycke/ v'zaaght wat datter is ghebaant.

h' Recht sprekelijcke/ zoekt hoedanig zyn r' vermaan.

De hoofdzaack/ wert gebaart iyt des anklagers klachtē/

En r' gheen dat tot berwoering de ghewoeychde b'zachten.

Ontkennde opt eerst/ iyt beeldende ten tweeden/

Of zeggende opt lest hy deed' dit seyt om reden.

d' Hoofdzaack vermoedelyck/ heeft dees twee plaatsen r' ijke-
lyck/

i Voluntas.

Als i' Wil en k' Macht / dees bestige r' vermoede blykelyc.

k Potestas.

Die man heeft sulx ghewilt/ bermits zyn oude haat/

Liefd/ tozen/ d'zonckenschap/ eersucht of epghebaant.

Hy heeftet mogen doen/ gemerckt zyn qua genegentheyd/

Maet zulck gheweert en hulpe/ mits tijd / plaats en ghele-
ghentheyd.

d' Onschuldighing/ gheschiet dooz al de ze' de weghen:

Dat hy niet heeft ghewilt/ datter was onghelighen:

Datmen d' Omstandicheyd/ verd'acpt oock na behoeft.

Ohy

e Status iu-
dicialis.f Coniectu-
ralis.

g Finitimus.

h Iuridicia-
lis.

Ghy hebt die man vernoozt t' blyckt dat ghy hi begroeft
 Omdzaap dit weder ſpreekt dooz Rederye ghaben:
 r Jan had ick hem geboot/k en zou hem niet begraven.
 d' Hoofdzaack uytbeeldelyc/ ſcheylt inde naam vant werc.
 Zo iemand waarlyck ghoed uyt kloofier ſteelt of Kerck.
 Miſſaacht dies Kerckenroof/kent dieſt/hier valt de twiſt
 Oienten by Redenkavelings uytbeelding liſt.
 k' Hoofdzaack rechtſprekelyck / twiſt om d'hoedanicheyd.
 Als iemand wel bekent/verdachtigt maar zyn ſeyt.
 Ick heb die man ghedoot/ maar twaas een moordenaar/
 Een ſtraetſchender of dief/ my dwang nym liſſs gebaar.
 Onghewal/onderſtand/verſchonen ſomtyd wel:
 Of datment heeft ghedaan uyt oozzaack of bevel.
 Ghelock Ozeſtes daad an zyn moeder bedzeven/
 Die wy by Schifting vooz int vreed hebben beſchrevert.
 f Bewerings plaatſen/zyn d' Natuur/ e Wet en f Werenis
 r' Ghewoſde/s Billicheyt/h' Verbontenis en kennis.
 t' Gheſchil/ſpuyt dikwils uyt de rechten of te ſchriſten/
 Dat maghnen ſonderling aldus in vyben ſchriſten.
 Eerſt twyfelck gheſchryft of dubbeld van verſtand:
 Van/zo des ſcrybers zin verſcheelt van t' ſchryft te hand:
 Oock als verſcheyden ſchriſten ſchelen onderling:
 Of zomen tot de zaack gheen wet heeft zonderling:
 Maar datmen van gewyckelt de naaft ſtemnende wette/
 Oock alſmen vooz het recht de hoofdzaack kan verzetten:
 Of woepgheren den recht er/plaats/tyd/of die klaaght/
 En datmen zo onſlypt of elders hem verdaaght.

Inverſio.

d Natura.
 e Lex.
 f Conſuetudo.
 g Indicatū.
 h æquum.
 i Pactum.

Vant Beleden.

Diſpoſitio.

Het tweede deel des Reedners ampt.

Beleding/is t' gheſchick om vooz-bedachte dinghert
 Op h'm bequame plaats ghevoegheltick te vyinghert.
 En die is d' yerley/a f' Wertooghs delen vooz an/
 Wer b' plaatſen en c' Bewijs/de d' Sliptreden van.
 En d' eerſt deelt haer in t' ween/na kinſte en na Oordel:
 De kinſte die volghet Natuur / dees neemt zy tot haar
 voozdel/
 En ſchickt de delen recht: de Woorreen eerſt/en voozt
 Vertelling/met de reſt zo voren is ghehoort.
 Maar Oordels delingh / valt na tyd en plaats heel zont-
 derling/

a Partes ora-
 tionis.
 b Loci.
 c Argumen-
 ta.
 d Argumen-
 tationes.

T

Zy

En laat dit of dat na/vermengt de delen onderling.

So dat gheen zeker wet in desen is te gheben.

Doch veſt d'Anklaghet / eerſt zijn klacht/ als voorighe
ſchreben

Eer dat hy wederlept: maar int weerspreken pypſt/
Datmen r'hy wederlept eer datmen r'zyn bewyſt.

e Dispoſitio. e r' Gheſchick hee't ooc geen Wet/by ſijmers of Poſtern.

r' Natuurlyke Beleed/zy met vooꝝdacht vergheten/
Beghinnen van het eynd of uytet midden dick.

f Hiſtorici. f Kronykers volghen a/r' Natuurlyck vooꝝ gheſchick.

Der Plaaten en f' Bewyſs beleed/ hee't oock gheen ro
ghel.

Des Redners ooꝝdeel/ſtrecht in desen Wet en Zeghel.

Doch ſlaat dit vooꝝ al gha:ſchickt wildy iet bekre:tyghen
r' Onvaſt bewyſs int midden, eerſt en leſt die tre:tyghen.

Argumen-
tatio.

Van Sluyptredening.

Der Sluyptredens gheſchick (dat ant Welcken paſt)

Leert Redenkabeling/heel grondelyck en vaſt.

Int Redenkablen doch bewyſſmen ſlecht en naacktelck/
Hier tierlyck/ opghepoynt / beweeghlyck en volmaack
telck.

In beleyer manier: Derſtrickt en Slecht beſluyt/
Ontrabling/ Teghenſtelling/ Omdꝝaap en Waaghy-uyt/
Waarom/ Scheluytbeelding/ Dꝝngend beſluyt/ Zaam
reding/

1.
a Enchyme-
ma.

Oock Rederijck beſluyt en Schickelick verbyding.

In Redenkabeling/ is a Slecht beſluyt ghemeit/

Daart ſlot aldus ant enckel vooꝝſtel wert gheſtelt.

Heeſt zy een kind ghebaert/ zo iſſe niet meet maghet.

2.
Dilemma.

De zon is opghegheaan/ tis zeker want het daghet.

Derſtrickt beſluyt/ een valſtrick dubbelt int belaghen/

So watmen antwoꝝd r' is ghevanghen of gheſlaghen.

Herkles wat roemdy u van Jupiters gheſlacht/

Vooꝝ oberſpel is hy/ of valſch u vaar gheacht

Is gheleerdheyd niet nut: waer toe de hoghe ſcholen?

En iſſe ghoed: wat blyſt/ in Waſterdraal verholen?

3.
Enumeratio.

Ontrabelling/ die is na veler dingen uytting/

Zwacking der zonnigher/ een endlyke beſluyting.

Behy hem gheld gheleent/ zo hebdyt eerſt ghehat

Dan overlange tyd/ des niet/ zo hebdyt dat

Ghelommen of ghetrbet of ter ſchenck bekomen/

Ghe

Gebonden by de wegh of iemant dat bentomen:

Maar hebdt altyd zelf van kindsbeen af gheberst/

Gewonnen noch gebonden/niemand af gheerft/

En hebdt niet ter schenck ghecregen noch ghestolen/

So hebdt hem oock noyt gheleent/ blyckt onverholent.

Ma Tegenpzaack komt d Tegenstel an t'voozste weer.

4. d Oppositio

Bestaat/van Dooztstel/ Teghensitel/en Wederkeer.

Doe die man is ontlijft alhier/was ick te komen/

Maar ic doe thups geweest/mi mocht my schuldig nomē.

Maar was ick vander hand so wyd opt zelve pas/

Der by reen te vermoen dat ick opt schuldigh was.

5. e Inuerfio.

upt sweersprekers bewys sluyt e Omvzaap enckel vast/

hier dat hem dienstlyck is / maar tghen ons beter past.

rLeven eens vromen Doozts behoortmen niet te waghent

Want ongheduwigh ist en haast ter neer gheslaghen;

Om dieswil zoumen hem die doch onzeker leest/

6. Subiectio.

Ghebyucken tot slands nut / terwyl datmen hem heeft.

Dytrzaghing die spuert na/watmen mocht teghenszegge/

Om dat met ghoed bescheyd te moghen wederleggen.

Hoe is die doozghezel zo haast dus rijck: ick dorcht

Ist dooz zyn Daders erf: dats by de krcet vercocht.

Heest hvt met koopmanschap dus veel gebzacht te doze?

rGheen dat hy overhiel heeft hy daer by verlozen.

Heest hvt van enugh vynd vercregen by besteffenis?

Die hebben allegaer hem gants ontmaackt him erf fenis.

Is dit dan alles jock/so schud hy tgheld van bomen/

Of t'middel onrecht is/daer hvt dooz heeft bekomen.

7. etiologia.

rWaarom/de Doozsaack melt: tis recht zo ick de dieghd

Oeffen en lief/die my steeds wenschelyck verhueght.

8. Definitio. per differen-
tiam.

uptbeelding by vershil/iet onderscheydlyck zet.

Gheen Koninck ist moedwilligh die heerscht zondet Wet.

Dyngend beslyt/sluyt upt ontwyselijke dinghen

9. Inductio.

Die werde toegestemt/ rgeen thuplyck scheen te dzingen.

Segt my ghy vrome vrouw/ had rijnbiur beter waat/

Of beter zilber/haddp lieber r'uw' oft haar?

Het haar: oock had zy beter rock en ringen me?

Maar had zy beter man wie koosdy van die twe?

10. Collectio.

De zammelreden/sluyt dooz byserley verbzeding

.1. Dooztstel/.2. Aeden-waarom/.3. Bevestighing/ .4. Be-

kleding/

.5. Bevanghing/die de vier verhaast en sluyt in een.

.1. rBest hoortmen eerst de iueght te leeren int ghemeen/

.2. Also die leerzaamst is en oock best kan onthouwen/

¶ 2

3. Delwijl

3. Bewijl handlip verstand byz is van zoegh en byzouwen/
 4. Zo op een zyberley men duydelyker scrjft/
 Een nieu ghebaken pot d'eerste rueck meest byz bljft/
 5. Zo zal de jongeling in d'eerste teder iaren/
 r'Best leeren leerschelyckst en trouweljckst bewarent/
 Dus ist hoogh nut dooz t'land/datmen de jonge juegth/
 Zoeghbuldigh int begin/eerst leer/ rgeen help ter dueghd.
 Verbzeding reekt de zin/by 1. reentwaeroan 2. gelyckhepd
 3. Strjding/4. gelyckenis/5. boozbeeld beslupt tot rjck
 hepd

En kloeck bernustich man zal om gheen ongeboegh
 Berzupmen wpsheids winst / 1. want zy loont rjck ghe-
 noegh/ (dichepd.

2. Teelt vapylicheyt en byueghd/ geluck dooz ghejckmoe-
 3. En onkunde maar doling/onrust en onpoedichepd/
 4. Siecht zo in storn/de Zenan opt Kompas te bet
 Acht neemt/hy opt ghevolgh oock med' omzichtig let/
 5. Zo diend' het onghemack des boschlebens nodzuchtigh
 Den rjck-armen sint Jan tot zalicheid godbychtigh.

Schicklyck beslupt of sedenering heeft vyf delen/
 Of vier/of drie/na sedenkabelings bevelen/
 Daar voeght de sedner by/telcken redenwaerom/
 Na t'eerst en t'ander boozstel/zyz dies byber-som.
 Zo wie noch winst behoest en is niet waerlyck rjck/
 Om dat verzaadheid is des rjckdoms meeste bljck/
 Mas heeft noch winst ghebreck/t'bljckt/ wildy beschepd
 weten?

Sy woekert en bedrieght/dus maghe niet rjck hetent.
 Dees sluptreen is volmaackt/om iet vast te betwijzen:
 Doch zyn d'ander me goed/berandzing moetmen pzyzen.

11.
Expolitio.

12.
Ratiocina-
tio.

Elocutio.

Van Bewoording.

Het derde deel des Redners ampt.

Bewoording/ woorde zoekt ooc spzueck die bequaam
 En cieryck zyn ter zaack den hoorders aanghenaam.
 De boozste delen twe behoeven hulp van byuten/
 Maar hier moet Rederpck haer rjckhepd self ontslypent.
 Dooz d'yperley ghedaant/na den epsch bande zaack/
 a Slecht ende b Middelbaar oock c Treffelycke spzaack.
 Des spzaar slechte ghedaant/byzupckt daghelyre reden/
 Dwydlyke woorzen naacht/sonder die te bekleden
 Met pzonck van spzueken cieryck of d gestalten byz/
 Doch

a Humile.
 b Medium.
 c Sublime.
 d Figurę.

Doch misstmen dattet niet heel zonder mirgh en 3p.
Het Middellaar gheslacht / bypckt (doch niet bobett
fcreben)

De liefsprte ghesalten/c Walingen daar neben.

e Tropi.

Maar de gestalten swaar en sprzaack of sprzueken deftrig/
Bypckt de darde gedaant:want die is duergaans bestrig.
Deerst leert/d'ander verhuueght / de leste moet bedueghen.

Doch sprze na den epsch/meest onder een ghesleggen.

Want tis een kunstenaar/die tlaeghe slechtelijck/

f Elegantia.

Het middel middelbarigh/t'hoghe handelt trestelijck.

g Composi-

Bedwoording die bestaat uyt dese drie. als / f Wardicheyd

tio.

Het g Schickelpeck-bestuur / oock h Taamspckheyd of
waardicheyd.

h Dignitas.

i Latina.

k Perspicua

En Wardigh is de sprzaack/ die i Duptselpeck en k Duptde-
lpeck

Spreect wel bekende taal/niet woest/ uyttheems of ruy-
delpeck:

l.
Barbaris-
mus.

Myt Woestheyt/ Wasterdsprzaac en oock Wanschickelpeck-
heyd:

2.

a Barbara-

1 Woestheid qua spelling is en uyt sprzaac quaad beleyd/

lexis.

En a Wasterdsprzaack / dat zijn uyttheemische vzeemde
woorden

b Solæcif-

mus.

b Wanschickelpeckheyd/des taals qua boeghing / zins ver-
moorden.

c Acyrola-

gia.

d Amphibo-

lia.

e Brachylo-

gia.

f Macrolo-

gia.

g Tautolo-

gia.

h Pleonaf-

mos.

10.

i Perifolo-

gia.

11.

k Homæo-

logia.

12.

l Poikilo-

gia.

13.

m Cacoelia-

n Ordo.

o Iunctura.

p Comma.

q Colon.

r Periodus.

s Numerus.

De dupdlyckheyd die blyckt an eyghentlyk' ontluypking
Dan sprzueck en woozd/mé my de volgende misbyupking.

c Oneyghen sprzaack die stelt t'woozd in verkeerde zin/

En d Dubbel sprzaack die heeft twyfelachticheyd in/

e Afbzueck verdupstert zeer de reden doozt verkozten

En f Tatering verlangt. maer g Watering doet hozten

Of walghen/alsmen vaack het zelfde woozd verhaalt/

Dooz armoe vande sprzaack/en datter konste faalt.

Het h Onnodigh ghezeg/berlant een ghoed beleed.

i Qua Omfprzaack / die ontciert dooz ongerijmt beschreed.

En k Bronckeloos ghespreck/derst zoetheyd en cierraat.

Het l Wolgepronck en m Mispronck zijn oock eben quaad

2. De Schickelpeck bestaat in Schicking/Boeging/maat.

De n Schicking woorden weet oock silben wel te laghen

En myt der silben/Wilinkers of Melinkers slaghen.

De o Boeghing boeght de leden des vertoochs al heent/

p Sne/q Lid/en r Dollezin na die passen dooz een.

De s Maat acht opt gheklanck van kort of lange boeten/

Dat meest int stijné boeght/doch kant een reen verzoet.

T 3 3. De

3 De Waardicheyd/die maact goe redens fray en cleerlyc/
Die wooꝝd en spruken dooꝝ gestalten vlecht vertierlyck/
En zonderling vermengt: zy baart zoethcyd en rijkheyd
Oock Welstand of cieraat dooꝝ cleerlyk onghelyckheyd.
Welwoꝝdings welstand is van twerley ghewald
Der wooꝝden ende spruken waling en ghestalt.

Verborum
Tropi.

Wooꝝd-walingen.

1.
Metophora.

Erst walingen des wooꝝds/die willen of verstellen
E r wooꝝd in een ander zin: so dese byj u mellen.

Wyspꝛeck treckt in wooꝝds plaats een vzeemd wooꝝd by
ghelijkenis.

2.
Metonymia.

Het bosch dat licht: een steten hert: slipt vooꝝ bezwijkenis
Derwisseling verfelt der buurwooꝝden betekenis/

Het ding na t'werck: en die bezit vooꝝ dat bezeten/is:

De bleke dood: vooꝝ t'ghoed/die man wert opgheghetent:
t'bevangen vooꝝt bevang: de stadt dooꝝ d'inghezetent.

Verwanging neemt het deel vooꝝt heel/t'gheel vooꝝt deel

De Ze spoelt in ons schip: De Turck vernielt ons heel

Verwoening los vooꝝt vast bywꝛckt / eygen vooꝝt gemene/
Venus vooꝝt hoer: Veyland/ vooꝝt die ons helpt up t'wene.

De Vynnaam inde plaats des naams oock wert ghekent.

3.
Synecdoch.
4.
Antonomasia.

5.
Epitheton.
Tropi orationis.

Sprueck-walingen.

6.
Allegoria.

Der spruken waling is die hele redens went.

Wyspꝛueck iet anders meent als slecht der wooꝝden
zin/

Den Wolf by doꝝen hebben/angst en vaar heeft in.

De lege tonnen gheben klanckryfste gheruchten.

Een dooꝝn is stekeligh: een goe boom vzeengt goe vzeucht

Gheraadsel/ laat zich als een dwyster Wyspꝛueck dypden.

t'Berontu wie kooꝝtet dunn: de ghayl' of vzeoncke luyde.

In t'Scharfen meentmen iet wat anders als men zept.

Na-apings en Beghuyghings jessen doen t'beschept.

Dooꝝt Ontspꝛaack veelt de zin met vzeemde wooꝝde up.

Tot vzeonck/ of als het wooꝝd onghesich of qualtyc luyt.

Die man kreegh voodschayp daar by niemand en mocht
zenden

In d'upl of snippe vlucht: vooꝝt/ als den dagh wil enden.

Groot spreking zept iet meer als recht te zeggen voeght/
D'vrief heeft boven schreef my meer als wel vernoecht.

Wooꝝd-

7.
Aenigma.

8.
Ironia.

9.
Mimesis.

10.
Myserifmos.

11.
Periphrasis.

12.
Hyperbole.

Woord-gheltalen.

Schemata
verborum.

Gheltalen die dooſt woord doen cieraat of vermering
 Verhaling/ Raaverhaal/ Ontocht en Dubbelering/
 Zinwaal/ Weerhaal/ Dal wend/ Ontkoppeling en voort
 Derkoppeling/ Sijn Envals/ Silb-efning/ Lacker/ Dub-
 belwoord.

Verhaling/weer verhaalt het eerste woord bequamelijck.
 Is recht: ist wel ghedaan: ist u ampt: ist betamelijck.
 Maar Raaverhaal/het leſt. Ontocht die beyde stelt.
 Hy iaaght na gheld/hy wintet gheld/hy verghet gheld.
 En Dubbelering dubbelt woorden kozt op een
 U u riep ick om hulp/my my liet ghy alleen.
 Zinwaal/dé zin verſtelt des woords verhaaltmet echter/
 Ick weet elck rechter daar int land/en is gheen rechter.
 Een aap dat blijft een aap/ al dzaaght een gouden ketē.
 Zo wreden moeder waſt/maghtmenſe moeder heten/
 Weerhaling t eerste woord oyt leſte byengt of ſpader
 Berrader van u land ydyt op valsch berrader.
 Deſtigh is hy hier toe ick zegh u hy is deſtigh.
 Oes dienen alle zes om te bewegen heſtigh.
 Dalwend vervoeght dé a Dal. Die al zijn levens byueghd
 In weghig leven ſtelt/leeft nimmer recht na dueghd.
 Ontkoppeling/zonder b lid veel woorden t ſamen paſt.
 Ghaat/werptet anker/trecket 3epl neer/velt de maſt,
 Derkoppeling/zal een ſpueck met veel leden upleggen.
 Nu ghaat en ziet en hoorst en wetet my te zeggen.
 Het ſijnt aldus; ick hebt bedocht/gherocht/ghekoche.
 Envals/als op een Dal de woorden zijn ghebrocht.
 Silb-efning/verlycht in ſilben t redens leden.
 Ons heer die droegh het kruys: wie pooght hem nae te
 treden?

- 13. Repetio.
- 14. Conuerſio.
- 15. Complexio.
- 16. Geminatio.
- 17. Ploce.
- 18. Condupli-
catio.
- 19. Traditio,
a Casus.
- 20. Dissolutio.
b Articulus.
- 21. Polyinde-
ton.
- 22. Similiter
deſignens.
- 23. Similiter
cadens.
- 24. Compar.
- 25. Paronomas-
ia.
- 26.

By naast is lacker Sijn: is dit hier verſch//gehaalt
 Dat loof ick nimmermeer/ in mijn mond ist verſchaalt.
 Maar dubbelwoorden in verſtand zijn onghelijck
 Al roept ghy zo/ten byengt een zo niet anden dyck.

Cierspueck-Gheltalen.

Gheltalen die een ſpueck met zierſel ſechs bekleden.
 Dzaaght/ heefvzaaght/ upvzaaghting / Twijſeling/
 Wouderreden/

Antanacraſ-
is.
Schemata
Sententiarū
quæ exornāt
tantum.

27.
Interrogatio.

Onnooghlyckheyt/ Veraadſlaghing/ Toelating meer

Schotſe toelating/ Wyſpzaack en Afkeer.

De Dzaghing / dzingt / veſt / twyſſelt/ tozent/ klaagh of
wondert hem

Zegt waarom hier int land/ twiſt/ vecht / moozt en plou-
dert men?

28.
Epitrochalmos.

Maar heefvzaagh/ heſtigh vzaaght en laſſchet menig lid.

Zeght wie en waan ghy zyt: wat ſchozter: roert u dit?

29.
Subiectio.

upt-vzaghing/ antwoord ſeffens op zyn zellefs zeggen.

Zouw ickt ontblien: ickt was bezet: haar neder leggen:

30.
Dubitatio.

Zy waren meerder hoop: of zoud ickt doen begheben

ghyn volck: ickt was gheſtelt te zorgen vooz haar leven.

31.
Paradoxon.
ſeu Inopinatum.

De Twyſſing/ raadlaaght wat hy doen of zeggen wil.

Wat ſpreck ickt eerſt: ſpreck ickt: of ſwijgh ickt beter ſil?

Jet vzeemds zept Wonderreen of daarmen minſt op let

ſecht zo de menſch hem zet/ zo waapet in zyn net.

32.
Adynaton.

Onnooghlyckheyt/ vzeugt by onmogelyke zaken.

uptſpreken magh ickt niet hoe my u brief kan vermaken.

Had ickt een ſtalen ſtem en duyzent tongen me/

ken mocht ten vollen niet verhalen onze we.

33.
Communi-
catio.

Veraadſlaghing/ raadſpleeght met rechter of partije.

ſaamt zelf/ wat zoudy doen/ of ghy waart op mijn zije.

34.
Permiſſio.

Toelating/ laat die oock vyzheid of bozdel toc/

En ſtuert op zyn ghoed recht: wyſt / ſpreckt upt/ wat en

hoe/

Meer of men God als menſchen zal gehoozzaam wezen.

Ik heb mijn recht verklaart/ wyſt ghy nu recht in dezen.

35.
Per diſſimulacionem.

Toelating ſchots/ die ſchickt int vyzſtel om te jocken/

Ghaat ghy nu vyz u ghang/ ziet of het wel zal ſocken.

36.
Licentia.

Wyſpzaack vermaant of ſtraft heel vyz doch met vooz:

zichriched.

Houtmen u woozd noch trouw / wyſt dat u eygen lichtic:

hed.

37.
Averſio.

Houtmen u woozd noch trouw / wyſt dat u eygen lichtic:

hed.

Afkeer de reeden went tot andren dan wy ſpreken.

Hemel en aard/ u God/ roep ickt/ om dit te wyken.

Amplifica-
tionis exor-
nationes.

Wronckrijke ſpreuck- gheſtalten.

Gheſtalt die neben r'ciersel rijckheyt opt beſpoozden.
Wergrottinghe/ Werkleppingh/ Wyzin en Lijck-woo-
den/
Woozdtapel/ Wockedcel/ Werscheel/ Scheeſheel/ Wrang-
reden

Wyzing/

Afzijing/Anhouw/ Verschodding / Trapwys en Strjfdre-
den/

Omsiel/ Verbetering/ Werberping/ Chang verby

Doorzoming/ Wergheltjking/ Ghyjkenissen by

Doorbeeld/ Beschryving wtbervst en Inreding

Zydghang/ Wjssaggh en Personeringen/ Afstreding.

Wergroting groot/ Werklening kleyn: de zwijgher stom// 38. Auxesis.

is.

Het willigh quaad/het doelen. Ezel die die dom// is:

Byzin/iet sonders melt/ r'yp ment verzwijgt of spzeekt. 39. Tapinosis.

By Ghyjkenis : of datmen t'woord wtdrukt of bzeekt.

Doo? wtdrukt van et woor'd:hy snoot wel vaar en moer.

Doo? Afzjeck me/aldus:zout ghy teghen u broer?

Of by Gheltjkenis:verlaat op u verstand/

u jong man niet te zeer/ Salomon quam in schand.

Ljck-woord/beelt d'eerste zin met ander woorden wtd.

Te Sintren hudod' u lief/te Pinrtter wasse bywd

Brockedeel/schift het ding/in veel verschepden delen.

Kunstoeffening/tjydberdjf in jonckheyt is by velen/

Den man ist stichting en den ouden ist en bzeughd/

In boozspoed ist cieraat/stuensel in onghenueghit.

Werscheel/schepdt dingen die eens schijnen inden zin.

Die man is loos/niet wys/liefd/is gheen hete min.

Scheel-heel/verschepden dingen twe te zamen kleest.

De bzeck derst dat hy kist/als dat hy niet en heeft

Woor'd-stapel / baggert veel scheel-woorden tot verzaat- 41. Synonymia.
lycd. (smaatheyd). 42. congeries

De Wronck teelt twist / ghebecht / zieckt / armoe en ber-

dzang reen zo me int kort betreect verschepden zaken

In u vertoogh gheroert/om heftigher te raken.

Maer in een zeltde wond Anhouding vaack zal treffen/ 43. Distributio.

Daar onse zaack op stuent/ daer wy meest vzicht besesse.

De Afzijing/trapwys klimt/ opt aller hooghst verheben.

Hy waaght doo? r'land zyn gheld/ zyn staat/ ia lijf en le- 44. Paradiastol-
ben. (den). 45. ic.

Het Oberhael/ epocht reen / bzaaghtwys van onse woor-

Ons ouders wjz' was recht/gheen byand te vernoozden

Die overwonnen is.hoe zo:want het gheluck

Is wanckelbaer:zyn krijgh bzeengt die niet ons in druck?

Bevechten oberdaet tot scherm en heyl der armen

Is dueghd/me ober d'overwonnen zich ontfarmen.

Maar had hy u verkloecht/ vlicht had hy aars ghedaan?

Zyn boosheid past ons niet te volghen/maer versmaan.

50. **Metaſtaſis.** Verſchoning / r' waarom wiſſelt / d' oorzack te vergoeden?
Wind ghoed: iſt niet vooz u / om arme luy te voeden.
51. **Gradatio.** Crayſpueck / zal r' naaſte woozd klimmende weer beſtijde
Droomjeid teelt dueghd / dueghd eer / eer doet beſtijden.
52. **Contentio.** Strijt-reen uyt teghenſtelling kan r' vertoogh vermeerſ.
r' Gheneene volly loz is ſmaad / gheen rechte eere.
53. **Comutatio.** Omſtel by teghen-reen de ſpueke heel verzet.
Een Wet is ſtom gerecht / r' gerecht een ſpuaackbaar Wet.
51. **Correctio.** Werbering / neemt t' ghezepde wegh ſtelt anghenamer.
Wat: Zeg ick Dieſ: ſtraatſchenders naam is hem bequa-
55. **Reiectio.** mer.
56. **Præteritio.** Werberping / vander hand ſnijt des woerzakers zeggen.
U reen ghee, t' hier geen pas / r' valt elders weer te leggen.
Werbyghang zept oyt bycedſt dat zp vamyſt te verſwogge.
Ik en zeg niet bywind dat ghy u ghoed meeſt wint met kry-
ghen.
37. **Occupatio.** Doozkoming / byoegh weerlept / zellef r' gheen ons party
Werzwyggh voozt eerſt / en na mocht trecken op zyn zp.
58. **Compara-
no.** Bzaaghdp / waarom ick hier vooz die man ven ghekomē /
Zyn zaack is recht en ick gheneicht tot ſchut der byomē.
Verglycking / houy by een ^{1.} gelyck of ^{2.} min of ^{3.} meer.
1. Hee; t' hy eens dic; t' gepleeght / hy doetet noch wel weer.
2. Hy vecht wel even ſchoon / nu heeſt hy thien te vozen.
3. Hoozt hy zyn vader niet / zal hy zyn byoeder hozen?
59. **Exemplum.** Doozbeeld / wert vooz gheſtelt tot aſſchryck of vermaan.
60. **Similitudo.** Blieght niet te hoogh r' is Fearus niet wel verghaan.
61. **Defcriptio.** Ghelykenis / verklaart r' onkenbaar doozt bekende:
Even als ons ghedacht / is God an allen enden.
Beschrybing / klaar bewerpt al ſzaar omſtandicheyd.
Een ſchildert die vooz oghen dupdlyck met beſchepd.
62. **Exclamatio.** Uytverſt / met toegheſchrey bekreſtyght ſtraffe redent.
63. **Parentheſis.** O oude Werelds liſt / o eeuw / o ſnode zeden.
Inreding / byceet de reē / maar dat tot meerder klaarcheyd
Liefst God / wie is zo ghoed / lieſdp dus ſeer de waarheyd.
64. **Digreffio.** Zyd-ghang / loopt bypten ſweeghs / om d' hoozder te ver-
maken.
65. **Proſopopœ-
ia.** Hier voeghter datmen niet te zeer wijck vander zaken.
De Verſonering / doet dood / ſtom of landen ſpreken /
Tot ſchryck / beweghing of tot ſtraffing der ghebzyken.
Aſtred / zept wat ghezept is / wat voozt volghen zal.
66. **Transitio.** Ghy hebt ghehoozt zyn opkoomſt / hoozt nu oock zyn val.
67. **Proærbii.** Wyſſaagh / een zede ſpueck ghebeſt doo; lang verſhal.
Die God mint boven al / hen treſt gheen onghesbal.

Dan

Van Ghedenckenis.

Memoria.

Het vierde deel des Reedners ampt.

Ghedenckenis/onthout wat vander delen werket:
En 3p bewaardt den schat van welsprekentheydes
Mercken.

3p wert ghesterckt / ten deel doo? s'lichaams goede tucht /

Doo? mateltjcke slaap en leergheerighe zucht /

Doo? stadigh oeffening / des lichaams en der zinnen /

Gheesdyse veel te doen ghy zult met Doeker winnen.

Omnaat in spijs en drinck / zo?gh / slaap / vrees en tver-
sto?en

Deel swaar of vette spijs / ghedenckenis versmo?en.

Van Upt-spraack.

Pronunciatio.

Het leste deel des Reedners ampt.

Voort Uptspraack / doet bequaam spraack en lichaam
beweghen /

Dees wert vande natuur en oeffening verkregghen.

U stem 3p hel en klaar / bevallick en bequaam /

Ma t'bollick plaats of stond en zake zo ick raam.

Het laege spreectmen slap / het middelbare matigh /

Het vlieghe zware dingen spreect die straf en statigh.

In som / slaat doo? al gha / wildy iet redertjken /

Het wezen en de stem moeten t'ghemoed gheltjken.

Afwojzigh wanghelaat oock t'armen veel te singeren /

En t'lijf te buygghen mijs: stuurt wel / oghen en bingeren.

Mermit te hooggh noch te laeggh u stem: het schreuen / pyppe /

Wermijs: zo magghmen u die halven niet begriypen.

Rede=

Rhederyse Kunst-woorden verduytscht.

R Heterica Rederyskunst	Elocutio Betwoording
Rhetor Rederycker	Memoria Ghedenckenis
Orator Redner	Exordium Doorzeden
Oratio Vertoogh	Principium Openboozreen
Eloquentia Welsprekentheid	Insinuatio Bekrupping
Natura Natuur	Proprietas Eyghenschap
Ars Kunst	Docilis Leerzaam
Exercitatio Oeffening	Attentus Andachtigh
Imitatio Nabootsing	Benevolus Gunstich
Materia Stoffe	Affectus Hertstochten
Finis Eynde	Reus Ghewoeghde
Quaestio Gheschil	Narratio Vertelling
Thesis Los-geschil	Breuis Kort
Hypothesis Verknocht geschil	Dilucia Klaar
Genera causarum Zaackghe- sachten	Verisimilis Waarschynlyck
Demonstratiuū Betooghzaam	Propositio Doortstel
Deliberatiuum Raadslagghigh	Diuisio Schifting
Iudiciale Gozdeligh	Absoluta Dolkopt
Status Hoofzaack	Paucitas partium Kleynde- lyckheid
Iudicialis Gozdelijck	Confirmatio Bevestighing
Coniecturalis Vermoedelijck	Refutatio Weerlegging
Finitiuus uptbeeldelijck	Argumentum Bewysreen
Iuridicialis Rechtsprekelijck	Argumentatio Slyptrede- ning
Qualitates Voedanteheden	Eleuatio argumenti
Honestum Betamelijck	Ontsluypping
Turpe Onbetaamlyck	Peroratio Beslypt
Dubium Tweefomigh	Enumeratio Vertelling
Humile Slecht	Commotio Ontroering
Oratoris officium Redners ampt	Accusatio Anklacht
Inuentio Vinding	Vituperatio Verfmading
Dispositio Beleding	Confirmationis loci Bewe- rings plaatsen
Pronuntiatio uptspzaack	

Honestum

Honestum Betaamljck
Vtile Nut
Legitimum Wettigh
Facile Lichtdoenlijck
Necessarium Noodlijck
Tutum Verpligh/wis
Impossible Ondoenlijck
Difficile Beletlijck
Circumstantiæ Omstandiche-
den
Res Ding
Persona Persoon
Locus Plaats
Tempus Tijd
Modus Middell
Occasio De Waaren
Status juridicialis loci Recht-
spreekelijken Hoofdzaax
plaatsen
Natura Natuur
Lex Wet
Consuetudo Wennis
Judicatum T'ghewijs
Aequum T'billich
Pactum Verbontenis
Artificialis probatio Sluptree
1. Enthymema Slecht besluyt
2. Dilemma Verstrickt besluyt
3. Enumeratio Ontravelling
4. Oppositio Teghenstel
5. Inuersio Omdzaap
6. Subiectio uytbygging
7. Actiologia t'Waarom
8. Difinitio per differentiam
Scheel-uytbeelding
9. Inductio Dyzingend besluyt
10. Collectio Zammelteen
11. Expolitio Verbyding

12. Ratiocinatio Redners
schelijck besluyt of Bede-
nering
Genera dicendi Spreekens ge-
daanten
Humile Slecht
Medium Middellbaer
Sublime Treffijck
Elegantia Hardicheid
Compositio Schickelicheid
Dignitas Waardicheid
Latine Dupelijck
Perspicue Dupdelijck
Ordo Schicking
Iunctura Voegging
Numerus Maat
Comma Sne
Colon Lid
Periodus Volzin

Vitia in oratione Ke-
dens ghebreken.

1. Barbarismus **Woestheid**
2. Barbaralexia **Wasterdspraak**
3. Soloecismus **Wanschickelick-**
heid
4. Acyrologia **Onepgenspraak**
5. Amphibologia **Dubbel-**
spraak
6. Brachilogia **Afbzueck**
7. Macrologia **Tatering**
8. Tautologia **Watering**
9. Pleonasmus **Onnodig gezeg**
10. Perissologia **Qua omspraak**
11. Homœologia **Wronckeloos**
12. Poikilogia **Wolwronck**
13. Cacozelia **Wispwronck**

Tropi

Tropi verborum

Woord-walingen

1. Metaphora **Wp-spreck**
2. Metonymia **Verwiffeling**
3. Synechdoche **Verbanghing**
4. Antonomafia **Vernoeming**
5. Epitheton **Wpnaam**

Tropi orationis

Spreekwalingen

6. Allegoria **Wp-spreck**
7. Eigma **Haadsel**
8. Ironia **Schar**
9. Mimesis **Na-aping**
10. Mysterifmos **beghuyghing**
11. Periphrasis **Wp-spreck**
12. Hyperbole **Wp-spreking**

Schemata verborum

Woordgestalten

13. Repetitio **Verhaling**
14. Conuersio **Na-verhaal**
15. Complexio **Wntocht**
16. Geminatio **Dubbelering**
17. Ploce **Zinwaal**
18. Conduclicatio **Weerhaling**
19. Traductio **Waltwend**
20. Diffolutio **Wntkopling**
21. Polysyndeton **Werkopling**
22. Similiter desinens **Wijn**
23. Similiter cadens **Wenf-bals**
24. Compar **Wilt-evening**
25. Paronomafia **Wacker**
26. Antanaclaffis **Dubbel-woord**

Schemata Sententiarū

que ornant **Wier-
spreck-gestalten**

17. Interrogatio **Wraghing**
28. Epitrochasmus **Wreef-wraag**
29. Subiectio **Wp-wraghing**
30. Dubitatio **Wtwiffeling**
31. Paradoxon **Wonderreen**
32. Adynaton **Wnmogelijcheit**
33. Communicatio **Weraadsla-
ghing**
34. Permissio **Wtoelating**
35. Permissio per Dissimulationē
Wtoelating schots
36. Licentia **Wp-spreck**
37. Auersio **Wfkeer**

Schemata Sententiarū

quæ ornant & augment
**Wronckrijcke spreck-
gestalten**

38. Auxesis **Wergroting**
39. Tapinosis **Werklepnig**
40. Emphasis **Wp-zin**
41. Synonimia **Wlijk-woord**
42. Congeries **Wwoordstapel**
43. Distributio **Wrochedeel**
44. Paradiastole **Werscheel**
45. Synœciosis **Wscheelheel**
46. Frequentatio **Wyangreen**
47. Continuatio **Wnhouding**
48. Incrementum **Wrijzing**
49. Ratiocinatio **Wverhaal**
50. Metastasis **Wverschofing**
51. Gradatio **Wtrap-spreck**
52. Contentio **Wstrydreen**

53. Com-

53. Commutatio **Omsfel**
 54. Correctio **Verbetering**
 55. Reiectio **Verwerping**
 56. Præteritio **Verby ghang**
 57. Occupatio **Doorkoming**
 58. Comparatio **Verghelijking**
 59. Exemplum **Doorbeld**
 60. Similitudo **Chelijckenis**
 61. Discriptio **Beschrijving**
 62. Exclamatio **uptberst**
 63. Parenthesis **Inreding**
 64. Digressio **Zijd-ghang**
 65. Prosopopeia **Personering**
 66. Transitio **Afred**
 67. Prouerbiū **Wijzaagh**
 68. Adagium **Spreekwoord**

Metaplasmi Figura

- sijn verlos
 69. Prothesis **Toezet**
 70. Epenthesi **Inzet**
 71. Paragoge **Byzet**
 72. Apheresis **Aflaat**
 73. Syncope **uptlaat**
 74. Apocope **Aalaat**
 75. Metastasis **Verchoffing**
 76. Anthithesis **Wissel**
 77. Sinæresis **Krimp**
 78. Diæresis **Spalking**
 79. Syttele **Korteling**
 80. Diastole **Verlanger**
 81. Synolœpha **Smeltklinker**
 82. Eclipsis **Wechworp.**

FINIS.

